

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

**ΤΗΣ
ΕΙΡΗΝΗΣ ΘΥΜΙΑΤΖΗ
Α.Μ. 73 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2006**

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

**Ο ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΤ.**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ

ΜΑΡΙΑ ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΜΑΡΙΑ ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ _____
2. ΗΒΗ ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ _____
3. ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ _____

Ημερομηνία Αξιολόγησης:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η πρώτη, σοβαρή ενασχόλησή μου με τα ευρωπαϊκά θέματα ήταν το 2001, όταν κλήθηκα να συνδράμω στην καταλογογράφηση του έντυπου υλικού του Κέντρου Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Στη συνέχεια καταπιάστηκα αποκλειστικά τόσο με την τεκμηρίωση όσο και με τον τομέα της πληροφόρησης του παραπάνω Κέντρου. Μερικά χρόνια αργότερα, μέσω της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Πολιτικής Ανάλυσης και Πολιτικής Θεωρίας του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, είχα την ευκαιρία να προσεγγίσω το ίδιο υλικό υπό διαφορετικό πρίσμα. Πρόκληση για την ανάληψη της συγκεκριμένης εργασίας αποτέλεσαν η ρευστότητα του ίδιου του πληροφοριακού υλικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το νοητικό εγχείρημα της οργάνωσής του σε μια χρονολογική και συστηματική τάξη.

Κατά τη διάρκεια αυτού του ερευνητικού ταξιδιού, συνάντησα υφάλους και σκοπέλους, μικρά και μεγάλα κύματα. Φθάνοντας, ωστόσο, στο τέλος αυτής της ερευνητικής περιπλάνησης, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω από καρδιάς όλους όσους συνέδραμαν -σε μεγάλο ή μικρό βαθμό- στην εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας.

Πρώτα από όλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διδάσκοντες του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης και μέλη της Τριμελούς Επιτροπής: την κ. Μαρία Μενδρινού, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, για τις υποδείξεις της σε θέματα μεθοδολογίας, τον κ. Νίκο Παπαδάκη, Αναπληρωτή Καθηγητή, και την κ. Ήβη Μαυρομούστακου, Επίκουρη Καθηγήτρια. Θέλω, επίσης, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κ. Δημήτρη Ν. Χρυσόχου, Αναπληρωτή Καθηγητή του ίδιου Τμήματος, για την αγαστή συνεργασία, την επιστημοσύνη και τις πολύτιμες υποδείξεις του σε θέματα βιβλιογραφίας, που αφορούσαν το θεωρητικό τμήμα της συγκεκριμένης εργασίας. Όλες οι παρατηρήσεις του ήταν εποικοδομητικές και ενθαρρυντικές. Ιδιαίτερος ευχαριστώ τον κ. Ian Thomson, Executive Editor, South Wales Europe Direct Information Centre Manager, European Documentation Centre, Cardiff University Information Consultant, Wales Enterprise Europe Network

President, European Information Association, που πρόθυμα μου εμπιστεύθηκε ένα κεφάλαιο του υπό έκδοση βιβλίου του.

Σε πιο προσωπική νότα ευχαριστώ την κ. Χριστίνα Σπυράκη -Γενικό Ιατρό, MSc Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας, MSc Βιοηθικής, Υποψήφια Διδάκτορα Πανεπιστημίου Κρήτης- τόσο για την παρότρυνσή της να ξεκινήσω ένα Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης και για την έγνοια της να το περατώσω, όσο και για την ανταλλαγή απόψεων. Ιδιαίτερα εύστοχες θεωρώ τις επισημάνσεις της συναδέλφου κ. Βίκυς Ρηγάκου, υπεύθυνης του ΚΕΤ της Βιβλιοθήκης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών -που λόγω της μακροχρόνιας ενασχόλησής της με το εν λόγω Κέντρο- διαθέτει σημαντική πείρα. Την ευχαριστώ πολύ για την ποιότητα και τη γενναιοδωρία των σχολίων της. Ευχαριστώ, επίσης, τη συνάδελφο κ. Έλενα Πρεντάκη –βιβλιοθηκονόμο, MA in Library and Information Management, εργαζόμενη στο Τμήμα Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης της Βιβλιοθήκης του Πολυτεχνείου Κρήτης- για τις υποδείξεις της σε θέματα ορολογίας της Βιβλιοθηκονομίας.

Αισθάνομαι ολόψυχα ευγνώμων στην Παναγία που εισάκουσε τις προσευχές μου. Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω τη μητέρα μου που, παρά τις αντιρρήσεις και τις διαφορετικές προσδοκίες της, «ανέχεται» όλα αυτά τα χρόνια και –εν τέλει- συναινεί στις εκάστοτε περιπλανήσεις μου στα μονοπάτια της γνώσης. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όσες και όσους φίλους και συναδέλφους με ενθάρρυναν και περιέβαλλαν με αισιοδοξία το συγκεκριμένο εγχείρημά μου.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

της Ειρήνης Θυμιατζή του Δημοσθένους

Γεννήθηκα και μεγάλωσα στο Ρέθυμνο Κρήτης. Το 1988 ξεκίνησα τις σπουδές μου στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης, από το οποίο αποφοίτησα το 1992. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1996, απέκτησα το πτυχίο Κοινωνιολογίας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου -αλλά και μετά την ολοκλήρωσή τους- φρόντιζα να αξιοποιώ διάφορες ευκαιρίες επιμόρφωσης και κατάρτισης, παρακολουθώντας ποικίλα επιστημονικά συνέδρια, σεμινάρια ή (δι)ημερίδες και συμμετέχοντας σε εκπαιδευτικές συναντήσεις, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό (Ιρλανδία, Βέλγιο, Πορτογαλία). Είναι αναμενόμενο -λόγω της απασχόλησής μου στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης και στο Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης- η επιμόρφωσή μου, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, να επικεντρώνεται σε θέματα βιβλιοθηκονομίας και εξελίξεων στο χώρο της πληροφόρησης και των τεχνολογιών της, όπως, επίσης, σε ζητήματα ευρωπαϊκών πολιτικών.

Επαγγελματική δραστηριότητα

- Συμμετοχή σε ερευνητικό πρόγραμμα με κοινωνιολογική και περιβαλλοντική διάσταση και τίτλο “Sustainability, locality and democracy: Community identity in the sustainability transition”. Επιστημονικά υπεύθυνη κ. Μαρία Κούση, Μάιος-Ιούλιος 1996, Ρέθυμνο Κρήτης.
- Γραμματειακή υποστήριξη της διοργάνωσης του «Τρίτου Διεθνούς Θερινού Σχολείου» με τίτλο “European Adult Education, Societal change and Culture” υπό την εποπτεία του κ. Σκεύου Παπαϊωάννου, 16.09.1996-28.09.1996, Ανώγεια Κρήτης.
- Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στη Μέση Εκπαίδευση (1997-1999).
- Συμμετοχή σε πρόγραμμα του ΕΠΕΑΕΚ με τίτλο «Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης». Απασχόληση στο

Τμήμα Πληροφόρησης και Εκπαίδευσης Χρηστών της Βιβλιοθήκης, στο Τμήμα Καταλογογράφησης και το Τμήμα Δανεισμού.

- Συμμετοχή στο πρόγραμμα «ΚΝΩΣΟΣ» (Περιφέρεια Κρήτης) με τίτλο «Οργάνωση και λειτουργία των Σχολικών Βιβλιοθηκών στους τέσσερις νομούς της Κρήτης» στο πλαίσιο του Β΄ ΚΠΣ.
- Διοικητική Υπάλληλος στο Τμήμα Πληροφόρησης και Εκπαίδευσης Χρηστών της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Στο πλαίσιο των καθηκόντων μου ανέλαβα την οργάνωση και διαχείριση συλλογών υλικού υψηλής ζήτησης, σε συνεργασία με τους διδάσκοντες της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών και την ευθύνη της εύρυθμης λειτουργίας του Κέντρου Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (από 01.11.2000 έως 22.11.2004). Μετά από ολιγόμηνη απασχόλησή μου στην Οικονομική Υπηρεσία του Πανεπιστημίου Κρήτης, επανήλθα στη Βιβλιοθήκη ως υπεύθυνη του προαναφερόμενου Κέντρου, μετέχοντας ταυτόχρονα στο πρόγραμμα Πληροφόρησης και Εκπαίδευσης Χρηστών της Βιβλιοθήκης (από το 2005 έως σήμερα).

Γνώση ξένων γλωσσών

- Αγγλική γλώσσα (Cambridge First Certificate, 1994)
- Γαλλική γλώσσα (DELF I, 2003)
- Γερμανική γλώσσα (μέτρια)

Γνώση Η/Υ

- Επιμορφωτικό σεμινάριο με τίτλο «Εφαρμογές Πληροφορικής. Εμπορική Διαχείριση σε Μικρομεσαίες επιχειρήσεις». ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ, 17.05.1993-17.06.1993, Ρέθυμνο, διάρκεια 300 ώρες, πρακτική άσκηση στη «Γραφοτεχνικής Κρήτης Α.Ε.»
- European Computer Driving License (ECDL Start / Syllabus 4.0): Windows, Word 2000, Power Point, Internet Explorer and Outlook Express (2004)

Εις μνήμην του πατέρα μου, Δημοσθένη, που
υπήρξε πρότυπο εργατικότητας και αφοσίωσης
σε ό, τι αγαπούσε!

Ε.Δ.Θ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι επικοινωνιακές κατευθύνσεις που είχε χαράξει η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) φαίνεται να μη λειτουργούσαν τόσο ικανοποιητικά ή αποτελεσματικά, με συνέπεια το χάσμα μεταξύ αυτής και των πολιτών της να εκτείνεται χρονικά. Υπάρχουν στοιχεία που συσχετίζουν την αδύναμη δημόσια υποστήριξη για τις δραστηριότητες της ΕΕ και το χαμηλό επίπεδο ενημέρωσης και επικοινωνίας σχετικά με αυτές τις δραστηριότητες. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία αφορά το «δημοκρατικό έλλειμμα» και το συναφές με αυτό «έλλειμμα πληροφόρησης/επικοινωνίας».

Η παραίτηση του Κολλεγίου των Επιτρόπων, στις 16 Μαρτίου 1999, ενίσχυσε την πιθανότητα επαναξιολόγησης του ρόλου της Επιτροπής, και της χάραξης πολιτικής της ΕΕ γενικά, αφού έθεσε τη νομιμότητα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης στην πρώτη γραμμή της δημόσια συζήτησης σε ολόκληρη την Ευρώπη για πρώτη φορά από την κρίση του Μάαστριχτ. Έτσι, από το 2001 και εξής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διερευνά συνεχώς τρόπους βελτίωσης της επικοινωνίας και έχει ξεκινήσει μια δημόσια συζήτηση για την Ευρώπη. Όμως, υπάρχουν ενδείξεις που επιβεβαιώνουν τη χαμηλή στήριξη της περαιτέρω ευρωπαϊκής ενοποίησης, όπως η απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης από τους Γάλλους και Ολλανδούς το 2005 - με αποκορύφωμα την πρόσφατη απόρριψη της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης από τους Ιρλανδούς βάσει δημοψηφίσματος- η χαμηλή προσέλευση ψηφοφόρων στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, διάφορες διαδηλώσεις ενάντια στους «ευρωκράτες» κ.ά.

Σκοπός αυτής της ακαδημαϊκής εργασίας είναι να εξετάσει την ύπαρξη ελλείμματος πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ, διερευνώντας τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις των τριών θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας, όμως, θα αποτελέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, της οποίας την πορεία θα παρακολουθήσουμε, για να διαπιστώσουμε πώς αντιμετώπισε το θέμα της πληροφόρησης/επικοινωνίας των πολιτών της τις τελευταίες δεκαετίες.

Η συστηματική ανάλυση της εξέλιξης των δραστηριοτήτων ενημέρωσης και επικοινωνίας, που έχουν διεκπεραιωθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα συμπληρωθεί από την παρουσίαση της περίπτωσης των Κέντρων Ευρωπαϊκής

Τεκμηρίωσης (ΚΕΤ). Κύριο μέλημα είναι να διαπιστωθεί αν η πολιτική που εφαρμόστηκε σε αυτά τα Κέντρα Πληροφόρησης χαρακτηριζόταν από συνέπεια και οργάνωση και αν εναρμονιζόταν με τη γενικότερη προσπάθεια επικοινωνίας που κατέβαλλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Έτσι, αυτή η εργασία θα προσπαθήσει να αναδείξει το μετασχηματισμό της πολιτικής πληροφόρησης/επικοινωνίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Παράλληλα, θα διαλευκάνει τα τρία συστατικά και συσσωρευτικά γνωρίσματα του «ελλείμματος πληροφόρησης και επικοινωνίας».

Αρχικά, θα καταδειχθεί ότι τα πλέον υπεύθυνα όργανα για τις δημόσιες σχέσεις της ΕΕ από καιρό μπερδεύουν -ή σπάνια διευκρινίζουν- το περιεχόμενο των εννοιών που ενισχύουν το στόχο τους, δηλαδή την ενημέρωση ή/και επικοινωνία. Άμεσο επακόλουθο αυτής της εννοιολογικής σύγχυσης είναι οι οργανωτικές αδυναμίες μέσα στα όργανα της ΕΕ, που ταλανίζουν, εδώ και χρόνια, την αποτελεσματική ενημέρωση και επικοινωνία. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες που κυφορήθηκαν στο εσωτερικό των οργάνων της ΕΕ, δεν μπορεί να αγνοήσει κάποιος τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που προωθεί η Αντιπρόεδρος Margot Wallström στον παραπάνω τομέα.

Από την άλλη μεριά, ένα μεγάλο μέρος της συζήτησης για τις επικοινωνιακές δυσχέρειες της ΕΕ έχει να κάνει με τα προβληματικά στοιχεία μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, που είναι ακόμα υπό κατασκευή. Πρόκειται για τις δομικές δυσκολίες επικοινωνίας. Θα καταδειχθεί ότι η ευθύνη για την ανεπαρκή κατανόηση του εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ενοποίησης επιμερίζεται στα εθνικά μέσα μαζικής επικοινωνίας και, κυρίως, στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς συχνά δε διακατέχονται από συνεργατικό πνεύμα.

Η εργασία, συσχετίζοντας ολόκληρη τη συζήτηση επικοινωνίας, αφενός με το ομιχλώδες και ασαφές πλαίσιο λειτουργίας των ΚΕΤ, αφετέρου με την ευρύτερη υπαρξιακή κρίση, που διαπερνά την ΕΕ, υπογραμμίζει ότι ο πραγματικός συντονισμός όλων των φορέων που εμπλέκονται στην πληροφόρηση/επικοινωνία, θα συνέβαλε στην ουσιαστική βελτίωση του ανωτέρω τομέα και θα αποτελούσε αντίδοτο σε αρκετά προβλήματα της ΕΕ.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Πληροφόρηση

(Πολιτική) επικοινωνία

Έλλειμμα πληροφόρησης/επικοινωνίας

Δημοκρατικό έλλειμμα

Ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα

Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	ii
ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vii
ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ	ix
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	x
ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	xii

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
-----------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΙΚΟ ΧΩΡΟ	9
--	----------

1.1 Εισαγωγή	9
1.2 Συνοπτική ανασκόπηση των εξελίξεων στην πολιτική πληροφόρησης	10
1.3 Ορισμοί και διαστάσεις της πολιτικής της πληροφόρησης	14
1.4 Εννοιολογικά εργαλεία και θεωρητικές προσεγγίσεις για την πολιτική επικοινωνία σε ένα διεθνικό χώρο	25
1.5 Έλλειμμα επικοινωνίας	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	53
---	-----------

2.1. Πολίτες και ευρωπαϊκή πληροφόρηση	53
2.2 Η πληροφόρηση των πολιτών	54
2.3. Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ως πηγή πληροφόρησης	54
2.3.1 Ο ρόλος της Επιτροπής στην παροχή πληροφόρησης	56
2.3.1.1 <i>Επιτροπή: Νομοθεσία και πρόσβαση στα έγγραφα</i>	58
2.3.1.2 <i>Μορφές και δίκτυα πληροφόρησης της Επιτροπής</i>	64
2.3.1.3 <i>Άλλα δίκτυα πληροφόρησης της Επιτροπής</i>	67
2.3.1.4 <i>Άλλες υπηρεσίες και δράσεις της Επιτροπής</i>	76
2.4 Το έλλειμμα ευρωπαϊκής πληροφόρησης	80

2.5 Διαπιστώσεις	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (1957-2008)	90
3.1 Αναζητώντας μια στρατηγική επικοινωνίας και προετοιμάζοντας το έδαφος για μια αυθεντική πολιτική επικοινωνίας (1957-2004)	91
3.1.1 Περίοδος 1957-1992	91
3.1.2 Περίοδος 1992-2000	92
3.1.3 Περίοδος 2000-2004	104
3.2 Αναλυτικό πλαίσιο της περιόδου 1992-2004	105
3.3 Αποτίμηση της περιόδου 1957-2004	114
3.4 Δρομολογώντας την επικοινωνία της ΕΕ ως «πολιτική καθ' εαυτή» (2004-2008)	118
3.4.1 Εστίαση στο «Σχέδιο Δράσης» και στη «Λευκή Βίβλο»	130
3.4.1.1 Το Σχέδιο Δράσης	130
3.4.1.2 Η Λευκή Βίβλος	134
3.5 Το αναλυτικό πλαίσιο της «νέας επικοινωνίας» της ΕΕ	139
3.5.1 Εννοιολογικές και οργανωτικές διαστάσεις	139
3.5.2 Δομικές διαστάσεις	142
3.6 Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Σφαίρα	147
3.7 Γενικές διαπιστώσεις	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ	154
4.1 Εισαγωγή	154
4.2 Ιστορική εξέλιξη των ΚΕΤ: στόχοι, λειτουργίες, διαχείριση, στοχευμένο κοινό	158
4.3 Πρωτοβουλίες και θέματα στη δεκαετία του '90	166
4.4 Πρόσφατες δράσεις και συνεργασίες των ΚΕΤ	179
4.5 Το μέλλον των ΚΕΤ	181
4.6 Διαπιστώσεις	195
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	200
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	212
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	236

ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΔ	Γενική Διεύθυνση (της Επιτροπής)
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
EC BIC	Business Innovation Centres
ECC-Net	European Consumer Centres Network
EDC/HRE	Education for Democratic Citizenship and Human Rights
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
EIA	European Information Association
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΚ	Ευρωπαϊκά Κέντρα Καταναλωτών
ΕΚΠ	Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών
ΕΚΠΑ	Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών Ανταπόκρισης
ΕΚΠΕ	Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών στην Ελλάδα
ΕΚΤ	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
Επιτροπή	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
ΕΟΚΕ	Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική

Επιτροπή

EOMMEX	Ελληνικός Οργανισμός Μικρών Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας
EOX	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
EURES	European Employment Services-Ευρωπαϊκές Υπηρεσίες Απασχόλησης
FIN-NET	Network for settling cross-border financial disputes out of Court
ITE	Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
IPM	Interactive Policy Making
IRC	Innovation Relay Centres
KET	Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης
KM	Κράτη-μέλη
MKO	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
MME	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης/Επικοινωνίας
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών, δυο από τα σημαντικότερα ζητήματα του τομέα διαχείρισης της πληροφορίας, που απασχόλησαν τους ειδικούς του χώρου, ήταν η ηλεκτρονική καταγραφή, επεξεργασία και αποθήκευση της πληροφορίας, καθώς και η πρόσβαση των πολιτών στην ηλεκτρονική πληροφόρηση. Έχοντας τις απαρχές της στη δεκαετία του '70, η έννοια της «κοινωνίας της πληροφορίας» αναπτύχθηκε με ταχύ ρυθμό και συνοδεύτηκε από κοινωνικές επιπτώσεις, έτσι ώστε σήμερα να γίνεται λόγος για το «δικαίωμα» του πολίτη στην πληροφορία ή το «δημόσιο αγαθό» της πληροφορίας, το οποίο είναι θεμελιώδες σε μια δημοκρατική κοινωνία (Nilsen, 2001: 3).¹ Σύμφωνα με τους Lesser και Vagianos, η πρόσβαση στην πληροφορία έχει θεμελιώδη σημασία για τη διατήρηση της ισότητας των πολιτών στις ευκαιρίες και για την προαγωγή της ελεύθερης και ανοικτής κοινωνίας (Lesser and Vagianos: 1988: 20).²

Πιο πρόσφατα, η ανάδυση της έννοιας της «παγκόσμιας πρόσβασης» στην πληροφορία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανησυχίας σχετικά με τους φραγμούς και τα όρια, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διάχυση της πληροφορίας, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Campbell, η παγκόσμια πρόσβαση στις τηλεπικοινωνίες και την πληροφορία συνιστά επίσης δημόσιο αγαθό, ικανό να επεκτείνει τις δυνατότητες για τη δια βίου μάθηση και τη δημοκρατική συμμετοχή (Toms, Campbell and Dunn 1998: 51).³ Άλλωστε, η κρίσιμη σημασία της προσιτότητας, της ισότητας και της παγκόσμιας προσβασιμότητας στην πληροφορία τονίζεται και από τους ειδικούς στον τομέα της πληροφορίας (Adams and Birdsall 1998).

Οι προκλήσεις, που συνοδεύουν τη συντήρηση, τη διαχείριση και την προσβασιμότητα στην πληροφορία αποτελούν σήμερα σημαντικό αντικείμενο

¹ “Information access was increasingly seen as a ‘right’ or a ‘public good’ which is fundamental in a democratic society.”

² Συγκεκριμένα τονίζεται ότι: “in an information society, access to information becomes of fundamental importance to maintain equality of opportunity a preserving a free and open democratic society.”

³ (Universal access to information is a public good) “capable of extending the possibilities for lifelong learning and democratic participation.”

μελέτης της επιστήμης των βιβλιοθηκών και της πληροφορίας (Library and Information Science, LIS), η οποία εστιάζεται όλο και περισσότερο στη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής πληροφόρησης.

Από την άλλη πλευρά, έχουν καταγραφεί πολλές προσπάθειες προσδιορισμού της «πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας», μερικές από τις οποίες παρουσιάζονται στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Αξιοσημείωτες, εξάλλου, είναι οι απόψεις που είχε διατυπώσει παλιότερα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την «Κοινοτική πολιτική πληροφόρησης» (Community information policy). Έτσι, χρησιμοποιώντας τον όρο «πολιτική επικοινωνίας» υποδηλώνονταν μια καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των πολιτών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, ενώ με τη χρήση του όρου «πολιτική πληροφόρησης» η εστίαση ήταν στο περιορισμένο έργο παροχής ενημέρωσης στους πολίτες (Davies 1998: 3-4).

Η κρίση επικύρωσης που περιέβαλε την υιοθέτηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992 ήταν μια ένδειξη δημόσιας δυσαρέσκειας. Ακολούθως, η απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης από τους Γάλλους και Ολλανδούς ψηφοφόρους το 2005 έπληξε τη δημόσια υποστήριξη της ενοποίησης της ΕΕ, καθώς, επίσης, και η πρόσφατη απόρριψη της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης της Λισαβόνας από τους Ιρλανδούς. Αν προστεθούν σε αυτά, η υποτονική ενασχόληση με τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹ και τις σχετικές εκστρατείες που οργανώνονται σε εθνικό επίπεδο, και αν τα παραπάνω συνδυαστούν με κάποια ποσοτικά δεδομένα από τα ευρωβαρόμετρα -που από τη δεκαετία του '70,

¹ Η προσέλευση των ψηφοφόρων στις κάλπες κατά τη διεξαγωγή των εκλογών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι ένα θέμα που έχει συζητηθεί ευρέως. Αρκετοί έχουν διατυπώσει την άποψη ότι η υψηλή προσέλευση θα αποτελούσε ένδειξη ενίσχυσης της νομιμότητας και της δημοκρατικής βάσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ώστε το τελευταίο να έχει τη δυνατότητα άσκησης πιέσεων για αύξηση των εξουσιών του. Βλέπε για την αποχή στις Ευρωεκλογές του 2004 μεταξύ άλλων Ανδρεάδης (2005), Μενδρινού (2005: 57-61).

Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί ότι η χαμηλή προσέλευση στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου οφείλεται στο συνδυασμό τριών παραγόντων: (1) Μέσω αυτών των εκλογών δεν παρέχεται καμία προοπτική αλλαγής κυβέρνησης, μεταβολής πολιτικής, διαμόρφωσης ή ανατροπής πολιτικής φήμης, με αποτέλεσμα οι πολίτες να εκδηλώνουν ισχνό ενδιαφέρον και μηδαμινή ή χαμηλής έντασης πολιτική συγκίνηση. (2) Οι προεκλογικές εκστρατείες πάσχουν από συντονισμό και συνολική συνοχή. Πρόκειται ουσιαστικά για «εθνικές αναμετρήσεις δευτερεύουσας σημασίας», αφού τα θέματα για την ΕΕ δε βρίσκουν μεγάλη απήχηση. (3) Όσοι ιδιωτικοί ή δημόσιοι φορείς πρωτοστατούν στις εθνικές, προεκλογικές εκστρατείες, φροντίζοντας να τις επενδύσουν με προσοχή και ενδιαφέρον, δεν επιδεικνύουν τον ίδιο ζήλο για τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι δραστήρια κομματικά στελέχη αποφεύγουν να θέτουν υποψηφιότητα σε αυτές, ενώ συνήθως αρκετά επιδεικνύουν υποτονικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, τα εθνικά πολιτικά κόμματα συχνά είναι απρόθυμα να διαθέσουν πόρους για τις ευρωπαϊκές, προεκλογικές εκστρατείες τους, ενώ παράλληλα τα ΜΜΕ δε φωτίζουν επαρκώς τις εν λόγω διεργασίες και εκλογές (Nugent 2004: 299-300).

παρακολουθούν την κοινή γνώμη σε ολόκληρη την Ευρώπη- διαπιστώνεται ένα χαμηλό επίπεδο ενδιαφέροντος.

Παράλληλα, διάφορες έρευνες καταδεικνύουν ότι οι ευρωπαίοι πολίτες δεν είναι πολύ καλά ενημερωμένοι για την ΕΕ, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς¹ ενδιαφέρονται για θέματα σχετικά με την ΕΕ. Επιπλέον, για τους περισσότερους ανθρώπους οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί φαίνεται να παραμένουν το προτιμώμενο μέσο ενημέρωσης. Έρευνες για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας φανερώνουν ότι οι πληροφορίες που παρέχουν τα εθνικά οπτικοακουστικά μέσα σχετικά με την ΕΕ αντιπροσωπεύουν σήμερα λιγότερο από το 10% του χρόνου που διατίθεται για τις ειδήσεις εθνικού ενδιαφέροντος.

Τα ανωτέρω, ως ένα βαθμό, οφείλονται και σαφώς συσχετίζονται με την ανεπαρκή ενημέρωση των ευρωπαίων πολιτών ως προς τον τρόπο λειτουργίας και τις δραστηριότητες της ΕΕ. Πρόκειται για το λεγόμενο «έλλειμμα πληροφόρησης ή επικοινωνίας» στο επίπεδο της ΕΕ, το οποίο θεωρείται ως ένας από τους πολλούς παράγοντες, που προκαλούν την εμβάθυνση του «χάσματος» μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της.

Ωστόσο, η καλύτερη επικοινωνία από μόνη της δεν μπορεί να λύσει «δια μαγείας» το πρόβλημα της αδύναμης δημόσιας υποστήριξης στις ενέργειες της ΕΕ. Παρόλο που έχουν εκπονηθεί αρκετά σχέδια επικοινωνίας εκ μέρους της ΕΕ, η δημόσια υποστήριξη του ευρωπαϊκού εγχειρήματος παραμένει αδύναμη ή δεν είναι αναμενόμενη. Αυτό είναι το κλίμα, στο οποίο η παρούσα εργασία θα εξετάσει την πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως σοβαρό παράγοντα επηρεασμού της πολιτικής νομιμότητας της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης και της περαιτέρω ευρωπαϊκής ενοποίησης. Θα αξιολογήσει τη δημόσια επικοινωνία της Επιτροπής ως βασικού δρώντα μεταξύ των κύριων οργάνων, τοποθετώντας την στο πλαίσιο των ευρύτερων θεσμικών διαδικασιών οργάνωσης και λήψης αποφάσεων της ΕΕ. Θεωρούμε ότι η αναδίφηση του εν λόγω ζητήματος, που παραμένει επίκαιρο, έχει προστιθέμενη αξία μέσα κι έξω από τα εθνικά σύνορα, τα οποία και υπερβαίνει.

Σκοπός της εργασίας είναι να φωτίσει αν και πότε η ΕΕ κατόρθωσε να ενισχύσει την αδύναμη δημόσια υποστήριξη μέσω της δημόσιας ενημέρωσης/επικοινωνίας των καθημερινών δραστηριοτήτων της. Θα επικεντρωθούμε στη διερεύνηση της πολιτικής πληροφόρησης της Ευρωπαϊκής

¹ Συγκεκριμένα, το 64% σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο του Μαρτίου του 2007.

Επιτροπής, για να διαπιστώσουμε αν και σε ποιο βαθμό οι μακροχρόνιες ανεπάρκειες της δημόσιας επικοινωνίας της ΕΕ έχουν αρχίσει να θεραπεύονται.

Με άλλα λόγια, στόχος αυτής της εργασίας είναι να διερευνήσει σε συγχρονικό και διαχρονικό άξονα τις ενημερωτικές και επικοινωνιακές δράσεις της ΕΕ, και ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με στόχο να εκτιμηθεί αν υπήρχε -και ποιού είδους- μετασχηματισμός σε αυτόν τον τομέα. Παράλληλα, θα ανιχνευθεί η πολυσχιδής φύση του ελλείμματος επικοινωνίας στο επίπεδο της ΕΕ.

Ωστόσο, για τη διευκόλυνση και την επίτευξη του παραπάνω εγχειρήματος, θεωρούμε σκόπιμο να απαντήσουμε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- 1] Σε ποιο βαθμό τα προβλήματα της δημόσιας υποστήριξης της ευρωπαϊκής ενοποίησης σχετίζονται με τα προβλήματα ενημέρωσης και επικοινωνίας και πόσο εμπλέκεται το «δημοκρατικό έλλειμμα» σε αυτά;
- 2] Τα όργανα της ΕΕ είχαν καθορίσει με σαφήνεια τους στόχους τους στον τομέα της ενημέρωσης/επικοινωνίας και σε ποιο βαθμό υιοθέτησαν την κατάλληλη οργανωτική δράση, για να τους εκπληρώσουν;
- 3] Ποιες πρωτοβουλίες και δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υλοποιήθηκαν στον τομέα της ενημέρωσης και επικοινωνίας και πόσο συνέδραμαν τα υπόλοιπα θεσμικά όργανα της ΕΕ και οι άλλες συστατικές δομές της «ευρωπαϊκής δημόσια σφαίρας» (π.χ. τα κράτη μέλη και τα ΜΜΕ);
- 4] Ποιές δομές, πρακτικές και τρόποι λήψης αποφάσεων ήταν ανεπαρκείς;
- 5] Πώς συσχετίζεται το εξελικτικό, ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης με τη γενικότερη πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής;

Πριν προχωρήσουμε, όμως, είναι απαραίτητο να διαλευκάνουμε το περιεχόμενο των βασικών εννοιών που θα μας απασχολήσουν. Έτσι, κατά τον Daniel Bell (1985: 17): «Οι πληροφορίες είναι ειδήσεις, γεγονότα, στατιστικές, εκθέσεις, νομοθεσία, φορολογικοί κώδικες, δικαστικές αποφάσεις, ψηφίσματα και παρόμοια».¹ Η πληροφορία αποτελείται από πραγματικές προϋποθέσεις, και ακριβή, γεμάτο νόημα δεδομένα. Κατ' επέκταση, «η πληροφόρηση» νοείται εδώ ως «πραγματικό, μη προπαγανδιστικό υλικό, ως μέσο βοήθειας των ανθρώπων, για να ασκήσουν τα

¹ "Information is news, facts, statistics, reports, legislation, tax-codes, judicial decisions, resolutions and the like."

δημοκρατικά δικαιώματά τους».¹ Υπονοείται ότι είναι μια λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών, που παρέχουν αμερόληπτες πληροφορίες, για να βοηθήσουν τους ανθρώπους να συμμετέχουν σε πιο πολιτικές συζητήσεις. Άλλωστε, σύμφωνα με τους Schement και Curtis (1995: 166-167), στην πολιτική πληροφόρησης εμπλέκονται «όλες οι πολιτικές που σχετίζονται με την κατανομή των πόρων για λόγους θεσμοποίησης της πληροφορίας και για την παροχή πρόσβασης στα κανάλια επικοινωνίας.»²

Αν προσαρμόσουμε τον παραπάνω ορισμό στο ευρωπαϊκό σκηνικό, η πληροφόρηση εμπεριέχει την εξήγηση από τα όργανα της Ένωσης του «ρόλου τους, των πολιτικών (policies) και των δραστηριοτήτων, (...) των δικαιωμάτων και ευκαιριών, που ανήκουν στα μέλη του κοινού ως πολίτες της ΕΕ και της συνέπειας, που οι ενέργειες στο επίπεδο της ΕΕ έχουν σε αυτούς(...).³ Υπό το πρίσμα αυτό, η πληροφόρηση αποτελεί την ουσία μιας πολυπλοκότερης διαδικασίας, της «επικοινωνίας», του τρόπου, δηλαδή, με τον «οποίο εκείνο το περιεχόμενο [της πληροφόρησης] εκτίθεται στους ανθρώπους, και του βαθμού στον οποίο οι άνθρωποι είναι σε θέση να αποκριθούν». Από τη μεριά της, η Επιτροπή θα δήλωνε⁴ ότι είναι η εγκαθίδρυση μιας «σχέσης» και η έναρξη ενός «διαλόγου» με τους ευρωπαίους πολίτες, στη βάση των αρχών «να ακούσει προσεκτικά [και] να είναι σε επαφή» (connect) με αυτούς.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η επικοινωνία εμπεριέχει -ως συστατικό στοιχείο- την πληροφόρηση. Αυτός είναι, άλλωστε, και ένας από τους λόγους, που η

¹ "...the provision of information in the sense of factual, non-propagandist material as a means of helping people exercise their democratic rights"... "information" is taken to be the content of what is communicated, while "communication" concerns the way in which that content is put out to people, and the extent to which people may respond." Ο εν λόγω ορισμός, όπως και αυτός για την επικοινωνία, προέρχονται από την έκθεση που προετοιμάστηκε για το συνέδριο, on 'Understanding Europe – the EU Citizen's Right to Know' στις 3 Απριλίου 2003, το οποίο οργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τους Friends of Europe και την European Citizens Advice Service (ECAS). Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι θα έπρεπε να υπάρχει μια συνταγματική πρόβλεψη, που να παρέχει στους ευρωπαίους πολίτες το δικαίωμα να πληροφορούνται για τις δραστηριότητες της ΕΕ. Με αυτόν τον τρόπο, θα υποχρεώνονταν τα θεσμικά όργανα να υλοποιήσουν μια αποτελεσματική πολιτική, διασφαλίζοντας ότι το κοινό συνολικά θα ήταν πολύ καλύτερα ενημερωμένο για την Ένωση. Βλ. σχετικά Richard Upson (2003).

² Information policy as "all policies relating to the allocation of resources for purposes of institutionalizing information and for providing access to channels of communication." Οι ίδιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι οι πολιτικές πληροφόρησης και οι πολιτικές επικοινωνίας φανερώνουν διαφορετικές αλλά επικαλυπτόμενες επιλογές, καθιστώντας σαφές ότι υπάρχει συγγένεια μεταξύ της πολιτικής ενημέρωσης και επικοινωνίας. Προτιμούν, όμως -για τον καθορισμό και των δύο- τη φράση «πολιτική πληροφόρησης» λόγω της συνηθέστερης χρήσης του προσδιορισμού της πληροφορίας στη βιβλιογραφία. Βλ. σχετικά Schement, J. R. & Curtis, T. (1995).

³ Βάσει του COM (2001) 354 final, 27 June 2001.

⁴ Βάσει του Σχεδίου Δράσης για βελτίωση της επικοινωνίας με την Ευρώπη, SEC (2005), 985, 20 July 2005.

παρούσα εργασία δε διακατέχεται πάντα από την τυπική διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών, αν και συνειδητά η επικοινωνία είναι η πρόκληση και το ζητούμενο, επειδή ενέχει μια θετικότερη, πιο δυναμική προοπτική.

Ως εκ τούτου, η ΕΕ αντιμετωπίζει μια πρόκληση επικοινωνίας, η φύση της οποίας είναι πολυσχιδής. Στο πλαίσιο, άλλωστε, του συγκεκριμένου πονήματος θα καταδείξουμε ότι η ΕΕ -καθ' όλη την προσπάθεια της να ενημερώσει το κοινό και να επικοινωνήσει μαζί του ως προς τις δραστηριότητές της- έχει κληθεί να ανταποκριθεί σε τρεις τύπους δυσκολιών.

Κατ' αρχήν, η σύλληψη της ίδιας της επικοινωνίας αποτελεί ένα σκόπελο και μπορεί να δικαιολογήσει εν μέρει το γεγονός ότι η ΕΕ είχε πρόβλημα μετάβασης από την απλή πληροφόρηση σε μια γνήσια στρατηγική επικοινωνίας. Επιπλέον, τα όργανα της ΕΕ ενδεχομένως να είχαν επιλέξει ένα ύφος επικοινωνίας που δεν εναρμονιζόταν πλήρως με τις ανάγκες αυτού του ιδιότυπου πολιτικού οικοδομήματος. Στενά συνυφασμένη με τα ανωτέρω είναι η δεύτερη δυσκολία οργανωτικού χαρακτήρα, που συνδέεται με τον καθορισμό, τη διανομή και την εκτέλεση των στόχων επικοινωνίας μεταξύ των τριών θεσμικών οργάνων της ΕΕ -της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και το Συμβουλίου (Meillier 2007: 3).

Υπό αυτό το πρίσμα, θα διερευνηθεί αν οι δομές, οι πρακτικές και οι τρόποι λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της ΕΕ ήταν κατάλληλες και αποτελεσματικές όσον αφορά στον επικοινωνιακό τομέα. Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε αν και σε ποιο βαθμό διασφαλίστηκε επαρκής εξοπλισμός (οικονομικοί και ανθρώπινοι πόροι, δεξιότητες κ.ά.) και συντονισμός τόσο στους κόλπους κάθε θεσμικού οργάνου όσο και μεταξύ των τριών προαναφερόμενων οργάνων.

Επίσης, η επικοινωνιακή διαδικασία μπορεί να συναντήσει εμπόδια δομικής υφής, τα οποία εκπορεύονται από τα εγγενή χαρακτηριστικά γνωρίσματα της υπό διαμόρφωση «ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας.» Άλλωστε, οι ερευνητές του τομέα των Κοινωνικών Επιστημών επιβεβαιώνουν ότι η [μέχρι πρότινος] απουσία αυτού του «ειδικού χώρου»¹ παρακάλυψε την υγιή επικοινωνία σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Meillier 2007: 4).

Έτσι, το παρόν πόνημα -με τη βοήθεια του τρισδιάστατου φακού που προαναφέραμε- ευελπιστεί να φωτίσει τα προβλήματα επικοινωνίας στο πλαίσιο της

¹ Σύμφωνα με την Chiara Valentini (2006, όπως παραθέτει η Meillier 2007: 4) με τον όρο [ευρωπαϊκή] δημόσια σφαίρα νοείται ένας ειδικός χώρος, όπου διαφορετικά ενδιαφέροντα (interests), απόψεις και σημασία (meaning) παρουσιάζονται, συζητούνται, υπόκεινται σε κριτική και διαπραγμάτευση μεταξύ διαφορετικών κοινών.

ΕΕ. Ειδικά για ένα θεσμικό όργανο, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (εφεξής «η Επιτροπή») που έχει το πλεονέκτημα της νομοθετικής πρωτοβουλίας, ο ρόλος της πληροφόρησης/επικοινωνίας είναι ζωτικής σημασίας, αφενός ως προς την αποτελεσματική εκτέλεση των βασικών λειτουργιών, αφετέρου ως προς την πολυδιάστατη συμβολή της στην ευρωπαϊκή και τη διεθνή αρένα. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, η Επιτροπή -εντείνοντας το εγχείρημά της- φαίνεται να αναζητά συνεχώς τρόπους βελτίωσης της επικοινωνίας, έχοντας θέσει τον πολίτη στο επίκεντρο της εν λόγω πολιτικής. Έτσι, με βάση την επιχειρούμενη συστηματική παρουσίαση και κριτική ανάλυση των στρατηγικών ενημέρωσης και επικοινωνίας, που υλοποιήθηκαν εκ μέρους της Επιτροπής, θα διαφανεί ο βαθμός αποτελεσματικότητας του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου ως προς τον επικοινωνιακό ρόλο του.

Ωστόσο, αυτό το γενικό πλαίσιο απεικόνισης θεμάτων επικοινωνίας θα συμπληρωθεί από την περιπτωσιολογική μελέτη των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (ΚΕΤ), τα οποία διαχειρίζεται η Επιτροπή. Από άποψη μικροεπίπεδου η επιλογή των συγκεκριμένων Κέντρων υπαγορεύτηκε από το γεγονός ότι είναι ένα δίκτυο ευρωπαϊκής πληροφόρησης, που έχει μακρά πορεία λειτουργίας ως σήμερα, και ως εκ τούτου, μας επιτρέπει να ανιχνεύσουμε την ύπαρξη μετασχηματιστικών τάσεων ως προς την πολιτική που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε βάθος χρόνου. Επιπλέον, από πρακτική σκοπιά, λόγω της απασχόλησής μου σε ένα από αυτά τα Κέντρα, κατά το χρονικό διάστημα 2002-8, υπήρχε η πρόκληση παρακολούθησης των πρόσφατων εξελίξεων που σημειώνονται σε αυτά τα Κέντρα.

Ο ανωτέρω συνδυασμός θα επιτρέψει την ανάδυση μιας σφαιρικής αλλά και ισορροπημένης εικόνας της πολιτικής πληροφόρησης της Επιτροπής κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, και θα καταδείξει το βαθμό του «ελλείμματος επικοινωνίας της ΕΕ» και της πρόκλησης στις εννοιολογικές, οργανωτικές και δομικές πτυχές του.

Το συγκεκριμένο πόνημα στηρίζεται σε ποικιλία πηγών, στις οποίες περιλαμβάνονται επίσημα έγγραφα της ΕΕ σχετικά με την επικοινωνία (π.χ. Ανακοινώσεις, Δελτία Τύπου κ.ά.), σχόλια και παρατηρήσεις ακαδημαϊκών, εμπειρογνομόνων και δημοσιογράφων, που έχουν επίγνωση ή συμμετέχουν με κάποιο τρόπο στις επικοινωνιακές διαδικασίες της ΕΕ.

Το θεωρητικό υπόβαθρο για τον προσδιορισμό της «πολιτικής πληροφόρησης» και των θεμάτων επικοινωνίας στην ΕΕ -που συνδέονται με το

«έλλειμμα πληροφόρησης και επικοινωνίας» και την υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκή «δημόσια σφαίρα»- παρουσιάζεται στο πρώτο κεφάλαιο της συγκεκριμένης εργασίας. Η συγχρονική και διαχρονική¹ περιγραφή και αποτίμηση της πολιτικής πληροφόρησης/επικοινωνίας σε επίπεδο ΕΕ, και ειδικότερα Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποτελούν αντικείμενο των επόμενων δύο κεφαλαίων. Επίσης, σε αυτά διερευνώνται οι τρεις τύποι επικοινωνιακών δυσκολιών στο πλαίσιο της ΕΕ, με έμφαση κυρίως στις εννοιολογικές και οργανωτικές. Η εξελικτική περίπτωση των ΚΕΤ και ο συναφής προβληματισμός για τον μέλλον τους εκτίθενται στο τέταρτο κεφάλαιο, με το σκεπτικό ότι τα Κέντρα αυτά αποτελούν μικρο-απεικόνιση του τρίπτυχου των επικοινωνιακών δυσκολιών στην ΕΕ. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο καταγράφονται τα συμπεράσματα αυτής της ανάλυσης, τα οποία συνδυάζονται με το ενδεχόμενο ευόδωσης των πρόσφατων προτάσεων της Επιτροπής για τη βελτίωση της επικοινωνίας της ΕΕ.

¹ Η διαχρονική παρουσίαση της συγκεκριμένης πολιτικής εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα επιχειρηθεί με βάση τις επίσημες Ανακοινώσεις που εξέδιδε ως προς το συγκεκριμένο τομέα πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

1.1 Εισαγωγή

Η σταθερή αναρρίχηση των θεμάτων της πληροφορίας στην ημερήσια διάταξη της δημόσιας πολιτικής ξεκίνησε τα τελευταία 30 χρόνια, ενώ στις μέρες μας αυτά τα ζητήματα διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Έννοιες, άλλοτε οικείες στους βιβλιοθηκονόμους και επαγγελματίες της πληροφόρησης –όπως τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας η ελευθερία της πληροφόρησης και τα διασυνοριακά δεδομένα ροών (transborder data flows)- αποκτούν προοδευτικά γενικότερη χρήση. Παράλληλα, διάχυτη είναι η αίσθηση ότι απαιτείται ένα σύνολο κατάλληλων και συνεκτικών μέτρων πολιτικής πληροφόρησης, για να βελτιωθεί η ποιότητα της δημόσιας παροχής υπηρεσιών, για να εξασφαλισθεί επαρκής και συνεχής πρόσβαση στη (δια)κυβερνητική πληροφόρηση και να προωθηθεί η (δι)εθνική δημιουργικότητα, η παραγωγικότητα και ο πλούτος.

Επειδή τα ζητήματα που σχετίζονται με την πληροφορία και το ρόλο της στην κοινωνία είναι σύνθετα και αλληλένδετα, δεν επιδέχονται εύκολη κατηγοριοποίηση και ανάλυση. Συνακόλουθη είναι και η σύγχυση για την έννοια και το σκοπό της «πολιτικής πληροφόρησης» (information policy), το προφίλ της οποίας αναδύθηκε στους ακαδημαϊκούς κύκλους και στον τομέα χάραξης πολιτικής τις τελευταίες δεκαετίες -ίσως λόγω της επέκτασης της «κοινωνίας της πληροφορίας» (information society). Η πολιτική πληροφόρησης αποτελεί παράδειγμα μιας «θεματικής ενότητας» (issue area), που εγείρει μια δέσμη επιφανειακώς ανεξάρτητων ενδιαφερόντων γύρω από μια ενιαία έννοια που τα ενσωματώνει. Αν συγκριθεί με άλλους τομείς της δημόσιας πολιτικής (π.χ. την υγεία, τις μεταφορές ή την εκπαίδευση), η συζήτηση για την «πληροφόρηση» είναι πρόσφατη, ενώ το αντίστοιχο πεδίο ακόμα δεν μπορεί να κατανοηθεί πλήρως. Εντούτοις, η πολιτική πληροφόρησης αποτελεί έναν από τους πολλούς διαφορετικούς τύπους πολιτικών αποφάσεων, που διαμορφώνονται από τις κυβερνήσεις και τους οργανισμούς (Rowlands 1998: 230).

Κατά το Maxwell (2003) η αποτυχία να αναπτυχθεί μια ευρύτερη αντίληψη του ρόλου της πληροφορίας στην κοινωνία οφείλεται, εν μέρει, στο γεγονός ότι η πολιτική πληροφόρηση σπάνια αντιμετωπίζεται ως ενοποιημένο θέμα από τους φορείς χάραξης πολιτικής και τους σχολιαστές. Συνήθως ζητήματα, όπως η ελευθερία λόγου, η ιδιωτικότητα (privacy), τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η συλλογή και χρήση της (δια)κυβερνητικής πληροφορίας, η πρόσβαση και η διαχείριση της πληροφορίας, διαχωρίζονται συχνά από τις νομικές, νομοθετικές, οργανωτικές ή επιστημονικές παραδόσεις, που έχουν θέσει τεχνητά όρια στο λόγο (discourse).

Παρόλα αυτά, ο Maxwell (2003) επισημαίνει ότι κάποιοι σχολιαστές επιχειρήσαν να ταξινομήσουν τις πολιτικές πληροφόρησης με άξονα τους κοινωνικούς κανόνες, όπως οι Overman και Cahill το 1990, καθιέρωσαν περιγραφικά εργαλεία αξιολόγησης, για να αναλύσουν συγκεκριμένες κυβερνητικές πολιτικές πληροφόρησης, όπως ο McClure και άλλοι το 1999, ή χαρτογράφησαν τις πολιτικές επιπτώσεις από την προοπτική των χρηστών, όπως οι Hernon και McClure το 1987. Άλλοι ερευνητές επικεντρώθηκαν στην πολιτική πληροφόρησης ως συστατικό της διαχείρισης των πηγών πληροφόρησης, όπως ο Levitan το 1987, επανεξέτασαν τις επιλογές της πολιτικής για την τεχνολογία πληροφόρησης σε συγκεκριμένους τομείς της βιομηχανίας, όπως οι Louw και Hammer το 2002, ή εστιάστηκαν στη διαδικασία χάραξης πολιτικής πληροφόρησης στον κυβερνητικό τομέα.

1.2 Συνοπτική ανασκόπηση των εξελίξεων στην πολιτική πληροφόρησης

Δεδομένου ότι συγκριτικά πρόσφατα σφυρηλατήθηκε η συνείδηση για τη σπουδαιότητα της πληροφορίας στην κοινωνία, δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι ο όρος «πολιτική πληροφόρησης» δεν έχει βαθιές ρίζες. Εντούτοις, η de facto πολιτική πληροφόρησης, κατά κάποιον τρόπο, υπάρχει από τότε που άρχισαν οι κυβερνήσεις να ασχολούνται με θέματα, όπως η μυστικότητα (privacy) και τα πνευματικά δικαιώματα. Έτσι, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, όταν ο John Locke στις πραγματείες του –στις οποίες το Αμερικανικό Σύνταγμα βασίστηκε, ως ένα βαθμό- προσδιόρισε τη μυστικότητα ως φυσικό δικαίωμα, ουσιαστικά υποστήριζε μια πολιτική για την εγγύηση της προστασίας της προσωπικής πληροφορίας. Όμως, παρόμοιες πολιτικές

πληροφόρησης ήταν μάλλον συμπτωματικές και ανταποκρίνονταν σε άλλες πολιτικές ανησυχίες. Ενωσιολογικά, επομένως, διαφέρουν από την πρόσφατη σύλληψη της πολιτικής πληροφόρησης, η οποία απαντά άμεσα στα ζητήματα που βεβαιώνουν την αύξηση της δημόσιας επίγνωσης για την κοινωνία της πληροφορίας (Duff 2004:72).

Η προσπάθεια μιας συστηματικής προσέγγισης σχετικά με τη χάραξη της πολιτικής πληροφόρησης ανάγεται, σύμφωνα με κάποιους σχολιαστές¹, στις αρχές της δεκαετίας του '60 και την επιρροή που είχε η έκθεση Weinberg (Weinberg Report) στη μεταφορά της επιστημονικής και τεχνικής πληροφορίας στις ΗΠΑ. Ως γνωστό, στη δεκαετία του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70, τα ζητήματα και τα ενδιαφέροντα γύρω από την επιστημονική και τεχνική πληροφορία είχαν μια γεωπολιτική εστίαση, ενάντια στο σκηνικό του ψυχρού πολέμου και στη φυλή που θα κυριαρχούσε στο μακρινό διάστημα. Η ανωτέρω έκθεση αποτέλεσε ενσυνείδητη δραστηριότητα πολιτικής πληροφόρησης σε όλο το δυτικό κόσμο, και ίσως ήταν ένα απλό παράδειγμα του τρόπου, με τον οποίο η υψηλή τεχνολογία διαμορφώνει την κυβερνητική πολιτική, παρόλο που οι εθνικοί ανταγωνισμοί παρείχαν το κίνητρο. Όμως, τέτοιοι ισχυρισμοί φαίνονται αυθαίρετοι, δεδομένου ότι η επιστημονική και τεχνική πληροφορία είναι μόνο ένας περιορισμένος, εντούτοις ιδιαίτερα σημαντικός, κλάδος της πληροφορίας.

Η επόμενη εμφάνιση επεξεργασίας δεδομένων μεγάλης κλίμακας και οι αυξανόμενοι τόμοι της πληροφορίας, που κρατήθηκαν στη μηχανή με αναγνώσιμη μορφή (machine-readable form) έως τις αρχές της δεκαετίας του '70, προώθησαν μια κοινή απάντηση (concerted response) δημόσιας πολιτικής, που επεκτεινόταν πέρα από τα όρια της επιστημονικής και τεχνικής κοινότητας (Rowlands 1998: 230).

Στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία, το έργο του Marc Uri Porat, *η Οικονομία της πληροφορίας (The Information Economy)*, το 1977, πιθανόν αποτελεί τη σταθερότερη αφετηρία για την πολιτική πληροφόρησης. Αν και δεν ήταν η πρώτη συζήτηση για τα ζητήματα πολιτικής που προκύπτουν από την υποτιθέμενη πληροφορικοποίηση (informatization) των προηγμένων οικονομιών, απεικόνισε, όμως, την ιδέα της πολιτικής πληροφόρησης με διάφορους κρίσιμους τρόπους.² Ο Porat, θεωρώντας ότι

¹ Η Browne (1997) αναφέρει την Επιτροπή Weinberg, που συμβούλεψε την Αμερικανική κυβέρνηση για τους τρόπους βελτίωσης της ροής των επιστημονικών και τεχνικών πληροφοριών μετά από το απροσδόκητο επίτευγμα της Ρωσίας, τη διαστημική πτήση με Sputnik.

² Κατά πρώτον, ο Porat ενστερνίστηκε τη γλώσσα της «οικονομίας της πληροφορίας» και «κοινωνίας της πληροφορίας.» Επίσης, προσέγγισε την «πολιτική της πληροφόρησης» λεπτομερώς και συνολικά, μέσα από διεπιστημονικό πρίσμα, και ήταν ένας από τους πρώτους συγγραφείς στη δύση που προώθησε το ιδανικό μιας εθνικής πολιτικής πληροφόρησης. Επιπλέον, θεώρησε τον υπολογιστή ως

η πολιτική πληροφόρησης καταπιάνεται με ζητήματα που αναδύονται από τα συνδυασμένα αποτελέσματα των τεχνολογιών πληροφορίας (υπολογιστές και τηλεπικοινωνίες), τα οποία επιδρούν στην αγορά και τα μη εμπορεύσιμα γεγονότα,¹ υποδήλωνε ότι οι τεχνολογίες πληροφορίας επηρεάζουν όχι μόνο τις βιομηχανίες που τις παράγουν αλλά και το υπόλοιπο της οικονομίας. Συνεπώς, οι απαντήσεις της πολιτικής έπρεπε να είναι «κάθετες» και «οριζόντιες», και να καθορίζονται όχι από τους τεχνικούς αλλά από τα πολιτικά υπεύθυνα σώματα που ενεργούν εξ ονόματος όλης της κοινωνίας (Duff 2004: 73-74).²

Για πρώτη φορά, προβλήματα -όπως η ιδιωτικότητα (privacy), η ελευθερία λόγου, η μυστικότητα, η πρόσβαση στην κυβερνητική πληροφορία και η εθνική ασφάλεια- σε περιοχές τόσο διαφορετικές, προκαλούσαν την προσοχή των σχεδιαστών της πολιτικής κάτω από ένα ενιαίο, ενσωματωμένο κατασκεύασμα, τον υπολογιστή, που θα άλλαζε ριζικά την κοινωνία. Εντούτοις, στη βιβλιογραφία των αρχών της δεκαετίας του '80 ακόμα δεν απεικονιζόταν, σύμφωνα με τον Burger (1993: 3), ένας ευπροσδιόριστος τομέας μέσα στην ευρεία σφαίρα της πολιτικής ανάλυσης. Ενώ συζητούνταν αυτά τα θέματα, «κανένα νήμα δεν έραβε αυτά τα διάφορα αποσπάσματα πολιτικής σε ένα αναγνωρίσιμο ένδυμα».

Παρόλο που η επεξεργασία της πληροφορίας αποτελούσε κεντρικό θέμα της συζήτησης ποικίλων θεμάτων γύρω από το περιεχόμενό της, ανέδειξε μεγάλα χάσματα εννοιολογικής σκέψης στο χώρο της δημόσιας πολιτικής. Αργότερα ήρθε στο προσκήνιο η συζήτηση για τις εθνικές πολιτικές πληροφόρησης, που φθάνει ως τις μέρες μας. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80, η πληροφορία αντιμετωπιζόταν ως εθνικός πόρος, αφού μπορούσε να αποδώσει οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά πλεονεκτήματα.³

ένα μόνο συστατικό της υποδομής πληροφορίας (information infrastructure), ενώ αναγνώρισε ότι το δίκτυο τηλεπικοινωνιών ήταν το άλλο. Γι' αυτόν η πολιτική σε μια μεταβιομηχανική κοινωνία, πρέπει να τεθεί ενάντια σε αυτό το κοινωνικο-τεχνικό σκηνικό των δυναμικών δικτύων πληροφορίας.

¹ Information policy as “the issues raised by the combined effects of information technologies (computers and telecommunications) on market and nonmarket events” (Porat 1977, v.1: 207 όπως παραθέτει ο Duff 2004: 73).

² Αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο οι Williams & Edge (1996), όπως παραθέτει ο Duff (2004: 74) επισημαίνουν ότι ο Porat ίσως απέτυχε να εκτιμήσει την αλληλεπίδραση τεχνολογίας-σχέσεων πολιτικής, ή αυτού που αναφέρουν ως «κοινωνική διαμόρφωση της τεχνολογίας» (social shaping of technology).

³ Ενδεικτική ήταν η έκθεση των S. Nora και A. Minc (Nora-Minc Report), που διαπνεόταν από το αισιόδοξο πνεύμα της εποχής κι άσκησε μεγάλη επιρροή, τονίζοντας τη μελλοντική σημασία των τεχνολογιών πληροφόρησης στη γαλλική κοινωνία και την οικονομία.

Κάποιες διαδικασίες που κυοφορούνταν ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '70 επιταχύνθηκαν με τις πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις, όπως η διάδοση των προσωπικών Η/Υ και η ικανότητα δικτύωσης (networking). Συνέπεια των ανωτέρω είναι η βαθιά επιρροή των τεχνολογιών πληροφόρησης στην πολιτική πληροφόρησης -και αντίστροφα. Αξιοσημείωτη, άλλωστε, είναι η παρατήρηση του Francis Aldhouse (1997, όπως παρατίθεται από το Rowlands 1998: 231), σύμφωνα με την οποία «η χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης έχει γίνει ένα τόσο κυρίαρχο (pervasive) ζήτημα, που η πολιτική πληροφόρησης δεν είναι πια εύκολα διακριτή από τη γενική κοινωνική πολιτική και τις έννοιες του κοινοτισμού (communitarianism) και της καλής ιδιότητας του πολίτη (good citizenship)».

Ωστόσο, η φύση της τεχνολογίας πληροφόρησης στις σύγχρονες κοινωνίες ήταν τόσο διεισδυτική, ώστε, στη δεκαετία του '90, να διευρυνθεί ο τομέας της πολιτικής πληροφόρησης με την ανάπτυξη πολιτικών για την κοινωνία της πληροφορίας. Οι προαναφερόμενες πολιτικές, σύμφωνα με το Moore (1997, όπως παραθέτει ο Rowlands 1998: 231) εστιάζονται στον εκσυγχρονισμό της υποδομής των τηλεπικοινωνιών, στην προώθηση της βιομηχανικής και εμπορικής ανταγωνιστικότητας, στην επανακατάρτιση (reskilling) του εργατικού δυναμικού, στην επέκταση της δημοκρατίας -καθιστώντας τις κυβερνήσεις πιο ανοικτές και υπόλογες (accountable)- και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της πολιτιστικής ανάπτυξης. Κάποιοι σχολιαστές σημειώνουν ότι η «κοινωνία της πληροφορίας» είναι μια φράση ικανή να αποδώσει όλα τα ενδιαφέροντα ζητήματα ή στόχους σε ένα περιεκτικό πλαίσιο, ώστε οι πολιτικοί να μπορέσουν να προσεγγίσουν τα ακροατήρια.

Ωστόσο, αν η συζήτηση στραφεί σε πρακτικά ζητήματα, όπως η πρόσβαση στην πληροφορία και η διαθεσιμότητά της, πρέπει να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό οι πολιτικοί είναι υπόλογοι, βασίζοντας την πολιτική πληροφόρησης σε μη ρεαλιστικές υποθέσεις. Η Sandra Braman (1991: 54) παρατηρεί ότι αυτές οι υποθέσεις ίσως είναι «τόσο διασκορπισμένες, ώστε να μην επιδέχονται χειρουργική επέμβαση... Η ελεύθερη ροή της πληροφορίας, η διεθνής συνεργασία, και η ειρήνη είναι μεταξύ των κατευθυντήριων αρχών που έχουν προσφερθεί, για να δικαιολογήσουν την πολιτική πληροφόρησης». Υπονοείται ότι, όταν χαράσσεται πολιτική χωρίς σαφή σκοπό και κατεύθυνση, δεν έχουν νόημα τα ζητήματα που σχετίζονται με τις υποδομές της πληροφόρησης και τον τρόπο ρύθμισής τους.

1.3 Ορισμοί και διαστάσεις της πολιτικής της πληροφόρησης

Αρκετοί ορισμοί έχουν διατυπωθεί για την έννοια της «πολιτικής πληροφόρησης» (information policy). Ερευνητές από διάφορα επιστημονικά πεδία προσέγγισαν τον όρο πολιτική της πληροφόρησης με βάση κυρίως τις διαφορές ορισμού της έννοιας της πληροφορίας. Έτσι, όλες οι υποθέσεις (concerns) για τη λήψη αποφάσεων μπορούν να ενσωματωθούν -και το δίλημμα του ορισμού να επιλυθεί- μέσα σε μια ιεραρχία τεσσάρων κατηγοριών ορισμών (Braman 1989: 234-235).¹ Σύμφωνα με τον Weingarten, η πολιτική πληροφόρησης ορίζεται ως «το σύνολο όλων των νόμων, κανονισμών και πολιτικών, που προάγουν, δυσχεραίνουν ή ρυθμίζουν τη δημιουργία, τη χρήση, την αποθήκευση και τη μετάδοση της πληροφορίας» (Weingarten 1989: 77).²

Σύμφωνα με τον Dunn, ο όρος «πολιτική της πληροφόρησης» αναφέρεται πρωταρχικά στη διαχείριση όλων των πηγών, που σχετίζονται με τη διακίνηση της πληροφορίας σε τοπικό και ευρύτερο επίπεδο. Ως εκ τούτου, η πολιτική της πληροφόρησης έχει να κάνει με τέσσερα επίπεδα πληροφορίας και δραστηριότητας, (α) δημιουργία, (β) διανομή ή επικοινωνία, (γ) αποθήκευση και ανάκτηση, και (δ) χρήση/εφαρμογή (Dunn, 1982:21).³ Υπό αυτή την έννοια, υποστηρίζει ο Dunn, η πολιτική της πληροφόρησης περιλαμβάνει την ανθρώπινη γνώση, την προσπάθεια για την επίτευξη αύξησης της γνώσης, καθώς και τα εργαλεία για τη ανάπτυξη της διάδρασης μεταξύ των ατόμων και της διαπροσωπικής επικοινωνίας (Dunn 1982: 36).⁴

¹ Σύμφωνα με την ακριβή διατύπωση της Braman: These categories of information are “as a resource, commodity, perception of pattern, and constitutive force in society”.

² Η διατύπωση του Weingarten έχει ως εξής: (Information policy is) “the set of all public laws, regulations, and policies that encourage, discourage, or regulate the creation, use, storage, and communication of information.” Ο Rowlands (1996: 14) σημειώνει ότι αυτός ο ορισμός, εκτός του ότι είναι ευρύς και περιεκτικός, υποδεικνύει ως θεμελιώδη ρόλο της πολιτικής την παροχή των νομικών και θεσμικών πλαισίων, μέσα στα οποία μπορεί να διεξαχθεί η επίσημη ανταλλαγή πληροφοριών. Υπονοείται ότι η πολιτική της πληροφόρησης εξετάζει και τους πολιτικούς και γραφειοκρατικούς στόχους (έστω κι αν αυτοί δε συμφωνούν) και ότι από τότε που η πολιτική δημόσιας πληροφόρησης ξεπροβάλλει από τους μηχανισμούς της κυβέρνησης, η διατύπωση, η εφαρμογή και η αξιολόγησή της μπορεί να συνοδεύονται από την παραγωγή διάφορων εγγράφων (π.χ. έγγραφα συζητήσεων, νομοθετικά σχέδια και υπομνήματα).

³ (Information policy) “can be thought of in relation to four levels of information and activities: (1) creation; (2) distribution or communication; (3) storage and retrieval, and (4) use/application.”

⁴ “Once the field has been defined to include these areas, we see that we have included what we know as people, what we are doing to learn more, and the tools that we use to conduct individual transactions and to communicate on a person-to-person basis.”

Ο Rowlands, σε μια προσπάθεια συγκερασμού των διαφόρων ορισμών, επιλέγει τα κοινά χαρακτηριστικά τους και υποστηρίζει ότι ο θεμελιώδης ρόλος της πολιτικής της πληροφόρησης είναι η παροχή του αναγκαίου νομικού και θεσμικού πλαισίου, εντός του οποίου μπορεί να πραγματοποιείται επίσημη (ή τυποκρατική) ανταλλαγή πληροφοριών (Rowlands, 1996: 14).¹ Για τους Peter Herson και Harold Relyea (1968: 176) «η πολιτική πληροφόρησης είναι ένα πεδίο που συμπεριλαμβάνει και την επιστήμη της πληροφόρησης και τη δημόσια πολιτική, που αντιμετωπίζει την πληροφορία και ως προϊόν (commodity) και ως πόρο που συλλέγεται, προστατεύεται, μοιράζεται, μεταβάλλεται και ρυθμίζεται.»² Μερικά χρόνια αργότερα, οι ίδιοι επανακαθορίζουν την έννοια ως εξής: «η πολιτική της πληροφόρησης είναι ένα σύνολο από συσχετιζόμενες αρχές, νόμους, κατευθυντήριες οδηγίες, κανόνες, ρυθμίσεις και διαδικασίες, που οδηγούν στην εποπτεία και διαχείριση του κύκλου ζωής της πληροφορίας: παραγωγή, συλλογή, διανομή/διάχυση, ανάκτηση και χρήση, αποθήκευση συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης, της πληροφορίας»³ (Herson and Relyea, 2003: 1300).

Ο Rowlands συμφωνεί με την άποψη των Herson και Relyea ότι δεν υπάρχει μια μόνο πολιτική πληροφόρησης αλλά μάλλον πολλές πολιτικές,⁴ καθεμιά από τις οποίες έχει να κάνει με τη διευθέτηση ειδικών προβλημάτων και ζητημάτων διαχείρισης της πληροφορίας, που συχνά είναι αντικρουόμενα. Ο ίδιος θεωρεί ότι η τρέχουσα κατάσταση σχετικά με τις πολιτικές της πληροφόρησης είναι δύσκολη, αλλά αναπόφευκτη, καθώς οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται σχετίζονται άμεσα με τη διαδικασία του συμβιβασμού. Συγκεκριμένα, ο Rowlands αναφέρει την άποψη του

¹ “The fundamental role of policy is to provide the legal and institutional frameworks within which formal information exchange can take place.”

² Information policy is “...a field encompassing both information science and public policy [which] treats information as both a commodity...and as a resource to be collected, protected, shared, manipulated and managed.”

³ “Information policy then is a set of interrelated principles, laws, guidelines, rules, regulations, and procedures guiding the oversight and management of the information life cycle: the production, collection, distribution/dissemination, retrieval and use, and retirement, including preservation, of information.”

⁴ Σύμφωνα με έναν άλλον ορισμό, η «πολιτική της πληροφόρησης» αναφέρεται σε πρωτοβουλίες της πολιτικής, που προωθούν τη χρήση εννοιών και εργαλείων, συνδεδεμένων με την «παγκόσμια κοινωνία της πληροφορίας», αποβλέποντας στη δυνατότητα επίτευξης των στόχων της εθνικής, κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Συνήθως, η ενσωμάτωση (integration) μιας εθνικής οικονομίας στην παγκόσμια -βασισμένη στη γνώση- οικονομία είναι ένας από αυτούς τους στόχους.

Έτσι, οι προσεγγίσεις της πολιτικής της πληροφόρησης διαφέρουν από χώρα σε χώρα, και αποτελεί πρόκληση η εξεύρεση πανομοιότυπων κοινών παρονομαστών, που να είναι εφαρμόσιμοι σε ένα περιφερειακό πλαίσιο. Βλ. James T. (ed.) (2001).

Galvin περί εξισορρόπησης μεταξύ ανταγωνιστικών στόχων και συμφερόντων,¹ και υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν «καλές» ή «κακές» πολιτικές πληροφόρησης, αντίθετα υπάρχουν αποτελεσματικές τεχνικές συμβιβασμού για τη διευθέτηση των ποικίλων ανταγωνιστικών συμφερόντων (Rowlands, 1996: 14-15).² Υπονοείται, επομένως, ότι η πολιτική της πληροφόρησης θα πρέπει να είναι ευέλικτη, δυναμική και ικανή να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις. Επειδή, όμως, ο αντίκτυπος και οι συνέπειες των αποφάσεων της πολιτικής πληροφόρησης δεν είναι εύκολο να προβλεφθούν με βεβαιότητα, ένας βασικός στόχος για την έρευνα της πολιτικής πληροφόρησης θα μπορούσε να είναι η προσπάθεια οριοθέτησης και περιορισμού αυτής της «αβεβαιότητας» (Rowlands, 1996: 15).³

Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, οι πολιτικές της πληροφόρησης είναι «κοινωνικές, πολιτικές, νομικές, οικονομικές και τεχνολογικές αποφάσεις για το ρόλο της πληροφορίας στην κοινωνία. Αυτές οι αποφάσεις λειτουργούν και σε κοινωνικό επίπεδο, όταν εφαρμόζονται στην εθνική και διεθνή πολιτική, και σε εργαλειακό (instrumental) επίπεδο, αφού επιδρούν στη δημιουργία, διάδοση, χρήση και διαφύλαξη της πληροφορίας». Στον ορισμό αυτό επισημαίνεται ένα μέρος της έμφυτης πολυπλοκότητας που διέπει το χώρο της πολιτικής πληροφόρησης. Αυτό τεκμηριώνεται από τις ποικίλες μορφές που μπορούν να λάβουν οι πολιτικές, όπως θεμελιώδεις νόμους (π.χ. εθνικά συντάγματα), συμπληρωματικούς κυβερνητικούς νόμους, κρατική νομοθεσία, και δικαστικές περιπτωσιολογικές αποφάσεις (judicial case decisions) σε ποικίλες περιοχές, εσωτερικές πολιτικές οργάνωσης, εμπορικές συμφωνίες, τεχνολογικές εφαρμογές και οικονομικές αποφάσεις από τους παραγωγούς και τους διανομείς της πληροφορίας. Επιπλέον, μια πολλαπλότητα δρώντων με διαφορετικές πολιτικές προτιμήσεις και ενδιαφέροντα εμπλέκονται σε αυτές τις πολιτικές. Έτσι, διαπιστώνεται ότι ένα ευρύ φάσμα πολιτικών οργάνων και

¹ Η ακριβής διατύπωση του Galvin (1994) έχει ως εξής: Information policy-making comprises “a fundamental enduring conflict among or between objectives, goals, customs, plans, activities or stakeholders which is not likely to be resolved completely in favour of any polar position in that conflict.”

² “The situation may be messy, but it is inevitable given that the practical realities of information policy are much to do with the art of compromise: there are neither ‘good’ nor ‘bad’ policies, but maybe there can be effective compromises between competing interests.”

³ (Information policy) “should be flexible, dynamic and responsive to changing circumstances....a key objective for information policy research might therefore lie in trying to set some kind of bounds and limits to that uncertainty.”

συμμετεχόντων (stakeholders) πρέπει να συμπεριληφθούν σε οποιοδήποτε αποτελεσματικό καθεστώς (regime) πολιτικής της πληροφόρησης (Maxwell 2003).¹

Μια επιπρόσθετη επισήμανση σχετίζεται με την κοινωνικο-τεχνική (socio-technical) φύση των πολιτικών πληροφόρησης, δεδομένου ότι ενέχουν μια δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ κοινωνικών και εργαλειακών θεμάτων (Trist 1981). Ειδικότερα, η κοινωνική φύση των πολιτικών πληροφόρησης επιφέρει σημαντικές συνέπειες κοινωνικής υφής, όπως η ανάπτυξη και η διαφύλαξη πολιτισμικών νορμών και αξιών, η δημόσια ασφάλεια, η υγεία και η ευημερία των μελών της κοινωνίας, και η ανάπτυξη και διάδοση χρήσιμης γνώσης μέσα και έξω (across) από τα έθνη. Υπό αυτό το πρίσμα, οι παραπάνω πολιτικές επικεντρώνονται στην επίπτωση που έχει η πληροφορία στους ανθρώπους και στις κοινωνικές ομάδες. Από την άλλη πλευρά, οι εργαλειακές πολιτικές πληροφόρησης καθορίζουν τον τρόπο συλλογής, μετασχηματισμού, διανομής, χρήσης και διαφύλαξης των πληροφοριών. Εστιάζονται, κυρίως, στην εργασία και την τεχνολογία που απαιτούν οι προαναφερόμενες διαδικασίες, περιχαράκωνοντας συνάμα τα όρια στην ιδιοκτησία της πληροφορίας.

Κατά το Maxwell, ο διαχωρισμός της ελεύθερης οικονομίας (laissez faire separation) αγοράς και κράτους δεν υφίσταται, επειδή: 1] ο έλεγχος και η χρήση της πληροφορίας είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία των εθνών κρατών. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι, οι αποφάσεις για τα ζητήματα της λογοκρισίας, της παραγωγής και διάδοσης πληροφορίας, της ελευθερίας του Τύπου, της διάχυσης της γνώσης και της προστασίας των μυστικών για την κρατική ασφάλεια, διαμορφώνουν συνάμα τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών και των κρατών, και καθορίζουν το βαθμό πρόσβασης των πολιτών στη γνώση και τον έλεγχο των κρατικών ενεργειών. Έτσι, οι ευρύτερες κοινωνικές πολιτικές πληροφόρησης παρεισφρέουν στις εργασίες της αγοράς και βοηθούν στον καθορισμό εκείνων των έργων που θα δημιουργηθούν, παραχθούν και διανεμηθούν. Αντιθέτως, οι εργαλειακές αποφάσεις, οι νόμοι και οι κανονισμοί περιορίζουν το φάσμα της διαθέσιμης πληροφορίας στους πολίτες και τις κυβερνήσεις. 2] Η πληροφορία δε δημιουργείται και επεξεργάζεται μόνο στο χώρο

¹ Ο Maxwell (2003) προσπαθώντας να παρουσιάσει μια ευρύτερη προοπτική στη συζήτηση της πολιτικής πληροφόρησης, υιοθετεί την άποψη του Trist (1981) για ένταξη των πληροφοριών μέσα σε ένα κοινωνικο-τεχνικό πλαίσιο, που υπογραμμίζει την αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών και τεχνολογικών συστημάτων. Αναζητώντας ένα πρότυπο για την ανάλυση της πολιτικής πληροφόρησης, ο Maxwell χρησιμοποιεί την πολιτική του λόγου (speech policy) ως ερμηνευτικό (illustrative) παράδειγμα. Έτσι, διερευνά τα ζητήματα της υπόστασης (standings) και υποχρεώσεων των συμμετεχόντων (stakeholders) μέσα στο πλαίσιο του πολιτικού σκοπού και των σφαιρών επιρροής, και συσχετίζει αυτές τις μεταβλητές με την παραγωγή, τη διάδοση και τη χρήση πληροφορίας.

αγοράς, των ατομικών και εταιρικών αγοραστών και πωλητών. Μεγάλη ευθύνη έχουν και οι κυβερνήσεις τόσο για τη δημιουργία της πληροφορίας όσο και για την προστασία των προσωπικών δικαιωμάτων, αφού επιτρέπουν τη δημιουργία και την επέκταση της νέας πληροφορίας στον ιδιωτικό τομέα. Υπό αυτό το πρίσμα, λειτουργούν ως προμηθευτές, δημιουργοί, και ρυθμιστές των προϊόντων πληροφόρησης. Επιπλέον, επειδή τα έθνη κράτη είναι αρμόδια για την προστασία των εργαλειακών διαδικασιών μέσα στα όριά τους, ενεργούν ως διαπραγματευόμενοι πράκτορες (negotiating agents) για τους εσωτερικούς παραγωγούς πληροφόρησης ενάντια στις εισβολές των ξένων παραγωγών, που επιδιώκουν την επέκταση σε εθνικές αγορές. 3] Τα προϊόντα πληροφόρησης είναι «και φυσικά πράγματα και συσκευασίες μη φυσικών εννοιών». Ενώ, δηλαδή, το φυσικό αντικείμενο μπορεί να αντιμετωπιστεί ως προϊόν αγοράς, τα γεγονότα και οι ιδέες που ενσωματώνονται σε αυτό, ξεπερνούν τη φυσικότητα (physicality). Έτσι, η μετάβαση των ιδεών σε εκφράσεις σταθερών φυσικών υλικών δεν ισοδυναμεί με πλήρη μετάβαση στην καθαρή φυσικότητα, εφόσον μπορεί να αποτελέσει μια πηγή σύγκρουσης, σε περίπτωση που αντιμετωπιστούν τα έργα πληροφόρησης ως αντικείμενα ιδιοκτησίας. Κατ' επέκταση, δεν μπορεί πλήρως να αποσυνδέσει κάποιος τα κοινωνικά όντα που χρησιμοποιούν τις πληροφορίες από εκείνους που παράγουν τα έργα. Το εν λόγω ζήτημα, άλλωστε, περιπλέκει τους προσδιορισμούς του ρόλου της ατομικής ιδιοκτησίας των προϊόντων πληροφόρησης ως αγαθά (commodities), και την αξία και τα δικαιώματα του δημόσιου τομέα (Maxwell 2003).

Έχοντας υπόψη το φάσμα πολυπλοκότητας και αβεβαιότητας που συνδέονται με την πολιτική πληροφόρησης, αντιλαμβάνεται κάποιος ότι -εκτός από τη δημόσια πολιτική- υπάρχουν κι άλλες δυνάμεις,¹ οι οποίες σχετίζονται με τη θεώρηση αυτών των ζητημάτων, επηρεάζοντας την προμήθεια και τη χρήση των πληροφοριακών αγαθών και υπηρεσιών στην κοινωνία. Ο Rowlands επισημαίνει ότι ένα από τα χαρακτηριστικά της πολιτικής της δημόσιας πληροφόρησης είναι ότι και διαμορφώνει και ανταποκρίνεται στα γεγονότα² και μπορεί, επομένως, να θεωρηθεί είτε ως ανεξάρτητη είτε ως εξαρτημένη μεταβλητή στις επιστημονικές μελέτες για την πολιτική. Συγκεκριμένα, η πολιτική πληροφόρησης ως ανεξάρτητη μεταβλητή μπορεί

¹ Σε αυτές συγκαταλέγονται π.χ. οι εμπορικές στρατηγικές που υιοθετούνται από τους εκδότες και τους προμηθευτές βάσεων δεδομένων, η συμπεριφορά των καταναλωτών, η επιρροή των ομάδων πίεσης, και η δομή και τα σχέδια της ιδιοκτησίας μέσα στη βιομηχανία της πληροφόρησης.

² Ο Rowlands χρησιμοποιεί τον όρο “proactive information policy”, όταν η πολιτική πληροφόρησης διαμορφώνει γεγονότα και “reactive information policy”, όταν ανταποκρίνεται στα γεγονότα.

να αναλυθεί από την άποψη του αντίκτυπου και των συνεπειών της, τόσο στο ευρύτερο περιβάλλον όσο και στην ίδια την πολιτική διαδικασία. Αν αντιμετωπιστεί ως εξαρτημένη μεταβλητή, η προσοχή θα επικεντρωθεί σε παράγοντες, όπως οι πολιτιστικοί, περιβαλλοντικοί, οικονομικοί κ.ά., που διαμορφώνουν και τις κατευθυντήριες γραμμές της πολιτικής (guide policy) και την υλοποίησή της (Rowlands 1996: 15).

Ο Burger έχει επισημάνει ότι οι συζητήσεις για την πολιτική πληροφόρηση έτειναν περισσότερο να αντιμετωπίζουν τις πολιτικές πληροφόρησης ως τεχνικές και γραφειοκρατικές απαντήσεις κυβερνητικών φορέων (agencies), παρά να τις εντάσσουν στο πλαίσιο του πολιτιστικού περιβάλλοντος που επιδρούν και από το οποίο προέρχονται. Ο ίδιος πλαισιώνει τις μελέτες πολιτικής πληροφόρησης μέσα στον επιστημονικό τομέα της επιστήμης των πληροφορήσεων (information science), αναδεικνύοντας συνάμα την ανάγκη για ευρύτερες ερμηνείες. Ωστόσο, ο Burger ορίζει την πολιτική της πληροφόρησης ως ένα σύνολο κοινωνικών μηχανισμών, που χρησιμοποιούνται με σκοπό τον έλεγχο της πληροφορίας, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές επιδράσεις που επιφέρει η εφαρμογή των μηχανισμών αυτών (Burger 1993: 6).¹ Αναγνωρίζεται, επομένως, μια διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη διαμόρφωση της πολιτικής της πληροφόρησης από τη μια πλευρά, και των δραστηριοτήτων που απορρέουν από την επίδραση της πολιτικής της πληροφόρησης από την άλλη πλευρά. Ο ίδιος, ωστόσο, χαρακτηρίζει την πολιτική της πληροφόρησης ως σύνθετη, επειδή δεν έχουν ακόμα αναπτυχθεί -ευρέως αποδεκτοί και αρκετά ανοικτοί- τρόποι κατανόησής της, που να καλύπτουν όλο το φάσμα της. Χρησιμοποιούνται, εντούτοις, οι υπάρχοντες επιστημονικοί κλάδοι (disciplines)² που ενημερώνουν για την αξιοπιστία των πολιτικών της πληροφόρησης.

Αξιοσημείωτη εδώ είναι η παρατήρηση του Trauth (1986:42) ότι, ενώ η πολιτική πληροφόρησης είναι κατά ένα μεγάλο μέρος τεχνολογικά καθοδηγούμενη (technology-driven),³ η θεώρηση και έρευνα αντίστοιχων θεμάτων δεσμεύεται τυπικά -για ιστορικούς λόγους- από ορισμένους επιστημονικούς κλάδους. Αυτό έχει

¹ “The current state of our knowledge about information policy, that is, the societal mechanisms used to control information, and the societal effects of applying those mechanisms...”

² Η Brame (1989) προσδιορίζει πάνω από 40 ακαδημαϊκούς τομείς που ασχολούνται με την «πολιτική πληροφόρησης», χωρίς να παραθέτει έναν κατάλογο. Ο Burger (1993) προτείνει ότι οι επιστημονικοί κλάδοι που αγγίζουν τον πυρήνα της πολιτικής πληροφόρησης είναι τα οικονομικά, η νομική και η πολιτική επιστήμη, η δημόσια διοίκηση, η κοινωνιολογία, η δημόσια πολιτική, η επιστήμη του μάνατζμεντ και η επιστήμη της πληροφόρησης (information science).

³ Αυτό σημαίνει ότι η εμφάνιση συγκεκριμένων τεχνολογιών, όπως ο τύπος, η τηλεφωνία, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση κ.ά. προκάλεσαν την εξέλιξη των πολιτικών πληροφόρησης.

συμβάλει στον κατακερματισμό της ερευνητικής προσπάθειας¹ και σε έλλειψη συναίνεσης ως προς τον καταλληλότερο και πιο οικείο επιστημονικό κλάδο για τη μελέτη της πολιτικής πληροφόρησης. Έχει διαπιστωθεί, επίσης, ότι ο κατακερματισμός των θεσμικών οργάνων που χαράσσουν την πολιτική αντικατοπτρίζει τον κατακερματισμό της έρευνας για την πολιτική πληροφόρησης.

Όμως, στο βαθμό που οι μελέτες για την πολιτική πληροφόρησης καθορίζονται από ορισμένους επιστημονικούς κλάδους, μπορεί να είναι και θεσμικά-δέσμιες, όπως συμβαίνει και με τις πολιτικές, όπου η έρευνα αναδύεται από γραφειοκρατικές θεσμικές τοποθετήσεις, που έχουν δικούς τους διακριτούς στόχους, προοπτικές κ.ά. Μερικές φορές, η πραγματοποίηση ακαδημαϊκών μελετών εξυπηρετεί τις προσπάθειες εκείνων που ασχολούνται με τη διατύπωση της πολιτικής² (π.χ. στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή ΓΔ για την Κοινωνία της Πληροφορίας και τα ΜΜΕ). Επιπλέον, η διεξαγωγή μελετών μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες της βιομηχανίας πληροφόρησης -υπό τη μορφή μελετών αγοράς και αξιολογήσεων- ή μπορεί ενίοτε να χρηματοδοτείται από ένα συμβούλιο έρευνας, που θέτει μακροπρόθεσμους στόχους. Εξαιρετική σημασία έχουν οι σύνδεσμοι μεταξύ της έρευνας και της ερευνητικής χρηματοδότησης, επειδή ενισχύουν τη διαδικασία του κατακερματισμού. Άλλωστε, στην πορεία ανάπτυξής της η πολιτική πληροφόρησης συναντά διαφορετικά ερευνητικά μέτωπα, που ενημερώνονται από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, δυσχεραίνοντας τη σύναψη συμφωνίας για βασικά θέματα πολιτικής πληροφόρησης.

Ο Rowlands -κατανοώντας ότι η πολιτική της πληροφόρησης δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο- εισάγει ένα ιεραρχικό μοντέλο τριών επιπέδων, προκειμένου να ερμηνεύσει το περιεχόμενο της προαναφερόμενης έννοιας. Το μοντέλο³ περιλαμβάνει: (α) τις πολιτικές των υποδομών, που εφαρμόζονται στην κοινωνία και επηρεάζουν τον τομέα της

¹ Η κατακερματισμένη φύση της έρευνας για την πολιτική πληροφόρησης (information policy research) κατανοείται καλύτερα, αν ληφθούν υπόψη: 1] οι πολλαπλές ερμηνείες του όρου «πληροφορία» από όσους χαράσσουν πολιτική σε διαφορετικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά πλαίσια, 2] ο τρόπος ανάπτυξης των πολιτικών πληροφόρησης με την πάροδο του χρόνου, δίνοντας πρακτικές (pragmatic) λύσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα, και 3] η εξαιρετικά θεσμοποιημένη φύση των μελετών της πολιτικής.

² Αυτού του είδους η έρευνα ενδέχεται να είναι καθοδηγητική (prescriptive) και στοχο-θετημένη (goal-oriented), αφού ανταποκρίνεται στις άμεσες ανάγκες αυτών που καθορίζουν την πολιτική.

³ Η χρησιμότητα αυτού του ιεραρχικού μοντέλου έγκειται στο ότι τοποθετεί τις πολιτικές πληροφόρησης στο ευρύτερο πλέγμα των δημόσιων υποθέσεων. Η αλληλεπίδραση μεταξύ και των τριών επιπέδων είναι αναπόφευκτη σε τέτοιο βαθμό, ώστε η επικάλυψη μεταξύ τους μπορεί μερικές φορές να δυσχεράνει την κατανόηση της σημασίας της «πολιτικής πληροφόρησης» και των συστατικών στοιχείων της.

πληροφορίας άμεσα και έμμεσα, (β) τις οριζόντιες πολιτικές της πληροφόρησης, που εφαρμόζονται σε ολόκληρο τον τομέα της πληροφορίας για συγκεκριμένες λειτουργίες, όπως οι πολιτικές ελέγχου της εξαγωγής δεδομένων ή η νομοθεσία προστασίας των δεδομένων, και (γ) τις κάθετες πολιτικές της πληροφόρησης, που εφαρμόζονται σε ένα εξειδικευμένο τμήμα του τομέα της πληροφορίας για συγκεκριμένες εφαρμογές, καλύπτοντας τομεακές ανάγκες (Rowlands 1996: 15, 17).

Μια από τις επιπτώσεις του ιεραρχικού μοντέλου της δημόσιας πολιτικής είναι ότι η εξουσία, η επιρροή και η λήψη αποφάσεων σε σχέση με την πολιτική πληροφόρησης είναι διεσπαρμένες σε διαφορετικά τμήματα της (δια)κυβέρνησης. Το πρόβλημα που προκύπτει, λοιπόν, σχετίζεται με τον καθορισμό ενός συνόλου αξιών της πολιτικής (policy) και ενός πλαισίου για συγκεκριμένες ενέργειες της πολιτικής πληροφόρησης. Είναι, επομένως, απαραίτητη η καθιέρωση ενός «καθεστώτος πολιτικής πληροφόρησης» (“information policy regime”), που να είναι περιεκτικό, ευαίσθητο στη νέα τεχνολογία και ανταποκρινόμενο στις επιπτώσεις της «εποχής της πληροφορίας.»

Όποιος ασχοληθεί με το παραπάνω πρόβλημα, θα βρει αξιόλογο το εγχείρημα του Moore (1993) να διαμορφώσει μια χρήσιμη «μήτρα» της πολιτικής πληροφόρησης, όπου οι στόχοι της τελευταίας πλαισιώνονται από ένα δυσδιάστατο χώρο, εστιάζοντας την προσοχή στις διαφορετικές ανάγκες της βιομηχανίας, των μεμονωμένων οργανώσεων και της κοινωνίας. Ο Moore -χαρακτηρίζοντας ως ανώφελη την επιδίωξη μιας ενιαίας, ενοποιημένης έκφρασης στο πλαίσιο της εθνικής πολιτικής πληροφόρησης- υποστηρίζει ότι τα αποτελέσματα των τεχνολογικών και άλλων παραγόντων της αλλαγής είναι τόσο ισχυρά, και τα ελλοχεύοντα ζητήματα τόσο σύνθετα, που απαιτείται μια πιο εύκαμπτη προσέγγιση στη χάραξη πολιτικής.

Αναλυτικότερα, κατά το Moore, η πρόσβαση στην πληροφόρηση είναι, μεταξύ άλλων, ένα σημαντικό στοιχείο στα κοινωνικά και πολιτικά συστήματα. Γι' αυτό κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη ενός φάσματος πολιτικών, που θα εξασφαλίζουν την αποτελεσματικότερη εξέλιξη των υπηρεσιών και των συστημάτων πληροφόρησης. Αναλύοντας το χώρο της πολιτικής, τρία διαφορετικά επίπεδα (πολιτικής) μπορεί κάποιος να προσδιορίσει: το βιομηχανικό, οργανωσιακό (organizational), και κοινωνικό. Σε κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα, υπάρχουν πέντε στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη: η τεχνολογία της πληροφόρησης, οι αγορές της πληροφόρησης, η μηχανική της πληροφόρησης (information engineering), οι ανθρώπινοι πόροι (resources), και η νομοθεσία και ρυθμιστικό πλαίσιο (regulation).

Με το συνδυασμό των επιπέδων και των στοιχείων μπορεί να κατασκευαστεί μια μήτρα πολιτικής πληροφόρησης, που να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση των απαιτήσεων της πολιτικής (policy).

Σύμφωνα με το Rowlands (1996: 16), το προαναφερόμενο πρότυπο, «παρέχοντας ένα πλαίσιο για την ανάλυση των στόχων της πολιτικής πληροφόρησης, μπορεί να προσδιορίσει τα χάσματα και τις περιοχές, όπου η διατύπωση των στόχων της πολιτικής μπορεί να είναι κατάλληλη».

Είναι φανερό ότι η πολιτική της πληροφόρησης δεν αφορά μόνο στη διαχείριση της τεχνολογίας της πληροφορίας. Άλλωστε, οι συζητήσεις για την πολιτική πληροφόρησης φαίνεται να είναι μια πτυχή της ευρύτερης συζήτησης για την κοινωνία της πληροφορίας. Ο Chang (1995: 25) σημειώνει χαρακτηριστικά: «οι εθνικές συζητήσεις για την πολιτική πληροφόρησης προοδευτικά υποθέτουν κάποια έννοια της κοινωνίας της πληροφορίας ως πλαίσιο και αιτιολόγηση για την εξέταση των συγκεκριμένων κατευθύνσεων της πολιτικής.»¹ Οι Mansell και Wehn (1998) υποστηρίζουν ότι η καλή πολιτική, που σχετίζεται με την οικοδόμηση της κοινωνίας της πληροφορίας, οφείλει να στηρίζεται όχι μόνο στις επαρκείς τεχνικές και υλικές πηγές και δεξιότητες, αλλά, επίσης, να συνάδει με άλλες κοινωνικές πολιτικές. Στο πλαίσιο αυτό, ο Duff (2004: 81-82) υποστηρίζει ότι η πολιτική πληροφόρησης θα μπορούσε να τοποθετηθεί ως υποσύνολο της διεπιστημονικής ειδικότητας των μελετών για την κοινωνία της πληροφορίας, οπότε το ζήτημα του ορισμού της θα επιλύοταν με όρους «κανονιστικής θεωρίας της κοινωνίας της πληροφορίας», ενώ συνάμα προτείνει αυτή η πολιτική να συνδεθεί πολύ περισσότερο με την παράδοση της πολιτικής φιλοσοφίας.

Ένα θέμα που επανέρχεται και διαπερνά τη βιβλιογραφία της πολιτικής της πληροφόρησης είναι η πολυπλοκότητα. Το περιβάλλον -όπου πραγματοποιούνται η ανάκτηση, η μεταφορά και η χρήση της πληροφορίας- διέπεται από μια σταθερή κατάσταση ροής, η οποία διαμορφώνεται από τη συχνά απρόβλεπτη αλληλεπίδραση εμπορικών, οικονομικών, τεχνολογικών, κοινωνικών και δημογραφικών δυνάμεων (Hawkins et. al.: 1992).²

¹ “National information policy discussions increasingly assume some concept of the information society as context and justification for considering specific policy directions.”

² Συγκεκριμένα, ο Hawkins και άλλοι (1992) παρουσιάζουν τα αποτελέσματα μιας μελέτης για τη βιομηχανία των ηλεκτρονικών εκδόσεων (electronic publishing). Οι τελευταίες διέπονται από τη χρήση των ηλεκτρονικών ΜΜΕ., προκειμένου να παράσχουν πληροφόρηση στους χρήστες, με ηλεκτρονική μορφή ή από ηλεκτρονικές πηγές. Οι ηλεκτρονικές εκδόσεις διαφέρουν από τις

Ωστόσο, ένα από τα δυσκολότερα προβλήματα στην έρευνα της πολιτικής της πληροφόρησης είναι ότι η δημόσια πολιτική έχει μια επιρροή, άμεση ή έμμεση, σε κάθε ένα από τα παραπάνω σύνολα δυνάμεων. Έτσι, ακόμη και οριζόντιες πολιτικές, όπως εκείνες που σχετίζονται με την εκπαίδευση, την ανοικτή διακυβέρνηση ή τη χρηματοδότηση της επιστημονικής έρευνας, μπορούν να επηρεάσουν τη διαθεσιμότητα και τη χρήση της πληροφορίας. Από την άλλη πλευρά, η σύνθετη και αφηρημένη υφή της πολιτικής της πληροφόρησης συνεπάγεται ότι η δημόσια κατανόηση και η συναίνεση για βασικά θέματα -όπως η διακίνηση της κυβερνητικής πληροφορίας (trading in government information) ή των ατομικών δεδομένων (data privacy)- είναι μικρότερη από την αναμενόμενη. Υπό αυτό το πρίσμα, εικάζεται ότι αν η έρευνα για την πολιτική της πληροφόρησης διαδοθεί ευρύτερα, μπορεί να αποβεί χρήσιμη, αφενός βελτιώνοντας την ενημέρωση για αυτά τα θέματα, αφετέρου συμβάλλοντας σε μια ανοικτότερη δημόσια συζήτηση (Rowlands 1996:14).

Δύο κυρίως παράγοντες ωθούν τις νέες προσεγγίσεις και τους πειραματισμούς στην πολιτική της πληροφόρησης: 1) η σύγκλιση των μέσων μαζικής ενημέρωσης (MME), των τεχνολογιών και των υπηρεσιών, προκαλώντας όλο και περισσότερο την καθιερωμένη πολιτική και το ρυθμιστικό πλαίσιο, και 2) ένα ευρέως αποδεκτό άρθρο της άποψης που προτείνει ότι η πολιτική της πληροφόρησης μπορεί να συμβάλει θετικά στην οικονομική και κοινωνική ευημερία.¹

Συνήθως, τα προβλήματα της πολιτικής πληροφόρησης εξετάζονται για επιστημονικούς, επαγγελματικούς ή πολιτικούς λόγους. Στο επιστημονικό πλαίσιο επιδιώκεται η καλύτερη κατανόηση του τρόπου δημιουργίας, ανάπτυξης και υλοποίησης αυτών των πολιτικών, καθώς, επίσης, και ο προσδιορισμός των συνεπειών τους σε ομάδες ειδικού ενδιαφέροντος ή στο κοινωνικό σύνολο. Επομένως, δεν ενδιαφέρει πώς θα έπρεπε να είναι αυτή η πολιτική αλλά η κατανόησή της. Από την άλλη πλευρά, όταν μελετάται η πολιτική πληροφόρησης για επαγγελματικούς ή πολιτικούς σκοπούς, η ανάλυση έχει έναν εφαρμοσμένο

ηλεκτρονικά υποβοηθούμενες εκδόσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν τα ηλεκτρονικά μέσα για τη διαμόρφωση και παραγωγή ενός συμβατικού προϊόντος πληροφόρησης.

Οι παραπάνω ερευνητές, επιχειρώντας μια ανασκόπηση της συμβατικής εκδοτικής βιομηχανίας, δείχνουν πώς προέκυψε ένα μοντέλο δυνάμεων που επηρεάζουν τη βιομηχανία των ηλεκτρονικών εκδόσεων. Διαπιστώνουν ότι, αν και η τεχνολογία είναι η ισχυρότερη κινητήρια δύναμη, δεν είναι η μοναδική, αφού υπάρχουν κι άλλες (π.χ. οικονομικές, δημογραφικές, κοινωνικές τάσεις, κυβερνητικές πολιτικές, επέκταση των εφαρμογών, και τάσεις της βιομηχανίας). Περιγράφουν καθεμιά από αυτές τις δυνάμεις, χρησιμοποιώντας ένα σενάριο «αιτίας και αποτελέσματος», από όπου φαίνεται να προέρχεται η επιτυχία στην αγορά των ηλεκτρονικών εκδόσεων.

¹ Βλ. σχετικά Commission of the European Communities. (1994). *Europe's Way to the Information Society: An action Plan*.

προσανατολισμό και στοχεύει στον καθορισμό της αποδοτικότερης ή της «καλύτερης» λύσης ενός συγκεκριμένου προβλήματος. Αυτή η προσέγγιση, καθώς εστιάζεται στην επίτευξη του «σωστού» στόχου και ενδιαφέρεται για την πολιτική που θα έπρεπε να υπάρχει, δεν μπορεί παρά να αναφέρεται σε μια ιδεολογική ή κανονιστική άποψη. Πρόκειται, επομένως, για μια προσέγγιση αξιακά-προσανατολισμένη, που θα έπρεπε να βρίσκεται έξω από την παράδοση των επιστημονικών μελετών για την πολιτική, δεδομένου ότι η τελευταία οφείλει να είναι αυστηρή, αντικειμενική και αξιακά-ουδέτερη (Rowlands 1996: 16).¹

Ωστόσο, η έλλειψη κοινά αποδεκτών πλαισίων, μεθοδολογιών και εργαλείων για την ανάλυση της πολιτικής της πληροφόρησης δυσχεραίνει το έργο κάθε σοβαρού ακαδημαϊκού ερευνητή. Εκτός από την έλλειψη θεωρίας, απουσιάζει μια αξιόπιστη (sound) βάση εμπειρικών δεδομένων, που να σχετίζεται με τις πολιτικές πληροφόρησης και τις συνέπειές τους.² Σύμφωνα με το Rowlands, αυτό που απαιτείται και που δεν υπάρχει ακόμα στη μελέτη της πολιτικής της πληροφόρησης είναι ένα σώμα γνώσης και ερευνητικών εργαλείων, που να μπορούν να παρέχουν μια κριτική προσέγγιση στις αξίες (“value-critical”) και στο παράδειγμα (“paradigm-critical”). Είναι αναγκαία, δηλαδή, μια πιο συστηματική και κριτική προσέγγιση της ακαδημαϊκής μελέτης της πολιτικής πληροφόρησης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Τονίζεται, μεταξύ άλλων, ότι οι προθέσεις της πολιτικής που διατυπώνονται με γενικές δηλώσεις (π.χ. «η προστασία της εθνικής ασφάλειας»), δεν παρέχουν μια επαρκή αιτιολόγηση για τον έλεγχο της πληροφόρησης, δεδομένου ότι αυτές συχνά αποτελούν μόνο το πρόσχημα του οικονομικού προστατευτισμού ή της λογοκρισίας του Τύπου. Επίσης, κατά το Rowlands, καθώς οι μεθοδολογίες για την ανάλυση της πολιτικής σπάνια είναι ανεπηρέαστες από αξίες, μπορεί μια ιδιαίτερη τεχνική να επιλεγεί για πολιτικούς λόγους, προωθώντας περισσότερο ένα συγκεκριμένο σκοπό παρά το γνήσιο πνεύμα της επιστημονικής έρευνας (Rowlands 1996: 13-14).

¹ Τα εννοιολογικά και πρακτικά θέματα γύρω από την πολιτική πληροφόρησης δεν επιλύονται εύκολα (π.χ. με ένα μοντέλο), λόγω της σύνθετης υφής της. Ωστόσο, ο Rowlands (1998) θεωρώντας ότι το πραγματικό πρόβλημα σχετίζεται, κυρίως, με την αποτυχία μας να σκεφτούμε κριτικά για τα συστήματα αξιών που διαμορφώνουν την αντίληψή μας για τα προβλήματα της πολιτικής πληροφόρησης, προτείνει ένα νέο, βασισμένο στις αξίες, πλαίσιο. Επιχειρεί, έτσι, μια περαιτέρω διερεύνηση και χαρτογράφηση του τομέα της πολιτικής πληροφόρησης, που βασίζεται στον όρο της συνύπαρξης δεδομένων (on term “co-occurrence data”). Στην ευρύτερη συζήτηση βαρύνουσα σημασία έχουν περισσότερο οι αξίες –παρά οι συγκεκριμένοι νόμοι και κανονισμοί- που υποστηρίζουν τις αντιλήψεις για την πολιτική πληροφόρησης.

² Αξίζει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα που σχετίζονται με τους δείκτες των επιδράσεων που έχουν οι πολιτικές πληροφόρησης είτε είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν είτε δεν είναι διαθέσιμα.

1.4 Εννοιολογικά εργαλεία και θεωρητικές προσεγγίσεις για την πολιτική επικοινωνία σε ένα διεθνικό χώρο

Στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας η διακίνηση της πληροφορίας διαδραματίζει έναν όλο και πιο σημαντικό ρόλο ως μέσο για την επίτευξη ουσιαστικού κοινωνικού διαλόγου. Είναι αυτό που ο Habermas (1989: 231) ονομάζει «δημόσια σφαίρα» (public sphere) και την ορίζει ως «τον τομέα εκείνο της κοινωνικής ζωής μας, εντός του οποίου σχηματίζεται η κοινή γνώμη».

Ένας από τους τρόπους χαρτογράφησης του ευρωπαϊκού τοπίου είναι η «πολιτική επικοινωνία», που είναι χρήσιμη, γιατί (1) αναφέρεται στους θεσμούς που δεσμεύουν τους δρώντες σε κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων, και (2) αναφέρεται στη «συλλογικότητα» εκείνων των συλλογικών δρώντων που προετοιμάζουν συλλογικές αποφάσεις και εκείνων που επηρεάζονται από αυτές. Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική δημόσια σφαίρα¹ αναφέρεται σε ένα χώρο ορατής επικοινωνίας ανάμεσα στους συλλογικούς δρώντες που λαμβάνουν αποφάσεις, και στα κοινά τους. Συνεπώς, η ευρωπαϊκή πολιτική επικοινωνία αντικατοπτρίζεται σε οποιαδήποτε μορφή επικοινωνίας αναφέρεται στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση υπό την ευρύτερη έννοια, εκφράζοντας τη συναίνεση ή τη διαφωνία σε σχέση με ιδιαίτερα ζητήματα και συζητήσεις στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής λήψης αποφάσεων (Trenz 2003: 3).

Η ποιότητα της δημοκρατίας στην ΕΕ είναι ένα θέμα, για το οποίο έχουν διατυπωθεί δύο αντικρουόμενες θέσεις. Η πρώτη τονίζει ότι η ΕΕ διαθέτει επαρκή δημοκρατική νομιμοποίηση². Ένα από τα επιχειρήματά της είναι ότι στη φάση ανάπτυξης πρωτοβουλιών και προετοιμασίας λήψης αποφάσεων της ΕΕ λαμβάνονται υπόψη πολυάριθμοι σύλλογοι και ειδικοί, οργανισμοί συμφερόντων κι εξειδικευμένα άτομα από εθνικές ομάδες, που είχαν παραμεληθεί. Έτσι, η ΕΕ σταδιακά υιοθετεί

¹ Στη σημερινή ευρωπαϊκή πολιτική γίνεται λόγος για διαμόρφωση πεδίων, τα οποία συγκροτούν πλαίσια αναφοράς για διαφορετικές θεωρήσεις των ερεθισμάτων που είναι κοινά, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Η έννοια της δημόσιας σφαίρας (public sphere) βοηθά στην προσέγγιση αυτών των πεδίων. Κατά τη Herbst (1994, όπως αναφέρει ο Λάβδας 2002: 82), η έννοια στον πληθυντικό υποδηλώνει την πλουραλιστική συνύπαρξη δημόσιων σφαιρών, καθεμιά από τις οποίες ορίζεται σε σχέση με ένα γλωσσικό πλαίσιο αναφοράς, μια διαλογική διαδικασία διαμόρφωσης στοιχείων κοινότητας και τη διάδραση με ορισμένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα.

² Δύο συστατικά απαρτίζουν την έννοια : το εμπειρικό στοιχείο, δηλαδή η δημόσια εμπιστοσύνη και υποστήριξη, και το κανονιστικό, η δικαιολογισιμότητα (justifiableness) σύμφωνα με κανόνες, αξίες και παραδόσεις.

«πολυαρχικό» χαρακτήρα με την έννοια του Dahl, χωρίς να σημαίνει ότι εκφράζει μια τέλεια δημοκρατία.

Η δεύτερη άποψη επισημαίνει ότι η ΕΕ υποφέρει από μια δομική έλλειψη δημοκρατίας. Τονίζει, μεταξύ άλλων, ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο -παρά την άμεση εκλογή του και τις επιπρόσθετες αρμοδιότητες- παραμένει αδύναμο, πολλές διαδικασίες νομιμοποίησης μεταξύ των κεντρικών θεσμών της ΕΕ και του λαού των ΚΜ είναι αδιαφανείς, εύθραυστες και χρονοβόρες. Η επιλογή κορυφαίων στελεχών της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας στην ΕΕ γίνεται με διαπραγματεύσεις μακριά από το δήμο. Σε γενικές γραμμές, στην ΕΕ δεν υπάρχει μια σταθερή και στενή δημοκρατική σύνδεση μεταξύ αυτών που ασκούν την εξουσία και αυτών που υπόκεινται σε αυτήν.¹ Παρόλα αυτά, υιοθετείται η θέση του Scharpf ότι η ευρωπαϊκή πολιτική διαθέτει μια νομιμοποιημένη εξουσία ειδικών, πολύπλοκα πλουραλιστικά πολιτικά δίκτυα και διακυβερνητικές διαπραγματεύσεις, στις οποίες οι εκπρόσωποι δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων μετέχουν, διαθέτοντας εξουσία άσκησης βέτο (Schmidt 2004: 480-485).

Ωστόσο, η προσέγγιση των ζητημάτων της δημοκρατίας στην ΕΕ και του «δημοκρατικού ελλείμματος» διευκολύνεται από τη διερεύνηση των στοιχείων που προσφέρουν οι εμπειρικές έρευνες κοινής γνώμης για τη σχέση ευρωπαίων πολιτών και ΕΕ. Έτσι, θα μπορούσαν να αναφερθούν σχηματικά δύο επίπεδα, όπου τίθεται το θέμα της δημοκρατίας στην ΕΕ. Το πρώτο συνδέεται με το βαθμό δημοκρατικού ελέγχου των κοινοτικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων, ενώ το δεύτερο σχετίζεται τόσο με το βαθμό αποδοχής της ΕΕ από τους ευρωπαίους πολίτες, όσο και με τους παράγοντες (ορθολογικούς ή άλλους) που δικαιολογούν την αποδοχή ή την έλλειψή της. Το τελευταίο, δηλαδή, επειδή θέτει το θέμα της νομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος της Ένωσης, προϋποθέτει τη γνώση ορισμένων εμπειρικών στοιχείων τόσο για την πρόσληψη της ΕΕ από τους πολίτες όσο και για το πώς οι πολίτες διάκεινται προς την ΕΕ. Αντίθετα, το πρώτο ζήτημα απαιτεί στάθμισμα των

¹ Στο πλαίσιο της συζήτησης για την ανεπάρκεια της ευρωπαϊκής δημοκρατίας, η Επιτροπή έχει κατηγορηθεί για τη «δήθεν αλαζονική αποσύνδεσή της από το κοινό», άποψη που διατυπώνει ο Lodge (1994: 343, όπως αναφέρει η Héritier 2003: 822), για τη χάραξη πολιτικής πίσω από τις «κλειστές πόρτες», την τεχνοκρατική λήψη αποφάσεων από ομάδες εμπειρογνομόνων, και την επιτροπολογία. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κριτική οξύνθηκε, όταν επεκτάθηκαν οι νομοθετικές λειτουργίες στο πλαίσιο της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Επίσης, οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι ο όρος «επιτροπολογία» υποδηλώνει τις ρυθμίσεις, που συνδέονται με τις ποικίλες διαδικασίες -διαφορετικούς τύπους επιτροπών- ως προς τον τρόπο που η Επιτροπή ασκεί τα εκτελεστικά της καθήκοντα.

χαρακτηριστικών της διαδικασίας λήψης αποφάσεων βάσει κάποιων κριτηρίων, τα οποία καθορίζονται εξ' αρχής.

Παράλληλα επισημαίνεται ότι στο μέτρο που το επίπεδο και τα χαρακτηριστικά της νομιμοποίησης και οι αντιλήψεις περί δημοκρατικότητας σχετίζονται, το αναδύμενο πολιτικό σύστημα της ΕΕ αποτιμάται μέσω των εκτιμήσεων των πολιτών για το βαθμό, στον οποίο το εν λόγω σύστημα παράγει πολιτικές που έχουν σημασία (α) για τους ίδιους και (β) για το ευρύτερο πλαίσιο, ομάδες και κοινότητες που οι ίδιοι επενδύουν με αξία.

Από την άλλη πλευρά, η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής συλλογικότητας φαίνεται να διαμεσολαβείται από τις προσλήψεις και αντιλήψεις των μελών της για ζητήματα των ευρωπαϊκών πολιτικών και των επιπτώσεών τους, αφενός στις ατομικές συνθήκες και προσδοκίες, αφετέρου σε αυτές των κρατών, όπου τα άτομα είναι πολίτες. Επομένως, σε ένα αφαιρετικό επίπεδο, θα μπορούσαμε να υπογραμμίσουμε ότι το κυριότερο πεδίο, όπου κρίνονται οι σχέσεις της ΕΕ και των ευρωπαίων πολιτών, σχετίζεται με τις πολιτικές της ΕΕ και τις αλληλεπιδράσεις τους με τις κρατικές πολιτικές. Για αυτό το λόγο, η συζήτηση για τους παράγοντες που διευκολύνουν τη δημοκρατική νομιμοποίηση στην ΕΕ απαιτεί την ανάλυση των πολιτικών και του πολιτικού συστήματος της Ένωσης. Ακριβέστερα, θα λέγαμε ότι προϋποθέτει ανάλυση των τρόπων που μεταφράζονται οι σχέσεις πολιτικής και οικονομίας και διαμεσολαβούνται από τα εθνικά-ιστορικά μοντέλα οργάνωσης των οικονομικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την εξέταση ομάδων κρατών που έχουν ουσιώδεις ομοιότητες στους τρόπους καπιταλιστικής οργάνωσης (Λάβδας 2002: 65-67).

Αξιοσημείωτη, επίσης, είναι η θέση της Héritier, σύμφωνα με την οποία η ΕΕ είναι μια «σύνθετη» δημοκρατία με ποικίλες μορφές δημοκρατικής νομιμοποίησης, τις οποίες περιγράφει, τοποθετώντας τη διαφάνεια και την πρόσβαση στην πληροφορία (access to information)¹ στο γενικό πλαίσιο των προσπαθειών για δημοκρατική νομιμοποίηση στην ΕΕ. Θεωρεί ότι υπάρχει συμβατότητα στη σχέση

¹ Κατά το Grande (2000, όπως σημειώνει η Héritier 2003), η συζήτηση για τη διαφάνεια και την πρόσβαση στην πληροφόρηση προέκυψε εξαιτίας της αισθητής έλλειψης διαφάνειας και ανοικτότητας (openness) στις περίπλοκες διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και της τάσης τους να εντείνουν τα προβλήματα ελέγχου και λογοδοσίας. Έτσι, η αδιαφάνεια των διαδικασιών λήψης αποφάσεων της Κοινοτικής γραφειοκρατίας και των αναρίθμητων άτυπων επιτροπών, των αδιαφανών δικτύων πολιτικής και των συνεδριάσεων του Συμβουλίου, οδήγησε στη σταδιακή εξασφάλιση του δικαιώματος στην πληροφόρηση σε αυτούς τους χώρους -π.χ. η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για τη νέα διακυβέρνηση, τον Ιούλιο του 2001 κ.ά. (Héritier 2003: 821).

μεταξύ της πρόσβασης στην πληροφορία και τη διαφάνεια αφενός, και των κύριων συστατικών της ευρωπαϊκής δημοκρατικής νομιμοποίησης αφετέρου.

Τονίζει, ωστόσο, ότι στο πλαίσιο των διαφορετικών συστατικών της δημοκρατικής νομιμοποίησης, η διαφάνεια και η πρόσβαση στην πληροφορία διαδραματίζουν μόνο δευτερεύοντα ρόλο. Δεν αποτελούν, δηλαδή, μια μορφή δημοκρατικής νομιμοποίησης από μόνες τους, επειδή δε συνεπάγονται ένα στοιχείο της λήψης αποφάσεων. Εντούτοις, η διαφάνεια και η πρόσβαση αποτελούν ένα κρίσιμο στοιχείο μερικών τρόπων δημοκρατικής νομιμοποίησης, χωρίς το οποίο η τελευταία δεν μπορεί να λειτουργήσει ικανοποιητικά. Για αυτόν το λόγο η ώθηση του προγράμματος διαφάνειας μπορεί, τουλάχιστον σε μερικές περιπτώσεις, να συγκρουστεί με τους επιδιωκόμενους στόχους ενός συγκεκριμένου σκέλους της δημοκρατικής νομιμοποίησης (Héritier 2003: 814, 824).

Επανερχόμαστε, όμως, στο «δημοκρατικό έλλειμμα» της ΕΕ που αφορά δύο κυρίως διαστάσεις της δημοκρατίας, σύμφωνα με τη θεωρία της πολυαρχίας του Dahl: «την πολιτική συμμετοχή όλων των ενήλικων πολιτών και την ελευθερία/ανταγωνισμό διαμόρφωσης πολιτικής βούλησης και λήψης αποφάσεων» (Schmidt 2004: 487).

Αξιοσημείωτη, επίσης, είναι η άποψη του Castiglione (1995: 61-63, όπως παρατίθεται από τους Bellamy και Castiglione 2004: 153-155), σύμφωνα με την οποία το δημοκρατικό έλλειμμα της ΕΕ έχει τρεις διαστάσεις: η πρώτη σχετίζεται με την αδυναμία του μέσου πολίτη να επηρεάσει, αφενός όσους λαμβάνουν αποφάσεις ευρωπαϊκού επιπέδου, αφετέρου τις πολιτικές που υιοθετούνται για την ΕΕ. Η δεύτερη διάσταση συνδέεται με την ύπαρξη ενός ομοσπονδιακού ελλείμματος, που αναδύεται από την αμφίδρομη σχέση μεταξύ των κύριων θεσμών της ΕΕ, όπως το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), το ΕΚ και η Επιτροπή από τη μια μεριά, που απαιτούν μια ομοσπονδιακή υφή στους αντίστοιχους τομείς αρμοδιοτήτων τους, και οι εθνικές κυβερνήσεις, κοινοβούλια, δικαστήρια και γραφειοκρατίες από την άλλη μεριά, που αρκετές φορές αντιτίθενται σε τέτοιους ισχυρισμούς. Η τρίτη διάσταση σχετίζεται με το συνταγματικό έλλειμμα, που εκλαμβάνεται ως έλλειψη κανονιστικής και λαϊκής νομιμοποίησης των ευρωπαϊκών πολιτικών θεσμών, δεδομένου ότι δε διεξάγεται μια βιώσιμη συζήτηση για την πορεία και τον τελικό σκοπό της ενοποίησης. Δεδομένου ότι, το πρώτο έλλειμμα επικεντρώνεται στο δημοκρατικό έλεγχο και στην αντιπροσώπευση, το δεύτερο εστιάζεται στον τρόπο

κατανομής της κυριαρχίας και το τρίτο ασχολείται με το πρόβλημα νομιμοποίησης της ΕΕ, αντιλαμβάνεται κάποιος την αλληλοσύνδεση ανάμεσά τους.

Οι Bellamy και Castiglione (2004: 157, 202) υπογραμμίζουν ότι οι σύγχρονες κοινωνίες, εξαιτίας του πλουραλισμού και της πολυπλοκότητάς τους, έχουν υποβαθμίσει τη συνταγματική συναίνεση, την ιεραρχική οργάνωση της εξουσίας και την πλειοψηφική λήψη των αποφάσεων, που πλαισιώνουν τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Οι ίδιοι συγγραφείς καταδεικνύουν ότι οι τρεις διαστάσεις του ελλείμματος της ΕΕ¹ εκπορεύονται από τα εγγενή ελλείμματα που παρουσιάζει το φιλελεύθερο δημοκρατικό υπόδειγμα σε παγκόσμιο επίπεδο. Ενισχύοντας, επομένως, τη φιλελεύθερη δημοκρατία δεν απαλούνται, αλλά εντείνονται τα παραπάνω προβλήματα.

Αφού, λοιπόν, το δημοκρατικό έλλειμμα της ΕΕ δε θεραπεύεται με μια απόλυτα φιλελεύθερη δημοκρατική και ομοσπονδιακή συνταγματική δομή, προτείνεται ένα εναλλακτικό συνταγματικό καθεστώς εμπνεόμενο από τη ρεπουμπλικανική παράδοση². Αν συγκριθεί με το φιλελεύθερο υπόδειγμα, αυτή η θεώρηση συνάδει περισσότερο με τη διαφοροποιημένη και μη-κρατική υφή της ευρωπαϊκής ενοποίησης και έχει περισσότερη νομιμοποίηση από κανονιστική σκοπιά.

¹ Το φιλελεύθερο δημοκρατικό πρότυπο της ΕΕ καλύπτει και τις τρεις διαστάσεις του δημοκρατικού ελλείμματος, επειδή : 1] υπερτερεί μια δέσμη επικαλυπτόμενων και ανταγωνιστικών παραδόσεων και όχι μια συνταγματική συναίνεση, 2] αναδύεται μια πολυεπίπεδη μορφή διακυβέρνησης, που εμπεριέχει κυριαρχικές εξουσίες -μεικτού και διαχεόμενου τύπου- σε πολλούς τομείς και όχι μια ομοσπονδιακή οργάνωση της κυριαρχίας και 3] υπάρχουν πολλαπλοί δήμοι, που λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα και πολιτικές πρακτικές και όχι ένα ενοποιημένο δημοκρατικό σύστημα με έμφαση στην ενιαία ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Τα ελλείμματα της φιλελεύθερης δημοκρατίας είναι αλληλένδετα, καθώς ο χαμηλός δημοκρατικός έλεγχος επιδεινώνεται από την αδυναμία της εδαφικής και ιεραρχικής κατανομής της εξουσίας και την ανικανότητα εφαρμογής γενικών, ενοποιημένων, συνταγματικών νομών σε πολύπλοκες καταστάσεις. Τα ελλείμματα της ΕΕ σηματοδοτούν, ως ένα σημείο, σύμφωνα με τους Bellamy και Castiglione, τη γενικότερη παθογένεια της φιλελεύθερης δημοκρατίας, που θα δυσκολευτεί να αναρρώσει ακόμα και αν παρασχεθούν σε αυτήν μεγαλύτερες δόσεις (φιλελεύθερης δημοκρατίας).

Επίσης, εκτιμάται ότι η σημερινή κατάσταση ενοποίησης είναι συγκεχυμένη υπό το πρίσμα της φιλελεύθερης δημοκρατίας, ενώ αντίθετα φαίνεται περισσότερο ομοιογενής, αν εξετασθεί με το φακό του δημοκρατικού φιλελευθερισμού (Bellamy και Castiglione 2004: 165-166, 179-180).

² Οι τρεις βασικές αρχές που επιδιώκονται στο πλαίσιο μιας *res publica* είναι: 1] η δικαιοσύνη μέσω της λειτουργίας του κράτους δικαίου, 2] το κοινό καλό ή δημόσιο συμφέρον μέσα από ένα μεικτό και ισορροπημένο σύνταγμα και 3] η (πολιτική) ελευθερία μέσω της ιδιότητας του ενεργού πολίτη. Οι ρεπουμπλικανικές απόψεις για την Ένωση εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα σκέψης, που αναζητά μια θεωρία ενοποίησης, αξιόπιστη και δημοκρατική, η οποία, θεσμοθετώντας ένα μεικτό καθεστώς κυριαρχίας, να μπορεί να αντιληφθεί τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις συστατικές δημόσιες σφαίρες. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει ένα τυπικό Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, ότι δεν έχει πλήρως συσταθεί ένας ευρωπαϊκός δήμος και ότι η νομιμοποίηση της Ένωσης είναι ανεπαρκής, αντιλαμβάνεται κάποιος την ανάγκη αναδιάρθρωσής της (Χρυσόχου 2004: 111).

Ειδικότερα, όπως υποστηρίζουν οι ίδιοι συγγραφείς, ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός¹ απευθύνεται ταυτόχρονα και στα τρία ελλείμματα, καθώς η δημοκρατική λήψη των αποφάσεων (δημοκρατικό έλλειμμα) εναρμονίζεται με την αποκέντρωση και τη διάχυση της εξουσίας, για να παράσχει ένα συνοθύλευμα κοινωνικών δυνάμεων και επιπέδων διακυβέρνησης (ομοσπονδιακό έλλειμμα). Συνάμα, αυτές οι δύο όψεις του ελλείμματος συνιστούν βασικό κομμάτι ενός πολιτικού συνταγματισμού, που συνδέει το δίκαιο, την αποτελεσματικότητα και τη νομιμοποίηση (συνταγματικό έλλειμμα).

Αν συγκριθεί, επομένως, η παραδοσιακή φιλελεύθερη εκδοχή της δημοκρατίας με τη νεο-ρεπουμπλικανική θεώρηση,² πλεονεκτεί το ρεπουμπλικανικό πρότυπο, απαντώντας και στις τρεις εκφάνσεις του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ με τρόπο κανονιστικό και εμπειρικά αποδεκτό. Κατ' αρχήν, υπαγορεύει μια διαβουλευτική θεώρηση της δημοκρατίας,³ που τείνει στην εξάλειψη της κυριαρχίας και είναι εγγενής στον τρόπο που η πολιτική αντιμετωπίζει τα ελλείμματα

¹ Ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός ως υπόδειγμα διακυβέρνησης ταυτίζει το σύνταγμα με ένα πολιτικό σύστημα, διαχέοντας την εξουσία στην κοινωνία των πολιτών και προωθώντας το διάλογο ανάμεσα στα μέρη που συγκροτούν την πολιτεία. Η εν λόγω θεώρηση υπαγορεύει ότι, ακόμα και αν οι ομάδες που απαρτίζουν την πολιτεία βρίσκονται σε ισορροπία μεταξύ τους, αποβλέπουν στη διάχυση της εξουσίας, ώστε να προκληθεί μια ελεγχόμενη πολιτική σύγκρουση και διαβουλεύσεις με στόχο το δημόσιο όφελος. Αξίζει να επισημανθεί ότι η πλουραλιστική αυτή πολιτεία, διεπόμενη από ένα διαφοροποιημένο κοινωνικό περιβάλλον, επιτρέπει διαφόρων τύπων αντιπροσώπευση, καλύπτοντας ποικίλους σκοπούς. Ο ρόλος της διαφοροποίησης, άλλωστε, είναι σημαντικός για το είδος του πολιτικού συνταγματισμού, που ασπάζεται ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός, συνδέοντας μεταξύ τους τη δικαιοσύνη, το κράτος δικαίου και τη δημοκρατική διάχυση της εξουσίας μέσω ποικίλων κοινωνικών δυνάμεων και επιπέδων πολιτικής διακυβέρνησης που ισορροπούν (Χρυσόχου 2004: 113-114).

² Η νεο-ρεπουμπλικανική σκέψη κατόρθωσε να στρέψει τις σύγχρονες Ευρωπαϊκές Σπουδές γύρω από έναν κανονιστικό άξονα. Αυτή η θεώρηση -μέσω της χρήσης ενός «μετα-λόγου» (meta-discourse)- επικεντρώνεται στο ρόλο των νορμών και στις κοινωνικο-ψυχολογικές πτυχές της δημοκρατίας, δηλαδή στη συγκρότηση ενός ευρωπαϊκού δήμου. Αντιμετωπίζοντας την Ένωση ως σύνθετη πολιτεία, που μπορεί να διαμορφώνει δημόσια δεσμευτικές αποφάσεις και να καθιερώνει αξίες στα συστατικά μέρη των πολιτών, διασφαλίζει δημοκρατικούς όρους συλλογικής διακυβέρνησης σε ένα διευρυμένο πολιτικό χώρο. Η πολιτική διαβούλευση αποσκοπεί στην προάσπιση του δημόσιου συμφέροντος και τη δημιουργία μιας νέας συνταγματικής τάξης βάσει της «ισορροπημένης διακυβέρνησης» (Χρυσόχου 2004: 111-112).

³ Κατά τον Παιονίδη (1998: 6-8), το πρότυπο της διαβουλευτικής δημοκρατίας αντιπαρατίθεται στην ανταγωνιστική και ελιτιστική θεώρηση της δημοκρατίας. Η καλύτερη κατανόηση του προτύπου διευκολύνεται, αν θεωρηθεί ως μια εφαρμογή στο χώρο της πολιτικής της διαλογικής θεωρίας για τη θεμελίωση της ηθικής. Υπό αυτό το πρίσμα, οι ηθικές αρχές είναι προϊόν μιας διυποκειμενικής συμφωνίας, η οποία προέρχεται μέσα από έναν αέναο, πραγματικό και υπό αυστηρούς όρους διεξαγόμενο διάλογο. Ένα σύνολο δικαιών, διαλογικών και επικοινωνιακών κανόνων τηρούνται σχολαστικά, αποτελώντας τη νομιμοποιητική βάση του αποτελέσματος που θα προκύψει. Η θεωρία δε θέτει περιορισμούς ως προς το περιεχόμενο των ηθικών αρχών που θα εγκριθούν. Εμμένει, όμως, στην επίτευξη ομοφωνίας σε πρωταρχικό επίπεδο, την οποία διασφαλίζει ο σεβασμός προς τις θεσμοθετημένες διαδικασίες. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι συνεχώς αυξάνονται οι πολιτικοί φιλόσοφοι που υποστηρίζουν διάφορες εκφάνσεις της διαβούλευσης. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Joshua Cohen, ο Cass Sunstein, ο James S. Fishkin, ο James Bohman και ο όψιμος Habermas.

συνταγματικού και ομοσπονδιακού τύπου. Στο συνταγματικό πλαίσιο, αυτή η θεώρηση της δημοκρατίας, αποδεχόμενη την ετερότητα των απόψεων, διασφαλίζει τα κατάλληλα μέσα, ώστε συγκεκριμένα αιτήματα να σχηματοποιούν τις αποφάσεις, και οποιεσδήποτε συγκρούσεις αξιών και συμφερόντων να θεωρούνται ικανές επίλυσης. Από ομοσπονδιακή σκοπιά, η ανωτέρω θεώρηση αιτιολογεί την ύπαρξη πολλαπλών επιπέδων λήψης των αποφάσεων, που καθρεφτίζουν, αφενός την πολυπλοκότητα των προβλημάτων που πρέπει να ρυθμιστούν, αφετέρου τον πλουραλισμό των πολιτικών ταυτοτήτων (Bellamy και Castiglione 2004: 191-192, 200-201).

Συναφής με την παραπάνω οπτική είναι η άποψη των Coleman και Götze (2004), που αναφέρονται στην ύπαρξη τουλάχιστον τεσσάρων μοντέλων ηλεκτρονικής δημοκρατίας (e-democracy), δίνοντας έμφαση στο διαβουλευτικό (deliberative) στοιχείο της δημοκρατίας, το οποίο δε σχετίζεται τόσο με τις τεχνολογικές εξελίξεις, όσο με τους νέους τρόπους σκέψης που επιδιώκουν τον εμπλουτισμό της δημοκρατικής διάστασης. Αυτό το μοντέλο θεωρείται δυσκολότερο ως προς τη δημιουργία και διατήρηση, και συνεπάγεται την online δημόσια συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία.

Ωστόσο, η ένταξη των πολιτών στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών (policies) προαπαιτεί τη γνώση των δικαιωμάτων τους. Με τη σειρά του, ο καθορισμός των ψηφιακών δικαιωμάτων προϋποθέτει τη διασαφήνιση της έννοιας του πολίτη. Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση των Morrison και Newman (2001, όπως αναφέρουν οι Coleman & Götze 2004), σύμφωνα με την οποία έχει γίνει πολύ λίγη συζήτηση για το πώς η σύνδεση πολιτών με την κυβέρνηση οφείλει να διαφέρει από τη σύνδεση καταναλωτών με επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Υποδηλώνεται ότι οι πολίτες πρέπει να έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, τα οποία να υπερέχουν ποιοτικά ή και να είναι ισχυρότερα από τα δικαιώματά τους ως αγοραστές προϊόντων.

Οι Coleman και Götze υπογραμμίζουν, επίσης, ότι, όπως η ηλεκτρονική δημοκρατία απαιτεί την προσαρμογή των θεσμών της αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης, έτσι πρέπει να αναπτυχθούν νέα πρότυπα υπεύθυνων πολιτών, προκειμένου οι πολίτες να εισέλθουν στη διαβούλευση¹ για τη διαμόρφωση πολιτικών ως ώριμοι και ισότιμοι εταίροι στη δημοκρατική διαδικασία.

¹ Σύμφωνα με τους Coleman και Götze (2004), οι μέθοδοι δημόσιας συμμετοχής μπορούν να θεωρηθούν ως διαβουλευτικές, στο βαθμό που προτρέπουν τους πολίτες να διερευνούν προσεκτικά, να

Στο παρελθόν, οι πολίτες ήλπιζαν στην καλύτερη περίπτωση «να εισακουσθούν» και στη χειρότερη περίπτωση να αγνοηθούν –με εξαίρεση ίσως την περίοδο των εκλογών. Στις μέρες μας, ενδυναμώνοντας την αντιπροσώπευση μέσω της αέναης ψηφιακής συζήτησης και διαβούλευσης, οι προσδοκίες δεν περιορίζονται στην παροχή περισσότερων δυνατοτήτων, προκειμένου να εισακουσθούν οι πολίτες, αλλά επεκτείνονται στο να βρεθούν οι πολίτες «στη θέση ισχύος των μετόχων και όχι σε αυτήν των καταναλωτών μιας πολιτικής.» Στο επίκεντρο, δηλαδή, τίθενται οι ευθύνες και υποχρεώσεις του δημοκρατικού πολίτη σε μία δικτυακή κοινωνία. Το ζητούμενο είναι οι πολίτες να μάθουν «να χρησιμοποιούν τους δημοκρατικούς τους μύες, οι οποίοι έχουν ατροφήσει μετά από μακρά διάρκεια αποκλεισμού από οποιαδήποτε διαβούλευση».

Η συμμετοχή των πολιτών στο διάλογο για τις πολιτικές -ως πληροφοριοδότες των εκλεγμένων τους νομοθετών- απαιτεί τη συμμετοχή τους ως πληροφορημένοι πληροφοριοδότες. Ακριβώς όπως η μονομερής διακυβέρνηση έχει υπερτονίσει την ανάγκη για πληροφόρηση –που ενίοτε γίνεται παραπληροφόρηση– του κοινού, υποβιβάζοντας τη δυνατότά τους να επικοινωνούν, η νέα πιο συμμετοχική και αμφίδρομη εποχή, όπως τονίζουν οι Coleman και Götze, πρέπει να αποφύγει να υπερτονίσει την επικοινωνία, παραμελώντας την πληροφόρηση. Η διαβουλευτική δημοκρατία, επομένως, απαιτώντας ισορροπημένες και μεταβαλλόμενες πηγές πληροφόρησης, μπορεί να διασφαλίσει ότι οι πολίτες δε θα εισέρχονται στο διάλογο «μόνο με τις δικές τους εμπειρίες ή τις εμπειρίες εκείνων με τους οποίους συμφωνούν».

Συνεπώς, οι νέες γλώσσες πολιτικής που θα εισέλθουν στο στίβο της αντιπροσώπευσης πρέπει να βασίζονται αφενός σε εμπειρίες και αφηγήσεις, αφετέρου στην ανάλυση και την ιδεολογική πολεμική. Αν, πράγματι, επιδιώκεται ο

συζητούν και να αξιολογούν διαφορετικές αξίες και εναλλακτικές πολιτικές. Αυτές οι μέθοδοι δεν επιβεβαιώνουν απλώς, αλλά ενθαρρύνουν τη δημιουργία επιλογών.

Συνήθως η δημόσια διαβούλευση διέπεται από πρόσβαση σε ισορροπημένη πληροφόρηση, ανοικτή ατζέντα θεμάτων, απαιτεί χρόνο για προσεκτική μελέτη ζητημάτων, προασπίζει την ανεξαρτησία των συμμετεχόντων, αποφεύγοντας τη χειραγώγηση ή καταπίεσή τους, πλαισιώνεται από συζήτηση βάσει κανόνων, προϋποθέτει τη συμμετοχή αντιπροσωπευτικού δείγματος πολιτών, αποδέχεται την ευρεία και ελεύθερη αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων, αναγνωρίζει τις διαφορές μεταξύ τους, αλλά απορρίπτει τις προκαταλήψεις τους. Γενικότερα επισημαίνεται ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία για την επίτευξη μιας δημοκρατικής κουλτούρας με λιγότερους αποκλεισμούς.

εμπλουτισμός της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικών, δεν θα πρέπει να υποβιβαστεί η λαϊκή ή συναισθηματική έκφραση¹ (Coleman & Götze 2004).

Ωστόσο, αν επανέλθουμε στο δημοκρατικό έλλειμμα -νοούμενο ως απουσία κοινωνικά νομιμοποιημένης αντιπροσώπευσης, με εξαίρεση το εκλεγμένο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο- μαζί με τη θεσμική αποσύνδεση του μαζικού συνόλου των πολιτών, αντιλαμβανόμαστε ότι αντικατοπτρίζει ένα από τα κύρια προβλήματα της τρέχουσας ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το δημοκρατικό έλλειμμα αποτελεί μια ενδεχόμενη απειλή για το μέλλον της ευρωπαϊκής περιφερειακής ενοποίησης και, παρόλο που είναι αρκετά διαρθρωμένο με τα εθνικά ΜΜΕ, δεν έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ (Thiel 2006: 2).

Από την άλλη πλευρά, ο Delanty υπογραμμίζει ότι το δημοκρατικό έλλειμμα δεν είναι καθαυτό το πρόβλημα -γιατί είναι μέρος της φύσης της δημοκρατίας- και ότι η ΕΕ, ως μεταεθνική δημοκρατία, πρέπει να εκφράσει τις δημοκρατικές της αξίες που διαφέρουν από εκείνες που βασίζονται στην κοινοβουλευτική παράδοση. Συνεπώς, η συζήτηση περί κρίσης της δημοκρατίας δεν αρμόζει στην ΕΕ, δεδομένου ότι δεν είναι έθνος κράτος.

Επίσης, ο ίδιος τονίζει ότι η ΕΕ πρέπει να αντιπροσωπεύσει τα διαφορετικά είδη δημοκρατικής ταυτότητας, τις κοσμοπολίτικες εκφάνσεις αλληλεγγύης. Εκεί υποβόσκουν οι φωνές των μαζών, που δεν μπορούν να εξηγηθούν με όρους υπακοής στις οδηγίες και τα μηνύματα των ελίτ.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, ο εκδημοκρατισμός στηρίζεται στη λογική του εξευρωπαϊσμού, ως διαδικασία που περιλαμβάνει διαφορετικά είδη αποφάσεων, και συχνά συμβαίνει έξω από τα επίσημα δίκτυα αντιπροσώπευσης. Η συζήτηση για το δημοκρατικό έλλειμμα είναι μια τέτοια περίπτωση εξευρωπαϊσμού, μια μορφή «ανοικτού» εκδημοκρατισμού. Συνεπώς, το δημοκρατικό έλλειμμα υποδηλώνει ένα παράδοξο, στο οποίο η πολιτική επικοινωνία για το έλλειμμα δημοκρατίας οδηγεί σε περισσότερη δημοκρατία. Άλλωστε, η δημοκρατία δεν μπορεί να είναι πλήρης χωρίς αντίλογο.

¹ Ορισμένοι κριτικοί της διαβουλευτικής δημοκρατίας, π.χ. ο Young (1990, όπως αναφέρουν οι Coleman & Götze 2004), υπογραμμίζουν ότι η διαδικασία της διαβούλευσης δύναται να αντιμετωπιστεί ως μηχανισμός συρρίκνωσης των υποκειμενικών και συναισθηματικών εκφάνσεων, αποκλείοντας τα κοινωνικά στρώματα που δε συμπορεύονται με τους παραδοσιακούς κανόνες διαλόγου των «λευκών ανδρών μεσαίας τάξης». Ελλοχεύει ο κίνδυνος -αν η διαβούλευση δεν περιορίσει παρόμοιους αποκλεισμούς- οι κυβερνήσεις να ανιχνεύουν τις απόψεις του κοινού, μόνο εφόσον το κοινό μιλάει τη δική τους γλώσσα.

Σε άλλο σημείο ο Delanty (2005: 13-14) επισημαίνει ότι μια πολυεπίπεδη δημοκρατία, όπως της ΕΕ, παράγει συνεχώς την πολιτική επικοινωνία για τη δημοκρατία και, υπό αυτό το πρίσμα, η ΕΕ είναι δημοκρατικότερη από ό,τι θεωρείται συχνά. Υποστηρίζει, επίσης, ότι η ΕΕ μπορεί να ερμηνευθεί καλύτερα με όρους «διαλογικής» δημοκρατίας (“discursive democracy”).

Ωστόσο, για τον περιορισμό του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ έχει προταθεί να τεθεί σε κίνηση μια ενωσιακή ευρωπαϊκή πολιτική διαδικασία, προσδοκώντας προστασία της αυτονομίας κι ενεργοποίηση των θεσμών διαμόρφωσης πολιτικής βούλησης κι έκφρασης συμφερόντων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Άλλοι ενστερνίζονται την ανάπτυξη σφαιρών δημοσιότητας πανευρωπαϊκού χαρακτήρα μεταξύ μη κυβερνητικών οργανώσεων, ομάδων συμφερόντων, εκπροσώπων ενημέρωσης κ.ά. Ο Scharpf πρεσβεύει ότι τα προβλήματα στην άσκηση δημοκρατίας θα ξεπεραστούν «αν η θεωρητική συζήτηση περί δημοκρατίας και ο πρακτικός πολιτικός λόγος επηρεασθούν από τις εθνικές δημοκρατίες.» Για τον Habermas αυτό προαπαιτεί «λόγο που να λειτουργεί τόσο στο κοινοβούλιο όσο και στη δημόσια σφαίρα» (Schmidt 2004: 490-491).

Όσοι υποστηρίζουν την εμβάθυνση της ενοποίησης θεωρούν ότι το δημοκρατικό έλλειμμα της ΕΕ θα εξαλειφθεί με την επέκταση των θεσμών της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, π.χ. με την ενδυνάμωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ), τη διαμόρφωση του εν εξελίξει ευρωπαϊκού συντάγματος και τη θεσμοθέτηση της κατανομής της κυριαρχίας κατά το ομοσπονδιακό πρότυπο. Από την άλλη μεριά, όσοι τάσσονται υπέρ μιας πιο διακυβερνητικής άποψης επισημαίνουν ότι η πολιτική εξουσία θα παραμείνει, ως επί το πλείστον, στα συστατικά εθνικά κράτη, δεδομένου ότι η ενότητα που αυτά καλλιεργούν μεταξύ λαού, εδαφικής κυριαρχίας και κοινότητας, διασφαλίζει αποκλειστικά τις συνθήκες βιωσιμότητας της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι η ηλεκτρονική δημοκρατία (e-democracy) θα συμπεριληφθεί στις προτεραιότητες των κρατών, όπως έχει επισημάνει σε ομιλία του ο Βρετανός υπουργός για το ηλεκτρονικό εμπόριο, Douglas Alexander. Ένας από τους παράγοντες που θα επηρεάσουν τη μελλοντική μορφή της δημοκρατίας είναι η ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ). Οι

τεχνολογίες αυτές θα διαμορφώσουν ένα νέο περιβάλλον δημόσιας επικοινωνίας,¹ που θα είναι αμφίδρομο, σχετικά φθινό, με εύκολη πρόσβαση και χωρίς χρονικούς ή φυσικούς περιορισμούς. Έτσι, διαφαίνεται ότι, όπως οι ΤΠΕ επέδρασαν καθοριστικά στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εργάζονται, κάνουν αγορές, χρησιμοποιούν τραπεζικές υπηρεσίες, πληροφορούνται ειδήσεις και επικοινωνούν με οικεία πρόσωπα, έτσι θα καθιερώσουν νέα κανάλια επικοινωνίας πολιτών με τους μέχρι σήμερα απομακρυσμένους θεσμούς διακυβέρνησης. Άλλωστε, αρκετές ανεπτυγμένες δημοκρατίες έχουν θέσει ως προτεραιότητα την παροχή κυβερνητικών υπηρεσιών ηλεκτρονικά στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής δημοκρατίας. Αν και αυτές οι πολιτικές της ηλεκτρονικής κυβέρνησης (e-government) στοχεύουν σε μειώσεις κόστους και μεγαλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού, εντούτοις δεν υπάρχει κανένας εσωτερικός δεσμός μεταξύ επιτυχούς ηλεκτρονικής κυβέρνησης και ενίσχυσης της δημοκρατίας. Επομένως, το ζητούμενο είναι η σύνδεση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με την ηλεκτρονική δημοκρατία – δηλαδή η υπέρβαση του μονομερούς μοντέλου παροχής υπηρεσιών και η δημοκρατική αξιοποίηση των καναλιών επικοινωνίας, που εμπεριέχονται στα ψηφιακά Μέσα (Coleman & Götze 2004).

Στενά συνδεδεμένη με το δημοκρατικό έλλειμμα είναι η ελλοχέουσα έννοια του «ελλείμματος πληροφόρησης/επικοινωνίας» («communication deficit») που περιγράφεται ως ανεπαρκής και αναποτελεσματική παροχή πληροφόρησης και καθιέρωση διαφανών διαδικασιών χάραξης πολιτικής στην ΕΕ (Theil 2006: 2).

Κάποιοι μελετητές θεωρούν ότι οι έρευνες σχετικά με τα κοινωνικά και κανονιστικά θεμέλια της ευρωπαϊκής ενοποίησης βασίζονται στη διαδεδομένη

¹ Παρόμοια άποψη έχει αποτυπωθεί και στην αναφορά του Peter Rex (γνωστή ως “Rex Report”), μερικά σημεία της οποίας παραθέτει ο Davies (1998: 3). Σε γενικές γραμμές, επισημαίνεται ότι μια αποτελεσματική πολιτική πληροφόρησης/επικοινωνίας των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων οφείλει να λάβει υπόψη της τα κυριότερα στοιχεία της νέας ευρω-πολιτικής πραγματικότητας και των νέων Μέσων.

Ως προς τη νέα ευρω-πολιτική πραγματικότητα, υπονοείται μια στροφή σε πιο δημοφιλή και όχι τεχνικά θέματα, σε σταδιακή αφύπνιση και ενεργοποίηση των πολιτών ως προς τα θέματα της ΕΕ και γενικότερα μια τάση για αποκέντρωση και εστίαση στο «τοπικό». Ως προς την πραγματικότητα των νέων ΜΜΕ, έκδηλη είναι η τάση για γρήγορη επέκταση και καινοτομία, πολλαπλά μέσα (multimedia), μέσα διαβούλευσης (consultation media) και υπηρεσίες που αποβλέπουν στην πληροφόρηση. Στο ίδιο έγγραφο τονίζεται, επίσης, ότι για τον καθορισμό μιας καλύτερης, ευρωπαϊκής πολιτικής επικοινωνίας πρέπει να ληφθούν υπόψη: τα νέα εργαλεία που προσφέρονται από την κοινωνία της πληροφορίας, η δυνατότητα της διαδραστικής χρήσης αυτών των εργαλείων, η ανάπτυξη μιας νέας σύλληψης της δημοκρατίας με την άμεση (direct) συμμετοχή των πολιτών μέσω των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) και των ενώσεων (associations) που ασχολούνται με αυτούς τους τομείς της κοινωνίας των πολιτών. Υπό αυτήν την οπτική, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τις συνέπειες από την ανάπτυξη της «ηλεκτρονικής δημοκρατίας».

υπόθεση ενός ελλείμματος επικοινωνίας και κατανόησης μεταξύ των Ευρωπαίων. Έτσι, το έλλειμμα δημόσιας σφαίρας μεταφράζεται σε έλλειμμα δημόσιας επικοινωνίας και υπονοεί: 1) σε ποσοτικούς όρους, ότι υπάρχει πολύ λίγη δημόσια επικοινωνία στην Ευρώπη, ενώ 2) σε ποιοτικούς όρους, ότι η δημόσια επικοινωνία στην Ευρώπη στερείται τη βασική κατανόηση και συμφωνία που διακρίνει μια πολιτική κοινότητα και χαρακτηρίζει την ικανότητά της για δημοκρατία. Συγκεκριμένα, ο Trenz έχει διερευνήσει τις ποσοτικές υποθέσεις για το έλλειμμα δημόσιας επικοινωνίας στην Ευρώπη, αναλύοντας την ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα ως εμπειρικό, τεχνητό αντικείμενο (“empirical artifact”) και όχι ως κανονιστική προβολή (“normative projection”) (Trenz 2003: 1).

Στην επικοινωνιακή διαδικασία, εξάλλου, η διάκριση μεταξύ πομπού και δέκτη είναι ουσιαστική. Υπό αυτό το πρίσμα, στην ευρωπαϊκή σκηνή το ρόλο του πομπού μπορούν να διαδραματίσουν τα κύρια όργανα της ΕΕ (π.χ. το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και/ή το Κοινοβούλιο), ενώ ως παραλήπτες θεωρούνται οι εθνικοί δημοσιογράφοι και οι συντάκτες στα ΜΜΕ, και γενικότερα οι εθνικές δημόσιες σφαίρες (Thiel 2006: 2).

Διαφωτιστική είναι η παρατήρηση του Thomas Risse, σύμφωνα με την οποία οι «δημόσιες σφαίρες και οι κοινότητες επικοινωνίας αναδύονται μέσω κοινωνικών και παρεμβατικών πρακτικών, με τη διαδικασία της συζήτησης για αμφιλεγόμενα ζητήματα.» Ο ίδιος επισημαίνει ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση και η οικοδόμηση των θεσμών δεν οδηγεί αυτόματα σε μια διεθνή ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα, αλλά ότι μια τέτοια διεθνή σφαίρα, υπερβαίνοντας τις εθνικές προοπτικές, δημιουργείται μέσω κοινωνικών πρακτικών και αντιπαραθέσεων. Προσπαθεί, επομένως, να διαλευκάνει την έννοια της «ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας», λέγοντας ότι αποτελεί «μια κοινωνική κατασκευή που απαρτίζεται από μια κοινότητα επικοινωνίας.» Δεν προϋπάρχει έξω από τις κοινωνικές και πολιτικές ομιλίες, αλλά κατασκευάζεται μέσω κοινωνικών και παρεμβατικών πρακτικών (“discursive practices”), δημιουργώντας έναν κοινό ορίζοντα αναφοράς και, συγχρόνως, μια διεθνή κοινότητα επικοινωνίας σε ζητήματα που αφορούν «εμάς ως Ευρωπαίους» παρά τους Βρετανούς, Γάλλους, Γερμανούς, Ολλανδούς (Risse 2003: 5-6).

Για τις διαδικασίες παράδοσης πληροφόρησης και διαμόρφωσης απόψεων, υπάρχουν διάφορες Σχολές Σκέψης. Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια κοινή ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα, ενώ άλλοι αντιτίθενται σε αυτήν την υπόθεση, περιγράφοντας υποδιαιρεμένες εθνικές δημόσιες σφαίρες. Αυτή η διαφορά απόψεων

είναι σημαντική, επειδή αλλάζει τις προϋποθέσεις, πάνω στις οποίες μπορεί να εφαρμοσθεί μια αποτελεσματική δημόσια πολιτική για τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

Έτσι, ορισμένοι μελετητές θεωρούν ότι μια μετα-εθνική παν-ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα υπάρχει ήδη με έναν εκτεταμένο, σχεδόν ουτοπικό τρόπο. Κοινωνικοί επιστήμονες, όπως ο Trenz (2003) βεβαιώνουν την ύπαρξη ενός «ιδιαίτερα εξευρωπαϊσμένου συστήματος ΜΜΕ που διαπερνιέται από τα αποτελέσματα του ευρωπαϊκού αντίκτυπου», καθώς επίσης και την εμφάνιση «μιας δημόσιας σφαίρας ΜΜΕ στην Ευρώπη όσον αφορά στην ποιότητα του Τύπου.» Ένας άλλος θεωρητικός, ο Habermas υπογραμμίζει ότι «η πανευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα εξαρτάται από τις ζωτικές εισροές των δρώντων μέσα σε μια κοινωνία πολιτών (civil society), οι οποίες ταυτόχρονα θα πρέπει να ενσωματώνονται σε μια κοινή πολιτική κουλτούρα» (Habermas 2006: 104). Ο ίδιος εστιάζεται στην ύπαρξη μιας παν-ευρωπαϊκής εθνικής δημόσιας σφαίρας που αποτελείται από μια μετα-εθνική κοινωνία πολιτών, όπως εξηγείται μέσω της ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το Habermas, η «διαλογική» δημοκρατία (“discursive democracy”) βασίζεται στην επικοινωνία των δημόσιων σφαιρών, όπου συζητούνται επισταμένως τα πολιτικά ζητήματα από τους πολίτες ως άτομα κι ως συλλογικούς δρώντες. Οι δημόσιες σφαίρες μπορούν να υπάρξουν σε όλα τα επίπεδα δημοκρατίας -από το υποεθνικό στο εθνικό και διεθνικό. Μόνο μετά από εκτενή δημόσια συζήτηση αντικρουόμενα συμφέροντα μπορούν να αρθρωθούν από τα αντιπροσωπευτικά όργανα και να μεταφραστούν σε νομοθετικές προτάσεις και νομική θεσμοποίηση. Για το Habermas η «διαλογική» δημοκρατία απαιτεί μια τέτοια εσωτερική σχέση μεταξύ νόμου και δημοκρατίας, και δεν αφορά μόνο στη λήψη αποφάσεων αλλά και τη δημόσια έκφραση αξιών και στόχων, και λαμβάνει χώρα σε ένα δημόσιο χώρο αντιπαράθεσης-δημόσια σφαίρα. Η «ανοικτή» δημοκρατία μπορεί να συνδεθεί με το πολυεπίπεδο πλαίσιο της ΕΕ ως πολυκεντρικό, όπου ο πολιτικός κανόνας τίθεται υπό διαπραγμάτευση μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών δρώντων, π.χ. κρατών, εκλεγμένων αντιπροσώπων, νομικών οργανισμών, οργανωμένων συμφερόντων και ΜΚΟ (Delanty 2005: 12).¹ Επομένως, ο Habermas ενδιαφέρεται για τη δημοκρατική συγκρότηση της εθνικής πολιτικής βούλησης και

¹ Σύμφωνα με το Delanty, η «ανοικτή» δημοκρατία έχει πολλά πλεονεκτήματα ως πρότυπο δημοκρατίας για τη διεθνική και μεταεθνική πολιτεία, όπως η ΕΕ. Αν και οι σημερινές ευρωπαϊκές δομές δε συμφωνούν πλήρως με αυτό, η δημοκρατική θεσμοποίηση μπορεί μελλοντικά να κατευθυνθεί εκεί.

την έκφρασή της -μέσα από την προσήλωση σε ένα αξιακό συνταγματικό σύστημα στην Ευρώπη, με στόχο την προσήλωση στη δημοκρατία.

Ωστόσο, οι περισσότεροι μελετητές δεν υιοθετούν την αισιοδοξία των ουτοπικών στοχαστών. Αρκετοί θεωρητικοί της επικοινωνίας και, ιδιαίτερα, πολιτικοί επιστήμονες έχουν διερευνήσει τις προϋποθέσεις και τα όρια αυτής της διαδικασίας. Ελάχιστοι αναγνωρίζουν μια παν-ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα κι επικαλούνται διάφορους λόγους για την κριτική αξιολόγησή τους ως προς την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Για παράδειγμα ο Robert Graham¹ αναφέρεται στις δυσκολίες που σχετίζονται με την αναγνώριση της ταυτότητας και την προσέγγιση της «ευρωπαϊκής» κοινής γνώμης. Τονίζει χαρακτηριστικά ότι, αν και στις Βρυξέλλες βρίσκονται περίπου 1.000 δημοσιογράφοι, που ενημερώνουν για τις δραστηριότητες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, το πρίσμα τους είναι αποκλειστικά εθνικό εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις. Τα ΜΜΕ είναι «αντανάκλαση της κοινωνίας μέσα στην οποία λειτουργούν.» Παρουσιάζοντας την Ευρώπη με κατανοητούς όρους, και στο πλαίσιο των εθνικών θεμάτων, τα ΜΜΕ καταβάλλουν ελάχιστη προσπάθεια «να τοποθετήσουν τα γεγονότα στο ευρύτερο πλαίσιο της ΕΕ...». Εξάλλου, οι ίδιοι οι πολιτικοί απευθύνονται στο κοινό της χώρας καταγωγής τους, χρησιμοποιώντας συχνά τις Βρυξέλλες ως αποδιοπομπαίο τράγο, ειδικά σε περιπτώσεις λήψης μη δημοφιλών αποφάσεων (Graham 2005: 70). Αυτό το αρνητικό είδος επικοινωνίας για την ΕΕ έχει δυσχερείς συνέπειες για την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και την πολιτική νομιμότητα, όπως την αντιλαμβάνονται οι πολίτες.

Άλλοι κριτικοί αμφισβητούν τη δόμηση της επικοινωνιακής διαδικασίας στην ΕΕ. Η συγχρονισμένη επεξεργασία των κοινών ζητημάτων στα εθνικά μέσα, αντί να αντιπροσωπεύει την έκφραση μιας παν-ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, φιλτράρεται μέσω των εθνικών δικαιωμάτων και του φακού που επιβάλλουν τα εθνικά, προσανατολισμένα στην αγορά, ΜΜΕ. Αν και αυτό το επιχείρημα αφήνει περιθώρια για την αναγνώριση μιας περιορισμένης επίδρασης της κάλυψης της ΕΕ στους πολίτες, τα περισσότερα ευρωπαϊκά ΜΜΕ, όντας εθνικά (ιδιωτικά ή κρατικά), προτιμούν να καλύπτουν ειδήσεις που υπογραμμίζουν τα εθνικά αποτελέσματα της ευρωπαϊκής ενοποίησης παρά τις κοινές ευρωπαϊκές προτεραιότητες και στόχους. Σύμφωνα με τον De Vreese, πρέπει να γίνει αντιληπτό από τους συντάκτες και δημοσιογράφους ότι οι ευρωπαϊκές ειδήσεις δεν αποτελούν αντικείμενο μόνο των

¹ Βετεράνος των *Financial Times* ως ξένος ανταποκριτής.

ανταποκριτών τους στις Βρυξέλλες και του Γραφείου Ξένου Τύπου, αλλά ότι μάλλον όλοι οι δημοσιογράφοι πρέπει να γίνουν ανταποκριτές της ΕΕ. Οι εθνικές πολιτικές ελίτ έχουν, επίσης, ουσιαστική ευθύνη. Για αυτό, η ΕΕ δεν πρέπει πλέον να είναι «όμηρος» αυτών, αφού χρησιμοποιούν το παραπέτασμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης κάθε φορά προς όφελός τους (De Vreese 2005: 71).

Επιπλέον, πολιτικοί επιστήμονες, όπως ο Risse, που υποστηρίζει την ανάδυση ενός πανευρωπαϊκού δημόσιου χώρου, έχει συνδέσει την κατασκευή μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας -μέσω της επικοινωνιακής δράσης- με την οικοδόμηση μιας διεθνικής συλλογικής κοινότητας, της οποίας η ύπαρξη εξετάζεται από πολλούς μελετητές της ΕΕ. Τονίζει ότι «μια ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα προκύπτει από την αλληλοσύνδεση (“interconnectedness”) και τις αμοιβαίες ανταλλαγές μεταξύ των διάφορων εθνικών δημόσιων σφαιρών.» Ο ίδιος καθορίζει, επίσης, τους συγκεκριμένους όρους που πρέπει να υπάρχουν και, επομένως, δικαιολογούν την εμφάνιση μιας πανευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας (Risse, 2003: 8-9).¹

Από την άλλη πλευρά, η άποψη περί «πολυσφαιρικότητας» (sphere of spheres) θεωρεί ότι υπάρχει μια δυναμική προς ένα μεταεθνικό² δημοκρατικό συμβόλαιο, οι όροι του οποίου, όμως αφορούν κυρίως τον πλουραλισμό του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος, προσφέροντας ένα μεικτό υπόδειγμα, μια φιλελεύθερη ρεπουμπλικανική εκδοχή περί πολλαπλών δημόσιων σφαιρών που συναντώνται σε ορισμένα σημεία ή θεμελιώδεις αξίες, όπως ελευθερία, κράτος-δικαίου και δημοκρατία. Ειδικότερα, ο Λάβδας (2002: 63-64, 84) επισημαίνει τη συνύπαρξη διαφορετικών σφαιρών δημοσιότητας στην ευρωπαϊκή πολιτική και τη σημασία τους, ως διαφορετικών πεδίων διαμόρφωσης πολιτικού λόγου, για την πορεία της ενοποίησης και του εξευρωπαϊσμού. Διασαφηνίζει ότι το αναδυόμενο πολιτικό σύστημα της ΕΕ παρέχει ευκαιρίες για συνειδητή και διαβουλευτική αναζήτηση νέων όρων συσχέτισης της πολιτικής θεσμοθέτησης και οικονομικοκοινωνικής εξουσίας. Επίσης, δέχεται ότι η δυνατότητα ωρίμανσης του πολιτικού λόγου στο εσωτερικό διαφορετικών σφαιρών μπορεί να συμβάλει στην

¹ Συγκεκριμένα, κατά το Risse, μια τυπικά ιδανική ευρωπαϊκή σφαίρα θα αναδυθεί: (1) εάν και όταν τα ίδια (ευρωπαϊκά) θέματα συζητούνται συγχρόνως σε παρόμοια επίπεδα προσοχής στις εθνικές δημόσιες σφαίρες, και ΜΜΕ, (2) εάν και όταν παρόμοια πλαίσια αναφοράς -με την έννοια των δομών- και σχήματα ερμηνείας χρησιμοποιούνται από τις εθνικές δημόσιες σφαίρες και τα ΜΜΕ, και (3) εάν και όταν προκύπτει μια διεθνική κοινότητα επικοινωνίας, στην οποία ομιλητές και ακροατές θα αναγνωρίζονται αμοιβαία ως νόμιμοι συμμετέχοντες σε μια κοινή ομιλία.

² Η μετα-εθνική πολιτική συνδυάζει (1) αυξανόμενο κατακερματισμό τόσο σε αντικειμενικό όσο και σε υποκειμενικό επίπεδο και (2) αναζήτηση λύσεων στο επίπεδο των ευρωπαϊκών θεσμίσεων.

προαναφερόμενη αναζήτηση. Και καταλήγει: «ο έλεγχος της περαιτέρω ανάπτυξης και η σταδιακή άρση του κατακερματισμού των ευρωπαϊκών δημόσιων σφαιρών μπορεί να επιτευχθεί σε συνδυασμό με θεωρητικές και πρακτικές προοπτικές -όπως η νεο-ρεπουμπλικανική- οι οποίες αποσκοπούν στη διαμόρφωση ενός ελάχιστου κοινού πολιτικού πολιτισμού δημοκρατίας και συμμετοχής, ενώ παράλληλα ενθαρρύνουν την πολυπολιτισμική συνύπαρξη.»¹

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόσφατα ενεργοποιούμενη συζήτηση για το Μέλλον της Ευρώπης ενθαρρύνει μια πιο συμμετοχική δημόσια διαβούλευση σχετικά με καίρια πολιτικά και συνταγματικά θέματα της ενοποίησης.²

Ειδικότερα, η εκδοχή της ευρωπαϊκής *res publica* υπογραμμίζει τη διαμόρφωση ενός διευρυμένου δημόσιου χώρου, εντός του οποίου τα μέλη ενός διεθνικού δήμου, όντας ελεύθερα και ισότιμα, μοιράζονται αφενός το «αίσθημα περί δημόσιας σφαίρας ως στοιχείο πολιτικής αρετής και συμμετοχικής ηθικής», αφετέρου το «αίσθημα περί χρηστής διακυβέρνησης ως πεδίο πολιτικής μάθησης.» Συνεπώς, αντικείμενο διερεύνησης δεν είναι οι φιλελεύθερες-δημοκρατικές νόρμες στο πολιτικό σύνταγμα της Ευρώπης αλλά μια νέα πολυεπίπεδη δημοκρατική τάξη. Η παραπάνω θεώρηση συνάδει από κανονιστική σκοπιά με τη λογική του νέου ρεπουμπλικανισμού, που δίνει έμφαση στις αναμενόμενες επιπτώσεις της «δημοκρατίας της αμφισβήτησης» ως μέσου για την «υπεράσπιση της πολιτικής», κατά το Λάβδα (2001), και στην ανασυγκρότηση της δημόσιας σφαίρας, που διακηρύσσει ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός.

Απαραίτητος όρος για την εφαρμογή αυτού του μοντέλου είναι ότι κάθε συντεταγμένη δράση για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις είναι προϊόν της προσδοκίας των πολιτών για ενεργό συμμετοχή στο δημόσιο βίο μιας «κοινωνικά νομιμοποιημένης πολιτείας.» Ακολούθως, η Ένωση καλείται να προβεί σε μια ακόμα δημοκρατική μετάβαση: «από την ηθική της ενοποίησης στην ηθική της συμμετοχής...μια διαδικασία διαβούλευσης, όπου οι πολίτες συνάπτουν κοινά

¹ Με άλλα λόγια, ο Λάβδας προτείνει ένα συνδυασμό της νεο-ρεπουμπλικανικής προσέγγισης (ως προσέγγιση συνοχής) με την πολυπολιτισμικότητα (ως προσέγγιση κατακερματισμού), στοχεύοντας σε μια πολυφωνική αλλά όχι οπωσδήποτε διακυβερνητικά συναινετική ευρωπαϊκή πολιτεία.

² Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση -που κατέθεσε αρχικά το Σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης, τον Ιούνιο του 2003, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο και υιοθετήθηκε με τροποποιήσεις το 2004- σηματοδότησε την εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτείας από σημασιολογική και εργαλειακή σκοπιά. Αυτό γιατί η Συνέλευση -για πρώτη φορά στην πορεία της ενοποίησης- έθεσε τα θεμέλια για μια ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα, δίνοντας αφορμή ανάδειξης αρκετών πολιτικών θέσεων για το μέλλον ενός κοινού δημόσιου πολιτισμού.

αποδεκτές συμφωνίες, οι οποίες εξισορροπούν τις διάφορες κοινοτικές δεσμεύσεις τους, με τρόπο που αντικατοπτρίζει μια κοσμοπολιτική αντίληψη της δικαιοσύνης» (Bellamy και Warleigh, 1998: 448, όπως παραθέτει ο Χρυσόχου 2004: 138-139, 2005: 128-129).

Πέρα από την καθημερινή άσκηση της πολιτικής και γενικά της δημόσιας εξουσίας, η ανωτέρω μετάβαση επηρεάζει και τον τρόπο εμπλοκής των πολιτών στη διαμόρφωση συντάγματος της Ευρώπης. Υπονοείται ότι η δημόσια συμμετοχή στη διαδικασία καθιέρωσης ενός κοινού πολιτικού συντάγματος αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της διαδρομής για ένα διαβουλευτικό πρότυπο συνταγματικής πολιτικής στην Ένωση. Υπό αυτό το πρίσμα, ο νέος ευρωπαϊκός συνταγματισμός συμπορεύεται με το αίτημα της εκτεταμένης δημόσιας διαβούλευσης, στο μέτρο που η συνταγματική διαδικασία επιδιώκει, αφενός κοινωνική αποδοχή και ανάδειξη της ευρωπαϊκής πολιτικότητας, αφετέρου τυπική ή εμπειρική νομιμοποίηση. Επιπρόσθετα, ο δεσμός της δημόσιας διαβούλευσης με την κοινωνική κατασκευή του ευρωπαϊκού συνταγματισμού ενδέχεται να εμπλουτίσει συναισθηματικά την προσδοκώμενη πολιτική ενότητα της Ένωσης, προωθώντας ένα διαβουλευτικό συνταγματικό δῆμο, που τα μέλη του θα συγκαθορίζουν συνταγματικές επιλογές ευρωπαϊκού επιπέδου.

Σύμφωνα με το Χρυσόχου, η ανωτέρω λογική δύναται να διευκολύνει τη διαμόρφωση μιας ζωντανής δημόσιας σφαίρας, που σκιαγραφείται από το Habermas ως ένα διαβουλευτικό, αλληλέγγυο και συμμετοχικό «πάθος», ικανό να επανακαθορίσει την αποστολή του ευρωπαϊκού πολιτικού χώρου. Ωστόσο, η διαβουλευτική δημοκρατική εκδοχή, κατά τη Benhabib (1994), προϋποθέτει: 1] κανόνες ισότητας και συμμετρίας που να διασφαλίζουν τη συμμετοχή στη διαβούλευση, 2] δικαίωμα διαφωνίας με τα ζητήματα που έχουν τεθεί για συζήτηση και 3] δικαίωμα διατύπωσης αναστοχαστικών επιχειρημάτων γύρω από τους κανόνες της διεξαγωγής του διαλόγου και τον τρόπο εφαρμογής τους. Βάσει των ανωτέρω, το πρότυπο της διαβουλευτικής δημοκρατίας προσφέρει –εκτός από μια εναλλακτική προοπτική της πολιτικής- και έναν τρόπο έκφρασης της κυριαρχίας ίσων και ελεύθερων πολιτών, δηλαδή της λαϊκής κυριαρχίας (Χρυσόχου 2005: 129-131). Επειδή η διαβουλευτική δημοκρατία επικεντρώνεται στην έλλογη συμφωνία, στο διάλογο, στη συμμετοχή όλων, στη δημόσια συζήτηση και στην ανταλλαγή επιχειρημάτων, θεωρείται ότι επεκτείνει την εφαρμογή της ελευθερίας της πολιτικής έκφρασης. Στην τελευταία αποδίδει, εξάλλου, σημαντικότερο ρόλο σε σχέση με άλλα

συστήματα πολιτικής διακυβέρνησης, ανάγοντάς την σε «οξυγόνο» της δημοκρατίας, όπως επισημαίνει ο Παιονίδης (1998: 15).

Άμεσα συνδεδεμένη με τη διαβουλευτική δημοκρατία είναι, εξάλλου, η προάσπιση του δημόσιου συμφέροντος, καθώς επιχειρείται η διασφάλιση τύπων συμφωνίας, ικανών να οδηγήσουν το δημόσιο διάλογο σε πολιτικά αποτελέσματα.¹

Γενικότερα, καταδεικνύεται ότι με την προσήλωση στη δημοκρατία μπορεί να εναρμονιστούν -συμβολικά και έμπρακτα, δηλαδή σε επίπεδο πολιτικής οργάνωσης και άσκησης της πολιτικής- δύο έννοιες: αφενός η λαϊκή κυριαρχία ως όχημα της βούλησης μιας δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας πολιτών, αφετέρου ο συνταγματισμός² ως μέσο διασφάλισης της ελευθερίας των πολιτών και της πολιτείας από την αυθαιρεσία της δημόσιας εξουσίας (Χρυσόχου 2005: 133, 136-137). Επομένως, απαραίτητος όρος για τη χρηστή λειτουργία της πολιτείας φαίνεται να είναι η αφοσίωση στη δημοκρατία και τους θεσμούς της, αφού συμφιλιώνει τη δημοκρατική αρχή της λαϊκής κυριαρχίας (ενότητα της συλλογικότητας) με τις αξίες του κλασικού φιλελευθερισμού (δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες) και συμβάλλει στη διαμόρφωση δημοκρατικών πολιτών.

Αν η συζήτηση επικεντρωθεί στην ευρωπαϊκή πολιτική οργάνωση, βαρύνουσα σημασία δεν έχει μια ευρωπαϊκή λαϊκή κυριαρχία που θα επικαλύψει τις προϋπάρχουσες εθνικές, αλλά η σύσταση μιας δημοκρατικής ενότητας νέου τύπου. Υποδηλώνεται ένας διεθνικός πολιτικός δήμος, που τα μέλη του, έχοντας ως γνώμονα τη δημοκρατία, θα επιδιώξουν να βελτιώσουν την κοινή, πολιτική τους συμβίωση. Η επίτευξη αυτού του εγχειρήματος, δηλαδή ο μετασχηματισμός μιας ένωσης κρατών και δήμων σε μια νέα πολιτική σχέση, που θα ανταποκρίνεται στους δημοκρατικούς

¹ Κατά τη Mouffe (2004: 165, 169, όπως παραθέτει ο Χρυσόχου 2005: 137-138), απαραίτητη είναι η δημόσια επιχειρηματολογία έλλογης μορφής, που θα αναπροσδιορίσει τη λαϊκή κυριαρχία με διυποκειμενικούς όρους και ακολούθως θα την ερμηνεύσει ως «επικοινωνιακά συγκροτημένη εξουσία». Η ίδια επεξηγεί: «αν οι διαδικασίες της διαβούλευσης διέπονται από αμεροληψία, ισότητα, ανοικτότητα και έλλειψη καταναγκασμού, τότε θα κατευθύνουν τη διαβούλευση προς καθολικευμένα συμφέροντα, τα οποία μπορούν να γίνουν αποδεκτά από όλους τους συμμετέχοντες, παράγοντας νομιμοποιημένα αποτελέσματα». Αξιοσημείωτη, επίσης, είναι η θέση των Bellamy και Castiglione (2004), η οποία συνάδει με αυτήν της νεο-ρεπουμπλικανικής εκδοχής. Οι ανωτέρω συσχετίζουν τη διακυβέρνηση και τη δημόσια διαβούλευση με τη διαμόρφωση δίκαιων συμβιβασμών μεταξύ των πολιτών. Είναι εμφανές ότι το ζήτημα της διαβουλευτικής δημοκρατίας συνάδει με το ρεπουμπλικανισμό, αφού ο δεύτερος προωθεί τη συμμετοχή και η διαβούλευση είναι μια μορφή συμμετοχής των πολιτών στα κοινά με θεσμοθετημένες, όμως, διαδικασίες που να εγγυώνται την ισότητα στην πρόσβαση της δημόσιας συζήτησης.

² Το κανονιστικό πλαίσιο του συνταγματισμού συντίθεται από τη διαλεκτική ένωση μεταξύ της αρχής της αυτοκυβέρνησης ως όρος της λαϊκής κυριαρχίας, και της δημοκρατικής επιταγής του αυτό-περιορισμού προς αποφυγή διάφορων μορφών αυθαιρέτης εξουσίας, πλειοψηφικής εξουσίας και εκλογικού δεσποτισμού. Αξίζει να διευκρινιστεί, εξάλλου, ότι η ανάγκη άσκησης της εξουσίας με τρόπο δημοκρατικό και πολιτικά αυτο-ελεγχόμενο περιχαρακώνει τη λαϊκή κυριαρχία.

όρους μιας σύγχρονης *res publica* απαιτεί: 1] τον εκδημοκρατισμό του πολιτικού φιλελευθερισμού και 2] την αναγνώριση της διαβουλευτικής δημοκρατίας¹ σε ηθικό και διαδικαστικό επίπεδο (Χρυσόχοου 2005: 139).

Ωστόσο, η Ένωση δεν έχει διαμορφώσει ακόμα τους όρους θεσμοθέτησης μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας μέσω συμμετοχικών μηχανισμών δημόσιας διαβούλευσης για τους τρόπους βελτίωσης της δημοκρατικής της διακυβέρνησης. Εκεί άλλωστε εστιάζεται η «διακυβέρνηση των πολιτών», στη διαδικασία με την οποία ο δήμος μιας πολιτείας αντιμετωπίζει τα ζητήματα δημοκρατίας ως θέματα δημόσιας συζήτησης. Επομένως, χωρίς τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, που να διέπεται από αρχές και αξίες, δεν είναι εφικτή η ποιοτική μετεξέλιξη της Ένωσης από ένα νεφελώδη πολιτικό χώρο σε μια διεθνική *res publica*, όπου σύμφωνα με τον Bellamy (2001, όπως αναφέρει ο Χρυσόχοου 2004: 137) η αρμοδιότητα των πολιτών και το «δικαίωμα να έχεις δικαιώματα» προηγούνται των εδαφικά προσδιορισμένων συμφερόντων. Άλλωστε, τέτοιες δεσμεύσεις κανονιστικής υφής μπορούν να επουλώσουν τις αδυναμίες του εθνικού πολιτικού χώρου,² όπου η υποβάθμιση του δημόσιου διαλόγου συνεπάγεται συρρίκνωση της δημοκρατικής νομιμοποίησης του πολιτικού. Συνεπώς, η ρεπουμπλικανική αντίληψη εστιαζόμενη στη δημοκεντρική πολιτεία μπορεί να διασφαλίσει και να αναπτύξει, με τον καλύτερο τρόπο, τους δομικούς όρους της πολιτικής ελευθερίας, της χρηστής διακυβέρνησης και μιας ευρωπαϊκής «λαϊκής κυριαρχίας», στον άξονα των δημοκρατικών ιδιοτήτων της κοινής πολιτικής διαβίωσης (Χρυσόχοου 2004: 137).

Ωστόσο, η πρόσφατη έρευνα κινείται είτε προς την έννοια μιας ενοποιημένης ευρωπαϊκής σφαίρας των ΜΜΕ ή στην άρνηση ενός τέτοιου φαινομένου, δηλαδή σε ένα πιο διαφοροποιημένο μοντέλο εξευρωπαϊσμού καθεμιάς εθνικής δημόσιας σφαίρας. Το τελευταίο κατασκεύασμα φαίνεται να είναι ρεαλιστικότερο και επίσης πιο περιεκτικό, καθώς το πανευρωπαϊκό πρότυπο ισχύει συνήθως στις μικρές ελίτ κάθε χώρας.

¹ Στο πλαίσιο της διαβουλευτικής δημοκρατίας, η ελευθερία της έκφρασης δε συνεπάγεται ότι ο κάθε πολίτης θα κατορθώσει να πείσει τους άλλους για την ορθότητα των απόψεών του, αλλά αποτελεί απαραίτητο όρο, για να το επιτύχει. Συνάμα, θεωρείται αναγκαία και αποτελεσματική η ελευθερία της πληροφόρησης, δεδομένου ότι αποτελεί θεμελιώδη λίθο για τη διαμόρφωση αληθών πεποιθήσεων, ορθών επιχειρημάτων και, συνεπώς, για τη λήψη επιθυμητών αποφάσεων (Παιονίδης 1998: 14).

² Οι Coleman και Götze (2004) παραθέτουν μία πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ, με τίτλο "Οι πολίτες ως εταίροι", σύμφωνα με την οποία οι δημοκρατικές κυβερνήσεις δέχονται πιέσεις για την υιοθέτηση μιας νέας προσέγγισης, που θα επικεντρώνεται στη συμμετοχή των πολιτών με στόχο τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Έτσι, οι κυβερνήσεις οφείλουν να παρέχουν επαρκείς ευκαιρίες για πληροφόρηση, διαβούλευση και συμμετοχή των πολιτών, ώστε να διαμορφώνονται διάφορες εναλλακτικές πολιτικές πριν από την λήψη αποφάσεων, και να αιτιολογούνται οι επιλογές τους, όταν η απόφαση ληφθεί.

Πίσω από την άποψη που διαμορφώνουν διάφορα εξευρωπαϊσμένα εθνικά ΜΜΕ βρίσκεται το επιχείρημα ότι «από τη στιγμή που οι πολιτικοί στοχεύουν στην επανεκλογή από το εκλογικό σώμα της περιοχής τους, μπορεί να υποθεθεί ότι οι ειλημμένες σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποφάσεις παρουσιάζονται σαν να είναι εθνικού περιεχομένου παρά ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος». Έτσι, η Ευρώπη δεν μπαίνει σε μια ευρύτερη δημόσια σφαίρα παρά πιο συχνά μέσα από μια εθνική προοπτική, σύμφωνα με τις K. Voltmer και Ch. Eilders (όπως αναφέρει ο Theil 2006: 3-4). Επίσης, ενώ οι ανωτέρω εξετάζουν την προβληματική ιδιοσυγκρασία κάθε εθνοποιημένης ειδησεογραφικής κάλυψης των ευρωπαϊκών ζητημάτων, βεβαιώνουν ότι οι εσωτερικές απόψεις της Ευρώπης απεικονίζουν καλά την κατάσταση της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε αυτές τις χώρες.

Σύμφωνα με τον Theil δεν υπάρχει στη σύγχρονη Ευρώπη μια ενοποιημένη ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα με ανοικτά, τυποποιημένα κανάλια επικοινωνίας. Ενώ, σε γενικές γραμμές, οι Ευρωπαίοι ακόμα κατέχουν ένα υποδιαιρεμένο σύστημα οπτικοακουστικών και εκδοτικών μέσων στις αντίστοιχες εθνικές δημόσιες σφαίρες, υπάρχουν διαφορές στον «εξευρωπαϊσμό», τη διεθνή άρθρωση της κάλυψης σε αυτά τα μέσα έκφρασης. Το ευρωπαϊκό τηλεοπτικό τοπίο είναι -εξαιτίας της τεχνολογίας του- πιο διεθνικό από τα έντυπα μέσα, γιατί η τηλεοπτική μετάδοση φθάνει εύκολα, πάνω και πέρα από τα εθνικά σύνορα, στις γειτονικές περιοχές με την ίδια γλώσσα. Αντίθετα, τα έντυπα ΜΜΕ παράγονται κυρίως για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αγορές.¹ Η ποικιλομορφία των ευρωπαϊκών γλωσσών και, επομένως, τα πολλαπλά γλωσσικά σχήματα των ευρωπαϊκών εθνικών εφημερίδων, εμποδίζουν την ανάπτυξη μιας στενά ενοποιημένης ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας σε σχέση με τη διεθνή διανομή των εφημερίδων (Theil 2006: 4).

Επίσης, βάσει της άποψης που διατυπώνει η Καϊτατζή-Whitlock, η ΕΕ στο πλαίσιο της πολιτικής επικοινωνίας αντιμετωπίζει διάφορα ελλείμματα, τη φύση των οποίων διερευνά. Ειδικότερα, εξετάζοντας τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ της επικοινωνιακής πολιτικής της ΕΕ, της πολιτικής επικοινωνίας ευρύτερα, και της ίδιας της πολιτικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι και πλέον ετών,

¹ Εξαιρούνται μερικά έντυπα, όπως *The Economist*, *Financial Times*, *International Herald Tribune* που φθάνουν μόνο σε μια μικρή διεθνή ελίτ. Το ίδιο συμβαίνει και με τη *Le Monde Diplomatique* ή τη *European Voice* (εβδομαδιαία κοινοτική εφημερίδα του *Economist*) που δεν έχουν επιρροή στο ευρύ κοινό αλλά μόνο στις ευρωπαϊκές πολιτικές ελίτ. Όμως, και τα ευρωπαϊκά τηλεοπτικά κανάλια *Arte*, *Euronews*, *Eurosport* έχουν ελάχιστη απήχηση σε σχέση με τα εθνικά κανάλια ή ακόμα και με διεθνή ειδησεογραφικά κανάλια, όπως το *CNN*, *BBC World*, πιο πρόσφατα το *France 24* και το αγγλόφωνο *Al Jazeera*.

υπογραμμίζει ότι η ΕΕ -ακόμα και με τη σημερινή της μορφή¹- δεν έχει κατορθώσει να αναπτύξει ένα αποτελεσματικό και κοινωνικά νομιμοποιημένο σύστημα πολιτικής επικοινωνίας, που θα αναβάθμιζε τους όρους συγκρότησης μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας.

Η Καϊτατζή-Whitlock προβληματίζεται για την ποιότητα της δημοκρατίας σε επίπεδο ΕΕ. Θεωρεί ότι την προαναφερθείσα «κρίση» ευνόησε η ανυπαρξία προοπτικής μιας γνήσια ευρωπαϊκής πολιτικής επικοινωνίας σε σχέση με την άσκηση μιας κοινοτικής πολιτικής των επικοινωνιών στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς. Τεκμηριώνει ότι η δυνατότητα πολιτικής επικοινωνίας στην ΕΕ, ως σύνολο, υπονομεύθηκε δομικά στο υπερεθνικό επίπεδο λήψης των αποφάσεων με την «είσοδο» της ΕΕ στην παραγωγή πολιτικής για τα ΜΜΕ τη δεκαετία του '80. Υπονοείται ως ένα βαθμό, ότι η επικοινωνιακή λειτουργία της ΕΕ αντιμετωπίστηκε περισσότερο ως οικονομικό αγαθό προς εκμετάλλευση και κερδοσκοπία παρά ως πολιτικό-πολιτιστικό αγαθό.²

Οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν στερηθεί τα περισσότερα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ανάγκες τους για πολιτική πληροφόρηση, καθώς επίσης και τα μέσα για την πολιτική συμμετοχή, παρά τις εξουσιοδοτημένες δυνατότητες που προσφέρονται από την τεχνολογία. Έτσι, λόγω της έλλειψης μηχανισμών πολιτικής επικοινωνίας, σύμφωνα με την ίδια συγγραφέα, οι επικοινωνιακές ανάγκες των ευρωπαίων πολιτών επαφίενται, σε ένα μεγάλο βαθμό, στη διάθεση των εθνικών ΜΜΕ. Αυτά, έχοντας δημόσιο ή εμπορικό-κερδοσκοπικό χαρακτήρα, συχνά υποβαθμίζουν και στρεβλώνουν την ευρωπαϊκή πολιτική ή απευθύνονται στους δέκτες, υιοθετώντας μερική-εθνική πολιτική σκοπιά.³

Η Καϊτατζή-Whitlock τονίζει ότι τα ελλείμματα πολιτικής επικοινωνίας στη σημερινή συγκυρία οδηγούν σε μια δομική αποπολιτικοποίηση, με μακροπρόθεσμες

¹ Εδώ υπονοείται ότι η ΕΕ αποτελεί μια από τις πιο προωθημένες μορφές συνεργασίας πέραν ή παράλληλα του εθνικού κράτους, που έχει τη δική της δικαιοταξία και σχεδιασμό για τη διαμόρφωση μιας σύνθετης πολιτείας,

² Αυτό θα καθιστούσε, σύμφωνα με το Χρυσόχου (2007), την επικοινωνιακή διαδικασία ως μέρος μιας δημόσιας πολιτικής συγκρότησης που θα αναδείκνυε κοινούς επικοινωνιακούς «τόπους» μεταξύ των κοινών θεσμών διακυβέρνησης και των συστατικών μερών (κράτη-πολίτες).

³ Αξίζει να σημειωθεί ότι στο βιβλίο της Καϊτατζή-Whitlock (2006) -δεδομένου ότι τα εθνικά ΜΜΕ εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες- προτείνεται η εγκαθίδρυση ενός πανευρωπαϊκού διαδραστικού καναλιού, που θα έχει τη δυνατότητα να προωθεί τα πλήρη «επικοινωνιακά δικαιώματα» των πολιτών και δε θα περιορίζεται μόνο στην παθητική πληροφόρηση. Η γενικότερη διαπίστωση είναι ότι το πρόβλημα του ελλείμματος πληροφόρησης για τα ευρωπαϊκά θέματα σχετίζεται και πέραν μέσα από τα ΜΜΕ, οι ιδιοκτήτες των οποίων «έχουν εγκλωβίσει», ως ένα βαθμό, τους πολίτες σε θέματα πληροφόρησης. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ εσφαλμένα, κατά την άποψη της συγγραφέως, συσχετίζουν την ενημέρωση του πολίτη με το κέρδος που έρχεται από την «πώληση».

συνέπειες την απάθεια, την πολιτική άγνοια και τη δυσαρέσκεια των ευρωπαϊών πολιτών για τα ευρωπαϊκά δρώμενα. Το γενικότερο πλαίσιο αυτής της συλλογιστικής είναι ότι το ευρωπαϊκό έλλειμμα πολιτικής επικοινωνίας αποτελεί συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ και προβλέπεται να επηρεάσει το ευρωπαϊκό σύστημα διακυβέρνησης ως προς την πολιτική βιωσιμότητά του (Χρυσόχου 2007).¹

Από τα προαναφερόμενα αντιλαμβάνεται κάποιος τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική πληροφόρηση και επικοινωνίας της ΕΕ σχετίζεται με τη συζήτηση για την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας -όχι τόσο με τη μορφή μιας ενιαίας και εύκολα αναγνωρίσιμης δημόσιας σφαίρας, όπως αυτή υπάρχει στα επιμέρους κράτη μέλη, όσο με τη μορφή μιας σύνθετης δημόσιας σφαίρας. Η τελευταία, αν και απαρτίζεται από τις εθνικές της συνιστώσες, θα μπορούσε με την κατάλληλη πολιτική πληροφόρηση σε παν-ευρωπαϊκό επίπεδο να αναβαθμίσει την ποιότητα της δημοκρατίας στην ΕΕ μέσω της καλύτερης και πιο αξιόπιστης ενημέρωσης των πολιτών γύρω από τα ευρωπαϊκά κοινά.

Αξιοσημείωτη, ωστόσο, είναι η παρατήρηση της Nieminen (2007), σύμφωνα με την οποία η εμπορική λογική που ακολουθείται στα ευρωπαϊκά ΜΜΕ και οι ρυθμιστικές πολιτικές επικοινωνίας βρίσκονται σε αντίφαση με την ενίσχυση της ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, που προβάλλεται ως στόχος. Η ίδια, θεωρώντας ότι η βάση των ευρωπαϊκών ΜΜΕ και των πολιτικών επικοινωνίας πρέπει να επαναπροσδιοριστεί, προτείνει μια προσέγγιση των ευρωπαϊκών ΜΜΕ και του κανονισμού επικοινωνίας, που βασίζεται στην έννοια των δικαιωμάτων των πολιτών για επικοινωνία (citizens' communication rights).

1.5 Έλλειμμα επικοινωνίας

Κατά τον Theil (2006) το «έλλειμμα επικοινωνίας» (“communication deficit”) υπάρχει σε ένα δομικό επίπεδο μέσα στην οργάνωση της Ένωσης, καθώς επίσης και

¹ Αναφερόμενος στη μελέτη της Καϊτατζή-Whitlock, ο Χρυσόχου (2007) σχολιάζει ότι αναπτύσσεται αφενός στη διατομή της δημοκρατικής θεωρίας και της πολιτικής επικοινωνίας -αξιοποιώντας την εμπειρία των φιλελεύθερων δημοκρατικών συστημάτων- αφετέρου στη θεωρητική συζήτηση γύρω από τη διαδικασία παραγωγής και υλοποίησης κοινών πολιτικών. Ειδικότερα, η μελέτη έχει επηρεασθεί από τη θεωρία των Bachrach και Baratz περί «μη-αποφάσεων» σε διεθνικό επίπεδο. Η ΕΕ θεωρείται ως υβριδικό πολιτικό σύστημα με υπερκρατικά και κρατοκεντρικά χαρακτηριστικά.

σε ένα οργανωτικό επίπεδο που σχετίζεται με τις διαφορούμενες σχέσεις μεταξύ της ΕΕ, των ΜΜΕ και των εθνικών κυβερνήσεων.

Ως προς το έλλειμμα επικοινωνίας στην ΕΕ: έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η αυξανόμενη πληροφόρηση με αντικειμενικό τρόπο μπορεί να συνδράμει στη μεγαλύτερη αποδοχή και υποστήριξη των διεθνικών πολιτικών (transnational policies) ή οργάνων. Υπό αυτό το πρίσμα, τα όργανα της Ένωσης χρειάζεται να αυξήσουν την παραγωγή πληροφόρησης, καθώς πάσχουν από ένα έλλειμμα επικοινωνίας.

Αναλυτικότερα, το έλλειμμα επικοινωνίας δεν εντοπίζεται μόνο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή,¹ αλλά και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το όργανο που εξουσιοδοτείται μέσω εκλογικής διαδικασίας και είναι υπεύθυνο, ως ένα βαθμό, για τη δημοκρατική νομιμοποίηση. Επίσης, το κοινοβουλευτικό Γραφείο Τύπου αλλά και αρκετοί κοινοβουλευτικοί εμφανίζουν σοβαρές επικοινωνιακές ανεπάρκειες, καθιστώντας χαμηλό το προφίλ αυτού του οργάνου.

Οι προσπάθειες επικοινωνίας της ΕΕ κατά το παρελθόν ήταν ασυμβίβαστες όσον αφορά στην οργάνωσή τους και το είδος της παρεχόμενης πληροφόρησης. Εκτός του ότι ήταν εσωτερικά κατακερματισμένες, οι προηγούμενες θεσμικές εκστρατείες πληροφόρησης προώθησαν μια ιδιαίτερη έννοια της «κοινότητας» (commonality) και θετικών τάσεων για περαιτέρω ενοποίηση (pro-integration), χωρίς απαραίτητα να παράσχουν αντικειμενική πληροφόρηση στους πολίτες. Ενδεικτικές ήταν οι διάφορες εκστρατείες για τις επικυρώσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ ή την εισαγωγή του ευρώ. Το ζήτημα, για τον Theil, είναι πόσο ακόμα η ΕΕ -ως υπερεθνική οργάνωση με παρέμβαση στους εθνικούς δημόσιους χώρους- δεσμεύεται αντικειμενικά να παρέχει πληροφόρηση για τη χάραξη της πολιτικής της, ή εάν η

¹ Η Smith (2004) επιχειρώντας να εξηγήσει γιατί συχνά οι Επίτροποι εμφανίζονται «πολιτικά ουδέτεροι» (politically sexless), αναλύει κάποιες πτυχές δραστηριοτήτων επικοινωνίας 8 Ευρωπαϊκών Επιτρόπων κατά την περίοδο 1989-1999. Δεν αντιμετωπίζει τον «ευρωπαϊκό δημόσιο χώρο» (European public space) ως ασαφή και αφηρημένη έννοια, αλλά ως σειρά ευδιάκριτων και, μερικώς επικαλυπτόμενων χώρων πολιτικής αλληλεπίδρασης. Υποστηρίζει ότι οι Επίτροποι βρίσκονται πολλές φορές σε δύσκολη θέση, όταν αγωνίζονται με τους ευρωβουλευτές και τους εθνικούς υπουργούς να κερδίσουν την προσοχή των ΜΜΕ. Επιπλέον, η ικανότητά τους να επικοινωνήσουν δυσχεραίνεται συχνά από την αδυναμία της Επιτροπής «να μιλήσει με μια φωνή». Παρόλα αυτά, ορισμένοι Επίτροποι έχουν υπερνικήσει τέτοιους περιορισμούς κι έχουν προσεγγίσει αρκετά τμήματα του ευρύτερου κοινού της Ευρώπης. Ωστόσο, η νομιμοποίηση αυτής της πολιτικής αντιπροσώπευσης υπονομεύεται συνεχώς από τον αδύναμο θεσμοποιημένο ρόλο του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου και τον πειρασμό των κατόχων του να τον ερμηνεύσουν ως τεχνοκρατικού ή διπλωματικού μεσίτη.

ευρωπαϊκή πολιτική αρένα, έχοντας ως στόχο ένα διεθνικό πολιτικό σχέδιο, π.χ. την Ένωση, απαιτεί μάλλον μια προσεκτική εξισορρόπηση της παροχής πληροφόρησης και συγχρόνως, των εκστρατειών πληροφόρησης.

Η στρατηγική επικοινωνίας της Ένωσης, αν υπήρχε, ήταν ανεπαρκής μέχρι πρόσφατα. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι αρκετοί συγγραφείς αντιμετώπιζαν την πολιτική επικοινωνία ως άσκηση στην πληροφόρηση, το μάρκετινγκ και την εκπαίδευση, παρά ως αναπόσπαστο τμήμα της ίδιας της διακυβέρνησης. Εκτός από το Lodge (1994) και Gramberger (1994, 1997, όπως παραθέτει ο Meyer 1999: 622), λίγοι είχαν συνδέσει το έλλειμμα επικοινωνίας της ΕΕ με τις θεσμικές δομές, τους τρόπους λήψης αποφάσεων και τη διανομή της πολιτικής δύναμης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για διάφορους λόγους αντιπροσωπεύει το κέντρο επικοινωνίας του θεσμικού συνόλου της ΕΕ.¹ Έτσι, τον Αύγουστο 2004, όταν δημιουργήθηκε η θέση της Επιτροπής για τη στρατηγική των Διοργανικών Σχέσεων και την Επικοινωνία, έδωσε έμφαση στην απαιτούμενη διαφάνεια των ευρωπαϊκών πολιτικών. Παρόλο που μερικά ΜΜΕ χαρακτηρίζουν τη νέα στρατηγική επικοινωνίας ως μηχανή περιστροφής («spin machine»), διαφαίνεται σε αυτήν η ανάγκη για βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των οργάνων της ΕΕ, των εθνικών κυβερνήσεων και των δικτύων των εθνικών ΜΜΕ (Theil 2006: 4-6).

Υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής διαδικασίας, οι εθνικές κυβερνήσεις και τα εθνικά ΜΜΕ -ως τομείς των εθνικών δημόσιων χώρων- διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στο εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο. Και οι δύο τομείς είναι έμμεσα υπεύθυνοι και υπόλογοι για την πολιτική επικοινωνία της ΕΕ, αφού διαμεσολαβούν στην παροχή πληροφόρησης για τις πολιτικές της ΕΕ και διαμορφώνουν σημαντικά την εικόνα της ΕΕ στα κράτη μέλη.²

Ο Theil διερευνά το ρόλο των εθνικών κυβερνήσεων στις προσπάθειες επικοινωνίας της Ένωσης και δείχνει πως μερικά από τα εθνικά ΜΜΕ δεν τονίζουν

¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η καθημερινή σύντομη ενημέρωση Τύπου της Επιτροπής (daily press briefing) αντιπροσωπεύει ένα σταθερό σημείο αναφοράς για όλους τους δημοσιογράφους των Βρυξελλών και είναι η πιο ισχυρή πηγή ειδήσεων.

² Ο Eric Dacheux (2003: 9, όπως παραθέτει η Meillier 2007: 20) επισημαίνει «την απουσία [ευρωπαϊκών] γενικών Μέσων» και το αποκαλούμενο παιχνίδι επίπληξης των Βρυξελλών: «Εκτός αυτού, δυνάμει της αρχής της επικουρικότητας, τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την πληροφόρηση των πολιτών τους για την ΕΕ» αν και πολλά είναι απρόθυμα να το πράξουν. Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης που οργανώνουν διέπονται από μια πρωτίστως «εθνική παρά μια ευρωπαϊκή διάσταση στις τρέχουσες προκλήσεις...»

τη σημασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Υποδηλώνει ότι υπάρχουν ελλείμματα και στην εθνική επικοινωνία.

Συγκεκριμένα, έχει διαπιστωθεί ότι τόσο η έλλειψη λογοδοσίας ως προς τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ και τη διάδοση των αποφάσεων που λαμβάνονται, όσο και η ανεπαρκής οργάνωση των ευρωπαϊκών πολιτικών (policies) εκ μέρους των κρατών μελών, τροφοδοτούν το έλλειμμα επικοινωνίας στις εθνικές κυβερνήσεις. Συγκεκριμένα, μέχρι πρόσφατα υπήρχε μόνο περιορισμένη συνεργασία μεταξύ των Εθνικών Κοινοβουλίων, των εθνικών υπουργών που μετέχουν στο Συμβούλιο των Υπουργών, και των μόνιμων αντιπροσωπειών, συμπεριλαμβανομένων των πρεσβευτών, στις Βρυξέλλες. Σε ένα τέτοιο πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης, καθένας από τους προαναφερθέντες θεσμούς θα έπρεπε να συνεργάζεται στενά με τους άλλους, προκειμένου οι ληφθείσες αποφάσεις να γίνουν διαφανέστερες στην εθνική δημόσια σφαίρα. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, υπάρχει συνειδητή αποσύνδεση π.χ. ανάμεσα στους εκπροσώπους μιας χώρας στην ΕΕ και την κυβέρνηση στην έδρα της, στερώντας από τους πρεσβευτές της χώρας και την προπαρασκευαστική Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων (COREPER) ένα σημαντικό μέρος της ανεξάρτητης ευθύνης για πολιτικές εθνικής σημασίας. Αυτό, αν συνδυαστεί και με άλλες διεργασίες στο Συμβούλιο των Υπουργών (π.χ. ειδική πλειοψηφία), καταλήγει σε περιορισμένη λογοδοσία για πολιτικές αποφάσεις που αφορούν το εθνικό πεδίο. Είναι πιθανό σε ένα τέτοιο κατακερματισμένο σύστημα λήψης αποφάσεων οι εθνικές προτεραιότητες να παραγκωνισθούν, με αποτέλεσμα δυσμενείς πολιτικές για τις μεμονωμένες χώρες (Theil 2006: 7).

Ως εκ τούτου, οι εθνικοί πολιτικοί αντιτίθενται αρκετές φορές σε πολιτικές ευρωπαϊκού επιπέδου, αποδίδοντας την ευθύνη στις Βρυξέλλες για τη μη δημοφιλή λήψη αποφάσεων. Κάποιοι πολιτικοί και εθνικά κόμματα φθάνουν στο σημείο να κριτικάρουν οποιαδήποτε ανάμιξη της ΕΕ στις εθνικές δημόσιες σφαίρες, επισημαίνοντας ότι, ενώ υποστηρίζουν την «Ευρώπη» και/ή την «ευρωπαϊκή ενοποίηση», αντιτάσσονται σε συγκεκριμένες πολιτικές της ΕΕ. Επιπλέον, τα Ευρωσκεπτικιστικά κόμματα στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Γαλλία, στη Γερμανία και σε άλλες χώρες επικρίνουν ανοιχτά τις απόψεις της ΕΕ και τις εκστρατείες πληροφόρησης.

Η πολιτική επικοινωνία της ΕΕ δυσχεραίνεται, επίσης, από την έλλειψη οργάνωσης σε εθνικό επίπεδο. Ακόμα κι αν οι πολιτικές της ΕΕ σταδιακά σχετίζονται περισσότερο με τις εσωτερικές πολιτικές, η οργάνωση και ο συντονισμός των

εσωτερικών ευρωπαϊκών πολιτικών υστερούν από άποψη συνεκτικότητας και αποτελεσματικότητας. Ο συντονισμός, δηλαδή, των ευρωπαϊκών πολιτικών στα ΚΜ είναι ανεπαρκής ως προς την οργάνωση και δόμηση. Έτσι, διάφορα υπουργεία των εθνικών κυβερνήσεων προετοιμάζουν και θέτουν σε ισχύ αρκετές ευρωπαϊκές πολιτικές, συχνά χωρίς τη συντονισμένη εποπτεία ενός «Υπουργού των ευρωπαϊκών υποθέσεων» ή ενός Υπουργείου αυτού του χαρτοφυλακίου.¹ Ο Theil (2006: 7) επισημαίνει ότι η καθιέρωση Υπουργών/Υπουργείων αυτού του χαρτοφυλακίου, με σαφή καθορισμό των αρμοδιοτήτων τους έναντι της εθνικής κυβέρνησης και των Βρυξελλών, θα συνεπαγόταν μεγαλύτερη αποδοτικότητα, λογοδοσία και λιγότερη απογοήτευση ως προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Ωστόσο, έλλειμμα επικοινωνίας εντοπίζεται και στα εθνικά ΜΜΕ, που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη και την πολιτική συζήτηση στις εθνικές δημόσιες σφαίρες. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών -με τις τεχνολογικές εξελίξεις και την εμφάνιση της «κοινωνίας της πληροφορίας», στην οποία η απόκτηση γνώσης και η δια βίου εκπαίδευση θεωρούνται καίριες- ο ρόλος των ΜΜΕ στην πολιτική διαδικασία έγινε σημαντικότερος.

Παρόλο που η δύναμη των ΜΜΕ δεν είναι τόσο άμεση και καταναγκαστική, εντούτοις δρουν ως πολιτικοί δρώντες,² αφού ασκούν έλεγχο μέσω της «ερευνητικής δημοσιογραφίας» (investigative journalism), συμβάλλοντας στην πολιτική λογοδοσία και την πολιτική ευρωπαϊκή ενοποίηση γενικότερα. Από την άλλη πλευρά, οι δημοσιογράφοι στηρίζονται στους πολιτικούς και τους τεχνοκράτες, προκειμένου να τροφοδοτήσουν το ειδησεογραφικό υλικό τους. Είναι προφανές, κατά το Meyer (1999: 621), ότι τόσο τα πολιτικά συστήματα όσο και τα συστήματα των ΜΜΕ εμπλέκονται σε μια τόσο αλληλοεξαρτώμενη σχέση, ώστε οι προοπτικές για μια νομιμοποιημένη δημόσια συζήτηση να βασίζονται στην απόδοση και των δύο συστημάτων.

¹ Συνήθως με αυτά τα θέματα ασχολείται το Υπουργείο των Εξωτερικών Υποθέσεων. Ωστόσο, περίπου τα μισά από τα κράτη μέλη (π.χ. η Πολωνία, η Ιρλανδία, η Ουγγαρία και το Ηνωμένο Βασίλειο) έχουν καθιερώσει μια θέση για τις ευρωπαϊκές πολιτικές τους. Οι πρόσφατα ενταγμένες χώρες έχουν τις περισσότερες φορές αντίστοιχη υπουργική θέση, καθώς η διαπραγμάτευση προσχώρησης προϋποθέτει βελτιωμένο συντονισμό. Σε παλαιότερα κράτη μέλη (π.χ. Γερμανία, Ισπανία, Αυστρία) οι μεμονωμένες πολιτικές εφαρμόζονται και αξιολογούνται μέσω των αντίστοιχων εθνικών υπουργείων χωρίς εποπτεία συντονισμού. Αυτό οδηγεί σε αναποτελεσματικές, μπερδεμένες πρακτικές, που καθώς στερούνται λογοδοσίας, επιφέρουν αλληλοαιτιάσεις διάφορων εθνικών υπουργείων για τις ευρωπαϊκές πολιτικές (Theil 2006: 7).

² Οι μελέτες επικοινωνίας σε εθνικό επίπεδο διαβλέπουν ότι η σφαίρα των ΜΜΕ πολιτικοποιείται (politicized) όλο και περισσότερο, ενώ η πολιτική σφαίρα μεσοποιείται (mediatized) προοδευτικά (Jarren 1988: 629, όπως αναφέρει ο Meyer 1999: 621).

Ωστόσο, τα ειδησεογραφικά μέσα ανταποκρίνονται, κυρίως, στις εθνικές και περιφερειακές αγορές, παρέχοντας στα ακροατήριά τους μηνύματα βάσει των προτιμήσεών τους. Έτσι, σε μια προοδευτικά ιδιωτικοποιημένη αγορά ΜΜΕ,¹ ο ανταγωνισμός για την εξασφάλιση μεγάλου μέρους των θεατών και του αναγνωστικού κοινού είναι μεγάλος. Εντούτοις, η λειτουργία των ΜΜΕ² ενισχύει τη δημοκρατική δημόσια ζωή, αν και ο αντίκτυπός τους στις διεθνικές και ευρωπαϊκές προσλήψεις των ακροατηρίων τους είναι μάλλον περιορισμένος.

Έχει διαπιστωθεί ότι πολλοί δημοσιογράφοι στις Βρυξέλλες και στα κράτη μέλη δεν κατανοούν πλήρως τις εργασίες των οργάνων και τις πολιτικές της ΕΕ και έτσι, απεικονίζουν ελλιπώς ή αποφεύγουν την ειδησεογραφική κάλυψή τους. Επίσης, τα ευρωπαϊκά ειδησεογραφικά μέσα δεν υπογραμμίζουν αρκετά τη σημασία της ΕΕ στη σύγχρονη ζωή των Ευρωπαίων και καταγράφουν περισσότερο τα εντυπωσιακά γεγονότα παρά τις πραγματικές εξελίξεις. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ θα μπορούσε να συνδράμει στην εκπαίδευση και κατάρτιση των δημοσιογράφων ως προς την κάλυψη των ευρωπαϊκών θεμάτων και εργασιών, βελτιώνοντας και τη συνεργασία ανάμεσά τους (Theil 2006: 6-9).

Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει το εγχείρημα των Σ. Καϊτατζή-Whitlock και Α. Παναγιωταρέα (2007) να διερευνήσουν την ιδιαιτερότητα του ρόλου των

¹ Στα τέλη του 20ού αιώνα, τα ιδιωτικά ΜΜΕ -κυρίως η τηλεόραση- έχουν καταστεί σε μεγάλο βαθμό φορείς συμφερόντων, που εκμεταλλεύονται τη δυνατότητα επηρεασμού της κοινής γνώμης, αποβλέποντας στον προσπορισμό οικονομικών ή άλλων ωφελημάτων. Οι πολίτες δε συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων για θέματα γενικού ενδιαφέροντος, που πρέπει να καλυφθούν, ούτε έχουν λόγο ως προς τον τρόπο κάλυψής τους. Αν κληθούν να διατυπώσουν την άποψή τους για ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, οι επικοινωνιακές προϋποθέσεις καταστρατηγούνται σε μεγάλο βαθμό. Γενικότερα, η συχνά απολιτική, αυθαίρετα επιλεκτική, αποπροσανατολιστική, εμπορική και ανταγωνιστική λογική που τα διέπει, παρακωλύει την ορθή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών, καθιστώντας επιβεβλημένη τη λήψη ρυθμιστικών μέτρων.

Οι θεωρητικοί της διαβουλευτικής δημοκρατίας εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τον τρόπο λειτουργίας και επέμβασης των ΜΜΕ στο σύγχρονο δημοκρατικό βίο. Βάσει αυτής της θεώρησης, τα προνόμια που απολαμβάνουν τα ΜΜΕ δεν είναι «ιερά και απαραβίαστα», αλλά αποτελούν συνάρτηση του κατά πόσο ικανοποιητικά επιτελούν το ρόλο που τους αποδίδεται από τη διαβουλευτική δημοκρατία (Παιονίδης 1998: 10).

² Οι υποστηρικτές της διαβουλευτικής δημοκρατίας -παράλληλα με τη αναβάθμιση της λειτουργίας των ΜΜΕ- αναζητούν και άλλους τρόπους για την ενδυνάμωση του διαλόγου, και ό,τι αυτός συνεπάγεται, στις φιλελεύθερες δημοκρατίες. Οι προτεινόμενες λύσεις κυμαίνονται από την υιοθέτηση περιορισμένων «τοπικών» μέτρων μέχρι τη θέσπιση ριζικών θεσμικών αλλαγών. Ο Παιονίδης (1998: 11) αναφέρει ότι στο πεδίο των βασικών πολιτικών δομών συζητούνται προτάσεις για την αποκέντρωση της εξουσίας και την πυραμιδωτή διάρθρωση της διαδικασίας λήψης πολιτικών αποφάσεων, την τηλεδημοκρατία, την εφαρμογή μιας αντικειμενικής διαβουλευτικής σφυγμομέτρησης, που θα καθρεφτίζει τις πραγματικές απόψεις του εκλογικού σώματος κ.λπ. Σε επίπεδο ενδιάμεσων θεσμών δεσπόζουν οι αντιπαραθέσεις για την αξία και το εφικτό της «συνεταιριστικής» δημοκρατίας των Cohen και Rogers, της οικονομικής δημοκρατίας, της δημοκρατίας στην εκπαίδευση κ.ά.

ανταποκριτών στις Βρυξέλλες σε σχέση με το έλλειμμα πολιτικής επικοινωνίας που επικρατεί, ειδικά στα εθνικά μέσα της ΕΕ.

Οι ανταποκριτές που αναγνωρίζονται στα όργανα της ΕΕ, στις Βρυξέλλες και το Στρασβούργο, αποτελούν μέρος της αρχικής διεπαφής (interface) μεταξύ των υπερεθνικών και εθνικών επιπέδων, παρέχοντας καθημερινή πληροφόρηση για τις δημόσιες υποθέσεις της ΕΕ που αφορούν τους ευρωπαίους πολίτες. Κατά κάποιον τρόπο, οι ανταποκριτές είναι οι αρχικοί φορείς στην κάλυψη των ευρωπαϊκών πολιτικών θεμάτων, πράκτορες στην αλυσίδα της διαδικασίας πληροφόρησης, καθώς βρίσκονται στις πηγές πολιτικής παραγωγής, όπου πραγματοποιείται η λήψη αποφάσεων. Εντούτοις, δεν είναι οι τελικοί, ούτε οι αποφασιστικότεροι φύλακες εκείνων των πληροφοριών που επιλέγονται για την τελική δημοσίευση ή προβολή στα πλαίσια και τα μέσα της πολιτικής επικοινωνίας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι δημοσιογράφοι είναι ελεύθεροι και ανεξάρτητοι επαγγελματίες και ότι ειδικά οι ανταποκριτές -και μόνο από το γεγονός ότι έχουν αποκτήσει μια τόσο υπεύθυνη θέση- θεωρούνται ως εξαιρετικά πεπειραμένοι και συνετοί επαγγελματίες, οι Σ. Καϊτατζή-Whitlock και Α. Παναγιωταρέα διερευνούν τους μηχανισμούς που οδηγούν τους ανταποκριτές: [1] σε άρνηση και απόρριψη της παραγωγής τους, [2] τους εαυτούς τους σε επαγγελματική ματαίωση και, τους πολίτες της ΕΕ σε ελλιπή ενημέρωση και πληροφόρηση για τις κρίσιμες δημόσιες υποθέσεις τους.

Οι ανωτέρω, μέσω της εμπειρικής έρευνας που διεξήγαγαν, επιχείρησαν να διαλευκάνουν τις περιπτώσεις, τους όρους και τους λόγους για τους οποίους το υλικό πολιτικής πληροφόρησης, ενώ αρχικά κρίνεται ως γενικού ενδιαφέροντος, και συνεπώς, επιλέγεται, διαμορφώνεται και στέλνεται από τους ανταποκριτές στα αντίστοιχα ΜΜΕ και τους αρχισυντάκτες, καταλήγει τις περισσότερες φορές στο απορριμματοδοχείο, προτού φθάσει στα μάτια και τα αυτιά των ευρωπαίων πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

2.1. Πολίτες και ευρωπαϊκή πληροφόρηση

Οι πολίτες είναι σιωπηλοί πρωτεργάτες του οικοδομήματος που λέγεται Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), αφού θεωρούν ως αυτονόητα και υιοθετούν τα ευρωπαϊκά ιδεώδη, τα οποία προτάσσει η Ένωση, όπως την ειρήνη μεταξύ προηγούμενων εχθρικών εθνών, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Αυτό επιβεβαιώνεται, άλλωστε, από τις δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης, τα Ευρωβαρόμετρα,¹ που πραγματοποιεί η Επιτροπή κάθε άνοιξη και φθινόπωρο. Η πλειοψηφία των ευρωπαίων πολιτών εμπιστεύεται περισσότερο τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα παρά τις κυβερνήσεις τους και ενστερνίζεται τις προτεραιότητες δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα ειρήνης κι ασφάλειας, προστασίας του περιβάλλοντος, κοινωνικού αποκλεισμού κ.ά. (Μούσης 2005: 183-184).

Εντούτοις, η αίσθηση ανεπαρκούς πληροφόρησης είναι διάχυτη. Αυτό, σε συνδυασμό με το ότι τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα αδυνατούν να εξηγήσουν τους λόγους άσκησης κοινών πολιτικών, κάνουν τους περισσότερους πολίτες να αγνοούν ή να θεωρούν αυτονόητα τα επιτεύγματα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, π.χ. τα αδασολόγητα αγαθά από την Ευρώπη, το ενιαίο νόμισμα, τα ταξίδια χωρίς σύνορα.

Επίσης, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) προβάλλουν σε μικρό βαθμό τα κοινοτικά θέματα, ενώ στην περίπτωση που αυτό συμβαίνει, εστιάζονται περισσότερο στις κρίσεις ή τις πρόσκαιρες αποτυχίες, που είναι πιο εντυπωσιακές σε σχέση με τις αποφάσεις που επισφραγίζουν κοπιώδεις διαπραγματεύσεις και επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών (Μούσης 2003: 174).

¹ Βλ. σχετικά Public opinion analysis-Eurobarometer.

2.2 Η πληροφόρηση των πολιτών

Είναι γεγονός ότι η ΕΕ και τα κράτη μέλη της είχαν παραμελήσει -μέχρι πριν λίγα χρόνια- να διαμορφώσουν μια κοινή πολιτική για την πληροφόρηση των πολιτών τους σε θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης. Οι πολίτες πληροφορούνταν περιπτώσιακά και ανεπαρκώς για τους στόχους και τα επιτεύγματα των κοινών πολιτικών, παρόλο που η διαδικασία ενοποίησης άγγιζε σημαντικές πτυχές της ζωής τους. Υπό αυτούς τους όρους γινόταν λόγος «για έλλειμμα πληροφόρησης» ως προς τα ευρωπαϊκά θέματα.

Την ευθύνη γι' αυτό είχαν: (1) τα θεσμικά όργανα της ΕΕ που απόφευγαν να αναπτύξουν μια κοινή πολιτική πληροφόρησης, (2) οι κυβερνήσεις, που έτειναν να παρουσιάζουν τα επιτεύγματα της Ένωσης στα δικά τους και (3) τα ΜΜΕ που, αντί να προβάλλουν τις επιτυχίες της ΕΕ, τόνιζαν τις αδυναμίες και τα προβλήματά της (Μούσης 2003: 174).

2.3 Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ως πηγή πληροφόρησης

Παρόλο που καθένα από τα τρία κύρια θεσμικά όργανα της Ένωσης χάραζε και ακολουθούσε τη δική του πολιτική πληροφόρησης, είχε συσταθεί, από το Κοινοβούλιο και την Επιτροπή, μια Διοργανική Ομάδα για την πληροφόρηση, προκειμένου να συντονίζει τις δραστηριότητές τους. Έτσι, εξακολουθούν μέχρι σήμερα να πραγματοποιούν κοινές ενημερωτικές εκστρατείες προτεραιότητας (π.χ. για τη διεύρυνση και τη συνέλευση για το μέλλον της Ευρώπης). Επίσης, οι Αντιπροσωπείες της Επιτροπής και τα Εξωτερικά Γραφεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στα κράτη μέλη συνεργάζονται τοπικά για συγκεκριμένα θέματα.

Ωστόσο, αν και το Συμβούλιο -μέσω του δικτυακού τόπου Euroρα και της *Ευρώπης μέσω δορυφόρου (EBS)*¹- εξυπηρετεί την πολιτική πληροφόρησης και

¹ *Europe by Satellite (EBS)*: μέσο μετάδοσης τηλεοπτικών ειδήσεων των θεσμικών οργάνων. Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

Επίσης, σύμφωνα με ένα Δελτίο Τύπου της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, έχει προγραμματισθεί να τεθεί σε λειτουργία ένα δίκτυο ευρωπαϊκών ραδιοφωνικών σταθμών -από τον Απρίλιο του 2008. Συγκεκριμένα, μια κοινοπραξία 16 ραδιοφωνικών σταθμών από 13 χώρες και 7 συνδεδεμένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί θα παράγουν από κοινού και θα μεταδίδουν, σε καθημερινή βάση, προγράμματα αφιερωμένα σε επίκαιρα θέματα που αφορούν την Ευρώπη των 27. Οι εκπομπές θα μεταδίδονται αρχικά σε 10 γλώσσες και αργότερα στις 23 γλώσσες της ΕΕ. Το προαναφερόμενο

επικοινωνίας και των άλλων θεσμικών οργάνων, εντούτοις, φαίνεται να καλλιεργεί τις δικές του σχέσεις με τον Τύπο και τα Μέσα ενημέρωσης. Αν εξαιρεθεί η περιορισμένη συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και του Κοινοβουλίου, μπορεί να θεωρηθεί ότι τα τρία βασικά θεσμικά όργανα της ΕΚ/ΕΕ αναπτύσσουν «ανεξάρτητες κι ετερογενείς δραστηριότητες πληροφόρησης» (Μούσης 2005: 187).

Η Επιτροπή απευθύνει, αφενός γενική πληροφόρηση του κοινού, αφετέρου εξειδικευμένη πληροφόρηση σε ορισμένες κατηγορίες κοινού, που ενδιαφέρονται για ειδικές πτυχές των πολιτικών της ΕΕ. Έτσι, η πληροφόρηση του Τύπου ανήκει σε ειδική κατηγορία, υπονοώντας ότι οι δημοσιογράφοι αποτελούν ειδικό στόχο για την Επιτροπή -και όχι μέσο πληροφόρησης του κοινού. Αυτό σε συνδυασμό με το ότι επεξηγούνται οι «πολιτικές της Επιτροπής» -και όχι οι κοινές πολιτικές που εφαρμόζονται από όλα τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη- αποτελούν αδυναμίες της πολιτικής πληροφόρησης της Επιτροπής (Μούσης 2003: 175).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) είχε προτείνει τη λήψη μέτρων, προκειμένου τα τρία κύρια θεσμικά όργανα της ΕΕ να παράσχουν συντονισμένη γενική ενημέρωση για την Ένωση και να αξιοποιήσουν δημιουργικά τους υπάρχοντες πόρους. Όμως, η Επιτροπή, αντί να προωθήσει μια κοινή πολιτική πληροφόρησης, πρότεινε ένα νέο πλαίσιο συνεργασίας σε θέματα πληροφόρησης κι επικοινωνίας,¹ το οποίο αποσκοπούσε στη μεγαλύτερη πρόσβαση του κοινού στην πληροφόρηση, στην ανάπτυξη διαλόγου με το κοινό, ως αποτέλεσμα της ενεργητικής πληροφόρησης, και στην ενασχόληση της Ευρώπης με τα προβλήματα των πολιτών. Ουσιαστικά, οι παραπάνω στόχοι συνυφαίνουν το πλέγμα μιας κοινής πολιτικής πληροφόρησης ή και επικοινωνίας των θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών, η οποία, όμως, δεν υιοθετήθηκε, αφού η Επιτροπή ενέτεινε τη δράση της μέσω του Τύπου, των δικτύων, των δημόσιων υπηρεσιών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), της κοινωνίας των πολιτών κ.ά., και παρότρυνε τα άλλα όργανα και τα κράτη μέλη να ενταχθούν στο εγχείρημά της. Αντί να επιδιώξει τη σύμπραξη μέσω κοινοτικών εργαλείων, αναπτύσσοντας ένα πρόγραμμα κοινών δραστηριοτήτων πληροφόρησης και επικοινωνίας, πρότεινε τη «συγχρηματοδότηση και συνδιαχείριση των κοινών δραστηριοτήτων πληροφόρησης με υπογραφή συμφωνιών (συμβάσεων)» μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών. Επίσης,

δίκτυο θα είναι ανοιχτό σε όλα τα είδη των ραδιοφωνικών σταθμών -εθνικών, περιφερειακών, τοπικών, δημόσιων και ιδιωτικών.

¹Βλ. σχετικά COM (2001) 354.

πρέπει να τονιστεί ότι στο πλαίσιο της συνεργασίας που πρότεινε η Επιτροπή για θέματα πληροφόρησης, οι δραστηριότητες που σχετίζονταν με τα ΜΜΕ δεν κατείχαν σημαντική θέση, όπως θα αναμενόταν. Έτσι, κάθε θεσμικό όργανο έτεινε να προγραμματίζει ανεξάρτητα, τόσο τις δραστηριότητές του σχετικά με τον Τύπο, όσο και την παρουσίαση και την προώθηση των πολιτικών του.

Έτσι, με αφορμή την έλλειψη ενδιαφέροντος, που επέδειξαν οι πολίτες στις Ευρωπαϊκές εκλογές του Ιουνίου 2004, μπορούμε να εικάσουμε ότι η στρατηγική επικοινωνίας και πληροφόρησης για την ΕΕ ήταν άκαρπη σε ένα μεγάλο βαθμό -όπως εφαρμοζόταν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δηλαδή με την υποθετική εθελοντική συνεργασία των κρατών μελών, και με στόχο τη βελτίωση της εικόνας της ΕΕ, των θεσμικών οργάνων της και της νομιμότητάς τους.¹ Η χαμηλή προσέλευση των ψηφοφόρων τότε, έδωσε το έναυσμα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (18-19 Ιουνίου 2004), ώστε να επισημάνει την ανάγκη ενδυνάμωσης της αντίληψης των πολιτών για το ρόλο της Ένωσης στην καθημερινότητά τους (Μούσης 2005: 187-188).

2.3.1 Ο ρόλος της Επιτροπής στην παροχή πληροφόρησης

Κάποιοι από αυτούς που ασχολούνται με θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης² επικεντρώνονται σε εκείνες τις ιδιότητες της Επιτροπής και την ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης των αποφάσεων, που αυξάνει την ευελιξία (leeway) των υπερεθνικών δρώντων, προωθεί την ευρωπαϊκή συναίνεση και επεκτείνει τις ικανότητες (competencies) της ΕΕ. Επίσης, όταν η προσοχή των ακαδημαϊκών στρέφεται προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνήθως την αντιμετωπίζει ως «υποκινητή του αναπτυσσόμενου ξεχειλίσματος (cultivated spillover), ως μεσολαβητή και μηχανή (motor) της ενοποίησης, και ως πυρήνα ενός δικτύου των επιστημονικών κοινοτήτων (epistemic communities)». Από την άλλη πλευρά, κάποιοι συγγραφείς,³ αντιμετωπίζουν τις ανεπάρκειες της Επιτροπής από την άποψη της αδυναμίας της να

¹ Βλ. σχετικά COM (2002) 350 final/2, 2.10.2002.

² Ο Meyer παραπέμπει ενδεικτικά στο Lindberg (1963) και Tranholm-Mikkelsen (1991).

³ Ο Featherstone (1994) και οι Smith και Wallace (1995) αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις κατά το Meyer (1999: 618).

κερδίσει τη δημόσια υποστήριξη και να δημιουργήσει μια νόμιμη (legitimate) πολιτική τάξη (Meyer 1999: 618).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ο χαρακτηρισμός της Επιτροπής ως «σύνθετης πολυ-οργάνωσης» (“complex multi-organization” κατά την Cram 1994, όπως αναφέρει η Koundouraki) υιοθετείται από την ανάλυση της ροής πληροφόρησης. Η πολιτική και η λήψη αποφάσεων διαμορφώνονται από την αέναη συλλογή πληροφοριών, επεξεργασία και (επανα)χρησιμοποίησή τους. Συνεπώς, η καλύτερη κατανόηση του τρόπου που οι πληροφορίες συσσωρεύονται, οργανώνονται και χρησιμοποιούνται, αφενός είναι σημαντική για ολόκληρη τη διαδικασία της πολιτικής και της λήψης αποφάσεων, αφετέρου ενισχύει την ανοικτότητα και τη διαφάνεια της ευρωπαϊκής πολιτείας (Koundouraki 2007).¹

Όμως, πέρα από τις διάφορες θεωρητικές τοποθετήσεις, η Επιτροπή έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στον τομέα της προμήθειας πληροφοριών για την ΕΚ/ΕΕ. Αυτό γίνεται αντιληπτό κάθε φορά που τα τηλεοπτικά δίκτυα ασχολούνται με σπουδαία ευρωπαϊκά γεγονότα ή προβλήματα, τα οποία με τη σειρά τους παρουσιάζονται στην αίθουσα Τύπου της Επιτροπής από τον πρόεδρό της, τον αρμόδιο Επίτροπο ή έναν εκπρόσωπο Τύπου. Ωστόσο, παρόλο που -σε πρακτικό, τουλάχιστον, επίπεδο- η Επιτροπή φαίνεται να κατέχει «το μονοπώλιο της πληροφόρησης»,² δεν επιδέχεται αμφισβήτηση το γεγονός ότι παρέχει πολλές και καλές πληροφορίες για τις δραστηριότητές της.

Είναι διάσπαρτα τα Γραφεία πληροφοριών της σε όλη την Ευρώπη, στις πρωτεύουσες και σε μεγάλες πόλεις των κρατών μελών. Η Υπηρεσία των Επίσημων Εκδόσεων (EUR-OP) δημοσιεύει κάθε χρόνο πολυάριθμα έγγραφα για τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Ο εξυπηρετητής Europa³ στο Διαδίκτυο παρέχει πληροφορίες για τις δραστηριότητες της Ένωσης και ελεύθερη πρόσβαση σε 60 και πλέον βάσεις

¹ Η Koundouraki, αναλύοντας εμπειρικά στοιχεία, δείχνει ότι οι ροές των πληροφοριών απεικονίζουν την οργανωτική δομή και τις διαδικασίες της Επιτροπής. Τονίζει ότι η τελευταία εφαρμόζει ποικίλους μηχανισμούς και διαδικασίες (π.χ. Διαδίκτυο, συνεδριάσεις ομάδων, άμεσες επαφές, συστήματα πληροφόρησης, ειδικές εκθέσεις), προκειμένου να συγκεντρώσει και να χρησιμοποιήσει πληροφορίες για τη χάραξη πολιτικής. Η ροή πληροφοριών μέσα στην Επιτροπή είναι από την κορυφή προς τα κάτω και από τη βάση προς τα επάνω σε δύο επίπεδα, ενώ έξω από τα όρια της Επιτροπής οι πληροφορίες προέρχονται από άλλα όργανα της ΕΕ (π.χ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ.λπ.) ή από την κοινωνία των πολιτών γενικά (δίκτυα, ομάδες-στόχοι, εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές κ.ά.).

² Ελάχιστες είναι οι φορές που ο Τύπος ασχολείται με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή με το Συμβούλιο των Υπουργών.

³ EUROPA, η δικτυακή πύλη της ΕΕ (παλιότερα ήταν διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu.int>).

δεδομένων,¹ που με τη σειρά τους διαθέτουν πολλές χιλιάδες εγγράφων σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης. Θεμελιώδης στον τομέα της πρόσβασης σε έγγραφα είναι η συμβολή της δικτυακής πύλης europa.eu, όπως και της ειδικής ηλεκτρονικής διεύθυνσης παροχής των νομικών εγγράφων, του Eur-lex (Μούσης 2005: 188).

2.3.1.1 Επιτροπή: Νομοθεσία και πρόσβαση στα έγγραφα

Ως προς την εκκολαπτόμενη νομοθεσία, η Επιτροπή διοχετεύει άμεσα τις προτάσεις της στον Τύπο, την ημέρα της υιοθέτησής τους και τις δημοσιεύει στο μηνιαίο Δελτίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.² Όταν σχεδιάζονται νέες πολιτικές ή μεταρρυθμίσεις στις ήδη υπάρχουσες πολιτικές, η Επιτροπή δημοσιεύει Πράσινες Βίβλους³ (έγγραφα που δίνουν έναυσμα για συζήτηση των επιλογών μιας πολιτικής πριν από την προετοιμασία των προτάσεων) και Λευκές Βίβλους⁴ (έγγραφα που προσανατολίζονται σε ένα πρόγραμμα δράσεων). Αφού δημοσιευθούν αυτά τα έγγραφα, παρουσιάζονται από την Επιτροπή οι απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών (π.χ. οργανώσεων, ενώσεων κ.ά.) σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο. Συνεπώς, μια Λευκή Βίβλος δημοσιεύεται μετά τη συλλογή των απόψεων που έχουν διατυπωθεί για μια Πράσινη Βίβλο, συμπεριλαμβάνοντας τα συμπεράσματα της Επιτροπής. Υπό αυτούς τους όρους, καλλιεργείται μια ανταλλαγή απόψεων μεταξύ της Επιτροπής και όσων ενδιαφέρονται για τις επικείμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, υπογραμμίζοντας μια πολιτική διαβούλευσης με τους εκάστοτε εμπλεκόμενους φορείς. Επίσης, τα θεσμικά όργανα που λαμβάνουν τις αποφάσεις φαίνεται ότι ενημερώνονται πλήρως για τις θέσεις που διατυπώνονται για μια πρόταση ή γενική πολιτική.

¹ Ο Νίκος Κυρλόγλου (1999α, 1999β) μέσα από δύο συνεχόμενα άρθρα επιχειρεί μια συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων βάσεων δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ενημερώνουν τους πολίτες και διατίθενται στο Διαδίκτυο για δωρεάν προσπέλαση και χρήση.

² Το Δελτίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζει ένα μηνιαίο απολογισμό των δραστηριοτήτων της Επιτροπής και των άλλων κοινοτικών οργάνων. Εκδίδεται από τη Γενική Γραμματεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δέκα φορές ετησίως. Το Δελτίο συμπληρώνεται από τη Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία προσφέρει μία συνολική ανασκόπηση των δραστηριοτήτων της κατά τη διάρκεια του παρελθόντος έτους.

³ Πρόκειται για έγγραφα που απευθύνονται στα ενδιαφερόμενα μέρη -οργανισμούς και ιδιώτες, οι οποίοι καλούνται να συμμετάσχουν στη διαδικασία διαβούλευσης και συζήτησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελούν αφετηρία μεταγενέστερων νομοθετικών εξελίξεων. Ο κατάλογος που περιλαμβάνει τις Πράσινες Βίβλους, που δημοσιεύθηκαν από το 1985, διατίθεται στον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

⁴ Οι Λευκές Βίβλοι περιλαμβάνουν ένα επίσημο σύνολο προτάσεων σε συγκεκριμένους πολιτικούς τομείς και αποτελούν το μέσο της τελικής διαμόρφωσής τους. Ο κατάλογος που περιλαμβάνει τις Λευκές Βίβλους, που δημοσιεύθηκαν από το 1984, διατίθεται, επίσης, στον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

Ως προς το θέμα της διαφάνειας της κοινοτικής νομοθεσίας, το άρθρο 1 της Συνθήκης για την ΕΕ προέβλεπε οι αποφάσεις να λαμβάνονται όσο πιο ανοικτά και όσο το δυνατό εγγύτερα στους πολίτες.¹ Το Δεκέμβριο του 1993, ένας δεοντολογικός κώδικας εγκρίθηκε από το Συμβούλιο και την Επιτροπή, καθορίζοντας τις γενικές αρχές του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής ως επιπρόσθετο και ουσιαστικό μέρος της πληροφοριακής και επικοινωνιακής τους πολιτικής. Το 1996, το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού θεσπίστηκε με το άρθρο 255 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε από τη συνθήκη του Άμστερνταμ. Εν συνεχεία, ένας κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001² περιχαράκωσε τους όρους και τα όρια του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα των τριών θεσμικών οργάνων, κατοχυρώνοντας το δικαίωμα των πολιτών να λαμβάνουν έγγραφα.³

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι τον Ιανουάριο του 2004, η Επιτροπή δημοσίευσε έκθεση⁴ για την εφαρμογή του κανονισμού, όπου περιλαμβανόταν μια πρώτη εκτίμηση⁵ του τρόπου με τον οποίο λειτουργούσε στην πράξη το καθεστώς της

¹ Κατά το Grønbech-Jensen (1998, όπως αναφέρει η Héritier 2003) δύο είναι οι έννοιες, στις οποίες εστιάζονται οι συζητήσεις που διερευνούν την προσπάθεια για εισαγωγή ανοικτής διακυβέρνησης και περισσότερης διαφάνειας στην ευρωπαϊκή χάραξη πολιτικής: πρόσβαση στην πληροφορία και επικοινωνία. Οι ανωτέρω συγγραφείς διευκρινίζουν ότι υπάρχουν δύο δυνατότητες πρόσβασης, η ενεργός και η παθητική, για τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων και τους μεμονωμένους πολίτες, ενώ τονίζουν ότι η πρόσβαση που οργανώνεται από τα ευρωπαϊκά όργανα λήψης αποφάσεων είναι κάπως διαφορετική από άποψη συλλογικής εισαγωγής πληροφοριών (π.χ. μέσω των διαδικασιών διαβούλευσης και των δημόσιων ακροάσεων). Η επικοινωνία, σε αντίθεση, περιλαμβάνει την πληροφόρηση που προσφέρεται από «επάνω προς τα κάτω», από όσους διαμορφώνουν αποφάσεις σε ένα σώμα χάραξης πολιτικής. Αυτή η πληροφόρηση προσφέρεται σε μια επεξεργασμένη μορφή (π.χ. ενημερωτικά φυλλάδια, πληροφόρηση στο διαδίκτυο ή προφορικές παρουσιάσεις) μέσω της δομής λήψης αποφάσεων του αντίστοιχου οργάνου λήψης αποφάσεων.

Σύμφωνα με τους Grønbech-Jensen & Lord (1998, όπως παραθέτει Héritier 2003), ενώ η Επιτροπή ανέπτυξε την αρχή «της διαφάνειας μέσω της πρόσβασης» που αναμένει τα μέλη του κοινού να πλησιάσουν την Επιτροπή για άντληση πληροφόρησης, το Συμβούλιο τόνισε «τη διαφάνεια μέσω της επικοινωνίας», επιχειρώντας να εξηγήσει και να δικαιολογήσει τις συνέπειες πολιτικών αποφάσεων.

² Σύμφωνα με το άρθρο 255 της συνθήκης ΕΚ.

³ Κανονισμός 1049/2001, ΕΕ L 145, 31.05.2001. Οι ετήσιες εκθέσεις που δημοσιεύθηκαν από τα τρία θεσμικά όργανα έδειξαν ότι αυτός ο κανονισμός, που ισχύει από τις 3 Δεκεμβρίου 2001, είχε ως αποτέλεσμα την απότομη και σταθερή αύξηση των αιτήσεων πρόσβασης σε έγγραφα. Οι παραπάνω εκθέσεις είναι διαθέσιμες στους ακόλουθους ιστοτόπους:

Κοινοβούλιο: http://www.europarl.europa.eu/register/pdf/FINAL_605496_1_EN.pdf,

Συμβούλιο: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=305&lang=EN&mode=g

Επιτροπή: http://ec.europa.eu/transparency/access_documents/index_en.htm

⁴ Βλ. σχετικά COM(2004) 45.

⁵ Δεδομένου ότι είχαν ικανοποιηθεί τα δύο τρίτα κατά μέσον όρο των αιτήσεων, αδιαμφισβήτητα, ο κανονισμός αυτός έθεσε στη διάθεση του κοινού πολυάριθμα έγγραφα, τα οποία μέχρι τότε ήταν αδημοσίευτα. Από την άλλη μεριά, οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στον κανονισμό παρείχαν κατάλληλη προστασία των νόμιμων συμφερόντων. Παρόλο που η εφαρμογή του κανονισμού επιβάρυνε το φόρτο εργασίας των θεσμικών οργάνων, το γενικό συμπέρασμα ήταν ότι λειτούργησε

πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα της ΕΕ και η οποία έδειξε ότι ο αριθμός των αιτήσεων πρόσβασης αυξανόταν κατά 50% περίπου ετησίως.

Στις 9 Νοεμβρίου 2005, η Επιτροπή, αποφάσισε να εγκαινιάσει την «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Διαφάνειας»,¹ έχοντας προβλέψει ότι η επανεξέταση του κανονισμού 1049/2001 θα συνέβαλε περαιτέρω στην προσπάθεια δημιουργίας ευρύτερου ανοίγματος.² Η πρωτοβουλία αυτή βασίστηκε σε ένα ευρύ φάσμα μέτρων, σχετικών με τη διαφάνεια, τα οποία έχουν ήδη τεθεί σε εφαρμογή από την Επιτροπή.³ Μερικά από τα σημαντικότερα μέτρα στον τομέα αυτό είναι: (1) η έναρξη λειτουργίας βάσεων δεδομένων, οι οποίες παρέχουν πληροφορίες για τους συμβουλευτικούς φορείς και ομάδες εμπειρογνομόνων που συμβουλεύουν την Επιτροπή, (2) η ευρεία διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς και η εμπειριστατωμένη αξιολόγηση των επιπτώσεων πριν από την εκπόνηση των νομοθετικών προτάσεων, (3) ο «Κώδικας ορθής διοικητικής συμπεριφοράς» της Επιτροπής,⁴ ο οποίος αποτελεί το σημείο αναφοράς για την παροχή υπηρεσιών ποιότητας στις σχέσεις της με το κοινό.

Σε γενικές γραμμές, η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη διαφάνεια κάλυπτε ένα ευρύ πλέγμα θεμάτων -από την πληρέστερη πληροφόρηση σχετικά με τη διαχείριση και τη χρησιμοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων μέχρι την επαγγελματική δεοντολογία στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν οι ομάδες ειδικών συμφερόντων (λόμπυ) και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

εξαιρετικά καλά. Έτσι, η Επιτροπή έκρινε ότι δεν χρειαζόταν να τροποποιηθεί βραχυπρόθεσμα αυτός ο κανονισμός, αλλά ότι διάφορες βελτιώσεις ήταν εφικτές χωρίς τροποποίηση της νομοθεσίας.

¹ Πρακτικά της συνεδρίασης της Επιτροπής αριθ. 1721 της 9ης Νοεμβρίου 2005, σημείο 6· βλέπε, επίσης, τα έγγραφα SEC(2005) 1300 και SEC(2005) 1301.

Η Επιτροπή έθεσε σε εφαρμογή την «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για τη Διαφάνεια» (ΕΠΔ) τον Νοέμβριο του 2005.

² Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο υψηλός βαθμός διαφάνειας αποτελεί ένα από τα στοιχεία νομιμοποίησης κάθε σύγχρονης διοικητικής αρχής. Ειδικότερα, η Επιτροπή έχει υπογραμμίσει τη σημασία ενός «υψηλού βαθμού διαφάνειας», ο οποίος κρίνεται απαραίτητος, για να διασφαλιστεί ότι η Ένωση είναι «ανοικτή στο δημόσιο έλεγχο και λογοδοτεί για το έργο της».

Από την άλλη πλευρά, το ευρωπαϊκό κοινό αναμένει ότι τα κρατικά όργανα θα είναι αποτελεσματικά, υπεύθυνα και προσανατολισμένα στην παροχή υπηρεσιών και ότι η διαχείριση των εξουσιών και των πόρων που ανατίθενται σε πολιτικούς και κρατικούς φορείς θα γίνεται με προσοχή, ώστε να αποφεύγονται καταχρήσεις για προσωπικό όφελος. Αυτό ήταν το γενικότερο κλίμα που ώθησε την Επιτροπή να θέσει σε εφαρμογή την «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για τη Διαφάνεια» (ΕΠΔ) τον Νοέμβριο του 2005 (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006β: 2).

³ Ιδιαίτερα εκείνα που ελήφθησαν στο πλαίσιο των γενικών μεταρρυθμίσεων -και έχουν ξεκινήσει να εφαρμόζονται από το 1999- και της Λευκής Βίβλου για την ευρωπαϊκή διακυβέρνηση.

⁴ Ωστόσο, στον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης και στους κανόνες εφαρμογής του διατυπώνονται οι κανόνες δεοντολογίας που εφαρμόζονται στο προσωπικό της Επιτροπής. Εξάλλου, σε πολιτικό επίπεδο, η συνθήκη ΕΚ περιλαμβάνει σαφείς διατάξεις σχετικά με τα δεοντολογικά πρότυπα που πρέπει να τηρούν τα μέλη της Επιτροπής. Τα πρότυπα αυτά έχουν τεθεί σε εφαρμογή μέσω του «Κώδικα συμπεριφοράς για τους επιτρόπους.»

Ουσιαστικά, η εν λόγω πρωτοβουλία υποδήλωνε την πρόθεση της Επιτροπής να επανεξετάσει τη γενική της προσέγγιση όσον αφορά τη διαφάνεια. Βασικό μέλημα ήταν να προσδιοριστούν οι τομείς προς βελτίωση και να οργανωθεί συζήτηση επ' αυτών (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006β: 2-3).

Ακολούθως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο -με ψήφισμά του, που εγκρίθηκε στις 4 Απριλίου 2006- καλούσε την Επιτροπή να παρουσιάσει προτάσεις τροποποίησης αυτού του κανονισμού.¹

Λίγο αργότερα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν νέο κανονισμό για την εφαρμογή της σύμβασης του Århus² στα όργανα και τους οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ο οποίος θα είχε επιπτώσεις στην πρόσβαση σε έγγραφα που περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές πληροφορίες.³

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα αντιμετωπίζεται ως μια από τις πτυχές της πολιτικής ανοίγματος (openness) προς το κοινό. Συνεπώς, ο εν λόγω κανονισμός πρέπει να αξιολογηθεί ως μέρος του ευρύτερου πλαισίου της πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας των θεσμικών οργάνων. Ως εκ τούτου, η νέα πολιτική δημοσιοποίησης των συνεδριάσεων του Συμβουλίου αποκτά βαρύνουσα σημασία.

Εν συνεχεία, σε πρόσφατο έγγραφο διαβούλευσης,⁴ η Επιτροπή: (1) πραγματοποίησε απολογισμό των υφιστάμενων κανόνων, που διέπουν το δικαίωμα του κοινού⁵ να έχει πρόσβαση στα έγγραφα, και της εφαρμογής αυτών των κανόνων·

¹ P6_A(2006) 052.

² Η Σύμβαση του Århus σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, είχε υπογραφεί στις 25 Ιουνίου 1998, στο Århus της Δανίας, και εγκρίθηκε από την Κοινότητα στις αρχές του 2005. Με την πρόταση αυτή, η Κοινότητα ήθελε να επιδείξει τη δέουσα συνέπεια, εφαρμόζοντας στο εσωτερικό της τις διατάξεις της Σύμβασης του Århus.

³ Πρόκειται για τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1367/2006, που υπέγραψαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, στις 6 Σεπτεμβρίου 2006, για την εφαρμογή στα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας των διατάξεων της σύμβασης του Århus σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (ΕΕ L 264 της 25.9.2006: 13). Τα παραπάνω επρόκειτο να ισχύσουν από τις 28 Ιουνίου 2007. Πριν από την έγκριση του εν λόγω κανονισμού, ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 κάλυπτε ήδη κάθε αίτηση για πρόσβαση στις περιβαλλοντικές πληροφορίες, που διαθέτουν τα θεσμικά όργανα και οι φορείς της Κοινότητας, ανεξάρτητα από υπηκοότητα, ιθαγένεια, τόπο διαμονής ή επίσημη έδρα των αιτούντων.

Αξίζει να σημειωθεί, επίσης ότι, ήδη από τις 26 Ιουνίου 2006, μέσω του εγγράφου COM(2006) 338 η Επιτροπή είχε προτείνει εξ ονόματος της Κοινότητας, την έγκριση τροποποίησης της σύμβασης του Århus, με σκοπό να αποφασηθούν οι υποχρεώσεις που υπέχουν τα συμβαλλόμενα μέρη όσον αφορά στη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς.

⁴ Βλ. COM(2007) 185 τελικό, Βρυξέλλες, 18.4.2007.

⁵ Το κοινό, σύμφωνα με το συγκεκριμένο έγγραφο διαβούλευσης, καλείται να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του ως προς την πρόσβαση στα έγγραφα των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και,

και (2) πρότεινε αφενός κάποιες εναλλακτικές λύσεις για τη βελτίωση της νομοθεσίας, αφετέρου πρακτικά μέτρα που αποσκοπούν στη βελτίωση της πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων. Έτσι, η δημοσίευση της σχετικής Πράσινης Βίβλου (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007α: 4) σηματοδότησε την έναρξη μιας δημόσιας διαβούλευσης, που επρόκειτο να διαρκέσει τρεις μήνες. Η Επιτροπή, αναλύοντας προσεκτικά τις απαντήσεις που θα λάμβανε, είχε την πρόθεση να δημοσιεύσει έκθεση, όπου θα συγκεφαλαιώνονταν τα αποτελέσματα αυτής της δημόσιας διαβούλευσης και θα σκιαγραφούνταν τα μέτρα μεταπαρακολούθησης που σκόπευε να υιοθετήσει. Επομένως, βάσει αυτής της έκθεσης, η Επιτροπή θα υπέβαλλε προτάσεις για τις τροποποιήσεις του κανονισμού 1049/2001.

Στις 30 Απριλίου 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη βελτίωση¹ της πρόσβασης του κοινού σε έγγραφα των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, εγκρίνοντας τροποποιήσεις των κανόνων που διέπουν αυτήν την πρόσβαση. Οι προαναφερόμενες τροποποιήσεις επιβεβαίωσαν, για άλλη μια φορά, τη δέσμευση της Επιτροπής για διαφάνεια, «επικαιροποίησαν τους κανόνες, ώστε να ενσωματώνουν την πρόσφατη νομολογία, και ενίσχυσαν την αποτελεσματικότητα των θεσμικών οργάνων όσον αφορά την ικανοποίηση των αιτημάτων των πολιτών.»²

Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι το κείμενο της πρότασης διέπεται από περισσότερη σαφήνεια σχετικά με την προστασία των εγγράφων που σχετίζονται με έρευνες εν εξελίξει. Σημαντικό είναι ότι δεν επίκειται μείωση του αριθμού των εγγράφων, στα οποία έχουν πρόσβαση οι πολίτες, ενώ εκτιμάται ότι ενισχύεται η σαφήνεια του δικαίου. Επιπλέον, εκ μέρους της Επιτροπής προτείνεται η βελτίωση της πρόσβασης στα ονόματα και τις ιδιότητες των ατόμων, που ενεργούν υπό

επίσης, να αντιδράσει ως προς τις εναλλακτικές λύσεις που προτείνονται στο συγκεκριμένο έγγραφο. Μέσω ενός ερωτηματολογίου, η Επιτροπή επιδιώκει να ανιχνεύσει τις απόψεις των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, των οικονομικών παραγόντων, των δημόσιων αρχών και άλλων οργανισμών που ενδιαφέρονται για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις.

¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι βελτιώσεις που προτείνονται από την Επιτροπή βασίζονται στο αποτέλεσμα της διαβούλευσης που είχε προηγηθεί, καθώς και στις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τη νομολογία των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων. Βλ. COM(2008) 229 final.

² Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, José Manuel Barroso, τόνισε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «...Οι κανόνες πρόσβασης στα έγγραφα λειτουργούν ικανοποιητικά. Οι σημερινές τροποποιήσεις αποσκοπούν στην ευθυγράμμιση με την εξελισσόμενη νομολογία του Δικαστηρίου και στη βελτίωση της πρόσβασης των ευρωπαίων πολιτών στα έγγραφα». Επίσης, η αντιπρόεδρος της Επιτροπής Margot Wallström, αρμόδια για τις διοργανικές σχέσεις και την επικοινωνιακή στρατηγική, υπογράμμισε ότι επιδιώκεται η βελτίωση της πρόσβασης στα έγγραφα, επειδή αυτή [η πρόσβαση στα έγγραφα] αποτελεί ουσιαστικό μέσο της δημοκρατίας, ενώ επισήμανε ότι βασικός στόχος είναι «η αύξηση της διαφάνειας, η αύξηση της πρόσβασης και η αύξηση της πληροφόρησης και της κατανόησης. Το δικαίωμα των πολιτών να γνωρίζουν είναι θεμελιώδες στοιχείο κάθε δημοκρατικού συστήματος» (Press Release 2008γ).

επαγγελματική ιδιότητα, στα έγγραφα των κρατών μελών και στις γραπτές παρατηρήσεις που υποβάλλουν τα θεσμικά όργανα στα Δικαστήρια (Press Release 2008γ).

Επιπλέον, λίγο αργότερα -στις 27 Μαΐου 2008- η Επιτροπή προώθησε άλλη μία ανακοίνωση σχετικά με την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία στον τομέα της διαφάνειας, όπου καθόριζε το πλαίσιο σχέσεων με τους εκπροσώπους συμφερόντων.¹

Ωστόσο, σημαντικός είναι ο ρόλος της Επιτροπής ως προς την ποιότητα διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας,² προβαίνοντας στην εκπόνηση ενός απλού, ευανάγνωστου και διαφανούς κοινοτικού κειμένου σε όλες τις κοινοτικές γλώσσες, και επιχειρώντας την κωδικοποίηση των κοινοτικών νομικών κειμένων, που έχουν υποβληθεί σε πολλές τροποποιήσεις.³ Άλλωστε, η προαναφερθείσα ποιότητα είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της διαφάνειας, προκειμένου η κοινοτική νομοθεσία να εφαρμόζεται συνετά από τις αρμόδιες εθνικές αρχές και τις επιχειρήσεις. Από τα παραπάνω καταδεικνύεται ότι η διαφάνεια και η ευχρηστία του κοινοτικού δικαίου αποτελούν καίρια θέματα για την Επιτροπή στο πλαίσιο της πολιτικής πληροφόρησης (Μούσης 2005: 189).

¹ Βλ. COM (2008) 323 τελικό. Αξίζει να σημειωθεί ότι είχε προηγηθεί εκ μέρους της Επιτροπής -στις 21 Μαρτίου 2007- Ανακοίνωση με τίτλο *Παρακολούθηση της εφαρμογής της Πράσινης Βίβλου 'Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη διαφάνεια'* (βλ. COM(2007) 127 τελικό), που περιελάμβανε την απόφαση θέσπισης πλαισίου για τις σχέσεις της με τους εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων. Μεταξύ άλλων είχε αποφασιστεί: η δημιουργία ενός νέου προαιρετικού μητρώου εκπροσώπων συμφερόντων· η κατάρτιση ενός κώδικα δεοντολογίας, η τήρηση του οποίου θα αποτελούσε βασικό όρο για την εγγραφή στο μητρώο και θα ελεγχόταν από την Επιτροπή· η θέσπιση ενός μηχανισμού παρακολούθησης και εφαρμογής του κώδικα και του μητρώου· η βελτίωση της διαφάνειας μέσω της ενισχυμένης εφαρμογής των κριτηρίων της Επιτροπής, των εφαρμοστέων στις διαβουλεύσεις της, βάσει, κυρίως, ενός ενιαίου δικτυακού τόπου για τις διαβουλεύσεις μέσω Διαδικτύου. Έτσι, η ανακοίνωση που ακολούθησε το 2008 (βλ. COM(2008) 323 τελικό) επιχειρούσε να αποσαφηνίσει τα παραπάνω μέτρα και συνάμα να εκτιμήσει την πρόοδο που είχε επιτευχθεί ως προς την υλοποίησή τους, ενώ παράλληλα παρουσίαζε τον κώδικα δεοντολογίας που θεσπίστηκε κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης.

² Με δήλωση που προσαρτήθηκε στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ καλούνταν τα τρία όργανα που μετέχουν στη διαδικασία θέσπισης της κοινοτικής νομοθεσίας να χαράζουν κατευθύνσεις ως προς την ποιότητα διατύπωσής της. Αυτό επιβεβαιώθηκε από τη διοργανική συμφωνία ΕΕ C 73, 17.03.1999, όπως αναφέρει ο Μούσης (2005: 189).

³ Συγκεκριμένα, μία έκθεση υποβάλλεται ετησίως από την Επιτροπή για την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας, της αναλογικότητας και, συνεπώς, για τη διαδικασία εκπόνησης πολιτικών της Ένωσης. Παράλληλα, έγκειται στην Επιτροπή να καταστήσει πιο εύχρηστη την κοινοτική νομοθεσία. Βλ. σχετικά COM (2001) 645, 21.11.2001 κ.ά.

2.3.1.2 Μορφές και δίκτυα πληροφόρησης της Επιτροπής

Βασικό μέλημα της Επιτροπής είναι να προσεγγίσει τους πολίτες και να τους εξηγήσει τις προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα πλεονεκτήματα της ευρωπαϊκής οικοδόμησης και τις συνέπειες των ευρωπαϊκών πολιτικών στην καθημερινή ζωή τους. Τα μέσα που διαθέτει η Επιτροπή για την επίτευξη των ανωτέρω είναι τα ακόλουθα:

(α) Οι Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη μέλη της ΕΕ¹. Η διάδοση των πληροφοριών για την ΕΕ αποτελούσε πάντα μέρος του ουσιαστικού ρόλου των Αντιπροσωπειών, οι οποίες παλαιότερα ονομάζονταν «Γραφεία Τύπου και Πληροφόρησης».

Κατά κάποιον τρόπο, οι Αντιπροσωπείες προσαρμόζουν τις πληροφορίες για την ΕΕ στις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας και ενημερώνουν την Επιτροπή για τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στις χώρες που εδρεύουν. Οι Αντιπροσωπείες υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας και, σύμφωνα με τους Brüggemann, De Clerk-Sachsse & Kurpas (2006: 15), ο ευρύτερος ορισμός της αποστολής τους περιλαμβάνει (1) τις σχέσεις με τα ΜΜΕ, (2) την επικοινωνία με το ευρύ κοινό και (3) την πολιτική υποβολή έκθεσης πίσω στις Βρυξέλλες. Οι δραστηριότητες των Αντιπροσωπειών αντανακλούν ένα μεγάλο μέρος των όσων διεξάγονται στις Βρυξέλλες για την ενημέρωση και την επικοινωνία, δηλαδή: πληροφόρηση στα ΜΜΕ, διασκέψεις και σεμινάρια, εκδόσεις, προσκλήσεις υποβολής προτάσεων για τα ΜΜΕ και προγράμματα της κοινωνίας των πολιτών για την επικοινωνία των ευρωπαϊκών πολιτικών. Έτσι, οι Αντιπροσωπείες εισφέρουν προστιθέμενη αξία στη διάδοση των πληροφοριών (π.χ. μέσω της επεξεργασίας περιφερειακών εντύπων, του συντονισμού των δικτύων πληροφόρησης κ.λπ.).

¹ Ο ιεραρχικός δεσμός τους ενισχύθηκε με την αναδιοργάνωση της 1ης Αυγούστου 1997. Οι Αντιπροσωπείες εξαρτώνταν πλέον από τη ΓΔ Χ και ειδικότερα από τη Διεύθυνση Χ/Β «Δίκτυα πληροφόρησης», ενώ ο ρόλος τους προσδιοριζόταν στην ανακοίνωση SEC(94) 80/4. Ωστόσο, σημαντικός σταθμός στην πορεία τους υπήρξε η διοικητική αποκέντρωση που καθιερώθηκε ως αρχή της στρατηγικής επικοινωνίας της Επιτροπής, το 2001, (βλ. COM (2001) τελικό 354). Βάσει αυτής της αρχής, η επικοινωνία έπρεπε να προσαρμοστεί στις ανάγκες των εθνικών ακροατηρίων. Οι Αντιπροσωπείες της Επιτροπής θα το πετύχαιναν καλύτερα σε συνεργασία με τα γραφεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τα εθνικά όργανα παρά με τα κεντρικά στις Βρυξέλλες. Αυτό οδήγησε στον ευρύτερο ορισμό της αποστολής των Αντιπροσωπειών.

Έκτοτε, η Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε κάθε χώρα ενημερώνει τα ΜΜΕ και τους πολίτες μέσω της αντίστοιχης ιστοσελίδας που διαθέτει αλλά και μέσω πολυάριθμων δράσεων, οι οποίες απευθύνονται στους πολίτες, που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο.

(β) Τα γραφεία πληροφόρησης της Επιτροπής στα κράτη μέλη, που λειτουργούν ως κέντρα διαλόγου και συντονισμού των εθνικών δικτύων. Από την 1^η Μαΐου 2005, ένα νέο δίκτυο 400 περίπου Κέντρων διαμεταβίβασης πληροφοριών λειτουργεί, καλύπτοντας ολόκληρη την ΕΕ.

Το νέο δίκτυο τοπικών κέντρων επικοινωνίας, γνωστό ως «EUROPE DIRECT-Δίκτυο Πληροφόρησης»¹ αντικαθιστά τα Γραφεία Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του Πολίτη (Info-Points Europe) και τα Ευρωπαϊκά Κέντρα Αγροτικής Πληροφόρησης (European Rural Information and Promotion Centres), τα οποία, από το 1987 κάλυπταν τις ανάγκες πληροφόρησης των λαών της ΕΕ-15. Ειδικότερα, παρείχαν πληροφορίες για ευρωπαϊκά θέματα στους κατοίκους αστικών περιοχών και περιοχών της υπαίθρου, αντίστοιχα.

Στο ίδιο πλαίσιο διαμορφώθηκε, άλλωστε, ο γενικός στόχος του δικτύου EUROPE DIRECT, που είναι η εύκολη πρόσβαση όλων των πολιτών, τόσο των αστικών όσο και των αγροτικών περιοχών, σε πληροφορίες για όλο το φάσμα δραστηριοτήτων της ΕΕ και, κυρίως, για το πώς επηρεάζεται η καθημερινή ζωή τους από αυτές τις δραστηριότητες. Ωστόσο, όπως τονίζεται σε πρόσφατο Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,² το δίκτυο EUROPE DIRECT αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της Επιτροπής για την παροχή πληροφόρησης σε τοπικό επίπεδο και την αναδραστική επικοινωνία με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Υπογραμμίζεται, επίσης, ότι τα κέντρα πληροφόρησης EUROPE DIRECT αναβαθμίζουν την επικοινωνιακή ικανότητα της Επιτροπής -μέσω αυξημένων συνεργειών και συντονισμού με τα υπόλοιπα δίκτυα της Επιτροπής, που παρέχουν πληροφόρηση και βοήθεια σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι τα κέντρα συμβάλουν στο στόχο της Επιτροπής για ανάπτυξη Ευρωπαϊκών Δημόσιων Χώρων -καθώς λειτουργούν ως τόποι συνάντησης πολιτών, ΜΚΟ, πολιτικών φορέων και ΜΜΕ- μέσω της διοργάνωσης δραστηριοτήτων ευρωπαϊκού περιεχομένου.

Γι' αυτό, κύριο μέλημα πλέον είναι να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή γεωγραφική κατανομή των νέων Κέντρων διαμεταβίβασης πληροφοριών στην ΕΕ,

¹ Σήμερα στον Ελληνικό χώρο λειτουργούν δεκαεννέα (19) Κέντρα Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης EUROPE DIRECT.

² Αυτό κυκλοφόρησε στις 4 Αυγούστου 2008 από την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα.

συμπεριλαμβανομένων και των πιο μακρινών και αραιοκατοικημένων περιοχών.¹ Η κατανομή οικονομικών πόρων σε αυτά τα Κέντρα διαμεταβίβασης βασίζεται σε ένα μέσο όρο γεωγραφικής έκτασης κάθε κράτους μέλους και πληθυσμού, όπως προκύπτει από τον αριθμό εδρών που αυτό κατέχει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.²

Η υπηρεσία Europe Direct³ διαδραματίζει, επίσης, καθοριστικό ρόλο, παρέχοντας τη δυνατότητα διαλόγου σε όλες τις κοινοτικές γλώσσες μέσω ενός αριθμού ατελούς κλήσης και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, επιστολής ή φαξ, και επομένως, επιτρέποντας σε πολίτες και επιχειρήσεις να υποβάλουν ερωτήσεις για τα δικαιώματά τους και να ενημερώνονται για τις δυνατότητες που απορρέουν από την ενιαία αγορά (Μούσης 2005: 189). Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι ότι η υπηρεσία αυτή εδράζεται και σε ένα δίκτυο γραφείων παροχής πληροφοριών (Δίκτυο Γραφείων Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του Πολίτη-γραφεία EUROPE DIRECT), που λειτουργούν ως ενδιάμεσοι μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της σε τοπικό επίπεδο.⁴ Συχνά αναφέρονται και ως «Θυρίδες ενημέρωσης.»

Αποστολή αυτού του δικτύου είναι η προαγωγή του τοπικού και περιφερειακού διαλόγου για τις ευρωπαϊκές πολιτικές, παρέχοντας στο κοινό τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται ενεργά μέσω αποστολής ερωτήσεων, γνωμών και προτάσεων στα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Επιπλέον, το δίκτυο παρέχει τη δυνατότητα στους πολίτες της περιοχής να λαμβάνουν πληροφορίες, συμβουλές και απαντήσεις σε ερωτήματα σχετικά με τα όργανα, τη νομοθεσία, τις πολιτικές και τα προγράμματα της ΕΕ, καθώς και με τις δυνατότητες κοινοτικής χρηματοδότησης. Επιπλέον, επιτρέπει και βοηθά τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα να βελτιώσουν τη διάδοση

¹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω της Αντιπροσωπείας της στην Ελλάδα, πρόσφατα ανακοίνωσε την πρόσκληση υποβολής προτάσεων για την ανανέωση του Δικτύου Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης «EUROPE DIRECT» κατά την περίοδο 2009-2012, με σκοπό την επιλογή φορέων υποδοχής κέντρων πληροφόρησης του κοινού. Αποβλέπει, έτσι, στη βελτίωση της γεωγραφικής κάλυψης των κέντρων και στην ισομερή κατανομή τους σε όλα τα κράτη μέλη. Οι φορείς, στους οποίους απευθύνεται η πρόσκληση, πρέπει να είναι αποδεδειγμένα δημόσιοι φορείς ή ιδιωτικοί φορείς με αποστολή δημόσιας υπηρεσίας, ενώ οι προτάσεις θα υποβάλλονται μέχρι τις 29 Σεπτεμβρίου 2008. Η επιλογή των φορέων υποδοχής θα γίνει μέσω μιας διαδικασίας αξιολόγησης των προτάσεων, που θα υποβάλλουν στην Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι η διαδικασία αυτή θα αρχίσει συγχρόνως στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ.

² Κάθε κέντρο διαμεταβίβασης πληροφοριών μπορεί να λάβει πόρους λειτουργίας από 12.000 ευρώ έως και 24.000 ευρώ μέσω του φορέα υποδοχής του (συνήθως τοπικής αρχής, εμπορικού επιμελητηρίου ή ΜΚΟ) ο οποίος συνδέεται με την Επιτροπή μέσω σύμβασης.

³ Η υπηρεσία Europe Direct άρχισε να λειτουργεί το Μάιο του 2000 και ο αριθμός κλήσης της είναι: 0080067891011. Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

⁴ Από την 1^η Μαΐου 2005 προωθήθηκε το δίκτυο Γραφείων Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του Πολίτη - γραφεία EUROPE DIRECT, έχοντας μια φυσική παρουσία στα 24 κράτη μέλη της ΕΕ. Η πρόσβαση σε αυτό το δίκτυο επιτυγχάνεται μέσω ενός αριθμού ατελούς κλήσης. (Για τον εντοπισμό του πλησιέστερου γραφείου στην Ελλάδα βλ. την ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/index_el.htm).

πληροφοριών, προσαρμόζοντας τις στις τοπικές και περιφερειακές ανάγκες. Συνεπώς, όπως επισημαίνει ο Eric Davies (2005: 2), αυτό το δίκτυο «δρα ως σημείο καθοδήγησης (signpost) προς άλλους προμηθευτές πληροφόρησης σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο».

Στην ίδια υπηρεσία EUROPE DIRECT εντάσσονται, επίσης, τα Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (KET), που διευκολύνουν πρωτίστως τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έρευνας στην προώθηση της εκπαίδευσης και έρευνας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, διαθέτοντας τις επίσημες εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Επιπλέον, παροτρύνουν αυτά τα ιδρύματα να συμμετέχουν στη δημόσια συζήτηση για τα ευρωπαϊκά δρώμενα, ενώ συνάμα συμβάλλουν στην παρουσίαση των ευρωπαϊκών πολιτικών στους πολίτες.¹ Το δίκτυο αυτό, έχοντας δημιουργηθεί στα κράτη μέλη και στις τρίτες χώρες από το 1963, αριθμεί σήμερα πάνω από 600 Κέντρα, εκ των οποίων τα 400 περίπου βρίσκονται στα κράτη μέλη. Στην Ελλάδα λειτουργούν συνολικά 11.

Ένα δίκτυο ανεξάρτητων ομιλητών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που δημιουργήθηκε το 1989, αποτελεί την ΟΜΑΔΑ ΕΥΡΩΠΗ (TEAM EUROPE) και υποστηρίζεται από τη Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας. Τα μέλη του δικτύου προέρχονται από διαφορετικούς ακαδημαϊκούς και επαγγελματικούς χώρους (π.χ. είναι δικηγόροι, σύμβουλοι, πανεπιστημιακοί κ.ά.) και επιλέγονται από τα Γραφεία της Αντιπροσωπείας της Επιτροπής στα ΚΜ. Έτσι, με την ιδιότητα του μέλους του δικτύου συμμετέχουν ως ομιλητές σε σεμινάρια, εκπαιδευτικές ημερίδες και εκδηλώσεις ευρωπαϊκού προσανατολισμού. Συχνά, οι ομιλητές αυτοί, με εφόδιο την εμπειρία, συνδυάζουν την ευρωπαϊκή με την εθνική πραγματικότητα και διαθέτουν ευελιξία προσαρμογής σε διαφορετικές εκδηλώσεις ή κοινό. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ελληνικό δίκτυο απαρτίζεται από 33 μέλη.

2.3.1.2 Άλλα δίκτυα πληροφόρησης της Επιτροπής

Ένα άλλο δίκτυο -που από το 1987, οπότε δημιουργήθηκε, χαρακτηριζόταν από αέναη ανάπτυξη- περιλάμβανε τα Euro Info Centres. Ως το τέλος του 2007 λειτουργούσαν 300 Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών (ΕΚΠ), με στόχο την

¹ Αυτοί είναι οι κυριότεροι στόχοι του δικτύου των ΚΕΤ. Ωστόσο, αναλυτική παρουσίαση των συγκεκριμένων Κέντρων επιχειρείται στο 4^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, παρέχοντάς τους υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Αυτά τα κέντρα είχαν συσταθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και κάλυπταν γεωγραφικά 43 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεσογείου. Επιπλέον, υπήρχαν συνδεδεμένα μέλη, Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών Ανταπόκρισης (ΕΚΠΑ) και 340 σημεία μεταβίβασης πληροφοριών, που διεύρυναν σημαντικά τη γεωγραφική περιοχή που κάλυπτε το δίκτυο.¹

Επιπλέον, η συμμετοχή του δικτύου ΕΚΠ στην πρωτοβουλία B2Europe προώθησε τη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των δικτύων επιχειρηματικής υποστήριξης της Κοινότητας. Στην Ελλάδα -όπου τα ΕΚΠΕ θεωρούνται ως «η πρώτη υπο-δομή πληροφόρησης και στήριξης των επιχειρήσεων για ευρωπαϊκά θέματα»- μέχρι πρότινος λειτουργούσαν 13 Κέντρα και υπήρχαν δυο συνδεδεμένα μέλη.² Φορείς υποδοχής των ΕΚΠΕ συνήθως ήταν τα Επιμελητήρια, οι Νομαρχίες, οι επιχειρηματικές ενώσεις κ.ά. Με το πέρασμα του χρόνου καθιερώθηκαν ως το πιο δυναμικό και δομημένο ανθρώπινο δίκτυο, που λειτουργούσε ως ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των επιχειρήσεων. Αυτό, σε συνδυασμό με τη σύγχρονη υποδομή που, συχνά, διέθεταν, τα καθιστούσε πολύτιμη πηγή πληροφόρησης για τους επιχειρηματίες και τους φορείς που τα φιλοξενούσαν. Συγκεκριμένα, (1) οργάνωναν σεμινάρια κι ενημερωτικές εκστρατείες -για θέματα, όπως οι χρηματοδοτήσεις, το περιβάλλον, η υγιεινή και ασφάλεια, η τυποποίηση κ.ά.- (2) καθοδηγούσαν τις επιχειρήσεις για την ένταξη σε προγράμματα και την ανάπτυξη επιχειρηματικής συνεργασίας μέσω της εθνικής και διεθνούς δικτύωσής τους, (3) παρείχαν τεχνική υποστήριξη για το ισχύον νομικό πλαίσιο και το επιχειρηματικό περιβάλλον και (4) προωθούσαν τη διαμόρφωση πολιτικών για τις επιχειρήσεις μέσω της πρωτοβουλίας IPM (Interactive Policy Making).³ Αξιοσημείωτο είναι, άλλωστε, ότι το δίκτυο των ΕΚΠΕ αποτελούσε προνομιακό εταίρο πολλών Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων θεσμικών οργάνων για την προώθηση των πολιτικών τους.

¹ Το δίκτυο ΕΚΠ χαρακτηρίζεται ως «επίσημο δίκτυο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για επιχειρηματική υποστήριξη», παρέχει εξειδικευμένες συμβουλές και διακρίνεται για τον επαγγελματισμό και την ποιότητα.

² Βλ. σχετικά το δικτυακό τόπο για τα Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών στην Ελλάδα (ΕΚΠΕ).

³ Γνωστοποιώντας τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες της εσωτερικής αγοράς που αναστέλλουν τη μεγέθυνση των επιχειρήσεων. Ειδικά για τις υπηρεσίες των ΕΚΠΕ βλ. το δικτυακό τόπο <http://www.eic.gr/online/services.asp> (πρόσβαση την 24.02.2008).

Τα Κέντρα Καινοτομίας (Innovation Relay Centres ή IRC)¹ ιδρύθηκαν το 1995, ανέρχονταν έως πρόσφατα σε 71 και απλώνονταν σε 33 χώρες -εντός Ευρώπης και εκτός, όπως στη Χιλή, στο Ισραήλ, στην Τουρκία. Κύριο μέλημά τους ήταν η στήριξη της καινοτομίας και της διεθνικής τεχνολογικής συνεργασίας στην Ευρώπη μέσω ενός ευρέος φάσματος εξειδικευμένων υπηρεσιών που παρείχαν προς τις επιχειρήσεις. Απευθύνονταν, κυρίως, σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που ασχολούνταν με θέματα τεχνολογίας, ενώ παράλληλα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους και σε μεγάλες επιχειρήσεις, ερευνητικά κέντρα, Πανεπιστήμια, τεχνολογικά κέντρα και οργανισμούς καινοτομίας. Όμως, από τις αρχές του 2008, ξεκίνησε τη λειτουργία του ένα νέο δίκτυο, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Υποστήριξης των Επιχειρήσεων (Enterprise Europe Network), ενοποιώντας τα δύο προαναφερόμενα δίκτυα, δηλαδή τα Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφόρησης (Euro Info Centres) και τα Κέντρα Προώθησης Καινοτομίας (Innovation Relay Centres).

Η Επιτροπή, μέσω του νέου δικτύου, επιδιώκει την προαγωγή της επιχειρηματικότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ οι επιχειρήσεις κάθε τομέα λαμβάνουν «επιχειρηματική υποστήριξη στην πόρτα τους» και συνάμα ενθαρρύνονται να επωφελούνται περισσότερο από τις ευκαιρίες της Ενιαίας Αγοράς. Το νέο δίκτυο φιλοδοξεί να είναι το μοναδικό δίκτυο ολοκληρωμένης παροχής υπηρεσιών (one stop shop) προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στοχεύοντας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους μέσω της διεθνοποίησής τους. Το Enterprise Europe Network αποτελείται από 70 κοινοπραξίες (περίπου 600 οργανισμούς συνολικά) σε περισσότερες από 40 χώρες (κράτη μέλη της ΕΕ, μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, υποψήφια μέλη και τρίτες χώρες). Περιλαμβάνει πάνω από 500 σημεία επαφής για τους επιχειρηματίες στην Ευρώπη, τα οποία παρέχουν υπηρεσίες ολοκληρωμένης υποστήριξης² στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που βρίσκονται εντός του κοινοτικού εδάφους αλλά και πέραν αυτού.

¹ Βλ. τον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

² Ειδικότερα, το δίκτυο αναμένεται να βοηθήσει πολυάριθμες ευρωπαϊκές μικρομεσαίες επιχειρήσεις να αναπτυχθούν πέραν των αρχικών οριζόντων τους, συμμετέχοντας στο διασυνοριακό εμπόριο και σε διασυνοριακές επενδύσεις. Αυτό θα επιτευχθεί: (1) με την ανάπτυξη ανταλλαγών μεταξύ των επιχειρήσεων, (2) με την τροφοδότηση συμπράξεων τεχνολογίας, βασισμένων στη μεταφορά καινοτομίας, οπότε οι εταιρείες θα μπορούν να γίνουν διεθνείς και θα εξασφαλίζονται έσοδα από τις επενδύσεις στην έρευνα, και (3) με την οργάνωση επιμέρους συναντήσεων για την εξεύρεση αξιόπιστων εταίρων. Επιπλέον, το δίκτυο μπορεί να βοηθήσει τις μικρές επιχειρήσεις σε τεχνικά θέματα (π.χ. δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, πρότυπα και νομοθεσία της ΕΕ), να προάγει την καινοτομία, διαδίδοντας τα αποτελέσματα της έρευνας μεταξύ των επιχειρήσεων και προωθώντας νέες ιδέες ή ευκαιρίες. Πέραν των άλλων, θα ενισχυθεί η συνεργασία με ομίλους που αναπτύσσουν διαφορετικές δραστηριότητες σε σχέση με την καινοτομία. Σε κάθε περίπτωση, η πρόσβαση στην

Το νέο δίκτυο στην Ελλάδα, το Enterprise Europe Network – Hellas, αποτελεί μέλος του ευρωπαϊκού δικτύου και φαίνεται να είναι το μεγαλύτερο δίκτυο ολοκληρωμένης επιχειρηματικής υποστήριξης, που καλύπτει όλη την ελληνική περιφέρεια. Συγκεκριμένα, το δίκτυο (1) ενημερώνει για τις ευρωπαϊκές πολιτικές, (2) παρέχει υπηρεσίες διεθνούς επιχειρηματικής συνεργασίας, (3) προωθεί την καινοτομία και τη μεταφορά τεχνολογίας και (4) ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα ευρωπαϊκά προγράμματα για Έρευνα και Τεχνολογία. Το έργο υλοποιείται από μια κοινοπραξία 16 οργανισμών, αποτελούμενη από βιομηχανικούς συνδέσμους, ερευνητικά και τεχνολογικά ιδρύματα, εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια και καταξιωμένους φορείς στο χώρο της καινοτομίας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.¹

Τα Κέντρα Επιχειρήσεων και Καινοτομίας (Business Innovation Centres ή EC BIC)² λειτουργούν με στόχο την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, παρέχοντας εξειδικευμένες, συμβουλευτικές υπηρεσίες και προωθώντας την εισαγωγή της καινοτομίας ως μέσου ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας. Τα Κέντρα αυτά ξεκίνησαν πιλοτικά πριν από 20 περίπου χρόνια. Εκφράζοντας, ουσιαστικά, την ευρύτερη δυνατή συναίνεση των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων της περιφέρειάς τους, προάγουν αποφασιστικά την αποτελεσματικότητά τους. Επίσης, η διασύνδεσή τους με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διευκολύνει τη μεταφορά τεχνογνωσίας και «ορθών πρακτικών», αναβαθμίζοντας το επίπεδο των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Οι Ευρωθυρίδες δημιουργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με πρωτοβουλία της Επιτροπής, για να ενημερώνουν σχετικά με τις δυνατότητες της εσωτερικής αγοράς και τα δικαιώματα των καταναλωτών. Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 2005 δημιουργήθηκε το δίκτυο των Ευρωπαϊκών Κέντρων Καταναλωτών (δίκτυο

καινοτόμο τεχνολογία θα βοηθήσει τις επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι το δίκτυο Enterprise Europe Network αποσκοπεί να καλύψει το κενό πληροφόρησης όσον αφορά στις διάφορες πηγές χρηματοδότησης από την ΕΕ. Έτσι, βασικό μέλημα είναι οι επιχειρήσεις να ενημερωθούν για συναφή θέματα και, ακολούθως, να μετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα. Ωστόσο, η κυριότερη συμβολή του δικτύου έγκειται στην αμφίδρομη λειτουργία του μεταξύ επιχειρηματιών και Επιτροπής, μεταφέροντας απόψεις και στις δύο κατευθύνσεις, ώστε οι πολιτικές και οι πρωτοβουλίες της Επιτροπής να είναι καρποφόρες για τις επιχειρήσεις και να μη συνεπάγονται πρόσθετο διοικητικό φόρτο. Βλ. τον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των φορέων που μετέχουν στην κοινοπραξία είναι το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), το Δίκτυο Πράξη / Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ), ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρών Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας ΑΕ (ΕΟΜΜΕΧ ΑΕ), Ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) κ.ά. Περαιτέρω πληροφορίες παρέχονται στο δικτυακό τόπο http://www.ekt.gr/content/display?ses_lang=el&ses_mode=rnd&prnbr=72781 (πρόσβαση στις 22.02.2008)

² Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

EKK) - The European Consumer Centres Network (ECC-Net),¹ συγχωνεύοντας τα δύο υφιστάμενα δίκτυα προστασίας των καταναλωτών: του δικτύου για την εξώδικη επίλυση καταναλωτικών διαφορών (Δίκτυο EJE), που ασχολείται με το φιλικό διακανονισμό καταγγελιών, και του δικτύου των Ευρωθυρίδων ή εθνικών σημείων πληροφόρησης για θέματα που αφορούν τους καταναλωτές.

Αποστολή του δικτύου των EKK είναι η παροχή πληροφοριών, ώστε να μπορούν οι καταναλωτές να αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά, γνωρίζοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Επίσης, το δίκτυο βοηθά και στηρίζει τους καταναλωτές στις επαφές τους με τους εμπόρους σε περίπτωση υποβολής καταγγελίας, ενώ παράλληλα συνεργάζεται με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα, όπως το δίκτυο FIN-NET (δημοσιονομικά θέματα), SOLVIT (εσωτερική αγορά) και το ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο για αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

Ειδικότερα, το FIN-NET (Network for settling cross-border financial disputes out of Court) είναι ένα δίκτυο εξωδικαστικής επίλυσης χρηματοπιστωτικών διαφορών, που σχετίζονται με την εσωτερική αγορά. Εστιάζεται σε περιπτώσεις που ο πάροχος της υπηρεσίας βρίσκεται σε κράτος μέλος άλλο από αυτό της χώρας διαμονής του. Το δίκτυο προωθήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2001, προκειμένου να βοηθήσει επιχειρηματίες και πολίτες να επιλύουν διαφορές αυτού του είδους, αποφεύγοντας χρονοβόρες και πολυδάπανες δικαστικές διαμάχες. Στο δίκτυο μετέχουν τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς επίσης η Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και η Νορβηγία.²

Το SOLVIT, που λειτουργεί από τον Ιούλιο του 2002, είναι ένα δίκτυο on-line επίλυσης προβλημάτων, στο οποίο τα κράτη μέλη της ΕΕ συνεργάζονται, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που ανακύπτουν εξαιτίας της κακής εφαρμογής της νομοθεσίας της εσωτερικής αγοράς από τις δημόσιες αρχές. Σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ, καθώς και στη Νορβηγία, Ισλανδία και Λιχτενστάιν, υπάρχει ένα κέντρο SOLVIT, που δύναται να βοηθήσει στη διαχείριση των παραπόνων πολιτών αλλά και επιχειρήσεων. Τα κέντρα SOLVIT αποτελούν μέρος της εθνικής διοίκησης και παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες, θέτοντας ως βασικό στόχο την προσφορά ουσιαστικών

¹ Το δίκτυο EKK διαθέτει σήμερα 30 κέντρα (τουλάχιστον ένα εθνικό σημείο επαφής σε κάθε κράτος μέλος), ενώ περιλαμβάνει, επίσης, ένα σημείο επαφής στη Νορβηγία και την Ισλανδία. Περαιτέρω πληροφορίες για το δίκτυο αυτό παρέχονται στον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

²Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

λύσεων σε πραγματικά προβλήματα εντός του χρονικού πλαισίου των δέκα εβδομάδων.

Αξίζει να τονιστεί ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευθύνη λειτουργίας του δικτύου, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέχει τα μέσα και, σε κάποιες περιπτώσεις, βοηθά αποφασιστικά, προκειμένου τα προβλήματα να επιλυθούν γρηγορότερα. Επίσης, η Επιτροπή διαβιβάζει στο SOLVIT μερικά από τα επίσημα παράπονα που δέχεται, όταν υπάρχουν πιθανότητες επίλυσης ενός προβλήματος χωρίς προσφυγή σε νομικές διαδικασίες.¹

Στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας (Δίκτυο ERA-MORE) συμμετέχουν πανεπιστήμια, ερευνητικοί οργανισμοί κ.ά. Στηριζόμενο στις υπάρχουσες υποδομές, το συγκεκριμένο δίκτυο διευκολύνει την αντιμετώπιση προβλημάτων που σχετίζονται με την κινητικότητα των ερευνητών, όπως π.χ. την ανάκτηση αξιόπιστων πληροφοριών κατά την προετοιμασία μετάβασης σε άλλη χώρα και τις πρακτικές δυσκολίες που ανακύπτουν, όταν οι ερευνητές φθάνουν στη χώρα υποδοχής. Οι τελευταίες, αναμφίβολα, επηρεάζουν άμεσα την προσωπική και επαγγελματική ζωή των μετακινούμενων ερευνητών, καθώς συχνά σχετίζονται με την άδεια εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση, τη φορολογία, την υγεία, την εκμάθηση της γλώσσας κ.λπ. Ωστόσο, στις παραπάνω δυσκολίες πρέπει να συμπεριληφθούν και οι μεγάλες διαφορές των οργανισμών που παρέχουν το συγκεκριμένο τύπο υπηρεσιών σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Όμως, αυτές οι διαφορές μετριάζονται, ως ένα βαθμό, από το γεγονός ότι κάθε χώρα που μετέχει στο δίκτυο ERA-MORE έχει οργανώσει μια δικτυακή πύλη στο διαδίκτυο -η οποία συνδέεται με την αντίστοιχη κεντρική της Ευρώπης- παρέχοντας πληροφορίες για τα παραπάνω θέματα.²

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κινητικότητα του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού αποτυπώθηκε σε σχετική διακήρυξή της,³ στην οποία η κινητικότητα εκλαμβάνεται ως ένα σημαντικό εργαλείο μεταφοράς γνώσης και η ΕΕ καθίσταται ελκυστικότερη για ερευνητές από όλο τον κόσμο.

¹ Πρέπει να διευκρινιστεί ότι το SOLVIT, επειδή αποτελεί μια ανεπίσημη προσέγγιση ως προς την επίλυση προβλημάτων, δεν ενδείκνυται σε περιπτώσεις, όπου οι νομικές διαδικασίες είναι ήδη εν εξελίξει. Περαιτέρω πληροφορίες παρέχονται στον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

² Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ελληνικό δίκτυο έχουν ενταχθεί 10 φορείς (5 πανεπιστήμια, 3 ερευνητικοί φορείς και 2 ειδικοί φορείς). Βλ. ελληνική δικτυακή πύλη για την κινητικότητα.

³ Διακήρυξη στις 18 Ιανουαρίου 2000 υπό τον τίτλο *Προς μία κοινή Ευρωπαϊκή Ερευνητική Περιοχή* (European Research Area-ERA). COM (2000) 6 Final.

Ωστόσο, η επίτευξη αυτού του εγχειρήματος απαιτούσε την εξάλειψη των εμποδίων κινητικότητας των ερευνητών. Έτσι, λίγο αργότερα, στη συνάντηση κορυφής της Λισαβόνας (22-23 Μαρτίου 2000) αποφασίστηκε η στενή συνεργασία της Επιτροπής με τα κράτη μέλη, ώστε με τη λήψη κατάλληλων μέτρων, να απαλυνθούν οι δυσχέρειες κινητικότητας των ερευνητών μέχρι το 2002. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με το ψήφισμα της 15^{ης} Ιουνίου 2000, τάχθηκε υπέρ αυτού του στόχου.¹

Η κινητικότητα προωθείται, επιπλέον, μέσω του δικτύου κέντρων EUROGUIDANCE-Mobility in Europe, που αποσκοπεί στη σύνδεση των συστημάτων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού της Ευρώπης, βοηθώντας τους ευρωπαίους πολίτες να κατανοήσουν τις ευκαιρίες που τους παρέχονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το δίκτυο αυτό υποστηρίζεται από το Πρόγραμμα Leonardo Da Vinci της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και συνδέει, αφενός τα κράτη μέλη της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), αφετέρου την Τουρκία και Ελβετία.²

Το Δίκτυο EURES (European Employment Services-Ευρωπαϊκές Υπηρεσίες Απασχόλησης) δημιουργήθηκε το 1993, για να διευκολύνει πρακτικά την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρωπίνων πόρων στην ΕΕ. Ενεργοποίησε τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης των κρατών μελών του ΕΟΧ,³ και άλλων οργανώσεων εταίρων - συνδικαλιστικών και εργοδοτικών- που πραγματεύονται θέματα απασχόλησης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Και η Ελβετία μετέχει ενεργά στη συνεργασία αυτή.

Για το συντονισμό αυτού του ανθρώπινου δικτύου, που περιλαμβάνει περισσότερους από 700 συμβούλους, υπεύθυνη είναι η Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η από κοινού αξιοποίηση των πόρων των μελών και των οργανισμών εταίρων της EURES διασφαλίζει υπηρεσίες υψηλής στάθμης στους εργαζόμενους και στους εργοδότες.⁴

¹ Περαιτέρω πληροφορίες παρέχονται στο OJC 205, 19/07/2000: 1.

² Βλ. τον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

³ Στον ΕΟΧ ανήκουν οι χώρες της ΕΕ και η Νορβηγία, Ισλανδία και το Λιχτενστάιν.

⁴ Επίσης, η παροχή πληροφοριών, συμβουλών και υπηρεσιών σχετικών με την ανεύρεση κατάλληλων θέσεων εργασίας προς όφελος των εργαζομένων και των εργοδοτών αλλά και κάθε πολίτη που επιθυμεί να επωφεληθεί από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων επιτυγχάνεται και μέσω της EURES, ευρωπαϊκής πύλης για την επαγγελματική κινητικότητα.

Η Εθνική Υπηρεσία EURES της Ελλάδας είναι ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), καθώς διαθέτει ειδικά εκπαιδευμένους ευρωσυμβούλους στις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας. Οι σχετικές με το EURES πληροφορίες προέρχονται από τους δικτυακούς τόπους

Οι σύμβουλοι EURES διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στις παραμεθόριες περιοχές -όπου η διασυνοριακή μετακίνηση των εργαζομένων είναι μεγάλη¹- παρέχοντας ειδικές συμβουλές και καθοδήγηση σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εργαζόμενων που ζουν σε μία χώρα και εργάζονται σε άλλη.

Σήμερα υπάρχουν περισσότερες από 20 διασυνοριακές συμπράξεις στο EURES, γεωγραφικά κατανεμημένες σε 13 χώρες της Ευρώπης. Στόχος αυτών των συμπράξεων είναι η αντιμετώπιση των αναγκών ενημέρωσης και συντονισμού ως προς την κινητικότητα των εργαζόμενων στις διασυνοριακές περιοχές, φέρνοντας σε επαφή όλους τους εμπλεκόμενους φορείς σε θέματα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης (περιφερειακές και εθνικές διοικητικές υπηρεσίες, εργοδοτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις, τοπικές αρχές και οργανισμούς). Κατά κάποιον τρόπο, οι διασυνοριακές συνεργασίες EURES αποτελούν ένα μέσο για την παρακολούθηση των συγκεκριμένων περιοχών απασχόλησης, που καθορίζουν αποφασιστικά την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

Ένα άλλο δίκτυο, που συντονίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι το NARIC, που συγκροτείται από εθνικά κέντρα, τα οποία υποδεικνύονται από τις συμμετέχουσες χώρες. Αυτά παρέχουν πληροφορίες σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και σε πολίτες για θέματα σχετικά με τους ακαδημαϊκούς τίτλους, διευκολύνοντας την αναγνώρισή τους στις άλλες συμμετέχουσες χώρες, για ακαδημαϊκούς ή επαγγελματικούς σκοπούς.² Το ανωτέρω δίκτυο αναπτύσσει στενή συνεργασία με το δίκτυο ENIC του Συμβουλίου της Ευρώπης και την UNESCO, όπως, επίσης, και με το δίκτυο πληροφόρησης ΕΥΡΥΔΙΚΗ για τα εκπαιδευτικά συστήματα και τις εκπαιδευτικές πολιτικές. Παράλληλα με τη διαχείριση μιας μεγάλης βάσης δεδομένων για την αναγνώριση και την ισοτιμία των ακαδημαϊκών τίτλων, το δίκτυο

<http://europa.eu.int/eures/main.jsp?catId=27&acro=eures&lang=el>,
<http://europa.eu.int/eures/main.jsp?catId=56&acro=eures&lang=el>
<http://www.ekep.gr/Employment/eures.asp> (πρόσβαση στις 10.02.2008).

και

¹ Υπολογίζεται ότι περισσότεροι από 600.000 εργαζόμενοι, που ζουν σε μία χώρα της ΕΕ, εργάζονται σε μία άλλη και υπόκεινται σε διαφορετικές εθνικές πρακτικές και νομικά συστήματα, αντιμετωπίζοντας διοικητικά, νομικά ή φορολογικά εμπόδια στην κινητικότητα σε καθημερινή βάση.

² Η ενίσχυση της διαφάνειας όσον αφορά στους ακαδημαϊκούς τίτλους και στις περιόδους σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης έχει βαρύνουσα σημασία για το συγκεκριμένο δίκτυο. Γι' αυτό, άλλωστε, προωθεί την εισαγωγή του «συμπληρωματικού ακαδημαϊκού τίτλου», που αναπτύχθηκε από κοινού από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης και την UNESCO στη διάρκεια της πρώτης φάσης του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ.

αυτό ενθαρρύνει την κατάρτιση σε μεθόδους αξιολόγησης ακαδημαϊκών τίτλων, διοργανώνοντας σεμινάρια και επισκέψεις μελέτης.¹

Για την καλύτερη προσέγγιση του ευρωπαϊού πολίτη και στο πλαίσιο της στρατηγικής για την πληροφόρηση και επικοινωνία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει, σε κάθε κράτος μέλος, μία υπηρεσία δωρεάν παροχής νομικών συμβουλών σε θέματα του κοινοτικού δικαίου, γνωστή ως EUROJUS. Η διαχείριση του ομώνυμου δικτύου πραγματοποιείται με αποκεντρωμένο τρόπο από τις Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη μέλη, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι το δίκτυο υφίσταται αρκετά χρόνια.²

Έτσι, μέσω των νομικών του συμβούλων, παρέχεται ενημέρωση για τις δυνατότητες προσφυγής των πολιτών βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας, επιλύονται προβλήματα επικοινωνίας με τις εθνικές και ευρωπαϊκές διοικητικές αρχές, ενώ συνάμα παρέχονται τηλεφωνικές ή γραπτές απαντήσεις σε ερωτήματα εντός 15 εργάσιμων ημερών. Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι σύμβουλοι «Eurojus» επειδή δρουν με δική τους ευθύνη -χωρίς να εκπροσωπούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή- δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την παροχή νομικών συμβουλών σε περίπτωση που κάποιος επιθυμεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη.³

Το ευρωπαϊκό δίκτυο EURODESK καλύπτει από το 1990 την ανάγκη για δωρεάν και άμεση πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πληροφόρησης, ειδικά προσαρμοσμένης στους νέους ανθρώπους αλλά και σε όσους εργάζονται με νέους. Έτσι, η πληροφόρηση που αφορά εκπαίδευση, σπουδές, κατάρτιση, απασχόληση, κινητικότητα, εθελοντισμό, ανταλλαγές νέων και ανεύρεση πόρων είναι μερικά από τα θέματα που διεκπεραιώνονται μέσω αυτού του δικτύου, το οποίο έχει, επίσης, την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.⁴ Στην Ελλάδα, αυτού του είδους η πληροφόρηση προωθείται από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, που, από το 2004, παρέχει στους νέους τις υπηρεσίες του ευρωπαϊκού δικτύου EURODESK -το οποίο αποτελείται από 900 δομές πληροφόρησης σε όλη την Ευρώπη και 50 Κέντρα

¹ Βλ. περαιτέρω πληροφορίες στο http://www.yperpth.gr/el_ec_page985.htm (πρόσβαση στις 10.02.2008).

² Ενόψει του νέου προσανατολισμού που προωθούνταν από την Επιτροπή και της αναμενόμενης διεύρυνσης, κρίθηκε σκόπιμο να διενεργηθεί μια ανασκόπηση των δραστηριοτήτων του δικτύου με άξονα την ποιότητα και αποτελεσματικότητά του. Περαιτέρω πληροφορίες υπάρχουν στην Ανακοίνωση με τίτλο *Ένα νέο πλαίσιο για τη συνεργασία σχετικά με δραστηριότητες που αφορούν την πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, που εγκρίθηκε στις 27 Ιουνίου 2001.

³ Βλ. τον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

⁴ Μέσω του προγράμματος YOUTH που το διαχειρίζεται η Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό.

Πληροφόρησης Νέων στην Ελλάδα. Τον ίδιο σκοπό εξυπηρετούν, άλλωστε, και ειδικά σχεδιασμένα εργαλεία δικτυακής επικοινωνίας.¹

Ωστόσο, επειδή η φύση της ευρωπαϊκής πληροφόρησης είναι πολυσχιδής και, όπως φαίνεται, μεταλλασσόμενη -αφού προσπαθεί να συμπορευθεί με τις καθημερινές ανάγκες των ευρωπαίων πολιτών- είναι ευνόητο ότι οι υπηρεσίες και τα δίκτυα που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό δεν εξαντλούνται στην παρούσα καταγραφή.

2.3.1.4 Άλλες υπηρεσίες και δράσεις της Επιτροπής

Στοχεύοντας στη μέγιστη δυνατή διάχυση της πληροφόρησης για την ΕΕ, η Επιτροπή αναπτύσσει επιπρόσθετες δραστηριότητες μέσω της Υπηρεσίας Επισήμων Εκδόσεων και της Στατιστικής Υπηρεσίας. Στον παραπάνω σκοπό συμβάλλουν, επίσης, η διαχείριση των ιστορικών αρχείων των Κοινοτήτων και η πανεπιστημιακή πληροφόρηση.

Ειδικότερα, η Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (γνωστή ως «Υπηρεσία Εκδόσεων» ή EUR-OP) λειτουργεί ως εκδοτικός οίκος της ΕΕ. Εξυπηρετεί όλους τους κοινοτικούς θεσμούς, αναλαμβάνοντας την εκτύπωση και διανομή της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης,² καθώς και τη δημοσίευση πολλών άλλων εκδόσεων -σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή- για τις δραστηριότητες και τις πολιτικές της Ένωσης. Επιπλέον, ένα φάσμα υπηρεσιών σε

¹ Δύο από αυτά είναι: α) η Ευρωπαϊκή Δικτυακή Πύλη της Νεολαίας (<http://www.europa.eu/youth>) που παρέχει πρόσβαση σε περισσότερες από 12.000 ιστοσελίδες στις επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Η πύλη ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους, αφενός για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις δομές και τις δραστηριότητές της σε θέματα νεολαίας, αφετέρου για κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά. Επίσης, μέσω αυτής οι νέοι συμμετέχουν σε ηλεκτρονικές συζητήσεις, αναζητούν διάφορες δραστηριότητες ή ευκαιρίες για σπουδές, εργασία και διακοπές, ενώ θέτοντας ερωτήματα, λαμβάνουν πληροφόρηση για διάφορα ευρωπαϊκά θέματα.

β) η βάση Δεδομένων Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (<http://www.eurodesk.eu/>) που περιλαμβάνει πολυάριθμους τομείς ενδιαφέροντος και ευρωπαϊκά προγράμματα για τους νέους.

² Η Υπηρεσία Εκδόσεων εκδίδει και δημοσιεύει την Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τις εργάσιμες μέρες σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ, γεγονός που αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στο χώρο των εκδόσεων. Η Επίσημη Εφημερίδα, αποτελεί την αυθεντική πηγή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απαρτίζεται από δύο συναφείς μεταξύ τους σειρές, τη σειρά L (για τη νομοθεσία) και τη σειρά C (για τις ανακοινώσεις και τις πληροφορίες της ΕΕ) και από ένα συμπλήρωμα, τη σειρά S (για τις προκηρύξεις δημοσίων συμβάσεων και τις προσκλήσεις υποβολής προσφορών σε διάφορους τομείς). Ωστόσο, υπάρχει και ένα ηλεκτρονικό τμήμα της σειράς C, γνωστό ως σειρά C E της ΕΕ, που περιλαμβάνει τις προπαρασκευαστικές πράξεις της νομοθετικής διαδικασίας. Η προαναφερθείσα σειρά διατίθεται μόνο στη βάση δεδομένων EUR-Lex ή στη μηνιαία έκδοση σε δίσκο CD-ROM. Τα έγγραφα, δηλαδή, της συγκεκριμένης σειράς δημοσιεύονται αποκλειστικά σε ηλεκτρονική μορφή.

Αξιοσημείωτο, είναι, ωστόσο, ότι η Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων επιδιώκει να καταστήσει το EU Bookshop¹ κοινό σημείο εισόδου στις εκδόσεις της ΕΕ μέσω του αντίστοιχου δικτυακού τόπου. Ο τελευταίος περιέχει επισκόπηση του περιεχομένου των εκδόσεων, διαθέτοντας εμπεριστατωμένα βιβλιογραφικά σημειώματα.

Οι κοινοτικές στατιστικές προκαλούν, επίσης, το ενδιαφέρον του κοινού, καθώς παρουσιάζουν διάφορες κοινοτικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την οικονομία, τη βιομηχανία, τη γεωργία, τις περιφέρειες κ.ά. Σύμφωνα με το άρθρο 285 της ΣΕΚ, η εκπόνηση αυτών των στατιστικών διέπεται από «αμεροληψία, αξιοπιστία, αντικειμενικότητα, επιστημονική ανεξαρτησία, σχέση κόστους/αποτελεσματικότητας και στατιστικό απόρρητο». Βάσει ενός κανονισμού² ορίζεται το νομοθετικό πλαίσιο για τη συστηματική οργάνωση της παραγωγής κοινοτικών στατιστικών, ακολουθώντας ενιαία πρότυπα ή εναρμονισμένες μεθόδους, που απαιτούνται για τη διαμόρφωση, εφαρμογή και αξιολόγηση των κοινοτικών πολιτικών.

Η Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT), που εκπονεί τις προαναφερόμενες στατιστικές, συνεργάζεται με τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες των κρατών μελών, με στόχο έναν αξιόπιστο «κοινοτικό στατιστικό χώρο.»³ Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι η νέα στατιστική ονοματολογία (NACE)⁴ των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Κοινότητα είναι καθοριστική για το σύστημα των κοινοτικών στατιστικών, δεδομένου ότι τη χρησιμοποιούν προοδευτικά οι χώρες της ΕΖΕΣ, και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης για τις στατιστικές τους

¹ Ο δικτυακός τόπος EU Bookshop αποτελεί το ενιαίο σημείο πρόσβασης στις εκδόσεις των θεσμικών οργάνων, οργανισμών και άλλων φορέων της ΕΕ, τις οποίες δημοσιεύει η Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων. Μέχρι πρόσφατα ο δικτυακός τόπος ήταν διαθέσιμος σε 22 γλώσσες.

Επιπλέον, το EU Bookshop παρέχει τη δυνατότητα δωρεάν μεταφόρτωσης εκδόσεων σε μορφότυπο PDF. Αν η έκδοση που αναζητά ο ενδιαφερόμενος δεν είναι διαθέσιμη, μπορεί να κάνει χρήση της λειτουργίας «Αίτηση PDF», οπότε θα ειδοποιηθεί μόλις το PDF είναι διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο. Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα παραγγελίας ενός μόνο αντίτυπου οποιασδήποτε δωρεάν έκδοσης, εφόσον αυτή είναι διαθέσιμη.

Σε ό,τι αφορά τις επί πληρωμή εκδόσεις, αυτές μπορούν είτε να παραγγελθούν μέσω ενός αντιπροσώπου πωλήσεων της Υπηρεσίας Επισήμων Εκδόσεων, που θα επιλεγεί από το EU Bookshop, είτε να μεταφορτωθεί δωρεάν η έκδοση σε μορφότυπο PDF. Συνήθως, οι εκδόσεις αποστέλλονται σε μικρό χρονικό διάστημα από την παραλαβή της παραγγελίας.

Οι εκδόσεις μπορούν να εντοπισθούν είτε μέσω απλής ή/και εξειδικευμένης αναζήτησης, είτε μέσω αναζήτησης βάσει θέματος ή συντάκτη (εννοώντας το όργανο, τον οργανισμό ή φορέα της ΕΕ). Ο ενδιαφερόμενος μπορεί, επίσης, να εγγραφεί στο 'My EU Bookshop', προκειμένου να έχει πρόσβαση σε εξατομικευμένες λειτουργίες (π.χ. να αποθηκεύει ερωτήματα για τακτική χρήση ή να ειδοποιείται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για νέες εκδόσεις που τον ενδιαφέρουν).

² Κανονισμός 322/97, ΕΕ L 52, 22.02.1997.

³ Βάσει οργανωτικών κανόνων και μεθόδων, που εγγυώνται την παραγωγή συγκρίσιμων στατιστικών για την Ένωση.

⁴ Η νέα στατιστική ονοματολογία (NACE) θεσπίστηκε το 1990. Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

ανάγκες.¹ Έτσι, τα κράτη μέλη δύνανται να διαβιβάζουν εμπιστευτικά στατιστικά στοιχεία στη EUROSTAT, υπό την προϋπόθεση ότι διαφυλάσσεται το απόρρητο των στοιχείων.²

Τα Ιστορικά Αρχεία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων³ ελκύουν συχνά την προσοχή των ερευνητών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Οι φάκελοι των αρχείων της ΕΚΑΧ, της ΕΟΚ και της Ευρατόμ, που έχουν κατατεθεί στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας, είναι πλέον προσβάσιμοι μέσω της βάσης δεδομένων ARCHIS plus.⁴

Επίσης, η διδασκαλία μαθημάτων ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στα πανεπιστήμια ενθαρρύνεται από την Επιτροπή. Αυτή προωθεί, κυρίως, τη δημιουργία «εδρών Jean Monnet», που αντιστοιχούν σε θέσεις καθηγητών πλήρους απασχόλησης στο ευρωπαϊκό πεδίο και συμβάλουν στην ενίσχυση ακαδημαϊκών πρωτοβουλιών ως προς τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής ενοποίησης (θεωρίες, ιστορία, νομικά και άλλα θέματα). Ωστόσο, η ανάπτυξη μαθημάτων και ερευνητικών δραστηριοτήτων με ευρωπαϊκό προσανατολισμό διεξάγεται μέσω του προγράμματος (project) Jean Monnet,⁵ βάσει του οποίου η Ευρωπαϊκή Ένωση συγχρηματοδοτεί ορισμένες δραστηριότητες⁶ των Πανεπιστημίων που αποσκοπούν στην προαγωγή αυτών των θεμάτων. Το δίκτυο Jean Monnet (Action) περιλαμβάνει περίπου 1.800 καθηγητές, που ειδικεύονται σε θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης σε πανεπιστήμια 60 χωρών.

Επιπλέον, η Επιτροπή συντονίζει το δίκτυο της Ένωσης Σπουδών Ευρωπαϊκής Κοινότητας (European Community Studies Association- ECSA),⁷ που ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους για τη βάση δεδομένων Euristote, για πανεπιστημιακές έρευνες και σπουδές ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, για τα Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης και για ειδικευμένους καθηγητές και ερευνητές (Μούσης 2005: 189-190).

¹ Βλ. σχετικά τον Κανονισμό 3037/90, ΕΕ L 293, 24.10.1990, όπως αναφέρει ο Μούσης (2005: 190).

² Βλ. σχετικά την Κοινοτική Οδηγία 91/680, ΕΕ L 151, 15.06.1990, όπως παραθέτει ο Μούσης 2005: 190).

³ Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

⁴ Περαιτέρω πληροφορίες διατίθενται στον αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

⁵ Με το «Jean Monnet Project» η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει τις πανεπιστημιακές πρωτοβουλίες που στοχεύουν στη δημιουργία των δραστηριοτήτων διδασκαλίας για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Προωθημένο το 1990, μετά από αίτημα του ακαδημαϊκού κόσμου, το Jean Monnet Project ενθαρρύνει τη διδασκαλία στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, και ιδιαίτερα στο Δίκαιο, τα Οικονομικά, την Πολιτική Επιστήμη και την Ιστορία -επιστήμες όπου οι εξελίξεις της ΕΕ γίνονται ολοένα και πιο σημαντικό μέρος των θεμάτων που μελετώνται.

⁶ Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Δράσης Jean Monnet είναι, εκτός από τις Έδρες Jean Monnet, Τακτικά μαθήματα Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Κύκλοι μαθημάτων Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Πρότυπα Κέντρα Ευρωπαϊκών Σπουδών.

⁷ Βλ. αντίστοιχο δικτυακό τόπο.

2.4 Το έλλειμμα ευρωπαϊκής πληροφόρησης

Αναμφίβολα, η Επιτροπή καταβάλλει αρκετές προσπάθειες πληροφόρησης, που, όμως, απευθύνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών κι όχι στο ευρύ κοινό. Η πληροφόρηση παρέχεται με παθητικό τρόπο -οι πολίτες πρέπει να τη ζητήσουν από τους αρμόδιους φορείς- ενώ θα αναμενόταν οι τελευταίοι να προσεγγίζουν τους πολίτες. Επιπλέον, η παρεχόμενη από την Επιτροπή πληροφόρηση αντανακλά κυρίως τις προτάσεις της για πρωτοβουλίες κοινών πολιτικών και ελάχιστα αναφέρεται στις πολιτικές, που εκπορεύονται από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών και το Κοινοβούλιο των λαών της Ένωσης (Μούσης 2005: 191).

Ωστόσο, οι πολίτες διαισθάνονται ότι σημαντικές εξελίξεις σημειώνονται στον ευρωπαϊκό χώρο -στις οποίες, μέχρι πρότινος τουλάχιστον, δεν μπορούσαν να μετέχουν ενεργά εξαιτίας της έλλειψης γνώσεων και επίκαιρης πληροφόρησης. Επιζητούν, επομένως, καλύτερη πρόσβαση στα ευρωπαϊκά δρώμενα για αυτούς και τα παιδιά τους. Αυτό επιβεβαιώνεται από τα πορίσματα μιας έρευνας, τα οποία καταδεικνύουν ότι το 74% των πολιτών θα ήθελαν να έχουν καλύτερη ενημέρωση για την Ευρωπαϊκή Ένωση και 86% υπογραμμίζουν ότι τα παιδιά πρέπει να διδάσκονται στα σχολεία τον τρόπο εργασίας των κοινοτικών θεσμών (Μούσης 2005: 184). Επίσης, τα «Ευρωβαρόμετρα» δείχνουν ότι μόνο το ένα τέταρτο των πολιτών πιστεύουν ότι είναι καλά πληροφορημένοι για ευρωπαϊκά θέματα

Συνεπώς, οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει έλλειμμα πληροφόρησης¹ ως προς τους στόχους και τα επιτεύγματα των ευρωπαϊκών πολιτικών και νόμων. Συνήθως η άγνοια επιφέρει αδιαφορία ή και δυσπιστία των πολιτών για την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης (Μούσης 2005: 184).

Οι παράγοντες που καλλιεργούν το έλλειμμα πληροφόρησης είναι: (1) τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αποφεύγοντας τη διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής πληροφόρησης, (2) οι κυβερνήσεις που, σε αρκετές περιπτώσεις, προβάλλουν τις ευρωπαϊκές επιτυχίες ως δικές τους, και (3) τα ΜΜΕ, που παρουσιάζουν κυρίως τα προβλήματα της Ένωσης παρά τα επιτεύγματά της.

¹ Οι απαρχές του ελλείματος πληροφόρησης βρίσκονται στα πρώτα χρόνια της τελωνειακής ένωσης και της κοινής αγοράς. Επειδή τα θέματα της ευρωπαϊκής ενοποίησης τότε ήταν πολύ τεχνικά, δεν ήταν ενδιαφέροντα για το κοινό. Επιπλέον, «η απειλή του κομμουνιστικού στρατοπέδου μπορούσε να είναι ευνόητη αιτία για την ενοποίηση της Δυτικής Ευρώπης». Καθώς, όμως, η κομμουνιστική απειλή εξαλείφθηκε και η εξέλιξη της ενοποίησης διαμορφώνει συνεχώς νέες πολιτικές, που επηρεάζουν τα κράτη μέλη σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, οι πολίτες αναμένεται να δείξουν ενδιαφέρον γι' αυτές (Μούσης 2005: 185).

Ειδικότερα: ένα μέρος της ευθύνης για το έλλειμμα πληροφόρησης ανήκει στην Επιτροπή, στο Συμβούλιο και στο Κοινοβούλιο, επειδή για αρκετά χρόνια δε φαίνεται να επεδίωκαν να ακολουθήσουν μια κοινή πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας. Με το δικό τους τρόπο,¹ οι κυβερνήσεις των κρατών μελών συνεπικουρούσαν σε αυτό, καθώς, ακόμα και σήμερα, δυσκολεύονται να αντιληφθούν ότι η χάραξη μιας κοινής πολιτικής πληροφόρησης, θα προωθήσει το κοινό συμφέρον. Έτσι, λίγες είναι οι κυβερνήσεις που επιδεικνύουν αρκετή ειλικρίνεια ως προς την ανάμιξή τους στις ευρωπαϊκές υποθέσεις -και πιθανότατα οι πολίτες τους δεν έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη για αντικειμενική κι εύληπτη ενημέρωση ως προς τις κοινές πολιτικές και ως προς το ρόλο των δικών τους θεσμών σε αυτές (Μούσης 2005: 185).

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η δημιουργία κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας και κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την ενδυνάμωση του δημόσιου διαλόγου σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Εντούτοις, σε αρκετές περιπτώσεις οι πολίτες έχουν βιώσει την απουσία ενός κοινού πλέγματος διαλόγου, μιας κοινής πανευρωπαϊκής κουλτούρας.

Η περιορισμένη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων και ο ανεπαρκής δημοκρατικός έλεγχος τροφοδοτούσαν μέχρι πρότινος την άγνοια του μέσου πολίτη ως προς τη στάση που θα τηρούσαν οι εκπρόσωποί του στα διακυβερνητικά όργανα. Ωστόσο, μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχουν τα ΜΜΕ,² αφού, όπως επισημαίνει ο Τριανταφύλλου (2006), τα περισσότερα θέματα που σχετίζονται με την ΕΕ «έρχονται σε δεύτερη μοίρα στα δελτία ειδήσεων». Όμως, πολλές από τις πολιτικές αποφάσεις, που λαμβάνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών. Όσο αυτό δεν προβάλλεται, οι «Βρυξέλλες» θα συνεχίσουν, κατά τον Τριανταφύλλου, να αποτελούν μάλλον «ένα απρόσιτο γραφειοκρατικό κέντρο.»

Ο Μούσης (2005: 185-186) ισχυρίζεται ανεπιφύλακτα ότι τα ΜΜΕ έχουν συμβάλει στο έλλειμμα πληροφόρησης. Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαδικασία πολυεθνικής ενοποίησης είναι καθοριστικός, αφού καθορίζουν τη διαμόρφωση της

¹ Συνήθως, οι κυβερνήσεις σπεύδουν να καρπωθούν το όφελος, όταν υιοθετηθούν εκσυγχρονιστικές πρακτικές, που έχουν θετικό αντίκτυπο στην πλειοψηφία των πολιτών -αποφεύγοντας να τονίσουν ότι επρόκειτο για απλή μεταφορά κάποιας οδηγίας ή κανονισμού της Κοινότητας στο εθνικό δίκαιο. Ενώ, στην περίπτωση που ένα κοινοτικό μέτρο δεν είναι δημοφιλές, αρκετές κυβερνήσεις καταλογίζουν στην ΕΕ την ευθύνη, παραλείποντας να αναφέρουν τη δική τους συμμετοχή στο Συμβούλιο ή στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

² Εντούτοις, τα ΜΜΕ, όπως επισημαίνουμε στο επόμενο κεφάλαιο, έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν ένα διάλυο επικοινωνίας μεταξύ των ευρωπαίων πολιτών.

κοινής γνώμης, ασκούν πιέσεις σε αυτούς που λαμβάνουν τις πολιτικές αποφάσεις και υποστηρίζουν ή απορρίπτουν κοινές πολιτικές. Επιπλέον, τα ΜΜΕ ενίοτε αγνοούν, αποσιωπούν ή διοχετεύουν λανθασμένη πληροφόρηση στο κοινό σε σχέση με ορισμένα ευρωπαϊκά θέματα ή πολιτικές. Στις περιπτώσεις μάλιστα που η πλειοψηφία των ΜΜΕ προωθεί απόψεις που διαφέρουν από αυτές που πρεσβεύει η πλειοψηφία των πολιτικών παραγόντων μιας χώρας για ορισμένα ευρωπαϊκά θέματα, ελλοχεύει ο κίνδυνος διάστασης μεταξύ της πλειοψηφίας του λαού και της πλειοψηφίας των πολιτικών της χώρας. Συνεπώς, τα ΜΜΕ δύνανται να διαταράξουν την πολιτική σύμπνοια, που υπάρχει μεταξύ των δημοκρατικά εκλεγμένων ηγετών ενός έθνους σε σχέση με καίρια θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης, επιφέροντας διαφωνία της κοινής γνώμης ως προς τα παραπάνω ζητήματα.

Ωστόσο, στα περισσότερα κράτη μέλη, τα ΜΜΕ δεν επιδεικνύουν αρκετό ενδιαφέρον για τα ευρωπαϊκά δρώμενα,¹ γεγονός που συνδυάζεται με την απουσία μεγάλων αντιθέσεων της κοινής γνώμης σε αυτά τα κράτη μέλη ως προς την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Έχει παρατηρηθεί ότι τα ΜΜΕ στην πλειοψηφία των κρατών παρουσιάζουν τις εξελίξεις της ευρωπαϊκής ενοποίησης συνοπτικά και, όσο το δυνατό, αντικειμενικά, ενώ τα ΜΜΕ σε κράτη με έντονο ευρωσκεπτικισμό κάνουν εκτενή -συνήθως αρνητική- αναφορά στις ευρωπαϊκές υποθέσεις.

Αντίθετα, τα ΜΜΕ που επιδιώκουν την αντικειμενικότητα, σπάνια τονίζουν τα επιτεύγματα της ΕΕ ή παρουσιάζουν τις αποφάσεις της ΕΚ/ΕΕ, καθώς αρκετές φορές περιέχουν τεχνική ορολογία ή λεπτομέρειες, που είναι δυσνόητες στο κοινό. Από την άλλη πλευρά, τα πιο δημοφιλή ΜΜΕ υπογραμμίζουν τα προβλήματα ή τις διαφωνίες στις συζητήσεις του Συμβουλίου, επειδή εύκολα αναλύονται και κατανοούνται από τους πολίτες. Επίσης, τα ΜΜΕ κάθε χώρας, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τείνουν να αποδίδουν ορθότητα στις εθνικές απόψεις, και να χαρακτηρίζουν ως λανθασμένες αυτές των άλλων χωρών. Στις περιπτώσεις θέσπισης ενός κοινοτικού μέτρου (π.χ. κανονισμού, οδηγίας, απόφασης) μετά από συμβιβασμό -στο πλαίσιο της διαδικασίας συναπόφασης του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου- τα ίδια ΜΜΕ αγνοούν ή ελαχιστοποιούν τη σημασία αυτών των εξελίξεων, χρησιμοποιώντας δυσνόητη διατύπωση και ψιλά γράμματα.

Βάσει των προαναφερθέντων, μπορούμε να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους οι κυβερνήσεις δεν είναι πρόθυμες να εξουσιοδοτήσουν τα ευρωπαϊκά

¹ Αρκετές έρευνες καταδεικνύουν ότι η κάλυψη θεμάτων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος από τα ΜΜΕ είναι περιορισμένη και κατακερατισμένη σε επίπεδο εθνικό και τοπικό.

όργανα, προκειμένου να θεσμοθετήσουν μια κοινή πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας. Έτσι, τα θεσμικά όργανα συχνά δε διοχετεύουν ενδιαφέρουσες, αντικειμενικές πληροφορίες στα ΜΜΕ, που με τη σειρά τους δεν παρουσιάζουν στο κοινό αρκετές από τις αξιόλογες δραστηριότητες των ευρωπαϊκών οργάνων (Μούσης, 2005: 186).

2.5. Διαπιστώσεις

Οι δραστηριότητες πληροφόρησης που παρουσιάσαμε, δε μας επιτρέπουν να κάνουμε λόγο για έλλειψη πληροφόρησης αλλά για καταιγισμό πληροφοριών, που προέρχονται, κυρίως, από την Επιτροπή. Όμως, οι πολίτες έχουν συνηθίσει να παρακολουθούν από τα ΜΜΕ τα ευρωπαϊκά θέματα που τους ενδιαφέρουν. Στις δημοσκοπήσεις του Ευρωβαρόμετρου εκφράζουν την επιθυμία για περισσότερη πληροφόρηση ως προς τις ευρωπαϊκές πολιτικές, εννοώντας ότι η πληροφόρηση αυτή πρέπει να έρχεται σε αυτούς και όχι να την αναζητούν εκείνοι. Υπό αυτό το πρίσμα, οι πολυάριθμες δημοσιεύσεις και ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων φαίνεται να εξυπηρετούν τις ανάγκες ενημέρωσης συγκεκριμένων ατόμων (π.χ. ερευνητών, ομάδων συμφερόντων κ.ά.) και όχι της πλειοψηφίας των πολιτών που είναι πιθανό να τις αγνοούν.

Έτσι, οι ευρωπαίοι πολίτες, μέχρι πρόσφατα, όχι μόνο δε μετείχαν στη λήψη των ευρωπαϊκών αποφάσεων, αλλά και συχνά δεν ενημερώνονταν για αυτές ή δεν μπορούσαν να ανταλλάξουν απόψεις μεταξύ τους για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις που τους επηρέαζαν. Άλλωστε, τόσο οι τελευταίες διευρύνσεις της ΕΕ που ανέβασαν τον αριθμό των κρατών μελών σε 27, όσο και οι παγκόσμιες οικονομικές διακυμάνσεις ενδυνάμωσαν τη δυσαρέσκεια των ευρωπαίων πολιτών για την Ένωση, καθώς συχνά διαπίστωναν τη συρρίκνωση των δυνατοτήτων για χρηματοδοτήσεις από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Σε κάθε περίπτωση, η παραπληροφόρηση που αντικατοπτρίζεται στα ευρωσκεπτικιστικά ΜΜΕ, συνδυαζόμενη με το έλλειμμα πληροφόρησης, τροφοδοτούν την αδιαφορία ή τη δυσαρέσκεια των πολιτών και τη δυσχέρεια της διαδικασίας ενοποίησης. Εξάλλου, δεν είναι λίγες οι φορές που οι πολίτες εκλαμβάνουν την ΕΕ ως πεδίο αντιπαραθέσεων των ευρωπαίων πολιτικών, η οποία

αδυνατεί να αντιμετωπίσει καίρια θέματα (όπως η μεταλλαγή του κλίματος, η παγκοσμιοποίηση κ.ά.) και ευθύνεται για την επιδείνωση ορισμένων εθνικών προβλημάτων (π.χ. η ανεργία, ο πληθωρισμός).¹ Υπό αυτό το πρίσμα, μπορεί να δικαιολογηθεί η στάση των ευρωπαϊών πολιτών στις δημοσκοπήσεις, στα δημοψηφίσματα και στις ευρωπαϊκές εκλογές.² Τα παραπάνω υποδηλώνουν μια αναντιστοιχία μεταξύ των προσδοκιών και των, ως ένα σημείο, λανθασμένων αντιλήψεων των πολιτών, που υπονομεύει την πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση (Μούσης 2005: 191).

Μία διάσταση του εν λόγω συμπλέγματος συνδέεται με το έλλειμμα εκπαίδευσης των πολιτών στην ΕΕ ως προς τις εξελίξεις που σημειώνονται στην πολιτική και οικονομία. Άλλωστε, οι κρίσιμες πολιτικές αλλαγές που σημειώθηκαν κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχουν οδηγήσει -εμπειρογνώμονες εθνικής και ευρωπαϊκής εμβέλειας αλλά και όσους χαράσσουν πολιτική- στη διατύπωση της άποψης ότι η εκπαίδευση των πολιτών (civic education) είναι ύψιστης σημασίας για τη διάδοση και την ενδυνάμωση μιας κοινής δημοκρατικής κουλτούρας (democratic culture). Από τότε, έχει αναθεωρηθεί και επαναξιολογηθεί η έννοια της «ιδιότητας του πολίτη» στην εκπαίδευση.³ Γενικότερα, έχουν αναγνωρισθεί οι συνέπειές της στα μέλη της ευρωπαϊκής κοινωνίας πολιτών και στην πολιτική κοινωνία (civil and civic society) σε σχέση με την προώθηση των νέων συλλογικών απαντήσεων στις τρέχουσες απαιτήσεις, που συνδέονται με τη διδασκαλία και την εκμάθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Chrysochoou 2008: 6).

¹ Αρκετοί ευρωπαίοι πολίτες θεωρούν την ΕΕ ως απόμακρη και γραφειοκρατική, ενώ πιστεύουν ότι δε συνδράμει ικανοποιητικά στην επίλυση των οικονομικών και κοινωνικών τους προβλημάτων. Αυτή η τάση των ευρωπαϊών πολιτών αποκρυσταλλώνεται π.χ. στο ΕΥΡΩΒΑΡΟΜΕΤΡΟ 251/2006 για το μέλλον της ΕΕ. Βάσει αυτού το 49% των ευρωπαϊών πολιτών ισχυρίζονται ότι η ΕΕ είναι τεχνοκρατική, ενώ το 43% πιστεύουν ότι είναι αναποτελεσματική. Βλ. το συγκεκριμένο Ευρωβαρόμετρο (Special Eurobarometer 251/Wave 65.1-TNS Opinion & Social) που δημοσιεύτηκε το Μάιο του 2006.

² Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή προτίθεται να υποστηρίξει τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την ενίσχυση του ποσοστού συμμετοχής στις ευρωεκλογές του 2009. Έτσι, στο πλαίσιο του σχεδίου Δ, τα προγράμματα που θα καταρτισθούν για τον τομέα της κοινωνίας των πολιτών θα επιδιώκουν, ως ένα βαθμό, την υποστήριξη του συγκεκριμένου στόχου. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι η Επιτροπή ενέκρινε ήδη (τον Ιούνιο του 2007), πρόταση για την αναθεώρηση του ισχύοντος κανονισμού σχετικά με τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα. Κύρια επιδίωξη είναι να καταστεί δυνατή η ίδρυση ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων, ελπίζοντας ότι αυτά θα προωθήσουν την ενδυνάμωση ενός τεκμηριωμένου και γνήσιου διαλόγου για τα ευρωπαϊκά θέματα και θα διευκολύνουν τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007β: 12).

³ Αυτό σχετίζεται με την κοινή πλέον διαπίστωση, ότι η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη δεν περιορίζεται στο νομικό καθεστώς του πολίτη και στο δικαίωμα ψήφου που αυτό το νομικό καθεστώς υπονοεί, αλλά επεκτείνεται σε όλες τις πτυχές της ζωής στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

Υπό το πρίσμα αυτό, η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη -πέραν του ότι θεωρείται ως μία βασική, εκπαιδευτική αρχή- είναι ακρογωνιαίος λίθος για την ενθάρρυνση του διαλόγου και την ενεργητική συμμετοχή των πολιτών στα ευρωπαϊκά δρώμενα, ώστε να εδραιωθεί η πεποίθηση ότι η διαδικασία χάραξης πολιτικής είναι ουσιαστικής σημασίας και έχει προστιθέμενη αξία στη νομοθετική διεργασία στα επιμέρους ΚΜ. Ωστόσο, ο τομέας της εκπαίδευσης και κατάρτισης για την προώθηση της ενεργού συμμετοχής είναι αρμοδιότητα των κρατών μελών. Τα σχολεία -ως χώροι κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης των μελλοντικών πολιτών- μπορούν να συνδράμουν αποφασιστικά στην επίτευξη αυτού του στόχου. Όμως, ο τρόπος με τον οποίο η συγκεκριμένη εκπαίδευση περιλαμβάνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα και τη βαθμίδα εκπαίδευσης.¹

Σύμφωνα με επίσημα έγγραφα, τρεις κατηγορίες στόχων επιδιώκονται από όλες σχεδόν τις χώρες: (1) να παρέχεται η δυνατότητα στους μαθητές να αποκτήσουν πολιτική μόρφωση, (2) να τους παρέχεται η δυνατότητα να αναπτύξουν τέτοιες συμπεριφορές και αξίες, ώστε να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες, και (3) να διεγείρουν την ενεργό τους συμμετοχή στη σχολική ζωή και στη ζωή της κοινότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο 11 χώρες προσδιορίζουν σαφώς τις δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη, ενώ στις περισσότερες χώρες, οι δάσκαλοι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι γενικοί (μη εξειδικευμένοι), οι οποίοι μπορεί να καλύπτουν όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης και της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη. Επομένως, οι δάσκαλοι σπάνια καταρτίζονται ως ειδικοί στην εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, καθώς συχνά αυτό το μάθημα εντάσσεται στην αρμοδιότητα αυτών που διδάσκουν κοινωνικές επιστήμες, ιστορία, φιλοσοφία και ηθική (Eurydice 2005: 1-2).

Από την άλλη πλευρά, η ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση των καθηγητών σε όλες τις χώρες περιλαμβάνει την εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, ενώ δεν είναι

¹ Για παράδειγμα, στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση σε όλες σχεδόν τις χώρες παρατηρείται ότι, είτε ενσωματώνεται σε ένα ή περισσότερα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, ή θεωρείται αντικείμενο διαθεματικής διδασκαλίας. Σε αυτήν τη βαθμίδα, μαθήματα ειδικά αφιερωμένα στην ιδιότητα του πολίτη παρέχονται μόνο στο Βέλγιο (στη Γερμανόφωνη Κοινότητα), Ελλάδα, Εσθονία, Πορτογαλία, Σουηδία και Ρουμανία. Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, η «εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Πολίτη» παρέχεται, κυρίως, ως ξεχωριστό μάθημα.

λίγες οι χώρες που έχουν αναλάβει διάφορες πρωτοβουλίες¹ για την προώθηση της εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη.

Ωστόσο, η έννοια του «πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης» προϋποθέτει πέραν των άλλων και ένα ιδιαίτερο είδος συνείδησης. Στις περισσότερες χώρες, η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης -συχνά διευρυμένης, για να συμπεριλάβει τη διεθνή διάσταση- αποτελεί έναν από τους γενικούς στόχους των αναλυτικών προγραμμάτων.² Επίσης, η πολιτιστική ποικιλία αντικατοπτρίζεται στα αναλυτικά προγράμματα όλων των χωρών, ενώ η Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και η λειτουργία των Ευρωπαϊκών θεσμών συναντάται μόνο σε 20 περίπου χώρες.

Όμως, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να «συλλέγουν» διαφορετικά είδη εμπειριών -π.χ. μέσω των πολιτιστικών ανταλλαγών, της προσομοίωσης της πολιτικής δραστηριότητας ή της συμμετοχής σε clubs Ευρωπαϊκών σχολείων. Επιπρόσθετα, ενώ τα περισσότερα προγράμματα σπουδών φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη την ευρωπαϊκή διάσταση στην ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση των καθηγητών, μόνο 8 συστήνουν επίσημα να περιλαμβάνεται στην αρχική κατάρτιση των καθηγητών. Εντούτοις, οι καθηγητές μπορούν να συμμετέχουν σε προγράμματα ανταλλαγών με άλλες χώρες ή να πραγματοποιούν επισκέψεις για σπουδές στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Eurymdice 2005: 3).

Αναμφίβολα, δύο σημαντικές προκλήσεις στο μεταβαλλόμενο τοπίο του εκπαιδευτικού χώρου κατά τα προσεχή έτη αναμένονται να είναι: (1) η πρόοδος στην κατάρτιση όσων διδάσκουν το μάθημα για την ιδιότητα [αγωγή] του πολίτη και (2) η αποτελεσματικότερη προώθηση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών ως εν δυνάμει πολιτών στα ευρωπαϊκά κοινωνικο-πολιτικά δρώμενα.

Δεδομένου ότι στο σχολικό πρόγραμμα των λιγότερων από τα μισά κράτη μέλη της ΕΕ περιλαμβάνονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των ευρωπαίων

¹ Μερικές από τις σημαντικότερες δράσεις προβλέπουν: χρηματοδότηση ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης, ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού ή καθιέρωση δικτύου συμβούλων. Στις πρωτοβουλίες αυτού του τύπου, αποφασιστικό ρόλο διαδραματίζουν ορισμένες μη κυβερνητικές οργανώσεις -κυρίως αυτές που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της προώθησης της ειρήνης.

² Συχνά, η κάλυψη της ευρωπαϊκής διάστασης γίνεται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη, καθώς και στην Ιστορία, τη γεωγραφία, τις πολιτικές και κοινωνικές επιστήμες, τις περιβαλλοντικές σπουδές, τη λογοτεχνία, τη μουσική και την τέχνη. Σε αρκετές περιπτώσεις, η διδασκαλία των γλωσσών λειτουργεί ως μέσο ενασχόλησης με την κοινωνική και πολιτιστική διαφορετικότητα και επικοινωνία με άλλους στην Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο 3 χώρες παρέχουν προγράμματα σπουδών επικεντρωμένα στην Ευρώπη, ενώ είναι αναμενόμενο, η ευρωπαϊκή διάσταση να είναι εμφανέστερη στο αναλυτικό πρόγραμμα της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρά στην Πρωτοβάθμια.

πολιτών, ενώ η ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης διδάσκεται σε 20 ΚΜ,¹ κρίνεται σκόπιμο τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να συνδράμουν περισσότερο στον τομέα αυτό, προωθώντας και συντονίζοντας τις ανταλλαγές βέλτιστων πρακτικών.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης φαίνεται να έχει αντιληφθεί πόσο σημαντική είναι η βελτίωση της δημοκρατικής ποιότητας των κοινωνικών και πολιτικών μορφών διακυβέρνησης, αγγίζοντας μια θεμελιώδη αξία του πολιτικού πολιτισμού (civic culture) της Ευρώπης: τη «δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη μέσω της εκπαίδευσης». Όπως επισημαίνει ο Chryssochoou (2008: 6), ήδη από τον Οκτώβριο του 1997, μετά από τη δεύτερη Σύνοδο Κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων στο Στρασβούργο, το Συμβούλιο προώθησε μια εκστρατεία μεγάλης κλίμακας ως προς την πολιτική εκμάθηση. Η τελευταία συνδέθηκε, το 2004, με το στόχο της εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα (human rights education), σε τέτοιο βαθμό, ώστε και οι δύο στόχοι αποτέλεσαν μια πολιτική προτεραιότητα για τη δημοκρατική αποστολή του Συμβουλίου.² Ενδεικτική, άλλωστε, ήταν η ανακήρυξη του έτους 2005 ως «Ευρωπαϊκού Έτους Ενεργών Πολιτών στην Ευρώπη μέσω της Εκπαίδευσης» (2005 EYCE) εκ μέρους του Συμβουλίου της Ευρώπης.³

¹ Τα στοιχεία προέρχονται από συγκεκριμένη δημοσίευση (βλ. *Citizenship Education at school in Europe*. Eurymdice 2005), στο πλαίσιο της οποίας διερευνήθηκε η παροχή εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη στα σχολεία, καλύπτοντας 30 ευρωπαϊκές χώρες που συμμετέχουν στο δίκτυο Eurymdice. Η συγκριτική έρευνα εστιάστηκε στις διαφορετικές εθνικές προσεγγίσεις ως προς την εν λόγω εκπαίδευση και εξέτασε κατά πόσο μια ευρωπαϊκή ή διεθνική διάσταση έχει ενσωματωθεί επίσημα στη διδασκαλία αυτού του αντικειμένου στα σχολεία.

² Υπονοείται ο προσανατολισμός των ενεργειών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην προστασία, προαγωγή και διάδοση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δημοκρατίας, συμβάλλοντας παράλληλα στη σταθεροποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας της Ευρώπης. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Education for Democratic Citizenship and Human Rights-EDC/HRE) είναι «ένα σύνολο εκπαιδευτικών πρακτικών και δραστηριοτήτων», που επιδιώκουν να βοηθήσουν τους νέους και τους ενήλικες, ώστε να αναλάβουν έναν ενεργό ρόλο στη δημοκρατική ζωή και να ασκήσουν τα δικαιώματα και καθήκοντά τους στην κοινωνία. (Βλ. αντίστοιχη ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση). Έτσι, οι στόχοι του προγράμματος EDC/HRE για το χρονικό διάστημα 2006-2009 καθορίζονται ως εξής: α) προώθηση και ανάπτυξη της εκπαιδευτικής πολιτικής και υλοποίησή της για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και την κοινωνική συνοχή, β) προώθηση νέων ρόλων και ειδικοτήτων για τους δασκάλους και το άλλο εκπαιδευτικό προσωπικό, και γ) ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης στα σχολεία (Chryssochoou 2008: 7).

Αναμφίβολα, θεμελιώδη σημασία για την αποτελεσματική προώθηση του προγράμματος EDC/HRE έχουν οι συνεργασίες μεταξύ των κυβερνήσεων, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και άλλων σχετικών δρώντων. Από αυτήν την άποψη, αξίζει να σημειωθεί το φόρουμ σχετικά με τις «πολιτικές (civic) συνεργασίες για την εκπαίδευση ως προς την ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα», το οποίο οργανώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στο Στρασβούργο στο πλαίσιο της σουηδικής προεδρίας της επιτροπής των Υπουργών (9-10 Οκτωβρίου 2008).

³ Η πρωτοβουλία, έχοντας ενταχθεί στο ευρύτερο πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την «Παιδεία της Δημοκρατίας» (Education for Democratic Citizenship), επισφράγιζε, κατά κάποιον τρόπο, την οκταετή προσπάθεια του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου να καθορίσει έννοιες, πολιτικές και στρατηγικές, αλλά και να ενθαρρύνει ορθές πρακτικές στον τομέα της εκπαίδευσης για τη

Από την άλλη πλευρά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήδη υποστηρίζει την ενεργό συμμετοχή των ευρωπαίων πολιτών μέσω διάφορων προγραμμάτων, όπως «Η Ευρώπη για τους πολίτες» και «Θεμελιώδη δικαιώματα και ιθαγένεια»,¹ που ενθαρρύνουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή στα τεκταινόμενα της ΕΕ.² Επίσης, τα προγράμματα «Νεολαία εν δράσει» και «Πολιτισμός» προωθούν -μέσω διασυνοριακών ανταλλαγών κινητικότητας- την ενεργό συμμετοχή του ευρωπαίου πολίτη. Εξάλλου, στις άμεσες επιδιώξεις της Επιτροπής εντάσσεται -μέσω προγραμμάτων και πολιτικών της- η ανάπτυξη σχέσεων με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και με τα διεθνή δίκτυά τους. Έτσι, θα αναπτυχθεί ένα εσωτερικό δίκτυο επαφών με την κοινωνία των πολιτών, μέλημα του οποίου θα είναι η ανταλλαγή αποτελεσματικών πρακτικών, η μελέτη κοινών προβλημάτων και η ανάπτυξη μιας συνεκτικής προσέγγισης από τις υπηρεσίες της Επιτροπής, που είναι αρμόδιες για τις σχέσεις με την κοινωνία των πολιτών. Επιπρόσθετα, θα βελτιωθεί η πρόσβαση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην Επιτροπή, καθιερώνοντας σε κάθε υπηρεσία του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου ένα ειδικό σημείο επαφής με την κοινωνία των πολιτών.

Επιπλέον, βάσει των αποτελεσμάτων μιας διαβούλευσης, η Επιτροπή θα προβεί στον προσδιορισμό των πτυχών της σχολικής εκπαίδευσης, στις οποίες η ανάληψη κοινής δράσης σε επίπεδο ΕΕ μπορεί να βοηθήσει τα ΚΜ.³ Επίσης, η Επιτροπή προτίθεται να ενθαρρύνει τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών μεταξύ εκπαιδευτικών στο συγκεκριμένο τομέα και να καταρτίσει φακέλους ενημέρωσης για ευρωπαϊκά θέματα,⁴ ενώ παράλληλα δρομολογείται και η υλοποίηση άλλων σχεδίων⁵ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007β: 10).

δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη. Όπως αναφέραμε, απώτερος στόχος του Συμβουλίου εξακολουθεί να είναι η προώθηση σε όλη την Ευρώπη μιας εκστρατείας για τη διάδοση και την έμπρακτη εφαρμογή της παιδείας που σχετίζεται με τις πολιτικές και τα προγράμματα ως προς τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη. (Βλ. ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης για το συγκεκριμένο είδος εκπαίδευσης).

¹ Βάσει της απόφασης 16505/06 του Συμβουλίου της 27^{ης} Μαρτίου 2007.

² Η έντονη επιθυμία των παραγόντων της κοινωνίας των πολιτών να συμμετάσχουν πιο ενεργά στην ευρωπαϊκή διαδικασία επιβεβαιώθηκε από τη διαδικασία διαβουλεύσεων για τη Λευκή Βίβλο, για την οποία θα γίνει λόγος στο επόμενο κεφάλαιο.

³ Συγκεκριμένα, η Επιτροπή θα διερευνήσει τον καλύτερο τρόπο με τον οποίο τα σχολεία δύνανται να παρέχουν στους μαθητές τις βασικές ικανότητες, καθώς επίσης, τον τρόπο με τον οποίο οι σχολικές κοινότητες θα συνδράμουν στην προετοιμασία των νέων, ώστε οι τελευταίοι να καταστούν υπεύθυνοι πολίτες βάσει των θεμελιωδών ευρωπαϊκών αξιών.

⁴ Οι φάκελοι αυτοί θα είναι διαθέσιμοι προς τα ενδιαφερόμενα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς και θα περιλαμβάνουν ηλεκτρονικές συνδέσεις με σχετικές εκδόσεις, οι οποίες θα είναι μεταφορτώσιμες από τον ιστοχώρο EUROPA.

⁵ Η Επιτροπή σκοπεύει να ενθαρρύνει την πραγματοποίηση πιο στοχοθετημένων επισκέψεων για φοιτητές και μαθητές και για αυτό το λόγο διερευνά τον τρόπο επίτευξης αυτού του στόχου. Επιπλέον, εκ μέρους των Αντιπροσωπειών της Επιτροπής και των κέντρων παροχής πληροφόρησης Europe

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι η εκπαίδευση και κατάρτιση ως προς την ιδιότητα του ενεργού πολίτη και την ανάπτυξη ικανοτήτων που σχετίζονται με την εν λόγω ιδιότητα δεν περιορίζονται μόνο στα σχολεία ή σε ορισμένες ηλικίες και ρόλους μέσα στην κοινωνία. Αυτό επιβεβαιώνεται από το πρόγραμμα δια βίου μάθησης, που προωθεί ποικίλα σχέδια, αποβλέποντας στον παραπάνω στόχο. Άλλωστε, η συγκεκριμένη εκμάθηση εκλαμβάνεται ως περιεκτικός στόχος, που οφείλει να συμπεριλάβει ένα ευρύ φάσμα επίσημων και άτυπων τοποθετήσεων εκπαίδευσης, οι οποίες μπορεί να διεξαχθούν σε μια πολλαπλότητα επιπέδων: μαθησιακά περιβάλλοντα, πλαίσιο θεσμικών οργάνων ή τοπικής κοινότητας, καθώς, επίσης, πρωτοβουλίες για αλλαγή ή βελτίωση των δημοκρατικών όρων διαβίωσης.

Γενικότερα, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς οφείλουν να αξιοποιήσουν την ευρωπαϊκή σύσταση σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη δια βίου μάθηση. Η τελευταία δύναται να παράσχει στα ΚΜ ένα μέσο για την ανάπτυξη, τόσο των κοινωνικών ικανοτήτων, όσο και των ικανοτήτων που σχετίζονται με την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, εντός του πλαισίου των ουσιαστικών ικανοτήτων¹ που είναι απαραίτητες, προκειμένου ο πολίτης να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης.

Direct θα καλούνται ομάδες από διάφορους κοινωνικούς τομείς (συμπεριλαμβανομένων και φοιτητών), προκειμένου να μετάσχουν σε σεμινάρια και συζητήσεις, που θα διεξάγονται στις εγκαταστάσεις τους. Η Επιτροπή προτίθεται να συνεχίσει την πρωτοβουλία «9 Μαΐου στα σχολεία», για την υλοποίηση της οποίας [θα έπρεπε να] συνεργάζονται οι τοπικές και περιφερειακές αρχές, οι ευρωβουλευτές και η κοινωνία των πολιτών. Το ίδιο επιδιώκει να κάνει και με τη διεξαγωγή επισκέψεων εκ μέρους υπαλλήλων της ΕΕ στα πρώην σχολεία τους κατά τη διάρκεια των επόμενων προεδριών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007β: 11).

¹ Οι ικανότητες αυτές περιλαμβάνουν τη γνώση ξένων γλωσσών, που είναι πολύτιμο μέσο για την απόκτηση διαπολιτισμικών ικανοτήτων, η οποία με τη σειρά της αποτελεί σημαντική συνιστώσα της ιδιότητας του ενεργού πολίτη.

3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (1957-2008)

Αναμφισβήτητα, η ουσιαστική ενεργοποίηση του ευρωπαϊού πολίτη είναι μια κοπιώδης προσπάθεια, που απαιτεί τόσο την ενημέρωσή του, όσο και την επικοινωνία του με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, η ΕΕ επιχείρησε να επαναπροσδιορίσει τη σχέση της με τους πολίτες, αναλαμβάνοντας αρκετές πρωτοβουλίες ως προς αυτό το θέμα. Ειδικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χάραξε και συνεχίζει να χαράσσει την πολιτική της σε θέματα πληροφόρησης και επικοινωνίας -η οποία αφορά τη στρατηγική, την οργάνωση, τους στόχους και τη διαχείριση -βάσει ενός πλαισίου που βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, δεν έχει γεφυρωθεί ακόμα το χάσμα μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της.

Δεδομένου ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση οποιασδήποτε πολιτικής είναι η ένταξή της στο ιστορικό και λειτουργικό της πλαίσιο, στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί μια αναδρομική παρουσίαση¹ του τρόπου με τον οποίο τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, και κυρίως η Επιτροπή, αντιμετώπισαν την αυξανόμενη ανάγκη για ενημέρωση/επικοινωνία. Βασικός οδηγός μας σε αυτήν την προσπάθεια θα είναι, ως επί το πλείστον, τα επίσημα έγγραφα της Επιτροπής (π.χ. COMs).

Ως χρονική αφετηρία για τη συγκεκριμένη ιστορική περιήγηση εκλαμβάνεται το έτος 1957, οπότε υπογράφηκαν (1) η Συνθήκη της Ρώμης «περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας» και (2) η Συνθήκη της Ρώμης «περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας». Επειδή, όμως, το εν λόγω ταξίδι -επιδιώκοντας να συμπεριλάβει και τις εξελίξεις του τρέχοντος έτους- καλύπτει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα (1957-2008), κρίνουμε σκόπιμη μια υποτυπώδη περιοδολόγηση, βάσει ορισμένων χρονολογικών σταθμών, που είναι οι ακόλουθοι: (α) 1992, οπότε υπογράφεται η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ), (β) 2000, οπότε Πρόεδρος της Επιτροπής αναλαμβάνει ο Romano Prodi,

¹ Σύμφωνα με τη Meillier (2007: 7) σημειώθηκαν: 1] εννοιολογικά λάθη (conceptual mistakes), αφού τα όργανα της ΕΕ είχαν, κατά περιόδους, υιοθετήσει, ένα κακώς προσαρμοσμένο (ill-adapted) ύφος επικοινωνίας, και 2] οργανωτικές αποτυχίες, εννοώντας ότι οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούνταν εντός των σχετικών υπηρεσιών των οργάνων, δεν ήταν αρκετά αποτελεσματικές για την αντιμετώπιση των επικοινωνιακών αναγκών. Οι ανωτέρω διαστάσεις αποτελούσαν δύο από τις επαναλαμβανόμενες ανεπάρκειες.

έχοντας προηγηθεί η παραίτηση της Επιτροπής Santer, το 1999, (γ) 2004, οπότε αναλαμβάνει, και εξακολουθεί να έχει ως σήμερα, τη σκυτάλη της Προεδρίας της Επιτροπής ο Barroso.

3.1 Αναζητώντας μια στρατηγική επικοινωνίας και προετοιμάζοντας το έδαφος για μια αυθεντική πολιτική επικοινωνίας (1957-2004).

3.1.1 Περίοδος 1957-1992

Σε όλη την πορεία προς τη γένεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα δεν απαλλάχτηκε από το ύφος της ενημέρωσης και επικοινωνίας, που επικρατούσε ήδη από την εποχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα. Όλα τα ευρωπαϊκά όργανα, δηλαδή, είχαν εστιαστεί στον όρο «πληροφόρηση» κατά τη διάρκεια των πρώτων περίπου 40 χρόνων της ύπαρξής τους, ενώ η «επικοινωνία» δεν είχε θεωρηθεί στρατηγικός στόχος.

Κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60 θεσμοποιήθηκαν οι μεσημβρινές ενημερώσεις Τύπου (press briefings). Στο πλαίσιο αυτό, η υπηρεσία του Εκπροσώπου και λίγοι ευρω-ενθουσιώδεις δημοσιογράφοι καλλιέργησαν στενές σχέσεις εργασίας, που ευνόησαν τη συνέργεια των ευρωπαϊκών ελίτ. Τη δεκαετία του '70 άρχισαν να διεξάγονται οι έρευνες του ευρωβαρόμετρου. Αυτές, επειδή έτειναν να αποδίδουν μια, γενικώς, θετική εικόνα της Κοινότητας μέσα στα κράτη μέλη, δε συνέβαλαν, κατά το Dacheux (2003, όπως παραθέτει η Meillier 2007: 8) σε μια ριζική αναθεώρηση της πολιτικής ενημέρωσης και επικοινωνίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ακολούθως, η υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης¹ και η πορεία προς την πολιτική Ένωση, τη δεκαετία του '90, αφύπνισαν πολλούς από τους ιθύνοντες της Κοινότητας. Ο τότε Πρόεδρος της Επιτροπής, ο Delors,² διαισθάνθηκε ότι το πρόγραμμα της Εσωτερικής Αγοράς -δεδομένης της αυστηρής προθεσμίας, του 1992- δε θα πετύχαινε, χωρίς την υποστήριξη των ευρωπαϊκών οικονομικών δρώντων και των πολιτών. Επιπλέον, λέγεται ότι το κοινοτικό οικοδόμημα, λόγω της διεύρυνσης,

¹Υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1986 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1987.

²Υπενθυμίζεται ότι ο Delors διατέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής κατά το χρονικό διάστημα 1985-1995.

είχε εμπλουτισθεί με ευρω-σκεπτικιστικές κοινές γνώμες, που εκφράζονταν στις Βρυξέλλες από τους λιγότερο επιεικείς ανταποκριτές των ΜΜΕ (Meillier 2007: 9).

Συνοψίζοντας, υπογραμμίζουμε ότι πριν από την κρίση του Μάαστριχτ, κορυφαία κλιμάκια της Επιτροπής αντιμετώπιζαν τη δημόσια επικοινωνία είτε με απροθυμία μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, είτε με πολιτική παραμέληση, είτε με εχθρότητα. Άλλωστε, ο Sprengelmeier (1976) και ο Gramberger (1997) είχαν δείξει πώς αυτή η στάση αναγόταν στη δεκαετία του '50 με την «πολιτική παρεμπόδισης της πληροφόρησης» της Ανώτατης Αρχής (High Authority's information obstruction policy). Η επικοινωνιακή αποχή της Επιτροπής οφειλόταν, ως ένα βαθμό, στην ανησυχία ότι η αυξανόμενη δημόσια ενημέρωση θα μπορούσε να υπονομεύσει την υποστήριξη για την περαιτέρω ενοποίηση. Έτσι, κατά το Meyer (1999: 624), όσο η αποτελεσματικότητα της Επιτροπής συνδεόταν κυρίως με το να πείσει τους εθνικούς ανώτερους υπαλλήλους και τις κοινότητες εμπειρογνομόνων (expert communities), η δημόσια επικοινωνία της μάλλον αποθάρρυνε παρά υποκινούσε τη δημόσια συζήτηση.

3.1.2 Περίοδος 1992-2000

Η απόρριψη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1992 από τους Δανούς¹ έκανε την επικοινωνία σημαντικό θέμα τόσο για την Επιτροπή όσο και για άλλους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Η δημόσια κριτική που ασκήθηκε για την ακατανόητη φύση όχι μόνο του κειμένου της Συνθήκης αλλά και της δομής, των διαδικασιών και των πολιτικών της Ένωσης προώθησε μια νέα πολιτική ενημέρωσης και επικοινωνίας,² βασισμένη στη διαφάνεια και την ειλικρίνεια. Ξαφνικά η πληροφόρηση αντιμετωπίστηκε ως θέμα που ενδιέφερε όχι μόνο τις επιχειρήσεις και τους σπουδαστές, αλλά και τους πολίτες γενικά. Η Ένωση, προκειμένου να καλύψει

¹ Χαρακτηριστική ήταν η φράση του Προέδρου Mitterand, μετά από την απόρριψη της Συνθήκης εκ μέρους της Δανίας, που είχε πει ότι «ξεχάσαμε να μιλήσουμε στους ανθρώπους.»

² Ο Neville Keery -προϊστάμενος της Υπηρεσίας της Βιβλιοθήκης της Επιτροπής – είχε γράψει το 1994 ότι «αξίζει που η νέα προσέγγιση τονίζει τους όρους πληροφόρηση και επικοινωνία... Αυτή η σκόπιμη έμφαση στην επικοινωνία προκύπτει από την ανάλυση της Επιτροπής, ότι η αδυναμία της συναίνεσης (consensus) μεταξύ των ηγετών της Κοινότητας και των πολιτών της δεν οφείλεται τόσο πολύ σε μια έλλειψη πληροφοριών...όσο σε μια αποτυχία να εξασφαλιστεί ότι οι διαθέσιμες πληροφορίες επικοινωνούν με τον πολίτη» (Davies 2006).

το «χάσμα», εκμεταλλεύτηκε τις ευκαιρίες που παρείχε το Διαδίκτυο ή, ακριβέστερα, ο Ιστός.¹

Ο Davies (2006) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι υπήρχε μια πίεση, για να εξασφαλιστεί «όχι μόνο ότι η σωστή πληροφόρηση είχε παραχθεί, αλλά και ότι ήταν προσιτή στους ανθρώπους». Ο ίδιος συνεχίζει, τονίζοντας ότι η έννοια της «επικουρικότητας» (subsidiarity) που αναβίωσε από τη συζήτηση της επικύρωσης το 1992-93, χρησιμοποιήθηκε, «για να δικαιολογήσει την εισαγωγή ενός πιο αποκεντρωμένου συστήματος παροχής πληροφόρησης, βασισμένου στα δίκτυα των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών προμηθευτών πληροφόρησης». Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η συζήτηση του Μάαστριχτ οδήγησε, όπως θα δούμε στη συνέχεια, σε πολυάριθμες εξελίξεις ως προς την τεκμηρίωση,² ενώ η ομώνυμη Συνθήκη καθιέρωσε τη θέση του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, η σημαντική συμβολή του οποίου έχει αναγνωρισθεί -ειδικά όσον αφορά στην προώθηση της πρόσβασης στα έγγραφα της ΕΕ.³

Η Sheehy (1997: 119) υπογραμμίζει ότι το θέμα της πρόσβασης των πολιτών στην πληροφόρηση ως βασικό δικαίωμα δεν ήταν το αποτέλεσμα της συζήτησης του Μάαστριχτ, αλλά συμπεριλαμβανόταν στην ίδια τη συνθήκη. Σε ένα από τα παραρτήματα της Συνθήκης, τη «Διακήρυξη σχετικά με το δικαίωμα της πρόσβασης στην πληροφόρηση» (The Declaration on the Right of Access to Information), δηλώνόταν ότι «η διαφάνεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων ενισχύει τη δημοκρατική φύση των θεσμικών οργάνων και τη δημόσια εμπιστοσύνη στη διοίκηση». Όμως, η συζήτηση για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ προκάλεσε το ενδιαφέρον σχετικά με τη δημόσια πρόσβαση στην πληροφόρηση και εστίασε εκ νέου την προσοχή στις αρχές της ανοικτότητας και της διαφάνειας. Έτσι, λόγω της βαρύνουσας σημασίας που έδωσαν σε αυτές [τις αρχές] όλα τα όργανα της ΕΕ -ειδικά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο- προωθήθηκαν κάποιες

¹ Συγκεκριμένα, το Φεβρουάριο του 1995, προωθήθηκε ο εξυπηρετητής Ευγορα της Επιτροπής σε μια συνάντηση της G7, για να δείξει τις δυνατότητες του Διαδικτύου όσον αφορά στη διάχυση της πληροφόρησης, ενώ το 1996 τέθηκε στην υπηρεσία του κοινού και σήμερα αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς ιστοχώρους στον κόσμο.

² Για παράδειγμα η Επιτροπή άρχισε να δημοσιεύει ετήσιο πρόγραμμα εργασίας, τα άλλοτε εσωτερικά έγγραφα άρχισαν να εκδίδονται πλέον ως COMdocs, καθιερώθηκε ένας διοργανικός κατάλογος κ.ά. (Davies 2006).

³ Έχει αναγνωρισθεί η συμβολή του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Πληροφόρησης. Σημειώνουμε ενδεικτικά ότι το 1996 απονεμήθηκε το βραβείο του EIA για το επίτευγμα στην ευρωπαϊκή πληροφόρηση στο Jacob Söderman.

πρωτοβουλίες και αποφάσεις, που άλλαξαν σημαντικά τις πολιτικές πληροφόρησης της ΕΕ.¹

Αναμφίβολα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ προώθησε αρκετές ενέργειες, με σκοπό τη βελτίωση της πρόσβασης στην πληροφόρηση της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, προκειμένου να προαχθεί η συζήτηση σχετικά με τις αρχές πρόσβασης στην πληροφόρηση της Κοινότητας, η Επιτροπή εξέδωσε ένα έγγραφο συζήτησης το Μάρτιο του 1993. Αυτό ακολουθήθηκε από άλλα έγγραφα, το Μάιο και Ιούνιο του 1993, προτείνοντας μεθόδους για την αύξηση της δημόσιας πρόσβασης σε αδημοσίευτα θεσμικά έγγραφα. Εξάλλου, τα συγκεκριμένα έγγραφα συζήτησης αναπτύχθηκαν στον «Κώδικα Δεοντολογίας σχετικά με την δημόσια πρόσβαση σε αδημοσίευτα έγγραφα της Επιτροπής και του Συμβουλίου» (Code of Conduct Concerning Public Access To Unpublished Commission and Council Documents).²

Ωστόσο, ήδη από το Δεκέμβριο του 1992, η Επιτροπή είχε διορίσει μια ομάδα εμπειρογνομόνων, προκειμένου να αξιολογήσει τις τρέχουσες πολιτικές διάχυσης της πληροφόρησης και να αναπτύξει μια στρατηγική που θα υποστήριζε τις πρωτοβουλίες πολιτικής της ΕΕ. Πρόεδρος της ομάδας, που περιλάμβανε μέλη της Επιτροπής, διαφημιστικούς ανώτερους υπαλλήλους (executives) και επαγγελματίες των Μέσων, ήταν ο πρώην Επίτροπος και μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Willy De Clercq. Έτσι, το Μάρτιο του 1993 παρουσίασαν μια έκθεση, η οποία πρότεινε να δοθεί βαρύτητα σε απλούστερα θέματα που αφορούσαν στην ευρωπαϊκή ενοποίηση και στην υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών για τη διάδοση της πληροφορίας. Επίσης,

¹ Στη συνάντηση του Μπέρμιγχαμ, τον Οκτώβριο του 1992, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δήλωσε την αποφασιστικότητά του «να καταδείξει...τα οφέλη της Κοινότητας και της Συνθήκης του Μάαστριχτ» και προκειμένου «να καταστήσει την Κοινότητα ανοικτότερη, να εξασφαλίσει μια καλύτερα ενημερωμένη δημόσια συζήτηση σχετικά με τις δραστηριότητές του». Το Συμβούλιο του Εδιμβούργου, το Δεκέμβριο του 1992, επανέλαβε το θέμα μιας «πιο ανοικτής και διαφανούς Κοινότητας» και υπέβαλε συγκεκριμένα μέτρα, για να εξασφαλίσει την υλοποίηση της Διακήρυξης του Μπέρμιγχαμ (Birmingham Declaration). Σε αυτά τα μέτρα περιλαμβάνονταν η αύξηση της χρήσης των Πράσινων Βιβλίων και των Λευκών Βιβλίων, η έκδοση ενός ετήσιου προγράμματος εργασίας, η αύξηση των διαβουλεύσεων με τα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη πριν από την έναρξη της νέας νομοθεσίας, και η υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας (π.χ. βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κ.ά.). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τόνισε, επίσης, τη σημασία της ανοικτότητας και της διαφάνειας σε ένα ψήφισμα, που εγκρίθηκε το Σεπτέμβριο του 1993, δηλώνοντας ότι η πληροφόρηση από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ έπρεπε σαφώς και απλά να εξηγεί τους στόχους της ΕΕ. Το ψήφισμα του Κοινοβουλίου πρότεινε, εξάλλου, έναν πιο δυναμικό ρόλο της Επιτροπής στην προώθηση των προγραμμάτων της Κοινότητας, και υπογράμμιζε τον τρόπο με τον οποίο οι βιβλιοθήκες και η νέα τεχνολογία της πληροφόρησης θα συνέβαλαν στην προώθηση της ενοποίησης (Sheehy 1997: 119).

² Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγκεκριμένος Κώδικας (93/730/EC) υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Δεκέμβριο του 1993 και οριστικοποιήθηκε στην απόφαση της Επιτροπής, της 8ης Φεβρουαρίου 1994. Εκτιμάται ότι, αν και ο Κώδικας εξυπηρετούσε την ανάγκη για πρόσβαση στις αδημοσίευτες πληροφορίες, δεν εξασφάλιζε καλύτερη πρόσβαση στη γενική πληροφόρηση ως προς τις δραστηριότητες της ΕΕ, θέτοντας, δηλαδή, τους στόχους της ΕΕ με ευρύτερους, πιο εύκολα κατανοητούς όρους

θεωρώντας ως απαραίτητη την αναδιοργάνωση των επικοινωνιακών αρμοδιοτήτων μέσα στην Επιτροπή, η έκθεση υποδείκνυε μεγαλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων και πρότεινε τη δημιουργία ενός γραφείου, που θα ήταν αρμόδιο για την ανάπτυξη μιας συνολικής προσέγγισης ως προς την παροχή πληροφόρησης για την Ευρώπη. Αυτό το νέο γραφείο θα περιελάμβανε τη Γενική Διεύθυνση για την Πολιτική Πληροφόρησης και Επικοινωνιών (ΓΔ Χ), καθώς επίσης και πολλές από τις λειτουργίες πληροφόρησης άλλων γραφείων, που είχαν παγιωθεί. Η Υπηρεσία του Εκπροσώπου που χειριζόταν πολλές από τις επαφές της Επιτροπής με τον Τύπο, θα παρέμενε ένα ξεχωριστό γραφείο κάτω από τα όρια του γραφείου του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η έκθεση de Clercq ήταν αμφιλεγόμενη εξαρχής.¹ Τόσο η ίδια ή έκθεση, όσο και οι πρωτοβουλίες που πρότεινε, χαρακτηρίστηκαν από πολλούς δημοσιογράφους ως μια ακατάλληλη προσπάθεια για τον επηρεασμό της κάλυψης των Μέσων. Ωστόσο, η Judith Barton,² αν και επέκρινε τον τόνο της έκθεσης, υπογράμμισε μερικά από τα σημεία της, όπως τις συστάσεις για την «καλύτερη χρήση των οπτικοακουστικών και ηλεκτρονικών μέσων» και την καθιέρωση «των μεσολαβητών και των δικτύων πληροφόρησης» για την καλύτερη παροχή πληροφόρησης στους πολίτες που την απαιτούσαν. Όμως, η συνολική αντίδραση στην έκθεση ήταν τόσο αρνητική, ώστε ο Επίτροπος Joao de Deus Pinheiro κράτησε αποστάσεις από αυτήν και ανήγγειλε την πρόθεση αναθεώρησής του ως προς την πολιτική επικοινωνίας (Sheehy 1997: 120).

Έτσι, λίγο αργότερα, τον Ιούνιο του 1993, η Επιτροπή προώθησε μια διαφορετική στρατηγική,³ για να βελτιώσει την πρόσβαση στην Κοινοτική πληροφόρηση, ενώ το 1994 δημοσιεύθηκε η τελική έκθεση⁴ που απαριθμούσε τις

¹ Ακόμη και πριν από την παρουσίασή της, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Πληροφόρησης είχε εκφράσει τις ανησυχίες του για τις προσπάθειες της ΕΕ να στρατολογήσει στην προώθηση της ενοποίησης αυτούς που παρέχουν πληροφόρηση. Συγκεκριμένα, ο Οργανισμός, απευθυνόμενος στην ομάδα De Clercq, υπογράμμισε τη διαφορά μεταξύ της παροχής πληροφόρησης -που έγκειται στο πεδίο της νόμιμης αποστολής των επαγγελματιών πληροφόρησης- και της δράσης που αποσκοπεί στην υπεράσπιση των πολιτικών της ΕΕ (Sheehy 1997: 120).

² Συντάκτρια στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Πληροφόρησης.

³ Ο Επίτροπος Pinheiro, ανακοινώνοντας αυτή τη νέα στρατηγική επικοινωνίας, βεβαίωσε -ίσως για να αποτρέψει οποιαδήποτε υπόνοια εκστρατείας προπαγάνδας- ότι η νέα στρατηγική επρόκειτο να βασιστεί «στην αλήθεια, ολόκληρη την αλήθεια, και παρά μόνο την αλήθεια» και ότι ο στόχος ήταν να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διάδοση της πληροφόρησης, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των χρηστών (Sheehy 1997: 121).

⁴ Στην εισαγωγή της έκθεσης, ο Επίτροπος Pinheiro τόνιζε ότι η ευρωπαϊκή συγκατάθεση στην περαιτέρω ενοποίηση έπρεπε «να βασιστεί στην πληροφόρηση, που σημαίνει απόδοση των γεγονότων και εξήγηση, επικοινωνία που σημαίνει ακρόαση και διάλογο, και διαφάνεια, που σημαίνει προτεραιότητα στη συνολική ανοικτότητα», συμπληρώνοντας τους δύο πρώτους στόχους.

λεπτομέρειες για την υλοποίηση της νέας στρατηγικής. Πάλι υπογραμμιζόταν η «ειλικρίνεια και πρόσβαση στην πληροφόρηση» και η ανάγκη για μια συνεπή στρατηγική, ο συντονισμός μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, και η μεγαλύτερη αναγνώριση της σημασίας της επικοινωνίας. Προτεινόταν από τον Επίτροπο Pinheiro: (1) η δημιουργία μιας «ομάδας στρατηγικής» ή μιας «οργανωτικής επιτροπής» που θα συμβούλευε την Επιτροπή για θέματα της πολιτικής της επικοινωνίας και (2) το «συμβουλευτικό συμβούλιο των χρηστών» (users' advisory council)¹ για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, που θα αποτελούνταν από διάφορες ομάδες χρηστών, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων Τύπου.

Η Επιτροπή ανάθεσε στις Γενικές Διευθύνσεις την ανάπτυξη των υπηρεσιών, που θα καθιστούσαν τις πληροφορίες διαθέσιμες με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχεται «εύκολη πρόσβαση, σε μια φιλική προς το χρήστη μορφή, όταν και όπου απαιτείται». Οι ανώτεροι υπάλληλοι της Επιτροπής επιδίωξαν να αυξήσουν τη δημόσια χρήση των υπαρχόντων πόρων, όπως οι βάσεις δεδομένων, επεκτείνοντας τη δημοσιότητα, και βελτιώνοντας την πρόσβαση μέσω των δικτύων (π.χ. το Διαδίκτυο) και την ανάπτυξη ενός εκτενέστερου δικτύου κέντρων πληροφόρησης. Παράλληλα, η επέκταση των οπτικοακουστικών μέσων και η υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης θα εξυπηρετούσαν καλύτερα τις ανάγκες των χρηστών.

Στα τέλη του 1993, καθώς η Γενική Διεύθυνση Χ ασχολούνταν με την ανάπτυξη της στρατηγικής επικοινωνίας της, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζήτησε από την Επιτροπή μια έκθεση σχετικά με τις ευρύτερες πτυχές της ανάπτυξης μιας υποδομής πληροφόρησης στο πλαίσιο της Ευρώπης. Έτσι, η Επιτροπή διόρισε μια ομάδα εμπειρογνομόνων, αφενός για να μελετήσει τις συνέπειες των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης στην ευρωπαϊκή οικονομία και την κοινωνική δομή, αφετέρου για να προτείνει μια στρατηγική για τη μετάβαση στην κοινωνία της πληροφορίας. Η έκθεση Bangemann (Report),² το Μάιο του 1994, παρουσίαζε αξιολογικά αποτελέσματα και διαπιστώσεις.

¹ Το συμβουλευτικό Συμβούλιο των χρηστών συναντήθηκε δύο φορές το 1994/1995, αλλά έκτοτε παρέμεινε ανενεργό.

² Η έκθεση Bangemann, εκτός του ότι διερευνούσε τα ευρύτερα ζητήματα του ρόλου της ΕΕ στην ανάπτυξη της απαραίτητης υποδομής, σκιαγραφούσε το ρόλο που η Επιτροπή έπρεπε να διαδραματίσει, προωθώντας τα πλεονεκτήματα των νέων τεχνολογιών και την ανάγκη να εξασφαλιστεί πρόσβαση πληροφόρησης για όλους τους πολίτες. Αναφερόταν, επίσης, στη χρήση αυτών των νέων τεχνολογιών ως προς την παροχή κυβερνητικής πληροφόρησης στους πολίτες της Ευρώπης, αν και με έμμεσο τρόπο. Στο πλαίσιο της έκθεσης, οι νέες τεχνολογίες πληροφόρησης αντιμετωπίζονταν ως μέσο προώθησης «της συνοχής» και ελαχιστοποίησης των αποτελεσμάτων των γεωγραφικών αποστάσεων μέσω της ανάπτυξης ενός μεγάλου δικτύου δημόσιας διοίκησης. Προβλεπόταν, εξάλλου, η ανάπτυξη

Η Επιτροπή, προκειμένου να συνεχίσει το έργο που είχε εγκαινιάσει με την έκθεση Bangemann, καθιέρωσε το 1995, ένα Φόρουμ για την κοινωνία της πληροφορίας, όπου μετείχαν εκδότες, παραγωγοί, προμηθευτές (providers) της πληροφόρησης και ποικίλες ομάδες χρηστών και ειδικών από το χώρο των τηλεπικοινωνιών. Το φόρουμ ασχολήθηκε με τον προσδιορισμό και τη συζήτηση για τις επιπτώσεις της κοινωνίας της πληροφορίας στην Ευρώπη.¹

Εν τέλει, η νέα στρατηγική επικοινωνίας της Επιτροπής φαινόταν να έχει δύο κύριους στόχους: να παράσχει προς το κοινό πρόσθετη πληροφόρηση για την ΕΕ, προσδοκώντας ότι θα ενθαρρύνει την υποστήριξη για την ευρωπαϊκή ενοποίηση, και να καταστήσει πιο κατανοητή και πιο ανοικτή τη διακυβέρνηση. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, η Επιτροπή χρησιμοποίησε ποικίλα σχήματα πληροφόρησης συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακών -έντυπο υλικό- και των νέων τεχνολογιών, όπως το Διαδίκτυο (Sheehy 1997: 22).

Ειδικότερα, η Επιτροπή υλοποίησε τη νέα προσέγγιση² για την πολιτική της σε θέματα πληροφόρησης και επικοινωνίας, το 1993, αναθέτοντας στις Γενικές Διευθύνσεις (στο εξής: ΓΔ) την πληροφόρηση για τις πολιτικές της αρμοδιότητάς τους (κατά τομείς πληροφόρησης), και στη ΓΔ Χ την πληροφόρηση και το συντονισμό της πολιτικής στον τομέα της πληροφόρησης και της επικοινωνίας (γενική πληροφόρηση). Έτσι, η ΓΔ Χ διαχειριζόταν: (α) τις ενέργειες διαρκούς πληροφόρησης και επικοινωνίας, που χωρίζονταν σε «Γενικά μέτρα πληροφόρησης και επικοινωνίας σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση»,³ «Δίκτυο πληροφόρησης» και

ενός δικτύου επικοινωνιών, που θα επέτρεπε την ανταλλαγή ηλεκτρονικών δεδομένων (π.χ. ως προς τους φόρους, το τελωνείο, την υγειονομική περίθαλψη, την κοινωνική ασφάλιση και τις στατιστικές) μεταξύ των κυβερνητικών θεσμικών οργάνων στην Ευρώπη. Ενώ η δημιουργία ενός τέτοιου δικτύου απέβλεπε αρχικά στην αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση πόρων, βασικό μέλημα ήταν, σύμφωνα με την έκθεση, η επέκταση αυτού του νέου δικτύου, προκειμένου να συνδέσει το ευρύ κοινό με τα τοπικά, εθνικά, και πιθανώς με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (Sheehy 1997: 121-122).

¹ Η πρώτη έκθεση, που παρουσιάστηκε τον Ιούλιο του 1996, πρότεινε, μεταξύ άλλων, ότι οι νέες τεχνολογίες [πληροφόρησης] έπρεπε να χρησιμοποιηθούν, για να συμπεριλάβουν τους πολίτες που είχαν παραλειφθεί από τις κυβερνητικές ενέργειες και να τους εντάξουν στη διαδικασία χάραξης αποφάσεων.

² Ενδεικτικά αναφέρουμε το SEC (93) 916/9 «Η πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της Επιτροπής: νέα προσέγγιση» και το SEC (93) 1248/3 «Μηχανισμός προγραμμάτων πληροφόρησης». Άλλες προτάσεις που καταρτίστηκαν για την εφαρμογή νέων διαδικασιών και δομών είναι οι εξής: α) SEC (94) 80/4, όπου καθορίζονταν οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των γραφείων της Επιτροπής στα κράτη μέλη, β) SEC (94) 82/4, όπου σκιαγραφούνταν οι γενικοί στόχοι των δραστηριοτήτων εξωτερικής πληροφόρησης και επικοινωνίας σε σχέση με τρίτες χώρες, γ) SEC (94) 488, όπου παρουσιάζονταν το λειτουργικό πλαίσιο σχετικά με τα δίκτυα πληροφόρησης.

³ Τα μέτρα αυτά, που απευθύνονταν στους ευρωπαίους πολίτες, κάλυπταν δραστηριότητες και ενέργειες πληροφόρησης για την Ευρώπη. Αυτές διεξάγονταν από την Επιτροπή σε συνεργασία με τα άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Οι διαχειριστικές μονάδες που συμμετείχαν στην ανάπτυξη σχεδίων

«Προγράμματα πληροφόρησης για τρίτες χώρες»,¹ και (β) ειδικά μέτρα πληροφόρησης, που ενσωματώνονταν στο Πρόγραμμα Prince: «Ενέργειες πληροφόρησης για τις ειδικές πολιτικές». Οι ενέργειες διαρκούς πληροφόρησης και επικοινωνίας στόχευαν στην ενημέρωση του ευρωπαϊού πολίτη για γενικά θέματα και δραστηριότητες της ΕΕ, ενώ τα μέτρα πληροφόρησης ειδικού χαρακτήρα ή προτεραιότητας αφορούσαν στις ειδικές πολιτικές ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, που ήταν στην επικαιρότητα.²

Ωστόσο, ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο «Δίκτυο πληροφόρησης», μέτρο που αφορούσε κυρίως στη χρηματοδότηση των ενεργειών διαρκούς πληροφόρησης μέσω ειδικών συμφωνιών με δίκτυα τεσσάρων τύπων: i) Info-Points Europe, ενημερωτικά γραφεία για την Ευρώπη-IPE,³ ii) Σταυροδρόμια Αγροτικής Πληροφόρησης και Κινητοποίησης (ΣΑΠΚ),⁴ iii) Αστικά Φόρουμ (ΑΦ)⁵ και iv) Κέντρα Ευρωπληροφόρησης (ΚΕΠ).⁶

ανήκαν στη ΓΔ Χ, ενώ η αποκεντρωμένη διεξαγωγή εξασφαλιζόταν, κατά ένα μέρος, με τη συμμετοχή των γραφείων της Επιτροπής στα κράτη μέλη.

¹ Με αυτό το μέτρο καλύφθηκε η χρηματοδότηση σχεδίων, που σκοπό είχαν να προβάλουν την εικόνα της Κοινότητας σε στοχευμένο κάθε φορά κοινό, ικανό να διαμορφώσει την κοινή γνώμη (π.χ. σε σχολές και πανεπιστήμια, εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια, συνδικαλιστικές, επαγγελματικές και βιοτεχνικές ενώσεις) σε χώρες εκτός της ΕΕ. Η ΓΔ Χ ανέπτυξε κάποιες στρατηγικές πληροφόρησης περιφερειακού τύπου, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των κυριότερων περιφερειών του πλανήτη και καθορίζοντας ειδικούς στόχους και βασικά μηνύματα για κάθε περιφέρεια.

² Οι ειδικές δραστηριότητες εντάσσονταν στο πρόγραμμα Prince, που χρηματοδοτούνταν από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, καλύπτοντας τρεις εκστρατείες πληροφόρησης: «Πρώτα οι πολίτες», «Ευρώ» και «Οικοδομούμε μαζί την Ευρώπη». Αυτές διοργανώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή. Ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 1995, με σκοπό την τόνωση της συζήτησης σχετικά με μείζονα θέματα. Για τη διαχείριση του προγράμματος Prince, συγκροτήθηκε ειδική ομάδα στο πλαίσιο της ΓΔ Χ, η οποία συνεργάστηκε κυρίως με τη ΓΔ XV (για την εκστρατεία «Πρώτα οι πολίτες») και με τη ΓΔ II (για την εκστρατεία «Ευρώ»), ενώ είχε αποκλειστικά την ευθύνη για την τρίτη εκστρατεία («Οικοδομούμε μαζί την Ευρώπη»).

Η αποκεντρωμένη εφαρμογή του προγράμματος Prince εξασφαλίστηκε μέσω ενός συστήματος συμφωνιών με ορισμένα κράτη μέλη, με τη συμμετοχή των γραφείων της Επιτροπής στα κράτη μέλη και μέσω ενός συνόλου δικτύων πληροφόρησης που υποστηρίζονταν από τη ΓΔ Χ/Β/3. Κάθε μία από τις τρεις εκστρατείες απαιτήσε την εκπόνηση ενός προγράμματος επικοινωνίας από την ειδική ομάδα του Prince και την έγκρισή του από μια διευθύνουσα ομάδα. Έτσι, το 1996 και 1997 διεκπεραιώθηκαν 235 και 662 σχέδια αντιστοίχως, βάσει των εν λόγω προγραμμάτων επικοινωνίας.

³ Παρείχαν στο ευρύ κοινό βασικές πληροφορίες για την ΕΕ και τις πολιτικές της, διανέμοντας παράλληλα εκδόσεις της Επιτροπής για γενικά θέματα.

⁴ Αυτά είχαν αναλάβει την πληροφόρηση όλων των τμημάτων της αγροτικής κοινωνίας για την ΕΕ-ειδικότερα για τις πολιτικές και τα προγράμματα της Ένωσης που ενδεχομένως ενδιέφεραν άμεσα τα εν λόγω τμήματα.

⁵ Φιλοξενούνταν από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης που διέθεταν πείρα στην τοπική ανάπτυξη και τη δημόσια πληροφόρηση. Σχεδιάζονταν έτσι, ώστε τα πρόσωπα που δραστηριοποιούνταν σε υποθέσεις της πολιτείας και του απλού πολίτη, να συμμετέχουν στη στρατηγική της ΕΕ για την εξέλιξη προς ένα μοντέλο ανάπτυξης που σέβεται το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους.

⁶ Βρίσκονταν στις πρωτεύουσες ορισμένων κρατών κι είχαν συγκροτηθεί από την Επιτροπή και τις Αρχές των χωρών υποδοχής τους. Είχαν ως αποστολή να πληροφορούν το ευρύ κοινό, να απαντούν σε αιτήσεις για ενημέρωση, που υποβάλλονταν από ομάδες συμφερόντων, και να προσφέρουν χώρους για συναντήσεις, κατάρτιση και άλλες δραστηριότητες σχετικές με την Ευρώπη. Αρχικά, υπήρχαν τρία

Επίσης, η ΓΔ Χ μεριμνούσε συνεχώς για τη γεωγραφική ισορροπία μεταξύ των ΚΜ και των διαφόρων περιφερειών ως προς την εγκαθίδρυση κέντρων πληροφόρησης. Έτσι, όφειλε να λαμβάνει υπόψη τα δίκτυα Eurodesks, τα διασυνοριακά κέντρα πληροφόρησης και παροχής συμβουλών στους καταναλωτές, τα ευρωπαϊκά κέντρα πληροφόρησης κ.ά. που εξαρτώνταν από άλλες ΓΔ της Επιτροπής (ΓΔ ΧΙΙΙ, ΧVI, ΧΧΙΙ, ΧΧΙΙΙ, ΧΧΙV).

Αρκετές ανακοινώσεις (έξι κατά τη χρονική περίοδο 1993-1997, και μία το 1998) που εγκρίθηκαν από την Επιτροπή, κάλυπταν διάφορες πτυχές της εν λόγω πολιτικής (γενική προσέγγιση, ενημερωτικά σχέδια, ρόλο των Αντιπροσωπειών¹ της Ένωσης στα κράτη μέλη, πληροφόρηση των τρίτων χωρών, δίκτυα και κέντρα διαμεταβίβασης, δράσεις προτεραιότητας για την πληροφόρηση, στρατηγική πληροφόρησης για το ευρώ). Συνάμα, σκιαγραφούσαν το πλαίσιο, που καθόριζε τους γενικούς στόχους, τα συστήματα διαχείρισης και τους εφαρμόσιμους κανόνες κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων πληροφόρησης.

Μία από τις Διευθύνσεις ανέλαβε το σχεδιασμό της πληροφόρησης και το διύπηρεσιακό συντονισμό, ενώ ο ρόλος των Αντιπροσωπειών ενδυναμώθηκε, κυρίως ως προς τον επιτόπιο συντονισμό του δικτύου των κέντρων διαμεταβίβασης. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι από το 1993, η ΓΔ Χ απέκτησε τα μέσα, για να διερευνά τις επιπτώσεις των δράσεων της στον τομέα της πληροφόρησης.² Ωστόσο, η αξιολόγηση της πολιτικής στον τομέα της πληροφόρησης εντασσόταν στο φάσμα της συνολικής αξιολόγησης της ΓΔ Χ. Το 1998 φάνηκε ότι η ΓΔ Χ είχε πλέον καθορίσει τους στόχους της όσον αφορά τις δικές της πρωτοβουλίες στον τομέα της πληροφόρησης και της επικοινωνίας, αφού προβλέπονταν από τότε: (1) η *Ευρώπη μέσω δορυφόρου* (EBS), (2) το δίκτυο ομιλητών, (3) η θέσπιση συστήματος συνεχούς αξιολόγησης των κέντρων πληροφόρησης και (4) δράσεις προτεραιότητας στον τομέα της πληροφόρησης.

κέντρα -στο Παρίσι, τη Λισαβόνα και το Βερολίνο- ενώ αργότερα λειτούργησε ένα στη Ρώμη (βλ. <http://www.cide.it/>). Το κέντρο πληροφόρησης του Παρισιού έκλεισε λίγα χρόνια αργότερα. Μέρος του προσωπικού του διοχετεύθηκε σε ένα άλλο κέντρο πληροφόρησης, που άνοιξε το Μάιο του 2006 και διαχειρίζεται τον ιστοχώρο *Toute l'Europe* (βλ. <http://www.touteleurope.fr/>). Το ΚΕΠ της Λισαβόνας, από την 1^η Ιανουαρίου 2008, ενσωματώθηκε σε ένα τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων της Πορτογαλίας, ενώ το αντίστοιχο Κέντρο στο Βερολίνο αποτελεί πια μέρος του δικτύου *Europe Direct*.

¹ Στα κράτη μέλη, η πολιτική της πληροφόρησης για την ΕΕ εφαρμοζόταν κυρίως από τα γραφεία της Επιτροπής. Μετά την αναδιοργάνωση της ΓΔ Χ, την 1^η Αυγούστου 1997, ο τίτλος που δόθηκε στα αυτά τα γραφεία που βρίσκονταν στα κράτη μέλη είναι «Αντιπροσωπεία».

² Εφαρμόζοντας τη διαδικασία της πρόσκλησης υποβολής προσφορών κατέστη δυνατή η υπογραφή δέκα συμβάσεων- πλαισίων με εξωτερικές επιχειρήσεις, ειδικευμένες στις αξιολογήσεις.

Η Επιτροπή προσπάθησε να συνεργαστεί με τα υπόλοιπα θεσμικά όργανα σε όλους τους τομείς, προκειμένου να εφαρμοσθεί η εν λόγω πολιτική και να εξασφαλιστεί εσωτερικός συντονισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συγκεκριμένα, στενή συνεργασία αναπτύχθηκε με τις υπηρεσίες του Κοινοβουλίου, όπως υποδηλώνεται από την τακτική υποβολή εκθέσεων της Επιτροπής στο Κοινοβούλιο. Επίσης, διοργανώθηκαν συνεδριάσεις από κοινού με το Συμβούλιο και τους αρμόδιους της πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας των κρατών μελών, με στόχο την εναρμόνιση και το συντονισμό των δράσεων πληροφόρησης.

Ο εσωτερικός συντονισμός της Επιτροπής ενισχύθηκε σημαντικά με το πέρασμα του χρόνου.¹ Έτσι, τα σχέδια πληροφόρησης, που συνδέονταν με τις πρωτοβουλίες της Επιτροπής, τέθηκαν σε εφαρμογή και αποτέλεσαν το αντικείμενο μεταρρύθμισης, το 1996. Η τελευταία αποτυπώθηκε στις τακτικές συνεδριάσεις της διευθύνουσας επιτροπής, στις νέες κοινοτικές πρωτοβουλίες που απαιτούσαν σχέδια πληροφόρησης, στην ετήσια εκπόνηση ολοκληρωμένου προγράμματος για την πολιτική πληροφόρησης και στις επιμέρους ομάδες, που εργάζονταν για το συντονισμό των δράσεων πληροφόρησης κατά τομείς των κοινοτικών πολιτικών.

Οι γενικοί στόχοι –αποκέντρωση,² συντονισμός, χρησιμοποίηση των νέων μέσων επικοινωνίας- προσδιορίζονταν βάσει κανονιστικού πλαισίου, ενώ η Επιτροπή ανά έτος καθόριζε επιπρόσθετους, ειδικούς στόχους³ όσον αφορά τη γενική της πολιτική σε θέματα πληροφόρησης (π.χ. το 1998 δόθηκε προτεραιότητα στις δράσεις μέσω της τηλεόρασης, στις άμεσες δράσεις που απευθύνονταν στον πολίτη, στις δράσεις που αφορούσαν τις γυναίκες, και στο συντονισμό των δικτύων των κέντρων διαμεταβίβασης της πληροφόρησης σε όλη την Ευρώπη έναντι των δράσεων που αφορούσαν τις γραπτές εκδόσεις, τα συνέδρια, τα σεμινάρια και τις εκθέσεις).

Αναμφίβολα, η αποκέντρωση ήταν ένας από τους κύριους στόχους της πολιτικής στον τομέα της πληροφόρησης. Υλοποιήθηκε σταδιακά με: (1) την

¹ Επειδή η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι πριν από το 1993 υπήρχε έλλειψη συντονισμού, αποφάσισε να ενισχύσει την εν λόγω πτυχή.

² Η ανάπτυξη του δικτύου των κέντρων πληροφόρησης σε ένα κράτος μέλος εξαρτάται από πολλές παραμέτρους, και ιδίως από τις εθνικές ιδιαιτερότητες, οι οποίες έχουν βαρύνουσα σημασία στο πλαίσιο της αποκέντρωσης. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο το σύστημα ευρωπαϊκής πληροφόρησης βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις βιβλιοθήκες, όπου παρέχεται τεχνική βοήθεια, έγγραφα τεκμηρίωσης και κατάρτιση από την Αντιπροσωπεία. Αυτό δικαιολογείται εκεί από το γεγονός ότι το κοινό συνηθίζει να απευθύνεται στις δημόσιες βιβλιοθήκες.

³ Ουσιαστικά, η ΓΔ Χ καθόριζε τους ετήσιους στόχους -συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδοτικής πλευράς- για τις δραστηριότητες πληροφόρησης. Οι πιστώσεις εγκρίνονταν βάσει του σχεδίου του ετήσιου προγράμματος, που είχαν υποβάλει οι διοικητικές μονάδες και οι Αντιπροσωπείες, ενώ ακολουθούσαν πιστά οι προτεραιότητες της Επιτροπής.

ανάθεση ευθυνών στις Αντιπροσωπείες της Ένωσης στα ΚΜ, (2) τη συντονισμένη ανάπτυξη περισσότερων από 800 κέντρων διαμεταβίβασης στον ευρωπαϊκό χώρο, (3) τις συμφωνίες με τα ΚΜ για κοινές δράσεις και (4) τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στις δράσεις πληροφόρησης της Ένωσης.

Ειδικότερα, η Επιτροπή φρόντισε να αξιοποιήσει -ήδη από το 1995- τις νέες τεχνολογίες, και ιδίως το Internet, που εξακολουθούν να παρέχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε πολυάριθμους πολίτες, κυρίως στους νέους, με περιορισμένο κόστος. Αξιόλογη είναι η πολύγλωσση δικτυακή πύλη Europa στο Internet, που διακρίνεται για την ποιότητά της.

Παράλληλα, διάφορες δράσεις προτεραιότητας για την πληροφόρηση εκπονήθηκαν με το Κοινοβούλιο στο πλαίσιο του προγράμματος PRINCE.¹ Μέσω αυτών των δράσεων, πόροι και πληροφόρηση επικεντρώθηκαν σε σημαντικά θέματα επικαιρότητας (δικαιώματα του πολίτη, συνθήκη του Άμστερνταμ, ευρώ),² ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία με το Κοινοβούλιο -ιδίως για το ευρώ- και να υλοποιηθούν ενημερωτικές εκστρατείες από κοινού με τα κράτη μέλη.

Όσον αφορά τη διαχείριση, η πλαισίωσή της ενισχύθηκε περαιτέρω με το μνημόνιο³ για τις επιδοτήσεις στον τομέα της πληροφόρησης και της επικοινωνίας. Εξάλλου, η οπτική της νέας προσέγγισης συνεπαγόταν την αποκεντρωμένη χρησιμοποίηση των δημοσιονομικών μέσων για τις δραστηριότητες πληροφόρησης της Επιτροπής, πέραν της γενικής πληροφόρησης.⁴ Έτσι, από το 1995, καθιερώθηκε η κατάρτιση ενός ευρετηρίου πόρων, διαθέσιμων για την πληροφόρηση και την επικοινωνία.⁵ Η Επιτροπή, συμπληρώνοντας το εν λόγω ευρετήριο, εφάρμοσε το

¹ Στις 11 Οκτωβρίου 1995, η Επιτροπή ενέκρινε την ανακοίνωση SEC (95) 1672 σχετικά με τις δραστηριότητες πληροφόρησης στο πλαίσιο του προγράμματος Prince. Ωστόσο, επειδή το εν λόγω πρόγραμμα είχε ενταχθεί στην πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας, δεν απαιτούσε νομική βάση για την οργάνωση της λειτουργίας των ειδικών δραστηριοτήτων πληροφόρησης.

Για την υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος, όπως και για το δίκτυο των κέντρων διαμεταβίβασης, οι Αντιπροσωπείες διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο (παρακολούθηση των συμβάσεων Prince για τα κράτη μέλη, επιτόπιο συντονισμό των δραστηριοτήτων, διαχείριση της πληροφόρησης για τα κέντρα).

² Η Επιτροπή ενέκρινε το 1998 ανακοίνωση σχετικά με τη στρατηγική πληροφόρησης για το ευρώ (COM(98) 39).

³ Το εν λόγω μνημόνιο προετοιμάστηκε το 1997 και ίσχυσε από την 1^η Ιανουαρίου 1998, οπότε κάθε χρηματοδοτική συμμετοχή αποτελούσε αντικείμενο σύμβασης χρηματοδότησης, που υπογράφονταν από δύο μέρη.

⁴ Παρόλο που η Επιτροπή παραδεχόταν ότι το σύνολο των δράσεων γενικής πληροφόρησης των κέντρων διαμεταβίβασης έπρεπε να χρηματοδοτείται από ένα μόνο κονδύλιο, αυτό εφαρμόστηκε μόνο από το 1998. Στο παρελθόν κάτι τέτοιο δεν ήταν πλήρως εφικτό εξαιτίας της ασάφειας στα σχόλια του προϋπολογισμού.

⁵ Η αύξηση που παρατηρήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1995-1997 οφειλόταν κυρίως στη θέσπιση του προγράμματος Prince. Ωστόσο, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ολοκληρωμένη δημοσιονομική πολιτική ως προς τις δραστηριότητες πληροφόρησης πριν από το 1995. Τότε -έχοντας προηγηθεί

1998 ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τις δράσεις πληροφόρησης,¹ το οποίο βασιζόταν σε έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί σε όλες τις υπηρεσίες της και αντανάκλούσε συνολικά την πολιτική που εφάρμοζε η Επιτροπή στον τομέα της πληροφόρησης. Έτσι, από το 1999 οι προβλεπόμενες πιστώσεις για καθεμία από τις δράσεις περιλαμβάνονταν, επίσης, στο ολοκληρωμένο αυτό πρόγραμμα. Επιπλέον, στην αρχή κάθε έτους ήταν γνωστές οι πιστώσεις αναλήψεων υποχρεώσεων, που χορηγούνταν για όλες τις δραστηριότητες πληροφόρησης της Επιτροπής.

Ωστόσο, σε έκθεση για τα μέτρα πληροφόρησης και επικοινωνίας, που εγκρίθηκε από το Ελεγκτικό Συνέδριο στο Λουξεμβούργο (συνεδρίαση 14-15 Οκτωβρίου 1998) αναφέρονταν, μεταξύ άλλων, ότι η εφαρμογή μέτρων στο πλαίσιο της πολιτικής για την πληροφόρηση και την επικοινωνία είχε ασθενές ρυθμιστικό πλαίσιο. Υπογραμμιζόταν ότι η Επιτροπή δεν είχε ορίσει πλήρως ούτε τους γενικούς στόχους της πολιτικής για την πληροφόρηση, ούτε τα διαχειριστικά συστήματα και τους κανόνες που έπρεπε να διέπουν αυτόν τον τομέα, ούτε τα διαθέσιμα ενδεικτικά κεφάλαια, ούτε μια κατανομή των κεφαλαίων αυτών ανά στόχο. Από την άλλη πλευρά, η έκθεση τόνιζε ότι η ΓΔ X είχε θέσει τους γενικούς άξονες με τις ανακοινώσεις SEC (93) 916/9 («Η πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της Επιτροπής: νέα προσέγγιση») και SEC (93) 1248/3 («Μηχανισμός προγραμμάτων πληροφόρησης»).

Βάσει των προαναφερθέντων μπορούμε να εικάσουμε ότι η Επιτροπή δεν είχε συντονισμένη γενική στρατηγική για την πολιτική επικοινωνίας. Απαιτούνταν, επομένως, κατάλληλος μηχανισμός -τα προγράμματα πληροφόρησης- ώστε να ενσωματωθεί η διάσταση της πληροφόρησης και της επικοινωνίας σε όλες τις πολιτικές της Επιτροπής, οι οποίες είχαν εξωτερικές συνέπειες.

Στην ίδια έκθεση προβλεπόταν, εξάλλου, ότι η αναδιοργάνωση της ΓΔ X απαιτούσε σαφή διαχωρισμό μεταξύ καθηκόντων σχεδιασμού και καθηκόντων εκτέλεσης -μέσω της ενδυνάμωσης των γραφείων της Επιτροπής στην Κοινότητα, τα

αίτηση της Γενικής Επιθεώρησης Υπηρεσιών- διαμορφώθηκε από τη ΓΔ XIX για πρώτη φορά κατάλογος των διαθέσιμων, δημοσιονομικών πόρων για τις δραστηριότητες πληροφόρησης σε όλες τις υπηρεσίες της Επιτροπής. Έκτοτε, αυτό πραγματοποιούνταν ετησίως και τα αποτελέσματα γνωστοποιούνταν στη διευθύνουσα επιτροπή για την πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας.

¹ Διάφορα προγράμματα πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της ΓΔ X, ενσωματώνονταν στο ετήσιο πρόγραμμα δράσεων πληροφόρησης της Επιτροπής, ενισχύοντας σημαντικά το συντονισμό μεταξύ των Γενικών Διευθύνσεων, όπως είχε συστήσει το Συμβούλιο.

Τα προγράμματα πληροφόρησης, δηλαδή τα έγγραφα που υποβάλλονταν από τις ΓΔ στη ΓΔ X για έγκριση, εκπονούνταν, όταν μία ΓΔ πρότεινε κάποια πρωτοβουλία στην Επιτροπή.

οποία έπρεπε να καθοδηγούν τα δίκτυα πληροφόρησης στις διάφορες χώρες. Επίσης, κρινόταν αναγκαία η ενίσχυση του ρόλου της ΓΔ Χ ως προϊσταμένης αρχής σε σχέση με τα γραφεία της Επιτροπής.

Ως προς τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής πληροφόρησης της Επιτροπής, η έκθεση τόνιζε ότι έπρεπε να βασίζεται σε ένα αποτελεσματικό σύστημα δικτύων πληροφόρησης. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούνταν ότι η πείρα που είχαν αποκτήσει τα Κέντρα Ευρωπληροφόρησης (ΚΕΠ)¹ στο Παρίσι, τη Λισαβόνα και το Βερολίνο, έπρεπε να αξιοποιηθεί περαιτέρω για εφαρμογή σε όλη την Κοινότητα.

Επίσης, δεδομένης της ύπαρξης τριών τύπων² γραπτής συμφωνίας μεταξύ Επιτροπής και κρατών μελών -ανάλογα με το χαρακτήρα του δικτύου- το Ελεγκτικό Συνέδριο υπογράμμισε ότι το σύστημα των συμφωνιών δεν είχε ακόμα εφαρμοστεί στο σύνολο των δικτύων, επιφέροντας, σε αρκετές περιπτώσεις, καθυστέρηση στη μεταφορά κεφαλαίων από τη ΓΔ Χ και θέτοντας σε κίνδυνο τη λειτουργία των δραστηριοτήτων πληροφόρησης. Επίσης, διαπιστωνόταν έλλειψη εναρμόνισης των τριών τύπων συμφωνίας ως προς το επίπεδο ενίσχυσης (αρχική επιχορήγηση και συνεχόμενες επιχορηγήσεις).

Στην ίδια έκθεση, το Ελεγκτικό Συνέδριο έκρινε ότι, κατά τη διετία 1995-1997, οπότε διενεργήθηκε ο έλεγχος, σημειώθηκαν λιγιστές αξιολογήσεις από τη ΓΔ Χ στον τομέα της πολιτικής για την πληροφόρηση. Επιπλέον, θεωρούσε ότι ήταν ανεπαρκές το ενδιαφέρον για την επιτόπια υλοποίηση των σχεδίων πληροφόρησης και τη συνέχιση των δραστηριοτήτων των Γραφείων της Επιτροπής.³

Πέραν των άλλων, ήταν αναγκαίο ένα βελτιωμένο σύστημα αξιολόγησης για την αποτελεσματικότητα των κοινοτικών δαπανών, όσον αφορά την επίτευξη των

¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι είχε παρασχεθεί στα ΚΕΠ κοινοτική στήριξη με τη μορφή ετήσιων επιχορηγήσεων κατά την περίοδο 1992-1997. Ειδικά για το ΚΕΠ του Παρισιού, η Επιτροπή θεωρούσε ότι μπορεί να χρησιμεύσει ως υπόδειγμα για παρόμοια σχέδια στα άλλα κράτη μέλη, αναπτύσσοντας δύο δραστηριότητες προτεραιότητας: (α) υποστήριξη στο δίκτυο κέντρων διαμεταβίβασης πληροφοριών που λειτουργούσε στη Γαλλία, και (β) παραγωγή και διανομή πληροφοριακών εγγράφων για το ευρύ κοινό. Το Ελεγκτικό Συνέδριο, παρόλο που αναγνώριζε τη συμβολή του Κέντρου στις δραστηριότητες τεκμηρίωσης και πληροφόρησης, εξέφραζε επιφυλάξεις ως προς τη βάση, επί της οποίας λάμβανε χρηματοδότηση.

² Όλοι οι τύποι προέβλεπαν σαφή περιγραφή των εργασιών των δικτύων, σύνταξη εκθέσεων ανά εξάμηνο και έτος, καθώς και όρους της παρεχόμενης οικονομικής ενίσχυσης.

³ Βάσει του υπομνήματος αριθ. 1887 της 13ης Μαρτίου 1995, το οποίο είχε εκδοθεί από το γενικό διευθυντή της ΓΔ Χ σε συμφωνία με τη Γενική Επιθεώρηση Υπηρεσιών, οι κεντρικές υπηρεσίες διενεργούσαν ελεγκτικές επισκέψεις στα γραφεία της Επιτροπής. Όμως, κατά τη διετία 1995-1997 πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε τέσσερα μόνο γραφεία της Επιτροπής (Ισπανίας και Ηνωμένου Βασιλείου το 1996, Γαλλίας και Πορτογαλίας το 1997).

αντικειμενικών σκοπών, που είχαν οριστεί σχετικά με τα στοχευόμενα κοινά. Η πιθανότητα αύξησης της χρηματοδότησης για τις δραστηριότητες της πολιτικής της πληροφόρησης επέτεινε αυτήν την ανάγκη. Επίσης, επιβαλλόταν, σύμφωνα με το Ελεγκτικό Συνέδριο, η βελτίωση των μεθόδων εκτίμησης και των συστημάτων παρακολούθησης στις κεντρικές υπηρεσίες της ΓΔ Χ. Η διαδικασία αξιολόγησης και επιθεώρησης έπρεπε να ενισχυθεί με: (α) περαιτέρω ανάπτυξη του σχεδίου ετήσιων αξιολογήσεων, καλύπτοντας τις διαρκείς και ειδικές δραστηριότητες της πολιτικής πληροφόρησης, (β) συχνότερη επιθεώρηση της χρησιμοποίησης των κεφαλαίων της ΓΔ Χ, προβλέποντας τακτική επίσκεψη ελέγχου σε κάθε γραφείο της Επιτροπής.

Τα Γραφεία της Επιτροπής καλούνταν να διαδραματίσουν πρωτεύοντα ρόλο, αφενός ως προς τη χρηματοδότηση των μόνιμων δικτύων, αφετέρου ως προς τις δραστηριότητες πληροφόρησης του προγράμματος Prince. Για την επίτευξη των ανωτέρω, η Επιτροπή έπρεπε να θεσπίσει έναν πολιτικό και δημοσιονομικό προγραμματισμό, θέτοντας τους γενικούς στόχους της πολιτικής πληροφόρησης, καθιερώνοντας τα διαχειριστικά συστήματα και καθορίζοντας τα διαθέσιμα ενδεικτικά κεφάλαια, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής αυτών των κεφαλαίων ανά στόχο. Στο πλαίσιο αυτό, η ΓΔ Χ καλούνταν να ενισχύσει τον εσωτερικό, συντονιστικό της ρόλο, για να βελτιώσει τις δραστηριότητες πληροφόρησης και επικοινωνίας της Επιτροπής (Επίσημη Εφημερίδα, αριθ. C 393 της 16/12/1998: 0047 – 0064).

3.1.3 Περίοδος 2000-2004

Μετά την παραίτηση της Επιτροπής Santer, το Μάρτιο του 1999, τα ηνία της Προεδρίας της Επιτροπής ανέλαβε ο Romano Prodi, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Η ΕΕ φάνηκε ότι προσπαθεί να επικοινωνήσει με τους πολίτες, από το 2001, οπότε εκδηλώθηκαν μερικές δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προσανατολισμένες σε αυτό το σκοπό. Είχαν, όμως, το χαρακτήρα μονόδρομης ενημέρωσης και πληροφόρησης για τις δραστηριότητες της ΕΕ. Ωστόσο, η Συντακτική Συνέλευση, που εγκαινιάστηκε ένα χρόνο μετά τη συνθήκη της Νίκαιας του 2000, είχε δεσμευτεί να κινητοποιήσει τους ευρωπαίους πολίτες σε μια συζήτηση για το μέλλον της ΕΕ και τη θέσπιση Συντάγματος. Το αποτέλεσμα, δυστυχώς, δεν ήταν ενθαρρυντικό, καθώς -

όπως επισημαίνουν οι Kurpas and Meyer (2007)¹- οι ευρωπαίοι πολίτες δεν αναμείχθηκαν ουσιαστικά σε αυτό το εγχείρημα, δεν ενημερώθηκαν αλλά ούτε και γοητεύτηκαν από αυτό. Η εκτίμηση των παραπάνω συγγραφέων είναι ότι αυτό ήταν θέμα δημοκρατικής επιλογής, εμπλοκής των πολιτών κι εμπιστοσύνης στην πολιτική, σε όλα τα επίπεδα.

Η Επιτροπή, κατά το χρονικό διάστημα 2001-2004, εξέδωσε τρεις ανακοινώσεις² σχετικά με την πληροφόρηση και την επικοινωνία. Σε γενικές γραμμές, οι ανακοινώσεις αυτές (1) συνέβαλαν στη βελτίωση των εταιρικών σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών, (2) καθόρισαν ορισμένους στόχους-κλειδιά, όπως τον πολυετή προγραμματισμό, την κοινή αντιμετώπιση των μηνυμάτων βάσει των συμφερόντων των πολιτών, την από κοινού δημιουργία «συνεργειών», τις καλύτερες πρακτικές και τη βελτίωση της αξιολόγησης των λαμβανομένων μέτρων, και (3) διευθέτησαν τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων επικοινωνίας (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2005).

Αξίζει να αναφέρουμε, επίσης, ότι η Επιτροπή, στις 6 Ιουλίου 2001, εξέδωσε ανακοίνωση *Για μια Ηλεκτρονική Επιτροπή - EUROPA δεύτερης γενιάς, προηγμένες υπηρεσίες Παγκόσμιου Ιστού προς τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και άλλους επαγγελματίες χρήστες*.³

3.2 Αναλυτικό πλαίσιο της περιόδου 1992-2004

Η Επιτροπή έχοντας προβληματιστεί έντονα από την απόρριψη -από το λαό της Δανίας- της Συνθήκης για την πολιτική Ένωση, το 2002, ακολούθησε, σύμφωνα

¹ “And the record is well known: citizens have remained for the most part uninvolved, uninformed and largely unimpressed. These are not problems of marketing, but go to the heart of democratic choice, civic engagement and trust in politics, at all levels.”

² (α) Ανακοίνωση σχετικά με το νέο πλαίσιο συνεργασίας για τις δραστηριότητες που αφορούν την πολιτική της πληροφόρησης και της επικοινωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(2001) 354 τελικό (*Communication on a new framework for co-operation on activities concerning the information and communication policy of the European Union*, COM(2001)354 final), που επικεντρώθηκε στα δίκτυα που παρείχαν πληροφόρηση στο ευρύ κοινό, (β) Ανακοίνωση σχετικά με στρατηγική πληροφόρησης και επικοινωνίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(2002) 350 (*A consultation paper on information policy: An information and communication strategy for the Union*, COM(2002)350), και (γ) Ανακοίνωση για την εφαρμογή της στρατηγικής της πληροφόρησης και της επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, COM(2004) 196 (*Implementing the information and communication strategy for the European Union*, COM(2004) 196).

³ Αυτή έφερε τον τίτλο: *Action Plan to improve communicating Europe by the Commission*.

με το Lodge (1994, όπως παραθέτει ο Meyer 1999: 624), μια ουσιαστική πολιτική και δημοσιονομική δέσμευση για τη βελτίωση της επικοινωνίας του θεσμικού οργάνου. Έτσι, σύμφωνα με το Dacheux (2003, όπως αναφέρει η Meillier 2007: 9), η Επιτροπή άρχισε να προωθεί μια πιο θετική (assertive) στρατηγική επικοινωνίας γύρω από τους άξονες της «πληροφόρησης» και του «δεδλεασμού» (seduction).

Ως προς τον πρώτο άξονα, η δραστηριότητα της Υπηρεσίας Εκδόσεων στο Λουξεμβούργο αυξήθηκε, με την παραγωγή φυλλαδίων παιδαγωγικού (pedagogic) χαρακτήρα για το ευρύ κοινό. Παράλληλα, ενθαρρύνθηκε η πρωτοβουλία της «τηλεόρασης χωρίς σύνορα», συνδράμοντας στην ανάδυση ενός «κοινού οπτικοακουστικού χώρου». Από πλευράς εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, ο Delors εμπιστεύθηκε στον Joao de Deus Pinheiro τη βελτίωση των δημόσιων σχέσεων του θεσμικού οργάνου.¹ Έτσι, του ανάθεσε τη θέση του πρώτου, αρμόδιου Επιτρόπου για την ενημέρωση και την επικοινωνία -που διοικητικά ενσωματώθηκαν από τη Γενική Διεύθυνση X (DG X).

Ο Meyer (1999: 624) διαπιστώνει ότι, παρά τη μεγάλη αύξηση του προϋπολογισμού για την επικοινωνία, οι δομικές και στρατηγικές μεταρρυθμίσεις που προτάθηκαν από τον Επίτροπο Pinheiro ήταν άστοχες, σε μεγάλο βαθμό, και τα αποτελέσματα δεν ήταν αξιόλογα. Σε πολιτικό επίπεδο, δεν αντιμετωπίστηκε καίρια η περιφρόνηση μερικών Επιτρόπων, που συχνά «θεωρούσαν τη συζήτηση για την κοινή γνώμη στο Κολλέγιο ως χάσιμο χρόνου και ήταν απρόθυμοι να υποστηρίξουν την πολιτική θέση τους στο κοινό», ενώ συνήθιζαν, σύμφωνα με την Andy Smith (2004: 7), να παρακάμπτουν την υπηρεσία των εκπροσώπων, για να χειρίζονται απευθείας τις επαφές με τον Τύπο. Ωστόσο, σε διοικητικό επίπεδο, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες παρακωλύονταν από τις τομεακές Γενικές Διευθύνσεις, που προστάτευαν τις αρμοδιότητες πληροφόρησης των τμημάτων τους από τον οριζόντιο συντονισμό, τον οποίο επιχειρούσε η νεο-οργανωμένη Γενική Διεύθυνση X.

Στον άξονα του «δεδλεασμού» (seduction), καθοριστική ήταν η συμβολή του Willy De Clercq², του οποίου τη γνώμη ασπάστηκε η Επιτροπή, προκειμένου να

¹ Με αυτό το σκεπτικό εκσυγχρονίστηκε η αίθουσα Τύπου των Βρυξελλών, αναπλασιάζοντας το έργο της υπηρεσίας των εκπροσώπων, προκειμένου να καλύπτουν «την προστασία της Επιτροπής και του Προέδρου της», ενώ σε καθημερινή βάση μετριοούνταν τα αποτελέσματα της θεσμικής πληροφόρησης στα ΜΜΕ, υποθάλποντας ενίοτε προπαγανδιστικούς στόχους.

² Βέλγος εμπειρογνώμονας στον τομέα της διαφήμισης και του μάρκετινγκ. Πρότεινε στην Επιτροπή να αντιμετωπιστεί η ΕΕ ως «μαρκαρισμένο προϊόν» (branded product), που απευθύνεται και προσαρμόζεται κάθε φορά σε στοχευμένο κοινό (π.χ. δημοσιογράφους, γυναίκες, νέους επιχειρηματίες, αγρότες και διάφορες άλλες ομάδες).

βελτιώσει την εικόνα της. Έτσι, προωθήθηκε η διοργάνωση πολυάριθμων γεγονότων και εκστρατειών πληροφόρησης γύρω από συμβολικά θέματα της Κοινότητας. Όμως, η κρίση επικύρωσης για την υιοθέτηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ φανέρωσε την αναποτελεσματικότητα της προαναφερόμενης προσπάθειας.¹

Έτσι, η Επιτροπή ενεργοποιήθηκε, εμπλουτίζοντας τη στρατηγική επικοινωνίας της με δύο στοιχεία: την «επικοινωνία» με την έννοια «της ακρόασης και του διαλόγου» και τη «διαφάνεια», νοούμενη ως πλήρη ανοικτότητα (openness) της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, όπως η Διακήρυξη αριθ. 17 της Συνθήκης του Μάαστριχτ εξηγούσε. Σύμφωνα με το Dacheux (2003: 4, όπως παραθέτει η Meillier 2007: 10), για πρώτη φορά από τη Συνθήκη της Ρώμης, αναγνωρίστηκε ότι η αναμενόμενη έκβαση της διάχυσης πληροφοριών δεν ήταν τόσο να πειστούν,² με κάθε τρόπο, οι ευρωπαίοι πολίτες, όσο να εμπλακούν και να παροτρυνθούν να συμμετέχουν στη διαδικασία της ενοποίησης. Η Επιτροπή, δηλαδή, επικύρωνε τη μετάβαση από την πληροφόρηση στη γνήσια επικοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη την αλληλεπίδραση με το κοινό. Όμως, αυτό το ενδιαφέρον για το διάλογο και τη συμμετοχή έσβησε γρήγορα.

Ακολούθως, η Επιτροπή -με Πρόεδρο το Santer³- επικεντρώθηκε στην υλοποίηση των εκστρατειών δημόσιας πληροφόρησης «PRINCE»,⁴ αποφεύγοντας να προωθήσει μια μεταρρύθμιση δομικού επιπέδου. Κατά το Meyer (1999: 625), ο Πρόεδρος επέλεξε το ρόλο ενός «ευσυνείδητου ενοποιητή» (dutiful consolidator).

Η δημόσια επικοινωνία, υποφέροντας από μια έλλειψη εκτίμησης, συνέχισε να αποτελεί περισσότερο μια «πρόσθετη υποχρέωση παρά στρατηγική προτεραιότητα, με στόχο τη δημόσια υποστήριξη.» Αυτό ήταν ένα θεμελιώδες λάθος εννοιολογικής φύσης.

Έτσι, η Επιτροπή Santer⁵ δεν κατόρθωσε να ανταποκριθεί στον επικοινωνιακό ρόλο της μέσα σε μια προοδευτικά κριτική ατμόσφαιρα των ΜΜΕ στις Βρυξέλλες.

¹ Ο Meyer (1999: 624) επισημαίνει ότι ο Πρόεδρος Delors δεν υποστήριξε ένθερμα τις μεταρρυθμίσεις Pinheiro, ειδικά από τότε που η μάλλον επεμβατική (manipulative) προσέγγισή του στην επικοινωνία, βασιζόμενη στο μάρκετινγκ και καθοδηγούμενη από την έκθεση de Clercq (1993), επιδείνωσε την κατάσταση με τα ΜΜΕ.

² Ο Eric Dacheux (όπως αναφέρει η Meillier 2007: 10) κάνει λόγο για «ρητορική του αναπόφευκτου.»

³ Ο Santer διατέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής από το 1995 ως το Μάρτιο του 1999.

⁴ Οι εκστρατείες PRINCE, και ιδιαίτερα τα μέτρα σχετικά με το ευρώ, τη διεύρυνση της ΕΕ και τη συζήτηση για μέλλον της Ευρώπης, αποτέλεσαν έναν από τους τομείς δραστηριότητας που μελετήθηκαν και αξιολογήθηκαν από τους Brüggemann, De Clerck-Sachsse, Kurpas (2006).

⁵ Ένα από τα λίγα επιτεύγματα της Επιτροπής Santer ήταν η καθιέρωση της αγγλικής ως επίσημης γλώσσας εργασίας στην αίθουσα Τύπου. Υπενθυμίζεται ότι επί Προέδρου Delors, οι ερωτήσεις υποβάλλονταν μόνο στα γαλλικά.

Τόσο οι στενοί συνεργάτες του Santer, όσο και ο ίδιος, με την πολιτική πείρα που διέθετε, δεν μπόρεσαν να κατανοήσουν επαρκώς τα ΜΜΕ και τη δημόσια επικοινωνία, με αποτέλεσμα την παραίτηση της Επιτροπής.¹ Όσοι υιοθέτησαν μια ανοικτή, ενεργό και μεταμελημένη στάση έναντι των ΜΜΕ και του Κοινοβουλίου τέθηκαν στο περιθώριο από τον Πρόεδρο και το στενό κύκλο του, που θεωρώντας την κρίση κυρίως ως διοργανική μάχη μεταξύ της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, χάραξαν μια αυστηρή γραμμή, για να διατηρήσουν τη θέση της Επιτροπής. Ο Πρόεδρος για αρκετό καιρό παρακολουθούσε από το περιθώριο τις προσπάθειες μεμονωμένων Επιτρόπων, που συχνά ήταν αδέξιες ως προς την υπεράσπιση του εαυτού τους. Η απόφαση της Edith Cresson να μηνύσει τη *Liberation* για τους ισχυρισμούς της, δεν είχε αίσια έκβαση, αφού έδωσε μεγαλύτερες διαστάσεις στην υπόθεση.

Κατά γενική ομολογία, όσο η κρίση ξεδιπλωνόταν, τόσο η Επιτροπή υιοθετούσε μια «νοοτροπία φρουρίων, όντας αμυντική, επιθετική, μυστικοπαθής, εχθρική και απρόθυμη να αποκαλύψει πληροφορίες», αποτρέποντάς την να αντιμετωπίσει το θέμα κατά μέτωπο. Σύμφωνα με το Meyer (1999: 625), η προαναφερθείσα κρίση φανέρωσε ότι η Επιτροπή δεν είχε τις δομικές προϋποθέσεις για μια αποτελεσματική επικοινωνία -λόγω της προσωπικής και πολιτικής αδυναμίας του Προέδρου και της παρέμβασης των κρατών μελών στις υποθέσεις της Επιτροπής. Έτσι, οι σχολιαστές, όπως υπογραμμίζει η Meillier (1999: 10), κατηρίαζαν ξανά την έλλειψη επαρκούς πολιτικής θέλησης ως προς την εισαγωγή μιας σημαντικής επικοινωνιακής διαδικασίας με το κοινό, τις σοβαρές εσωτερικές δυσλειτουργίες και γενικά τη «συγκεχυμένη σχέση της Επιτροπής προς τη φύση της πληροφόρησης», που ενίοτε εμφάνιζε προπαγανδιστικές τάσεις.

Αναμφισβήτητα, τόσο η δέσμευση για δημόσια επικοινωνία όσο και η υλοποίησή της ποικίλουν στο πλαίσιο της Επιτροπής. Αυτό επαληθεύτηκε και στην περίπτωση της Επιτροπής Santer, την περίοδο 1995-99. Έτσι, παρατηρήθηκε ότι κάποιοι Επίτροποι, χρησιμοποίησαν την επικοινωνία των ΜΜΕ σκόπιμα, για να

¹ Η ανάλυση του Meyer φωτίζει λεπτομερώς το θέμα της παραίτησης της Επιτροπής Santer, το Μάρτιο του 1999. Ο Meyer διασαφηνίζει χαρακτηριστικά ότι η Επιτροπή δε συνειδητοποίησε ότι οι ελλοχεύουσες προσδοκίες της κοινής γνώμης, που εκφράστηκαν από τα αναγνωρισμένα ΜΜΕ και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, είχαν αλλάξει. Έτσι, η Επιτροπή ήρθε αντιμέτωπη με τις προσδοκίες νομιμότητας που αρμόζουν σε ένα πολιτικό –και όχι τεχνοκρατικό– όργανο, και όπως φάνηκε κυρίως στη διεπαφή (interface) της με τα ΜΜΕ, δεν μπόρεσε να ικανοποιήσει αυτές τις προσδοκίες.

λειτουργήσουν ως γέφυρα μεταξύ της Επιτροπής και των εθνικών κοινών.¹ Παράλληλα, άλλοι Επίτροποι απομονώνονταν από τη δημόσια λογοδοσία, εμποδίζοντας την ενεργό επικοινωνία των Μέσων, ενώ άλλοι ήταν επιφυλακτικοί, όταν μιλούσαν σε αυτά. Διαπιστώθηκε, επομένως, μια ετερόκλητη και, κατά ένα μεγάλο μέρος, απρόσεκτη στάση απέναντι στη δημόσια επικοινωνία (Meyer 1999: 626).

Εξετάζοντας τις επικοινωνιακές δραστηριότητες μέσα στην Επιτροπή από οργανωτική σκοπιά, ο Meyer (1999: 635)² διαπιστώνει ότι υπέφεραν από τα προβληματικά γνωρίσματα της ευρωπαϊκής γραφειοκρατίας. Υπογραμμίζει, δηλαδή: (1) τον κατακερματισμό τόσο της διοικητικής όσο και της πολιτικής εξουσίας (authority), (2) τη διεισδυτική τεχνοκρατική νοοτροπία και (3) την έλλειψη κατάλληλου επαγγελματικού προσωπικού.

Ειδικότερα, δεδομένου ότι η επικοινωνία της Επιτροπής με τα ΜΜΕ συνδέεται με τις γενικές διοικητικές ικανότητες και τις δομές της, ο κατακερματισμός των λειτουργικών στόχων και η έλλειψη πολιτικής επίβλεψης αποτέλεσε ένα σοβαρό πρόβλημα σε οργανωτικό επίπεδο. Οι επικοινωνιακές δραστηριότητες ήταν χωρισμένες και δεν συντονίζονταν επαρκώς, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μια ενιαία, οριζόντια επικοινωνία και ένα τμήμα Τύπου, στενά συνυφασμένο με την πολιτική λήψης αποφάσεων. Ο προϋπολογισμός πληροφόρησης, κατά το Meyer (1999: 627) διαχεόταν σε «δραστηριότητες πληροφόρησης», απαλλαγμένες από ειδήσεις, που συνδέονταν με τη ΓΔ Χ (DG 10) και τις μονάδες πληροφόρησης στο πλαίσιο κάθε Γενικής Διεύθυνσης, ενώ είχε ατονήσει η Υπηρεσία του Εκπροσώπου (SSP).

Αυτός ο λειτουργικός κατακερματισμός έγινε αντιληπτός -εκτός από τον τομέα της επικοινωνίας- και σε άλλους τομείς και επηρέασε το επίπεδο του πολιτικού μάνατζμεντ. Οι 24 διαφορετικές Γενικές Διευθύνσεις ήταν δύσκολο, ακόμα και για τους ίδιους τους Επιτρόπους, να ελεγχθούν. Εν μέρει, αυτό οφειλόταν στην υποστήριξη που έδειχναν τα κράτη μέλη για τους Γενικούς Διευθυντές,

¹ Ο Επίτροπος για τον ανταγωνισμό Karel van Miert αποτέλεσε το αντικείμενο της εξαιρετικής προσοχής των ΜΜΕ και υπήρξε παράδειγμα του πώς ένας Επίτροπος μπόρεσε να οικοδομήσει τη δημόσια υποστήριξη παρά τις κυβερνητικές αντιθέσεις. Η θετική τάση αυτής της κάλυψης (coverage) δεν οφειλόταν τόσο στο σημαντικό χαρτοφυλάκιο του, όσο στο ενδιαφέρον του Van Miert και των εκπροσώπων του, και στην επιδεξιότητα για επικοινωνία με τα μέσα, όπως επιβεβαίωναν πολλοί δημοσιογράφοι.

² “At the level of the Commission, we have seen how its public communication suffered from the fragmentation of political authority, the institution's technocratic mindset and the lack of adequate staffing.”

αντιμετωπίζοντάς τους ως «στρατηγικά εθνικά αποκτήματα» (strategic national assets). Οι Γενικές Διευθύνσεις, οι Διευθυντές και, ενίοτε, ακόμη και οι προϊστάμενοι της Μονάδας, διορίζονταν από τα κράτη μέλη βάσει των εθνικών συμφερόντων και των ποσοστώσεων, που εποπτεύονταν από τις Μόνιμες Αντιπροσωπείες. Υπό αυτήν τη μορφή, ήταν ουσιαστικά άθικτοι από τους Επιτρόπους, που οι ίδιοι ήταν μόνο δικαιούχοι. Η Επιτροπή υπό τον Prodi¹ είχε προσπαθήσει -μέσω αξιοκρατικών διαδικασιών διορισμού και αυτόματης περιστροφής εργασίας- να αποβάλει τα εθνικά φέουδα (fiefdoms), σημείωναν οι *Financial Times* (30.9.99, όπως παραθέτει ο Meyer 1999: 627), επειδή αυτή η παράλληλη δομή εμπόδιζε τη δημόσια επικοινωνία της Επιτροπής.

Σε ένα μικρο-επίπεδο, έχει υποστηριχθεί ότι η δημόσια επικοινωνία της Επιτροπής παρακωλύεται από μια νοοτροπία τεχνοκρατικής υψής και την έλλειψη επαγγελματιών επικοινωνίας σε όλο το θεσμικό όργανο. Λέγεται χαρακτηριστικά ότι η πολιτική συζήτηση ήταν εμφανής μόνο στο τέλος μιας τεχνοκρατικής διαδικασίας σύνταξης για την πολιτική (policy-drafting process).²

Η έλλειψη των επαγγελματιών επικοινωνίας αποτελούσε ένα σοβαρό ζήτημα. Οι διαμαρτυρίες που εκδηλώνονταν από πολλούς ανώτερους υπαλλήλους της Γενικής Διεύθυνσης X, καθώς και από την υπηρεσία του Εκπροσώπου, καταδείκνυαν ότι η επικοινωνία αντιμετωπιζόταν ακόμα ως δευτερεύουσα, χαμηλής ποιότητας δραστηριότητα, την οποία μπορούσε να ασκήσει οποιοσδήποτε. Από την άλλη μεριά, μεμονωμένοι εκπρόσωποι προσπαθούσαν να ευαισθητοποιήσουν και να εκπαιδεύσουν τις αντίστοιχες Γενικές Διευθύνσεις τους (π.χ. μέσω των σεμιναρίων κατάρτισης για τα MME).

Επιπλέον, η υπηρεσία του Εκπροσώπου δεν ήταν επαρκώς εξοπλισμένη, ώστε να ανταποκριθεί στο στόχο της. Δεδομένου του μεγάλου φόρτου εργασίας, δεν υπήρχε διαθέσιμος χρόνος για στρατηγικό προγραμματισμό, δράση ή ανατροφοδότηση στη λήψη αποφάσεων της Επιτροπής. Επίσης, κατά το Davis (1999, όπως παραθέτει ο Meyer 1999: 628), ήταν δύσκολο, για τους δημοσιογράφους που περιορίζονταν από αυστηρές προθεσμίες αντιγράφων, να αναμένουν σχολιασμό ή

¹ Ο Romano Prodi διατέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής από το Σεπτέμβριο του 1999 ως το 2004.

² Μετά από μήνες ή έτη εργασίας των εμπειρογνομόνων, οι πιθανές δημόσιες αντιδράσεις εξετάζονταν μόνο μερικές ημέρες πριν από την προγραμματισμένη υιοθέτηση των προτάσεων. Τότε, όμως, ήταν αργά για οποιεσδήποτε ουσιαστικές αλλαγές, αφού τα έγγραφα είχαν ήδη αρχίσει να διαρρέουν. Ωστόσο, πράγματι, η αναμονή των αντιδράσεων των MME και του δημόσιου ενδιαφέροντος είναι ένα δύσκολο έργο για κάθε γραφειοκρατία, που οφείλει να είναι ενήμερη για πολλά διαφορετικά εθνικά κοινά.

επιβεβαίωση από την Επιτροπή. Έτσι, συχνά οι εκθέσεις διοχετεύονταν σε μια εφημερίδα, χωρίς να έχει προηγηθεί γνωστοποίηση των απόψεων ή διόρθωση των ανακρίβειών από την Επιτροπή. Συνάμα, η έλλειψη επαγγελματισμού επεκτεινόταν και στην ίδια την υπηρεσία (Meyer 1999: 629).

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Thiel, (2006, όπως αναφέρει η Meillier 2007: 11) όχι μόνο η Επιτροπή, αλλά ολόκληρο το σύστημα της ΕΕ δεν μπόρεσε να εξισορροπήσει την εκστρατεία επικοινωνίας από τη μια μεριά, και έναν αντικειμενικό λόγο (discourse) για τη χάραξη πολιτικής από την άλλη. Δε δόθηκε βαρύτητα στη γνήσια πολιτική επικοινωνία.

Αναλαμβάνοντας καθήκοντα η Επιτροπή Prodi, είχε την πρόθεση να αντιμετωπίσει αυτό το εννοιολογικό ζήτημα, που υπό αυτήν τη μορφή, δε συνιστούσε πυξίδα της αποτελεσματικής επικοινωνίας. Όμως, η δημόσια πίεση ήταν τόσο έντονη προς την Επιτροπή του Romano Prodi, που πέραν του ότι υποχρεώθηκε ηθικά να αποκαταστήσει την αξιοπιστία της ευρωπαϊκής εκτελεστικής εξουσίας (executive), κλήθηκε να ανταποκριθεί και στις νέες απαιτήσεις επικοινωνίας.

Οι τελευταίες είχαν προκύψει πρωτίστως από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που επιδίωκαν, έστω και με αρκετή καθυστέρηση, την αναπλαισίωση των στρατηγικών επικοινωνίας τους -κάτω από το διπλό αντίκτυπο της διεύρυνσης και της επέκτασης των ευρωπαϊκών αρμοδιοτήτων τους, βάσει των συνθηκών του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ- όπως εξηγεί η Smith (2004: 7). Επομένως, ελλόχευε ο ακόλουθος κίνδυνος: η αναζήτηση των εξαπατημένων ανταποκριτών Μέσων για ευρωπαϊκή πληροφόρηση μπορούσε να μετατοπισθεί σε άλλα θεσμικά όργανα, κάτι που ενδεχομένως να είχε ανεπιθύμητα αποτελέσματα.

Ωστόσο, διάφορες τροποποιήσεις του «σώματος Τύπου» των Βρυξελλών ενέτειναν την πρόκληση επικοινωνίας. Το ευρωσκεπτικιστικό κλίμα που υπήρχε, σε συνδυασμό με την άφιξη των ανταποκριτών από τις σκανδιναβικές χώρες, και τους κλονισμούς που δημιουργήθηκαν από τα σκάνδαλα -όπως το σκάνδαλο απάτης υπό το Santer- προώθησαν μια έντονη απαίτηση ή μια «εμμονή» για διαφάνεια. Συνάμα, «επιθετικοί τρόποι ερωτήσεων (questioning) και μια αναζήτηση πληροφόρησης έξω από το χώρο της Επιτροπής σταδιακά κυριάρχησαν σε όλη την αίθουσα Τύπου» σύμφωνα με τις δηλώσεις των Clarisse και Quatremer¹ (που παραθέτει η Meillier 2007: 12)

¹ Οι Yves Clarisse και Jean Quatremer ήταν ανταποκριτές των γαλλικών Μέσων στις Βρυξέλλες.

Έτσι, ο Romano Prodi επιχείρησε έναν εκσυγχρονισμό της επικοινωνίας μεταξύ των οργάνων της ΕΕ, για να διασκεδάσει τις κριτικές. Η Επιτροπή -μετά από την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, το 1999- υπέβαλε μια ανακοίνωση¹ σχετικά με «ένα νέο πλαίσιο συνεργασίας στις δραστηριότητες σχετικά με την πολιτική ενημέρωσης και επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης», της οποίας ο τίτλος υποδήλωνε μια σπουδαία εννοιολογική μετατόπιση. Η ΕΕ, ακολουθώντας μια γνήσια «πολιτική», κι όχι μια απλή στρατηγική, φαινόταν αποφασισμένη να εκπληρώσει τους στόχους -ενημέρωση και επικοινωνία- στους οποίους έδινε διαφορετικό αλλά συναφή ορισμό. Αυτό, σε επίπεδο πολιτικής, συνεπαγόταν εξοπλισμό των θεσμικών οργάνων τόσο με λειτουργικά μέσα όσο και με κατάλληλους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους.

Ακολουθως, δύο άλλες ανακοινώσεις² που σχετίζονταν με το οργανωτικό επίπεδο συμπλήρωσαν την υλοποίηση της προαναφερθείσας ανακοίνωσης. Συγκεκριμένα, η νέα ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας -υπό την άμεση πολιτική εξουσία του Προέδρου της Επιτροπής- συμπεριέλαβε την προηγούμενη Γενική Διεύθυνση Χ και την υπηρεσία του πρωτοπόρου Εκπροσώπου. Κατά τον Urson³ (2003), η νέα Γενική Διεύθυνση δομήθηκε έτσι, ώστε να διευκολύνει τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ όλων των υπηρεσιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, ενώ συγχρόνως διαχειριζόταν τον εξυπηρετητή Euroρα και τις σχέσεις με τις ισοδύναμες υπηρεσίες των άλλων οργάνων.

Ως προς το θέμα των πόρων, αξίζει να σημειωθεί ότι προωθήθηκε ο «επαγγελματισμός» (professionalisation) του προσωπικού επικοινωνίας. Επιχειρήθηκαν, δηλαδή, εσωτερικές καταρτίσεις και εκδηλώθηκε μια αυξανόμενη εμπιστοσύνη στα δίκτυα πληροφόρησης -με τη μορφή νέων συνεργασιών με τις ΜΚΟ και τα κράτη μέλη- που εποπτεύονταν από τις Αντιπροσωπίες της Επιτροπής.

¹ COM (2001) 354, Βρυξέλλες, 27.6.2001. Σύμφωνα με αυτήν την ανακοίνωση μία σύγχρονη, αποτελεσματική και αξιόπιστη κοινοτική πολιτική πληροφόρησης πρέπει: (1) να έχει ως πυρήνα την υποχρέωση της Ευρώπης να πλησιάζει τους πολίτες της βάσει της αρχής της επικουρικότητας, της αρχής της διαφάνειας και της ανάγκης αποκέντρωσης της πληροφόρησης, (2) να είναι αποτέλεσμα στενής συνεργασίας μεταξύ των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και (3) να στηρίζεται σε εύχρηστες, αποκεντρωμένες και, όσο το δυνατό, λιγότερο γραφειοκρατικές διαχειριστικές ρυθμίσεις.

² Υποδηλώνονται οι COM (2002) 350, 10 Δεκεμβρίου 2002 και COM(2004) 196, 20 Απριλίου 2004.

³ Ο Urson είχε διατελέσει Διευθυντής του “Citizens First Programme”, που αποσκοπούσε να πληροφορήσει τους ανθρώπους σε όλα τα κράτη μέλη για τα δικαιώματά τους και τις ευκαιρίες στην ΕΕ και την Ενιαία Αγορά.

Σε έκθεσή του ο Urson (2003) συνέδεε τις έννοιες της πληροφόρησης και της συμμετοχής στο πλαίσιο της δημοκρατικής διαδικασίας και ισχυριζόταν ότι η νέα Συνταγματική Συνθήκη για την ΕΕ θα έπρεπε να περιλαμβάνει το δικαίωμα των πολιτών να ενημερώνονται για τις πραγματικές πτυχές των δραστηριοτήτων της ΕΕ.

Αυτή η προσπάθεια ενημέρωσης και επικοινωνίας, που διήρκεσε πάνω από 4 έτη (2002-2006), αποκρυσταλλώθηκε στην πολυετή χρηματοδότηση 432 εκατομμυρίων €. Επίσης, δημιουργήθηκε μια τριμερής διοργανική ομάδα για την επικοινωνία (Inter-Institutional Group for communication) από την Ευρωπαϊκή εκτελεστική εξουσία (executive). Έτσι, σύμφωνα με το Dacheux (2003: 4, όπως αναφέρει η Meillier 2007: 13), η κορυφαία πολιτική διοίκηση κάθε οργάνου αποκτούσε μια ετήσια ευκαιρία να αξιολογήσει την πολιτική επικοινωνίας και να προτείνει νέα εκστρατεία πληροφόρησης.

Στο λειτουργικό επίπεδο, η Επιτροπή προώθησε την πληροφόρηση, ενισχύοντας τον οπτικοακουστικό τομέα μέσω της ενδυνάμωσης της *Ευρώπης μέσω δορυφόρου* και μιας ανανεωμένης συνεργασίας με το τηλεοπτικό κανάλι *Euronews* βάσει μιας «γνήσιας σύμβασης συμπαράγωγής». Παράλληλα, όπως επισημαίνει ο Urson (2003), καθώς διαφοροποιούνταν οι επικοινωνιακές συνεργασίες με πολλαπλούς δρώντες σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης (π.χ. ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό), αναδύθηκε ένας μονιμότερος τύπος εκστρατειών -όπως ο «Διάλογος με τους πολίτες και το Επιχειρησιακό πρόγραμμα.»¹ Επιπλέον, τόσο η βελτίωση του Ευropa, όσο και της πιο διαδραστικής συσκευής (όπως το «yournoice» και τα φόρα για το «futurum»), προώθησαν την ανάπτυξη της βασισμένης στο WEB ικανότητας ενημέρωσης και επικοινωνίας για την ΕΕ (Meyer 2007: 13).

Τα παραπάνω εγχειρήματα για αλλαγή ήταν αναμενόμενο να επιδοκιμαστούν γενικά ως η πρώτη, ουσιαστική προσπάθεια μιας ευρείας, αποδοτικής και αποτελεσματικής πολιτικής επικοινωνίας σε επίπεδο ΕΕ. Κάποιοι σχολιαστές παρατηρούσαν ότι «το νέο ξεκίνημα βασίστηκε στις μεταρρυθμίσεις της πολιτικής επάνδρωσης (staffing) για τις κορυφαίες εργασίες της Επιτροπής, οι οποίες ενίσχυσαν τις γραμμές εσωτερικής λογοδοσίας (accountability) και επομένως της επικοινωνίας.» Αναμφισβήτητα, σε αυτό είχε συμβάλει η πρόοδος² στον τομέα της διαφάνειας και πρόσβασης στα έγγραφα από όλα τα όργανα της ΕΕ.

Η Meillier (2007: 14) υποστηρίζει ότι οι μεταρρυθμίσεις Prodi στον τομέα της επικοινωνίας είχαν χάσει το στόχο τους για πολλούς λόγους. Σε οργανωτικό επίπεδο, μεταξύ άλλων, επισημαίνονταν η ανεπαρκής αξιολόγηση των δραστηριοτήτων επικοινωνίας, η αργή πρόοδος του δια- και διοργανικού συντονισμού σε αυτόν τον

¹ “Dialogue with Citizens and Business programme.”

² Αυτή φαίνεται να είχε δρομολογηθεί από την αναθέωση του εσωτερικού Κανονισμού της διαδικασίας του Συμβουλίου το 1999 και από τη δημοσίευση της Λευκής Βίβλου για τη Διακυβέρνηση.

τομέα, η έλλειψη ικανοποιητικών πόρων και ένα ανοικτά «προεδρικό ύφος» που δεν άρμοζε στο χαμηλό προφίλ δημόσιων σχέσεων του προϊσταμένου της Επιτροπής εκείνη την περίοδο, όπως χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Meyer (1999). Από εννοιολογική σκοπιά, η φαινομενικά νέα προσέγγιση στη στρατηγική πληροφόρησης και επικοινωνίας παρέμεινε εστιασμένη στον πρώτο πυλώνα. Η Επιτροπή Prodi, γνωρίζοντας ότι η ΕΕ έπασχε από ένα «έλλειμμα πληροφόρησης», έθεσε στη διάθεση των πολιτών καινούργια εργαλεία, για να κατευνάσει την όρεξη πληροφόρησής τους για την ΕΕ. Όμως, η συγκεκριμένη στρατηγική πληροφόρησης δεν ήταν εύστοχη και ικανοποιητική.¹

Έτσι, η υποτιθέμενη πρώτη κίνηση για την επικοινωνία της ΕΕ κατέληξε πάλι σε απλή πληροφόρηση που, αυτή τη φορά, ήταν αμφιβόλου ποιότητας. Ωστόσο, η Επιτροπή, στοχεύοντας στη διαφάνεια, διέδιδε οποιαδήποτε πληροφορία, για να αποτρέψει κάθε παρερμηνεία από τα δύσπιστα ΜΜΕ. Το αποτέλεσμα ήταν μια «αποστείρωση» (sterilisation) πληροφόρησης,² σύμφωνα με τη διατύπωση των Clarisse και Quatremer (όπως παραθέτει η Meillier 2007:15).

3.3 Αποτίμηση της περιόδου 1957-2004

Μέσω της προηγούμενης ιστορικής ανάλυσης για τις δράσεις ενημέρωσης και επικοινωνίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κατά την περίοδο 1957-2004, σκιαγραφήσαμε τα εννοιολογικά και οργανωτικά ζητήματα που άπτονται της επικοινωνίας της ΕΕ. Αυτά φαίνεται να συσχετίζονται, γιατί όσο τα όργανα της ΕΕ ταλαντεύονται ως προς τον τελικό στόχο τους (ενημέρωση ή επικοινωνία; στρατηγική ή πολιτική;) ο καθορισμός, η διανομή και η εκτέλεση των λειτουργιών και των ρόλων μέσα στην Ευρωπαϊκή διοίκηση δεν είναι ευδιάκριτα.

¹ Σύμφωνα με το Dacheux, όπως παραθέτει η Meillier (2007:14) τα όργανα της ΕΕ ήταν πρόθυμα στην ανάπτυξη εναλλακτικών, σύγχρονων καναλιών ευρωπαϊκής πληροφόρησης, όπως ο εξυπηρετητής Europa. Όμως, οι έρευνες της κοινής γνώμης, κατά τον Urson (2003), κατέγραφαν τις προτιμήσεις των πολιτών για τα παραδοσιακά Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (π.χ. τηλεόραση, ημερήσιες εφημερίδες, ραδιόφωνο). Ειδικότερα, παρόλο που οι νέοι φαίνεται να προτιμούσαν την ποικιλία Μέσων και στίλ, ήταν αναμφισβήτητη η αποτελεσματικότητα της τηλεόρασης ως Μέσου -και για αυτούς και για όλες τις κατηγορίες πληθυσμού.

² Ειδικότερα, σε συνέντευξή του ο Quatremer (όπως παραθέτει η Meillier (2007:15) δήλωνε ότι «το πολιτικά σωστό» είχε γίνει ο «νέος, σιδηρούς κανόνας» και «η διάδοση πληροφόρησης (...) άγευστη, ή ακόμα και, ως ένα ορισμένο βαθμό, σοβιετική.» Δεδομένων αυτών των συνθηκών, μέχρι το τέλος της θητείας του Prodi, η προσοχή των Μέσων είχε μετατοπιστεί στο Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ωστόσο, οι δυσκολίες που συναντούσαν οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ αντικατόπτριζαν τα ανθεκτικότερα γνωρίσματα της πρόκλησης επικοινωνίας, που τα θεσμικά όργανα της ΕΕ –κυρίως η Επιτροπή- καλούνταν να αντιμετωπίσουν. Αυτά, άλλωστε, όπως επισημαίνει η Meillier (2007: 15), συνοψίζονταν με αριστοτεχνικό τρόπο στο *Σχέδιο Δράσης για τη βελτίωση της εσωτερικής επικοινωνίας της Επιτροπής*, το 2005.¹

Από οργανωτική άποψη δε σημειώθηκε καμία αξιόλογη μεταβολή. Μπορούμε, δηλαδή, να ισχυρισθούμε ότι η οριζοντιοποίηση (horizontalisation) των στόχων ενημέρωσης και επικοινωνίας μέσα στην Επιτροπή εξακολουθούσε να παραμένει χαμηλή. Σε αυτό συντελούσαν, άλλωστε, οι εσωτερικές διαφωνίες που επικρατούσαν αλλά και μια γενική απροθυμία να συγκεντρωθεί η εξουσία σε μια ενιαία ΓΔ υπό τον άμεσο έλεγχο του Προέδρου. Παράλληλα, οι δημόσιες σχέσεις του Συμβουλίου –εκτός του ότι ταλανίζονταν από μια τάση μυστικότητας (secrecy)- διαταράσσονταν χρονικά από το σύστημα της περιστρεφόμενης (rotating) Προεδρίας, που συνεπαγόταν μια διαδικασία προσαρμογής στα μεταβαλλόμενα επικοινωνιακά στίλ (De Vreese 2003).

Από την άλλη πλευρά, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιχειρούσε να αποποιηθεί την εικόνα του αδύναμου πολιτικού δρώντα, δοκιμάζοντας να διαδραματίσει το ρόλο του πληροφοριοδότη για ευρωπαϊκά θέματα, σύμφωνα με τους Anderson και McLeod (όπως αναφέρει η Meillier 2007:16). Υπό αυτό το πρίσμα, κάποιοι εμπειρογνώμονες της επικοινωνίας κατηγόρησαν τη δημόσια υπηρεσία (civil service) της ΕΕ για έλλειψη επαγγελματισμού, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι οι μεταρρυθμίσεις που είχε εισαγάγει ο Prodi σε επίπεδο συντονισμού οδηγούσαν σε αναποτελεσματικές καινοτομίες.

Ουσιαστικά, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, αν και προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν, δε φαίνεται να το κατόρθωναν. Συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο ενορχήστρωναν το δημόσιο επικοινωνιακό τους έργο κατέληγε σε αποτυχία

¹ Ειδικότερα, «συνεχής κατακερματισμός των δραστηριοτήτων επικοινωνίας με ανεπαρκή συντονισμό και προγραμματισμό, χαλαρώνοντας, επομένως, την αποδοτικότητα. Μηνύματα που απεικονίζουν πολιτικές προτεραιότητες, αλλά που δε συνδέονται απαραίτητα με τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις ανησυχίες των πολιτών: η εστίαση των πρόσφατων εκστρατειών στην πολιτική ελίτ και τα ΜΜΕ, αποτυγχάνοντας να απεικονίσουν τις συνέπειες και τα οφέλη στην καθημερινή ζωή με τρόπο άμεσο και κατανοητό. Ανεπαρκής υλοποίηση -οι στρατηγικές που έχουν υιοθετηθεί στο παρελθόν από την Επιτροπή επικεντρώθηκαν υπερβολικά στη χρηματοδότηση των εκστρατειών παρά στο διάλογο και τη δυναμική (proactive) επικοινωνία.»

Το συγκεκριμένο Σχέδιο Δράσης παρουσιάζεται αναλυτικά στο επόμενο τμήμα του παρόντος κεφαλαίου αυτής της εργασίας.

ενοσιολογικού τύπου. Σύμφωνα με τη διαπίστωση του Dacheux (που παραθέτει η Meillier 2007: 16), η ΕΕ χαρακτηριζόταν από υπερβολική ικανότητα πληροφόρησης - ή και « υπερφόρτωση» (overload) εξαιτίας της ανάπτυξης πολυάριθμων εργαλείων κατά τη δεκαετία του '90. Όμως, η ΕΕ δεν είχε κατορθώσει να διενεργήσει ένα λεπτομερή αναστοχασμό (reflection) του περιεχομένου των μηνυμάτων που διοχέτευε στο ευρωπαϊκό κοινό. Σε αυτό συνέβαλε, άλλωστε, και το γεγονός ότι, τα όργανα της ΕΕ καλλιεργούσαν μια «διφορούμενη σχέση» με την πληροφόρηση, που τροφοδοτούνταν από τη διάδοση «άκαμπτα υπερ-ευρωπαϊκών μηνυμάτων» κατά το De Vreese (2003) -και όχι σαφών, διδακτικών (instructive), που θα προκαλούσαν ανατροφοδότηση του μηχανισμού, η οποία είναι απαραίτητη για την καλή επικοινωνία.

Ασφαλώς η διαφήμιση (marketing) της Ευρώπης και η οργάνωση εορτασμών του ευρωπαϊκού σχεδίου μπορεί να είναι χρήσιμα για την κατασκευή «εικόνας» (image-building) και να εντάσσονται στους μακροπρόθεσμους στόχους επικοινωνίας. Όμως, αποτελούν μόνο ένα από τα στοιχεία της καλής επικοινωνίας.

Έτσι, σε βραχυπρόθεσμο επικοινωνιακό πλαίσιο, τα όργανα της ΕΕ θα έπρεπε να επικεντρωθούν περισσότερο: (1) στον προσδιορισμό στοχευμένων κοινών και στην προσαρμογή των μηνυμάτων στις ανάγκες τους, (2) στην επιλογή του καλύτερου συγχρονισμού και των καταλληλότερων καναλιών. Αυτά είναι, σύμφωνα με το De Vreese, τα συστατικά στοιχεία μιας στρατηγικής επικοινωνίας, που τόσο πολύ απουσίαζε από τα σχέδια των δημόσιων σχέσεων των θεσμικών οργάνων. Επιπλέον, προκειμένου αυτή η επικοινωνία να καταστεί πολιτική, οι υπεύθυνοι για την επικοινωνία της ΕΕ θα πρέπει, κατά το πρότυπο του Meyer (1999), να ενσωματώνουν τα ακόλουθα κριτήρια στη διατύπωση των μηνυμάτων τους: πολιτική εξήγηση, διαδικαστικές πληροφορίες, ευθύνες και θέσεις (positions).

Η πληροφόρηση για την ΕΕ θα γινόταν ελκυστικότερη στους πολλαπλασιαστές γνώμης και στο ευρύ κοινό, συμπληρώνει ο De Vreese (2003), αν οι αρμόδιες για την επικοινωνία της ΕΕ υπηρεσίες μπορούσαν να ενσταλάξουν μια μικρή δόση των δημοσιογραφικών τεχνικών στις καθημερινές δραστηριότητές τους (π.χ. το πλαίσιο περιεχομένων). Αυτό θα φώτιζε καλύτερα ορισμένες πτυχές ενός θέματος, που θα ενδιέφεραν το κοινό, και πιθανό να το ενθάρρυναν να αντιδράσει ή να εμπλακεί στη διαδικασία επικοινωνίας.

Ένας άλλος παράγοντας που δυσχέρανε το έργο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ είναι η αντίφαση μεταξύ μιας ισχυρής κλήσης (strong call) για μια γνήσια

πολιτική ενημέρωσης και επικοινωνίας και της αισθητής πραγματικότητας, που ισοδυναμεί με μια συνεσταλμένη στρατηγική. Υπό το πρίσμα αυτό, η δημόσια επικοινωνία χρειαζόταν «να αντιμετωπιστεί ως αναπόσπαστο τμήμα της χάραξης πολιτικής και της ίδιας της υλοποίησης» (Meyer 1999: 623).

Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες που συνάντησε η Επιτροπή, επέδειξε αρκετή πολιτική θέληση ως προς το εν λόγω θέμα. Συγκεκριμένα, η Meillier (2007: 18) υποστηρίζει ότι η πλειοψηφία των επαγγελματιών της επικοινωνίας αντιμετώπιζαν τις αντίστοιχες πολιτικές ως «μηχανισμό οικοδόμησης ευρείας συναίνεσης», αποκλείοντας ότι ο τομέας της επικοινωνίας είχε παραχωρηθεί στην τεχνοκρατική λήψη αποφάσεων και στη χάραξη πολιτικής.

Επιπλέον, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η υιοθέτηση μιας απόλυτα ώριμης πολιτικής για την επικοινωνία δεν είχε ισχυρή νομική βάση. Ειδικότερα, όπως αναφέρουν οι Kuypas, Brüggemann & Meyer (2006: 2),¹ ενώ η νομική υπηρεσία της Επιτροπής υποστήριζε ότι τα μέτρα πληροφόρησης καλύπτονται από τα θεσμικά προνόμια (prerogatives) της Επιτροπής, τα οποία μπορούν να πραγματοποιηθούν, χωρίς μια νομική βάση -σύμφωνα με το άρθρο 49 (2) των Οικονομικών Κανονισμών²-, πολλοί αντέτασσαν ότι, ελλείψει του σχετικού άρθρου της Συνθήκης, η απαίτηση για δραστηριότητες πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ, πέρα από την καθαρή οικονομική ενίσχυση, παραμένει περιορισμένη. Αυτό το θέμα, άλλωστε, είχε διατυπωθεί ως αίτημα τροποποίησης των συνθηκών της ΕΕ (Meillier 2007: 18).

¹ Οι συγκεκριμένοι συγγραφείς θεωρούν τον όρο «πολιτική επικοινωνίας (communication policy)» ως αρκετά φιλόδοξο, καθώς τα δύο συστατικά του μέρη για πολλά χρόνια παρέμεναν «ευσεβείς πόθοι». Κατά την άποψή τους, η πλήρης υλοποίηση του παραπάνω όρου ως πεδίου ευρωπαϊκής πολιτικής απαιτεί αναθεώρηση των συνθηκών.

Σύμφωνα με τη νομική υπηρεσία, η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να ενημερώνει τους ευρωπαίους πολίτες για τις δραστηριότητές της στο πλαίσιο «των θεσμικών προνομίων της», αλλά δεν υπάρχει καμία σαφής εξουσιοδότηση να επινοηθεί μια γενική πολιτική επικοινωνίας της ΕΕ.

Έτσι, τα κράτη μέλη, σε ένα μεγάλο βαθμό, είχαν αναλάβει τους τομείς για την επικοινωνία, όπως και τα βασικά θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση των πολιτών και την πολιτική των Μέσων. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί μπορούσαν να δράσουν μόνο μέσα στο περιορισμένο νομικό πλαίσιο και με τους λιγοστούς πόρους που διέθεταν κατά την τρέχουσα χρονική περίοδο.

² Βλ. COM (2004) 196, 20 Απριλίου 2004, που έχει προαναφερθεί.

3.4 Δρομολογώντας την επικοινωνία της ΕΕ ως «πολιτική καθ' εαυτή» (2004-2008)

Η Επιτροπή Barroso,¹ αντιμέτωπη με τις ενδείξεις μιας αναποτελεσματικής ευρωπαϊκής επικοινωνίας,² έθεσε ως βασική προτεραιότητα την «καλύτερη επικοινωνία». Αυτό φάνηκε τόσο με τη δημιουργία ενός χαρτοφυλακίου για τη στρατηγική επικοινωνίας και τις Διοργανικές σχέσεις, όσο και με την απόφαση να αναπτυχθεί «μια πολιτική επικοινωνίας ως πολιτική καθ' εαυτή» (in its own right), όπως αναφερόταν στο Σχέδιο Δράσης του 2005. Αυτό το στόχο έθεσαν, άλλωστε, η Wallström και το προσωπικό της, που αποκρίθηκαν με μια σειρά εγγράφων, τα οποία ακολουθήθηκαν από μια δημόσια διαβούλευση και μια σειρά διασκέψεων των ενδιαφερόμενων, συμπεριλαμβανόμενων και των αντιπροσώπων της κοινωνίας της πολιτών, όπως παραθέτει η Meillier (2007: 37).

Με την Επιτροπή Barroso η επικοινωνιακή πολιτική της ΕΕ αναβαθμίστηκε, κυρίως, θεσμικά -υπό την αρμοδιότητα της αντιπροέδρου της Επιτροπής, Margot Wallström- επηρεάζοντας όλη τη δραστηριότητα της ΕΕ. Κάποιοι μελετητές πρότειναν τον περιορισμό των αποσπασματικών, επικοινωνιακών δράσεων της ΕΕ και τη μεγαλύτερη ενδυνάμωση της επικοινωνιακής στρατηγικής βάσει συγκεκριμένων στόχων, η εφαρμογή των οποίων θα αξιολογούνταν. Πρέσβευαν, επίσης, την προβολή των ευρωπαϊκών θεμάτων μέσω των ΜΜΕ -και όχι μέσω δράσεων που απευθύνονταν απ' ευθείας στους πολίτες υποστηρίζοντας «ότι μόνο μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται ευρύτητα κάλυψης» (Brüggemann, De Clerck-Sachsse, Kurpas 2006).

Εντούτοις, οι αναλύσεις της κοινής γνώμης και η εκλογική συμπεριφορά κατά το 2005 έδειξαν ότι η αποδοχή εκ μέρους των πολιτών και η συμμετοχή τους στο ευρωπαϊκό σχέδιο ακόμα παρακωλύονταν από την αίσθηση μιας απόστασης έναντι των θεσμικών οργάνων και έναντι της οικοδόμησης της Ευρώπης.

Αναμφίβολα, το 2005 σηματοδότησε μια νέα προσέγγιση της πολιτικής και των δράσεων πληροφόρησης, η οποία διέπονταν από τις ακόλουθες αρχές, τις οποίες πρότεινε η Επιτροπή για τη διάρθρωση των ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών επικοινωνίας:

¹ Ο Barroso ανέλαβε την Προεδρία της Επιτροπής το 2004. Αξίζει να σημειωθεί ότι είχε προηγηθεί η απογοητευτική συμμετοχή των πολιτών στις Ευρωπαϊκές εκλογές του 2004 (κάτω από 40%).

² Υποδηλώνονται η Οδηγία για τις Υπηρεσίες (Services Directive) ή η απόρριψη της συνταγματικής Συνθήκης από δύο ιδρυτικά μέλη της Κοινότητας το 2005. Η St. Meillier (2007) έχει διερευνήσει την ανωτέρω Οδηγία ως περιπτώσιολογική μελέτη στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής της εργασίας.

(1) ακρόαση. Δεδομένου ότι η επικοινωνία είναι διάλογος και αμφίδρομη διαδικασία, δεν αρκούσε τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να ενημερώνουν τους πολίτες της Ένωσης, αλλά έπρεπε και οι πολίτες να εκφράζουν τη γνώμη τους, ώστε η Επιτροπή να κατανοεί τον τρόπο που αντιλαμβάνονταν την Ευρώπη και τις ανησυχίες τους. Οι πολίτες ήθελαν να ακουστεί η φωνή τους στην Ευρώπη, και η δημοκρατική συμμετοχή τους έπρεπε να επηρεάζει άμεσα τη διαμόρφωση των πολιτικών της ΕΕ.

(2) επικοινωνία. Για να μπορούν οι πολίτες να παρακολουθούν τις πολιτικές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έπρεπε να ενημερώνονται, με εύληπτο τρόπο, για τις πολιτικές και τις δραστηριότητες της ΕΕ, καθώς και για τις συνέπειές τους στην καθημερινή ζωή.

(3) επαφές με τους πολίτες σε «τοπικό» επίπεδο. Οι δραστηριότητες επικοινωνίας έπρεπε να βασίζονται στα κατάλληλα μέσα και να διοργανώνονται έτσι, ώστε να ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες των κρατών μελών. Σκόπιμο ήταν οι πληροφορίες να διαβιβάζονται με τα μέσα που προτιμούν οι πολίτες και στη γλώσσα που αυτοί κατανοούν.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή θεώρησε την επικοινωνία ως έναν από τους στρατηγικούς στόχους της και υπογράμμισε ότι τίποτα δεν μπορούσε να επιτευχθεί, εάν οι προθέσεις και οι δράσεις της Ένωσης δε διέπονταν από μια ακριβή και αποτελεσματική πολιτική επικοινωνίας (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2005).

Έτσι, οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την προσέγγιση των ευρωπαίων πολιτών και την αναμόρφωση της επικοινωνιακής πολιτικής της εντάθηκαν μετά το καλοκαίρι του 2005. Την αφορμή είχαν δώσει αφενός, τα απορριπτικά δημοψηφίσματα της Συνταγματικής Συνθήκης που είχαν προηγηθεί στη Γαλλία και την Ολλανδία, αφετέρου οι αυξανόμενες ευρωπαϊκές αντιδράσεις για επιμέρους ζητήματα, όπως η διαβόητη Οδηγία για τις Υπηρεσίες (Bolkestein Directive).¹ Η εικόνα της ΕΕ είχε

¹ Έτσι είθισται να ονομάζεται η πρόταση Οδηγίας για την Απελευθέρωση των Υπηρεσιών, που προτάθηκε τον Ιούνιο του 2004 από τον τότε απερχόμενο Επίτροπο Bolkestein, επιφορτισμένο με θέματα Εσωτερικής Αγοράς και Υπηρεσιών. Η οδηγία επέφερε αρκετές αντιδράσεις, κυρίως στη Γαλλία και τη Γερμανία. Ο Γάλλος πρόεδρος Σιράκ τάχθηκε ανοικτά εναντίον της οδηγίας στις 16/3/2005, ενώ ο Γερμανός καγκελάριος Σρέντερ ακολούθησε δύο ημέρες μετά. Οι αντιδράσεις είχαν κορυφωθεί με τη διαδήλωση περίπου 60,000 Γάλλων συνδικαλιστών στις Βρυξέλλες, που ανάγκασαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να «παγώσει» την προώθηση της Οδηγίας στο Συμβούλιο. Ο Charles McCreenny, νέος Επίτροπος στη θέση του Bolkestein, δήλωσε τότε ότι θα γίνονταν αλλαγές και προσθήκες, οι οποίες θα ικανοποιούσαν τις αντιρρήσεις και επιφυλάξεις των κρατών μελών. Σχετικά με τη συλλογιστική και τους λόγους για τους οποίους το περιεχόμενο της συγκεκριμένης οδηγίας προκάλεσε αντιδράσεις και επιφυλάξεις από τα κράτη μέλη βλ. Μαραγκάκη 2005.

αισθητά αλλοιωθεί και όλο το ευρωπαϊκό εγχείρημα κινδύνευε, καθώς οι ευρωπαίοι πολίτες, σύμφωνα με τα δημοψηφίσματα, δεν υποστήριζαν το ευρωπαϊκό όραμα (Ελματζόγλου 2007:131).

Για να προωθήσει τον προσανατολισμό αυτό, η Επιτροπή ανέλαβε το 2005 τις ακόλουθες πρωτοβουλίες-κλειδιά: (1) ενέκρινε ένα «Σχέδιο εσωτερικής δράσης» που περιείχε συγκεκριμένα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν από την Επιτροπή. Απώτερος στόχος του συγκεκριμένου σχεδίου δράσης ήταν να εξασφαλιστεί αποτελεσματικότερη επικοινωνία στην Ευρώπη, μέσω μιας εκσυγχρονισμένης και περισσότερο «επαγγελματικής» προσέγγισης σε όλες τις υπηρεσίες της Επιτροπής. (2) προκειμένου να δεσμευθούν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, προετοίμασε τη «Λευκή Βίβλο», όπου παρουσίαζε την πολιτική άποψη και τις απαραίτητες πρωτοβουλίες που απαιτούσαν τη συνεργασία με τα άλλα θεσμικά όργανα και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτό, ως γνωστό, θα αποτελούσε τη βάση μιας ευρείας διαδικασίας διαβούλευσης, διάρκειας έξι μηνών, τα αποτελέσματα της οποίας θα επέτρεπαν στην Επιτροπή να υποβάλει λειτουργικές προτάσεις για το σύνολο των υποβληθεισών υποδείξεων.

Η Λευκή Βίβλος επρόκειτο να εγκαινιάσει έναν προβληματισμό, που θα αφορούσε στον τρόπο εργασίας σε εταιρική σχέση με τα κράτη μέλη. Επίσης, θα παρουσίαζε τον τρόπο ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, κυρίως βάσει των οπτικοακουστικών μέσων και ενός ευρωπαϊκού λόγου, και θα εξέταζε το ρόλο της κοινωνίας των πολιτών και της ενεργού συμμετοχής της στον ευρωπαϊκό διάλογο και τη δημόσια συζήτηση.

Κατά τη διεξαγωγή της συνταγματικής δημόσιας συζήτησης, οι αρχές δράσης βρήκαν έκφραση, μέσω της προώθησης του «σχεδίου Δ», που στόχευε να προωθήσει μια ευρεία συζήτηση για τη σχέση μεταξύ των δημοκρατικών θεσμών της ΕΕ και των πολιτών της. Το αναλυτικό περιεχόμενο αυτής της δράσης αποτέλεσε αντικείμενο ανακοίνωσης, στις 13 Οκτωβρίου, με τίτλο: *Η συμβολή της Επιτροπής κατά την περίοδο προβληματισμού και πέραν αυτής: σχέδιο Δ για δημοκρατία, διάλογο και δημόσια συζήτηση.*

Συνάμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανέλαβε να προωθήσει εκ νέου τις ευρωπαϊκές δράσεις πληροφόρησης και επικοινωνίας. Έτσι, σε ένα ψήφισμά του, στις 12 Μαΐου, για τη στρατηγική της πληροφόρησης και της επικοινωνίας στην ΕΕ, διατύπωσε τις προϋποθέσεις, τις οποίες θα πρέπει να ικανοποιεί η νέα στρατηγική πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ.

Καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, τα θεσμικά όργανα δεσμεύτηκαν να εισαγάγουν τη νέα προσέγγιση στις λειτουργικές τους δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνταν μέσω όλων των μέσων πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της δικτυακής πύλης EUROPA. Υπογραμμίζοντας τη σημασία όλων των τρεχουσών δραστηριοτήτων (Ευρωβαρόμετρο, μηχανισμός τηλεφωνικής απάντησης, συνδρομή στον τύπο, οπτικοακουστικές δημοσιεύσεις και παραγωγές κ.λπ.), λήφθηκαν κάποιες πρωτοβουλίες στο νέο, ανανεωμένο πλαίσιο της πολιτικής αυτής, κατά το 2005.

Μερικές από αυτές ήταν: (1) Η ανασύνταξη της παρουσίασης της ιστοσελίδας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Διαδίκτυο, βάσει μιας προσέγγισης που προσανατολιζόταν περισσότερο στον πολίτη και στην κοινοβουλευτική επικαιρότητα·(2) Η εγκαθίδρυση ενός νέου, αμεσότερου δικτύου πληροφόρησης, του «Europe Direct» που αποτελούνταν από 400 περίπου σημεία πληροφόρησης, καταναμημένα σε όλα τα κράτη μέλη· (3) Η έναρξη μετάδοσης τηλεοπτικών προγραμμάτων βάσει του μέσου *Η Ευρώπη μέσω δορυφόρου*· (4) Η προώθηση ανάπτυξης ή προμήθειας σχετικών προϊόντων, αποσκοπώντας στην παραγωγή ντοκιμαντέρ, σποτ για τα θεσμικά όργανα και άλλων οπτικοακουστικών προϊόντων (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2005).

Επιπρόσθετα, η νέα σελίδα υποδοχής της Επιτροπής σχεδιάστηκε ειδικά για τους πολίτες,¹ αποσκοπώντας στη βελτίωση της ποιότητας και της επικοινωνίας με τους ευρωπαίους πολίτες. Η συγκεκριμένη σελίδα παρουσίαζε πλέον θέματα επικαιρότητας της Ένωσης, που συντάσσονταν και μεταφράζονταν καθημερινά σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης με συνοπτικό τρόπο. Επομένως, σημειώθηκε αξιόλογη πρόοδος, καθώς μέχρι τότε η Επιτροπή δεν είχε τη δυνατότητα να παρουσιάζει τις καθημερινές εξελίξεις σε όλες τις επίσημες γλώσσες. Λόγω της ιδιαίτερης έμφασης που δόθηκε στην τοπική διάσταση, η νέα σελίδα υποδοχής περιείχε, επίσης, τη στήλη «Ειδήσεις από την Ευρώπη - Ειδήσεις από τα κράτη μέλη», όπου προβάλλονταν νέα από την τοπική επικαιρότητα σε συνεργασία με τις Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη μέλη. Οι άλλες στήλες κάλυπταν ειδικότερα τη δράση των μελών της Επιτροπής και ενδιαφέροντα γεγονότα της ημερήσιας διάταξης, ενώ αξίζει να σημειωθεί και η πρόσκληση στους επισκέπτες να συμμετάσχουν στο φόρουμ συζήτησης «Debate Europe». Επιπλέον, τα βασικά στοιχεία πλοήγησης στη σελίδα υποδοχής αναδιοργανώθηκαν, ώστε να

¹ Βλ. http://ec.europa.eu/index_el.htm

ανταποκρίνονται καλύτερα στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κοινού. Παράλληλα με τις δραστηριότητες της Επιτροπής που συνέχισαν να παρουσιάζονται, βαρύτητα δόθηκε στα θέματα που αναζητούσαν οι ενδιαφερόμενοι επισκέπτες. Επιπρόσθετα, δεδομένης της αυξανόμενης χρήσης του Διαδικτύου ως μέσου επικοινωνίας, τμήμα του δυναμικού της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Επιτροπής ασχολούνταν αποκλειστικά με τη μετάφραση των ιστοσελίδων της τελευταίας (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2006).

Ακολουθώντας, τα όργανα της ΕΕ, έχοντας επίγνωση της ανάγκης¹ να αυξηθεί η συμμετοχή των πολιτών στην ευρωπαϊκή πολιτική ζωή, έθεσαν ως στόχο την ενίσχυση της επικοινωνίας με τους πολίτες. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι ένας από τους «στρατηγικούς στόχους 2005–2009», με τους οποίους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε σε εφαρμογή μια «εταιρική σχέση για την ανανέωση της Ευρώπης»² είναι η δέσμευση, βάσει της οποίας θα παρασχεθούν περισσότερες δυνατότητες στους ενδιαφερόμενους φορείς, προκειμένου αυτοί να συμμετάσχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής της ΕΕ. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή είχε τονίσει, μεταξύ άλλων, ότι «η διαβούλευση και η συμμετοχή είναι σύμφυτες με την έννοια της εταιρικής σχέσης.»

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι θεσπίστηκε, στις 23 Νοεμβρίου 2006, εκ μέρους της Επιτροπής, στρατηγικό πλαίσιο με θέμα «e-Commission 2006-2010»³, στοχεύοντας να δημιουργήσει προηγμένη ηλεκτρονική διοίκηση, που θα προωθούσε την αύξηση της αποδοτικότητας και της διαφάνειάς της με την καλύτερη δυνατή χρησιμοποίηση των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ).

¹ Η ανάγκη αυτή επιβεβαιώθηκε πλήρως κατά τη διάρκεια των συζητήσεων σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου 2007 είχε υπογραμμίσει την καίρια σημασία που έχει η ενίσχυση της επικοινωνίας με τους ευρωπαίους πολίτες, η παροχή πλήρους και ολοκληρωμένης πληροφόρησης για την ΕΕ και η συμμετοχή των πολιτών σε ένα συνεχή διάλογο.

² βλ. COM(2005) 12.

³ Το σχέδιο «e-Commission» εντασσόταν στο πλαίσιο της «πρωτοβουλίας i2010» συνολικής στρατηγικής, που επιδίωκε τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη όλων των μέσων πολιτικής που διαθέτει η ΕΕ, για να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας. Το προαναφερόμενο σχέδιο επικεντρωνόταν στις αλλαγές, που έπρεπε να εφαρμόσει η Επιτροπή, προκειμένου να αυξήσει την αποδοτικότητα και τη διαφάνειά της, αλλά και να βελτιώσει τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να παράσχει πιο αποδοτικές, διαφανείς και ασφαλείς υπηρεσίες στο προσωπικό, στις διοικήσεις των χωρών εταίρων, στις επιχειρήσεις και τους πολίτες.

Η Επιτροπή αφενός ενθάρρυνε τη γενική χρησιμοποίηση των ΤΠΕ σε όλες τις κοινωνικές βαθμίδες, στο πλαίσιο της στρατηγικής i2010, αφετέρου επιθυμούσε να δώσει το παράδειγμα, εφαρμόζοντας στη δική της διοίκηση ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική για την παροχή ηλεκτρονικών διοικητικών υπηρεσιών. Με αυτόν τον τρόπο, επιβεβαίωνε στα κράτη μέλη ότι εφαρμόζει στη δική της διοίκηση την ευρωπαϊκή πολιτική της κοινωνίας της πληροφορίας. Αξίζει να σημειώσουμε, ωστόσο, ότι οι σύγχρονες δημόσιες διοικήσεις απευθείας σύνδεσης αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της κοινωνίας της πληροφορίας και συνδράμουν στην επίτευξη των «στόχων της Λισαβόνας», δηλαδή στην αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης και του ανταγωνισμού.

Τον επόμενο χρόνο η Επιτροπή εξέδωσε μια ανακοίνωση σχετικά με τη σύμπραξη για την επικοινωνιακή προβολή των ευρωπαϊκών θεμάτων¹ και μια πρόταση για διοργανική συμφωνία σε θέματα επικοινωνίας.²

Ειδικότερα, έχοντας συμπεριλάβει την επικοινωνία μεταξύ των στρατηγικών στόχων της, η Επιτροπή υιοθέτησε, στις 3 Οκτωβρίου 2007, την προαναφερόμενη ανακοίνωση,³ όπου υποδείκνυε την εφαρμογή σύμπραξης στον τομέα της επικοινωνίας, την αύξηση της συνοχής και τις συνέργειες μεταξύ των δραστηριοτήτων των ΚΜ και των διάφορων οργάνων.⁴ Ο στόχος ήταν οι πολίτες να βελτιώσουν την πρόσβασή τους στην πληροφορία, να κατανοήσουν καλύτερα τις ευρωπαϊκές, εθνικές και τοπικές διαστάσεις των κοινοτικών πολιτικών και να ενταχθούν σε ένα συνεχή διάλογο για τα ευρωπαϊκά ζητήματα. Για την επίτευξη των ανωτέρω, η Επιτροπή πρότεινε να κινητοποιηθούν -ως κανάλια επικοινωνίας- τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα, ο ρόλος των οποίων θεωρούνταν καίριος ως προς τη διάρθρωση της δημόσιας συζήτησης σχετικά με τα ευρωπαϊκά ζητήματα.

Η ανακοίνωση της Επιτροπής πρότεινε τα εξής:

(1) μια διοργανική συμφωνία για τη σύσταση του κατάλληλου πλαισίου, με σκοπό την καλύτερη συνεργασία προς όφελος της διαδικασίας επικοινωνίας της ΕΕ,

¹ *Communicating Europe in Partnership* (COM(2007) 568) (ΕΕ C9 της 15.1.2008). Η Επιτροπή, επιδιώκοντας να μειώσει το χάσμα επικοινωνίας που υπάρχει ανάμεσα στην ΕΕ και στους πολίτες, πρότεινε, στο έγγραφό της με τίτλο *Παρουσίαση της Ευρώπης σε πλαίσια εταιρικής σχέσης*, συγκεκριμένες δράσεις, προκειμένου να ενημερώνονται καλύτερα οι ευρωπαίοι πολίτες και να εισακούεται η γνώμη τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δράσεις αυτές βασίστηκαν στα πολυάριθμα σχόλια και παρατηρήσεις του κοινού όσον αφορά στη *Λευκή Βίβλο για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας*, που είχε δημοσιευθεί το Φεβρουάριο του 2006. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν είναι σε θέση από μόνη της να βελτιώσει την επικοινωνία, πρότεινε στο Συμβούλιο και στο Κοινοβούλιο την από κοινού θέσπιση ενός προγράμματος επικοινωνίας, ώστε να μη μεταδίδουν όλα τα όργανα το ίδιο μήνυμα, αλλά να εξασφαλίζουν συντονισμένη επικοινωνία για τα ίδια θέματα. Επιπλέον, επειδή η επικοινωνία δεν πρέπει να είναι «αποκλειστική υπόθεση των Βρυξελλών», η Επιτροπή κινούνταν προς τη σύναψη εταιρικών σχέσεων με τα ΚΜ που το επιθυμούν.

² *Proposal for an Inter-Institutional Agreement on Communicating Europe in Partnership* (COM (2007) 569).

³ Στην εισαγωγή της εν λόγω ανακοίνωσης (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007β: 3) τονιζόταν ότι: «Η εφαρμογή μιας επικοινωνιακής πολιτικής που θα σχεδιαστεί σωστά και θα εξοπλιστεί με τους κατάλληλους πόρους αποτελεί ουσιώδη συνιστώσα των πολιτικών της ΕΕ. Η πολιτική αυτή πρέπει να συνδυάζει την εγγύτητα προς τον πολίτη με εμβέλεια που θα υπερβαίνει την Ένωση και θα υπερακοντίζει τα σημερινά της σύνορα, φτάνοντας σε χώρες που φιλοδοξούν να γίνουν μέλη της ΕΕ αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο». Η Επιτροπή μοιραζόταν αυτήν την πρόκληση με όλα τα όργανα, τους φορείς και τα κράτη μέλη της ΕΕ.

⁴ Η Margot Wallström, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδια για τις διοργανικές σχέσεις και την επικοινωνιακή στρατηγική, παρουσιάζοντας το σχέδιο, τόνισε: «Ο απλός πολίτης δε γνωρίζει ή δεν ενδιαφέρεται για τις διαφορές των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Θέλει αποτελέσματα και θέλει να ενημερώνεται γι' αυτά. Για μεγάλο διάστημα επιρρίπταμε ο ένας στον άλλον την ευθύνη για τις αποτυχίες στον τομέα της επικοινωνίας της ΕΕ. Έφτασε πλέον ο καιρός να σταματήσουμε αυτό το παιχνίδι του καταλογισμού ευθυνών. Ήρθε η ώρα να συνεργαστούμε» (Press Release 2007).

σεβόμενη την αυτονομία των θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών, (2) συμπράξεις διαχείρισης με τα κράτη μέλη που το επιθυμούν, (3) σύσταση του δικτύου των ευρωπαϊκών δημόσιων χώρων στις Αντιπροσωπείες, (4) καταγραφή των πτυχών της σχολικής εκπαίδευσης, ως προς τις οποίες μια κοινή δράση στο επίπεδο ΕΕ θα μπορούσε να βοηθήσει τα κράτη μέλη, (5) ενίσχυση του ευρωβαρόμετρου και (6) υλοποίηση των δοκιμαστικών (pilot) δικτύων πληροφόρησης.

Για να βελτιώσει την άμεση επικοινωνία με τους πολίτες, η Επιτροπή εγκαινίασε, επίσης, το «δίκτυο των τοπικών γραφείων για την πολυγλωσσία» στις Αντιπροσωπείες της στα κράτη μέλη. Έτσι, τα μηνύματα της ΕΕ παρουσιάζονταν σε εύληπτη γλώσσα, κατανοητή από όλους, και οι πληροφορίες προσαρμόζονταν στις τοπικές πραγματικότητες και στις τοπικές ανάγκες (local situation and needs).

Η γενική στρατηγική επικοινωνίας της Επιτροπής περιλάμβανε καταρχήν ένα εσωτερικό μέρος, το οποίο καθορίστηκε σε μια ανακοίνωση που εξέδωσε στις 4 Ιουλίου.¹ Εκεί αναγνωριζόταν η σημασία της εσωτερικής επικοινωνίας και της δέσμευσης του προσωπικού για την εξασφάλιση στην Επιτροπή σημαντικών πλεονεκτημάτων, όταν αυτή επικοινωνεί με το κοινό. Η επικοινωνία με το προσωπικό ήταν ουσιαστική, ώστε αυτό να είναι καλώς πληροφορημένο και να λαμβάνει την απαραίτητη υποστήριξη στις επαφές του με τους πολίτες και τους εμπλεκόμενους στην επικοινωνία.

Επιπλέον, η επικοινωνία στόχευε να ενισχύσει περαιτέρω τους δεσμούς μεταξύ της εσωτερικής και της εξωτερικής επικοινωνίας, έτσι ώστε να είναι συνεκτικές και να ενισχύονται αμοιβαία. Σε επίπεδο Επιτροπής, καθιερωνόταν, ένα Σχέδιο Δράσης, για την περαιτέρω βελτίωση της εσωτερικής επικοινωνίας και της δέσμευσης του προσωπικού, και διευκρινιζόταν η αποστολή και το πλαίσιο αναφοράς του προσωπικού, που ασχολείται με το κοινό, στο πλαίσιο επικοινωνιακών δραστηριοτήτων (Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2007).

Ωστόσο, η υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας από τους ηγέτες της ΕΕ, στις 13 Δεκεμβρίου 2007, αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη,² επισφραγίζοντας με τον

¹ Βλ. SEC(2007) 912.

² Η Συνθήκη της Λισαβόνας, στην οποία επισυνάπτονται αρκετά πρωτόκολλα και δηλώσεις, τροποποίησε τις δύο βασικές συνθήκες της ΕΕ: τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η τελευταία μάλιστα θα μετονομασθεί σε Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

τρόπο αυτό τις πολυετείς διαπραγματεύσεις σχετικά με τα θεσμικά ζητήματα.¹ Όσον αφορά στο θέμα της δημοκρατίας, η συμβολή της εν λόγω συνθήκης έγκειται στην επιβεβαίωση των ακόλουθων αρχών, που διέπουν την Ένωση: (1) της δημοκρατικής ισότητας, αφού τα ευρωπαϊκά όργανα οφείλουν να αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο όλους τους πολίτες, (2) της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, καθώς προβλέπεται ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και αύξηση της συμμετοχής των εθνικών κοινοβουλίων, και (3) της συμμετοχικής δημοκρατίας, καθώς δημιουργούνται νέες μορφές διαδραστικής επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών και των οργάνων (π.χ. η πρωτοβουλία των πολιτών). Επίσης, η Συνθήκη της Λισαβόνας διασαφηνίζει τις σχέσεις μεταξύ των χωρών μελών και της ΕΕ, καθιερώνοντας μια γενική ταξινόμηση των αρμοδιοτήτων σε τρεις κατηγορίες.²

Αξιοσημείωτες στο πλαίσιο αυτής της συνθήκης είναι η ενίσχυση της διαφάνειας στο Συμβούλιο των Υπουργών³ και η ενδυνάμωση της συμμετοχικής δημοκρατίας.⁴ Επιπλέον, η εν λόγω συνθήκη αποδίδει βαρύνουσα σημασία στις

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας, γνωστή ως «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», αναμένεται να τεθεί σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2009, πριν δηλαδή από τη νέα σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

¹ Ο Χρυσόχοδου (2008) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι η εναλλακτική προοπτική που υποσχέθηκε η Συνθήκη της Λισαβόνας, λειτούργησε, σε γενικές γραμμές, ως μία βέβαιη θεσμική διευθέτηση μέχρι το απορριπτικό ιρλανδικό δημοψήφισμα. Κύρια αποστολή της ήταν η «διάσωση» μερικών θεσμικών μεταρρυθμίσεων της Συνταγματικής Συνθήκης. Ωστόσο, αν εξαιρεθούν ορισμένα βασικά στοιχεία που δεν «επιβίωσαν» στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, η φιλοσοφία των δύο κειμένων φαίνεται να έχει τον ίδιο προσανατολισμό: δηλαδή συγκρότηση ενός γενικού συστήματος με ανοιχτή την προοπτική της τελικής του έκβασης, ενώ συνάμα ένα είδος πολυκεντρισμού διέπει την οργάνωση της ευρωπαϊκής δημόσιας εξουσίας, καθώς σύμφωνα με μια θεσμική λογική διαμοιράζονται οι λειτουργίες και αρμοδιότητες ανάμεσα σε πολλαπλά κέντρα λήψης αποφάσεων. Παράλληλα, σκιαγραφείται μια συναρχία, κατά την οποία οι μεγάλες θεσμικές ή πολιτικές επιλογές προϋποθέτουν τη συναίνεση των συστατικών κρατών.

² Οι κατηγορίες των αρμοδιοτήτων έχουν ως εξής:

(α) Αποκλειστικές αρμοδιότητες, δηλαδή μόνον η Ένωση δύναται να νομοθετεί στους τομείς της τελωνειακής ένωσης, της κοινής εμπορικής πολιτικής και της πολιτικής ανταγωνισμού. (β) Ενέργειες υποστήριξης, συντονισμού ή συμπληρωματικής δράσης. Η Ένωση μπορεί απλώς να στηρίζει τις δράσεις των χωρών μελών (π.χ. μέσω χρηματοδοτικών παρεμβάσεων). Οι τομείς του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της βιομηχανίας υπόκεινται σε αυτήν την κατηγορία. (γ) Συντρέχουσες αρμοδιότητες. Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν οι υπόλοιποι τομείς, όπως το περιβάλλον, οι μεταφορές και η προστασία των καταναλωτών. Η Ένωση και οι χώρες μέλη ασκούν από κοινού νομοθετική εξουσία, υπό τον όρο της τήρησης της αρχής της επικουρικότητας.

Αξίζει να υπογραμμισθεί, επίσης, ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας εισάγει τη ρήτρα εθελούσιας αποχώρησης, αναγνωρίζοντας έτσι στις χώρες μέλη το δικαίωμα αποχώρησης από την Ένωση. Έτσι, οι χώρες που έχουν προσχωρήσει στην ΕΕ δικαιούνται να επιλέξουν αν θα παραμείνουν σε αυτήν.

³ Συγκεκριμένα, καθώς προβλέπεται ότι όλες οι νομοθετικές συζητήσεις και εργασίες του Συμβουλίου θα είναι ανοικτές στο κοινό, συνεπάγεται ότι τόσο τα εθνικά κοινοβούλια όσο και οι πολίτες θα μπορούν να ενημερώνονται άμεσα για τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τα μέλη του Συμβουλίου κάθε χώρας μέλους.

⁴ Οι ευρωπαίοι πολίτες διαθέτουν πλέον πολυποικίλα μέσα, που τους παρέχουν τη δυνατότητα να ενημερώνονται και να συμμετέχουν στην κοινοτική πολιτική διαδικασία. Αξιοσημείωτη είναι η πρωτοβουλία των πολιτών, που προστίθεται σε αυτά τα μέσα και που χάριν αυτής, εφόσον συγκεντρωθούν τουλάχιστον ένα εκατομμύριο πολίτες, υπήκοοι σημαντικού αριθμού κρατών μελών,

διαβουλεύσεις και στο διάλογο με τις διάφορες ενώσεις, την κοινωνία των πολιτών, τους κοινωνικούς εταίρους, τους εκπροσώπους των εκκλησιών και των μη ομολογιακών οργανώσεων (Europra 2008).

Ωστόσο, λίγο πριν εκπνεύσει το 2007, δημοσιεύτηκε ένα έγγραφο υπό τον τίτλο: *το Διαδίκτυο ως μέσο επικοινωνίας για την Ευρώπη - Συμπερίληψη των πολιτών*.¹ Με αυτό, η Επιτροπή, ενστερνιζόμενη την κουλτούρα του Διαδικτύου και στοχεύοντας στη μέγιστη, δυνατή αξιοποίηση των πρόσφατων επιγραμμικών (online) εξελίξεων στην επικοινωνία, φαινόταν να εγκαινιάζει μια νέα στρατηγική για το Διαδίκτυο. Εξάλλου, σύμφωνα με την εισαγωγή του εγγράφου, η προτεινόμενη στρατηγική αποτελούσε συνέχιση της ανακοίνωσης της Επιτροπής για *Σύμπραξη ως προς την επικοινωνιακή προβολή των ευρωπαϊκών θεμάτων* και ήταν ένας από πολλούς τρόπους που θα εξασφάλιζαν, σε πρακτικό επίπεδο, το δικαίωμα του πολίτη για ενημέρωση γύρω από τα ζητήματα της ΕΕ.

Εν συνεχεία, η Επιτροπή σε ανακοίνωση, υπό τον τίτλο *Επικοινωνιακή προβολή της Ευρώπης με οπτικοακουστικά μέσα*,² κατέστησε σαφές ότι στοχεύει να βελτιώσει τις επικοινωνιακές της δραστηριότητες με οπτικοακουστικά μέσα.³

μπορούν να ζητήσουν από την Επιτροπή να υποβάλει πρόταση στους τομείς αρμοδιότητας της Ένωσης. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι οι πρακτικές ρυθμίσεις που θα πλαισιώσουν την εφαρμογή της πρωτοβουλίας των πολιτών πρόκειται να διευκρινιστούν σε νομοθετική πράξη μετά την έναρξη ισχύος της νέας συνθήκης.

¹ Βλ. SEC(2007) 1742 που δημοσιεύτηκε στις 21.12.2007. Στην εισαγωγή του συγκεκριμένου εγγράφου υπογραμμίζεται ότι το Διαδίκτυο διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των πολιτών της ΕΕ, αφού πάνω από το 50% του πληθυσμού της ΕΕ συνδέεται πια με το Διαδίκτυο, το οποίο σταδιακά έχει καταστεί μια αξιόλογη μέθοδος επικοινωνίας και ανταλλαγής ιδεών. Συγκεκριμένα, ανοίγει στις κυβερνήσεις, στις δημόσιες υπηρεσίες και στους πολιτικούς νέες δυνατότητες για επικοινωνία με το κοινό και τη δημοκρατική διαδικασία. Επιπλέον, το Διαδίκτυο έχει δημιουργήσει νέες διεξόδους για τους ανθρώπους, που επιθυμούν να εκφράσουν τις απόψεις τους, προωθώντας έτσι τις δημοκρατικές διεργασίες.

Η Επιτροπή κινείται προς μια νέα στρατηγική του Διαδικτύου, προκειμένου να ανταποκριθεί στις εξελίξεις και να αγκαλιάσει τον πολιτισμό του Διαδικτύου και τις on-line ευκαιρίες επικοινωνίας.

Η πρόκληση για την Επιτροπή είναι διπλή: αφενός, πρέπει να εξετάσει λεπτομερώς την περιοχή (site) του Europra, αφετέρου οφείλει να μεταλαμπαδεύσει το ενδιαφέρον για τα θέματα της ΕΕ σε άλλους ιστοχώρους, με σκοπό τη διεύρυνση της συζήτησης σχετικά με την ΕΕ.

² Βλ. σχετικά *Communication to the Commission. Communicating Europe through audiovisual media* SEC(2008)506/2, 24.4.2008 και τη σύνοψη για τους πολίτες: *ANNEX. A citizens' summary. Communicating Europe through audiovisual media*, SEC(2008)506/2, 24.4.2008.

³ Αξιοσημείωτη είναι η δήλωση της Margot Wallström, που παρατίθεται σε Δελτίο Τύπου (Press Release 2008β): «Ένας από τους βασικούς στόχους της επικοινωνιακής μας πολιτικής είναι να συμβάλουμε στην ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας και να ενδυναμώσουμε τους πολίτες, δίνοντάς τους πρόσβαση στις πληροφορίες. Οι πολίτες έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν τι συμβαίνει σε επίπεδο ΕΕ και να συμμετέχουν σε ένα δημοκρατικό δημόσιο διάλογο. Υποστηρίζοντας την συνεργασία και τις ανταλλαγές μεταξύ των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών και προσφέροντας δωρεάν οπτικοακουστικό υλικό, η Επιτροπή προσπαθεί να συμβάλει στην καλύτερη ενημέρωση των πολιτών». Σε άλλο σημείο η Margot Wallström επισημαίνει χαρακτηριστικά: «Οι έρευνες δείχνουν ότι οι πολίτες θέλουν να ενημερώνονται για τα ευρωπαϊκά ζητήματα που τους αφορούν και ότι προτιμούν να παίρνουν τις πληροφορίες αυτές μέσω των αγαπημένων τους τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών

Στο πλαίσιο αυτό εξαγγέλθηκαν ενέργειες που αποσκοπούν στην καλύτερη κάλυψη των θεμάτων της ΕΕ από τους τηλεοπτικούς σταθμούς και τις πολυμεσικές πλατφόρμες. Συνάμα, οι επαγγελματίες των οπτικοακουστικών μέσων ενθαρρύνονται να δημιουργήσουν και να συμμετάσχουν σε ευρωπαϊκά οπτικοακουστικά δίκτυα. Μάλιστα, συμπληρώνοντας το δίκτυο ραδιοφωνικών σταθμών, που είχαν δρομολογηθεί από την 1η Απριλίου 2008, προτεινόταν ένα δίκτυο τηλεοπτικών σταθμών. Παράλληλα, η Επιτροπή φαινόταν να έχει την πρόθεση, αφενός να αυξήσει την ποσότητα του ανεπεξέργαστου οπτικοακουστικού υλικού, το οποίο παρέχει ήδη δωρεάν στους επαγγελματίες των οπτικοακουστικών μέσων, αφετέρου να ενισχύσει τη δική της παραγωγή βίντεο, αποσκοπώντας στην προβολή και την επεξήγηση των εφαρμοζόμενων πολιτικών από την ΕΕ.

Εξάλλου, η στρατηγική της Επιτροπής για την εξασφάλιση μεγαλύτερης και σταθερότερης κάλυψης των θεμάτων της ΕΕ από τους υπάρχοντες οπτικοακουστικούς διαύλους και την ενθάρρυνση της δημιουργίας δικτύων μεταξύ των ευρωπαϊκών ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών αντικατοπτριζόταν σε σχετικό Σχέδιο Δράσης. Αποτελούσε την τελευταία από μια σειρά πολιτικών πρωτοβουλιών της επικοινωνιακής στρατηγικής της Επιτροπής, όπου εντασσόταν το έγγραφο *Σύμπραξη για την επικοινωνιακή προβολή της Ευρώπης*, που εκδόθηκε, όπως ήδη αναφέραμε, τον Οκτώβριο του 2007.

Μερικά από τα προβλεπόμενα μέτρα ήταν τα ακόλουθα: (1) προτάσεις για τη δημιουργία ενός δικτύου τηλεοπτικών σταθμών κατά το χρονικό διάστημα 2009-2010, (2) συνέχιση του ευρωπαϊκού ραδιοφωνικού δικτύου *EuRaNet* με επέκταση της εμβέλειας και της γλωσσικής του κάλυψης, (3) συνέχιση της στήριξης του *Euronews*, που θα εκπέμπει και στα αραβικά, από τον Ιούλιο του 2008, (4) αύξηση του ειδησεογραφικού περιεχομένου του *Europe by Satellite* (EbS) και διπλασιασμό της δυναμικότητάς του, (5) ενίσχυση του ρόλου της οπτικοακουστικής βιβλιοθήκης, που θα λειτουργεί ως «μνήμη» της Επιτροπής και ως κεντρικό σημείο πρόσβασης για όλες τις οπτικοακουστικές παραγωγές της Επιτροπής, (6) αύξηση της παραγωγής οπτικοακουστικού περιεχομένου από την Επιτροπή και βελτίωση της διανομής του

και διαδικτυακών τόπων. Υπάρχει, επίσης, ζήτηση για οπτικοακουστικό υλικό παραγωγής της ΕΕ - αυτό προκύπτει ξεκάθαρα από την επιτυχία του σταθμού μας στο *YouTube* (*EUtube*), που δέχθηκε πάνω από 10 εκατομμύρια 'επισκέψεις', από τότε που άρχισε να λειτουργεί, τον Ιούλιο του 2007».

μέσω διαφόρων τεχνολογικών πλατφορμών (π.χ. το *EUTube*),¹ (7) δημιουργία ενός ηλεκτρονικού ημερολογίου εκδηλώσεων της ΕΕ, τον Ιούνιο του 2008, και προώθηση της χρήσης του από τους επαγγελματίες (Press Release 2008β).

Μια επιπρόσθετη επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι να αυξηθεί η ανάμειξη των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ². Έτσι, στο πλαίσιο της ανακοίνωσης με τίτλο *Debate Europe – Ας συζητήσουμε για την Ευρώπη με βάση την πείρα από το σχέδιο Δ για τη δημοκρατία, το διάλογο και τη δημόσια συζήτηση*³, προτείνεται ένα φάσμα μελλοντικών ενεργειών, θέτοντας σε γενικότερη και μονιμότερη βάση τη συζήτηση για το μέλλον της ΕΕ μεταξύ των πολιτών, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο ΕΕ.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα συγχρηματοδοτήσει ορισμένα σχέδια για την κοινωνία των πολιτών, κατά τη έτη 2008 και 2009, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας *Debate Europe*⁴ – τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, εκτός από την περαιτέρω ανάπτυξη των πλέον επιτυχημένων πρωτοβουλιών, που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Δ, ήδη από το 2005,⁵ η Επιτροπή προτίθεται να δημοσιεύσει πρόσκληση υποβολής προτάσεων για νέα σχέδια.

¹ Πρόκειται για το κανάλι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο *YouTube*, που από την έναρξη λειτουργίας του έχει σημειώσει μεγάλη επιτυχία. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, βάζοντας στο Διαδίκτυο το πρώτο του βίντεο: «Βραβείο Ζαχάρωφ για έναν καλύτερο κόσμο». Τα ανωτέρω υποδηλώνουν τη μετάβαση σε μια κατεξοχήν «ευρωπαϊκή» κοινότητα ήχου και εικόνας.

² Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση της Margot Wallström, όπως αναφέρεται σε Δελτίο Τύπου (Press Release 2008α): «Οι πολιτικές της ΕΕ επηρεάζουν τις ζωές όλων, είτε μέσω των κανονισμών της για θέματα, όπως τα τέλη περιαγωγής των κινητών τηλεφώνων, είτε μέσω της ελεύθερης κυκλοφορίας ατόμων ή αγαθών είτε μέσω οποιονδήποτε άλλων από τα πολλά επιτεύγματα της ΕΕ. Συνεπώς οι πολιτικές της ΕΕ πρέπει να είναι πλήρως ενταγμένες στα πολιτικά κόμματα, στις εθνικές δημοκρατικές παραδόσεις και στον καθημερινό πολιτικό διάλογο. Πρέπει να εξετάζονται και να συζητούνται δημόσια, είτε στο δημαρχείο, στα περιφερειακά όργανα, στα εθνικά κοινοβούλια, στις τηλεοπτικές εκπομπές ή στο διαδίκτυο».

³ Σκοπός αυτής της ανακοίνωσης (βλ. COM(2008) 158 τελικό) είναι να συμβάλει σε έναν από τους βασικούς στόχους της επικοινωνιακής πολιτικής της Επιτροπής, δηλαδή στην ενίσχυση της θέσης των πολιτών μέσω της πρόσβασής τους στις σχετικές πληροφορίες, ώστε να μπορούν να πραγματοποιούν «τεκμηριωμένες συζητήσεις για τα θέματα της ΕΕ».

Με τη συγκεκριμένη ανακοίνωση εξετάζονται οι προοπτικές ως προς την προσέγγιση του σχεδίου Δ - για «καλύτερη συνεκτίμηση των απόψεων και των ανησυχιών των πολιτών, καλύτερη επεξήγηση των σχετικών θεμάτων και επικέντρωση στο τοπικό επίπεδο»- που εφαρμόστηκε από το 2005 ως το 2007. Η προσέγγιση αυτή θα συνεχιστεί, με ορισμένες προσαρμογές, το 2008 και το 2009, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κύρωσης της συνθήκης της Λισαβόνας (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2008α: 3).

⁴ Αξίζει να επισημανθεί ότι η πρωτοβουλία *Debate Europe* εντάσσεται στην ευρύτερη προσπάθεια για γενίκευση του «αμφίδρομου διαλόγου» του σχεδίου Δ ενόψει των ευρωπαϊκών εκλογών, τον Ιούνιο του 2009.

⁵ Εν συντομία αναφέρουμε ότι το σχέδιο Δ εγκαινιάστηκε το 2005 ως απάντηση στην έκκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τον Ιούνιο του 2005, για μια περίοδο προβληματισμού ως προς τη

Ειδικότερα, η πρωτοβουλία Debate Europe πρόκειται να: (1) συγχρηματοδοτήσει πανευρωπαϊκά σχέδια διαβουλεύσεων με τους πολίτες υπό τη διαχείριση οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, (2) προωθήσει ενέργειες σε κρατικό επίπεδο, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους πολίτες να αναλύσουν τις απόψεις τους και να τις συζητήσουν με τους τοπικούς πολιτικούς σχεδιαστές. Με τον τρόπο αυτό, θα συμπληρωθούν άλλα προγράμματα και εκδηλώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που προωθούν την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στη νομοθετική διαδικασία και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ, (3) προωθήσει ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής και των υπόλοιπων θεσμικών οργάνων της ΕΕ με την προσέγγιση των πολιτών, γενικότερα, και την κατάργηση του διαχωρισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών και των εθνικών πολιτικών, (4) δρομολογήσει δίκτυα σε απευθείας σύνδεση, τα οποία θα συγκεντρώσουν τους ευρωπαίους, τους εθνικούς και τους περιφερειακούς βουλευτές, τους δημοσιογράφους και άλλους ευρωπαίους διαμορφωτές γνώμης, αποβλέποντας στην ανταλλαγή πληροφοριών, γνώσεων και ιδεών για την ΕΕ, (5) αναπτύξει ευρωπαϊκούς δημόσιους χώρους στις πρωτεύουσες των ΚΜ, όπου η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού θα φιλοξενούν εκθέσεις, δημόσιες συζητήσεις, σεμινάρια και κύκλους επιμόρφωσης για θέματα ΕΕ, (6) αποκτήσει «ακόμα πιο τοπικό χαρακτήρα» με τη συμμετοχή υπαλλήλων της ΕΕ σε δραστηριότητες περιφερειακού και τοπικού επιπέδου, και (7) να επεκτείνει τις δυνατότητες του φόρουμ δημόσιας συζήτησης σε απευθείας σύνδεση «Debate Europe» μεταξύ των χρηστών του διαδικτύου (Press Release 2008α).

μεθόδευση της θεσμικής μεταρρύθμισης, κατόπιν της αρνητικής έκβασης των δημοψηφισμάτων στη Γαλλία και στις Κάτω Χώρες.

Μεταξύ του 2005 και του 2007, έλαβαν συγχρηματοδότηση στο πλαίσιο του σχεδίου Δ έξι καινοτομικά σχέδια διασυνοριακής διαβούλευσης με τους πολίτες υπό το συντονισμό οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και τοπικά σχέδια που αφορούν τις γυναίκες και τη νεολαία. (Για τα έξι σχέδια στο πλαίσιο του Σχεδίου Δ και την τελική διάσκεψη βλ. σχετικά:

http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/communicating/conference/dialogue/index_en.htm.

Επίσης, προωθήθηκαν δημόσιες συζητήσεις στο διαδίκτυο, επισκέψεις των Ευρωπαίων Επιτρόπων σε εθνικά κοινοβούλια, φορείς της κοινωνίας των πολιτών και μέσα μαζικής ενημέρωσης στα κράτη μέλη, δημόσιες συζητήσεις για θέματα της ΕΕ σε μικρές και μεγάλες πόλεις, ενημερωτικές εκδηλώσεις για την Ευρώπη στα σχολεία, και φόρα των πολιτών.

Κατά κάποιον τρόπο, το σχέδιο Δ συμπληρώνει τη διαδικασία διαβούλευσης των ενδιαφερόμενων μερών, που δρομολογεί η Επιτροπή για συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής. Επίσης, συμπληρώνει διάφορα προγράμματα της Επιτροπής, που επιδιώκουν να προωθήσουν την ενεργοποίηση του ευρωπαϊκού πολίτη.

3.4.1 Εστίαση στο «Σχέδιο Δράσης» και στη «Λευκή Βίβλο»

Ως κομβικό σημείο για την επικοινωνιακή πολιτική της ΕΕ θεωρείται το 2005. Υπήρχαν ήδη ενδείξεις για αδύναμη στήριξη του ευρωπαϊκού εγχειρήματος¹ εκ μέρους των ευρωπαίων πολιτών, με αποτέλεσμα να ενταθεί η αναδιάρθρωση της εν λόγω πολιτικής.

Στην ενότητα που ακολουθεί, θα περιγράψουμε τη νέα προσπάθεια επικοινωνίας, που αντικατοπτρίστηκε σε δύο κυρίως προτάσεις: το *Σχέδιο Δράσης της Επιτροπής για τη βελτίωση της επικοινωνίας στην Ευρώπη* και τη *Λευκή Βίβλο για μια ευρωπαϊκή πολιτική επικοινωνίας*.

3.4.1.1 Το Σχέδιο Δράσης

Με στόχο την εσωτερική αναδιάρθρωση της επικοινωνιακής πολιτικής της Επιτροπής, τον Ιούλιο του 2005, εκδόθηκε το *Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της Επικοινωνίας της ΕΕ*.² Βαρύνουσα σημασία αποδιδόταν στο συντονισμό ανάμεσα στα ευρωπαϊκά όργανα (Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο), ενώ προτεινόταν ο εκσυγχρονισμός και η βελτίωση των εργαλείων της επικοινωνιακής πολιτικής της ΕΕ, η οποία θα έπρεπε να θεωρείται ξεχωριστή πολιτική (Ελματζόγλου 2007: 132).

Είναι εμφανές ότι η Επιτροπή επιδίωκε να βελτιώσει τον τρόπο επικοινωνίας με τους πολίτες, αφού στο Σχέδιο Δράσης περιλαμβανόταν ένας λεπτομερής κατάλογος συγκεκριμένων μέτρων, όπως η ενίσχυση των Γραφείων Αντιπροσωπείας της Επιτροπής, ο καλύτερος εσωτερικός συντονισμός και προγραμματισμός, η πρόοδος σε θέματα γλώσσας και παρουσίασης εγγράφων, περισσότερα σημεία πρόσβασης για τους πολίτες. Το προαναφερόμενο Σχέδιο αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο του οικοδομήματος της επικοινωνίας που χτίστηκε από την Επίτροπο Wallström. Άλλωστε, ο στόχος ήταν να αναπτυχθεί μια πλήρης πολιτική επικοινωνίας.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Δράσης (2005), η επικοινωνία προσδιορίζεται ως «περισσότερη από την πληροφόρηση» (more than information), προσθέτοντας με

¹ Υπονοούμε τα αρνητικά δημοψηφίσματα της Συνταγματικής Συνθήκης, που είχαν προηγηθεί στη Γαλλία και την Ολλανδία.

² *Action plan to improve communicating Europe by the Commission / SEC (2005) 985 final, 20.7.2005.*

αυτόν τον τρόπο ένα ισχυρό συστατικό αλληλεπίδρασης και αποτελώντας ένα «βασικό μέρος της πολιτικής διαδικασίας». Σε σύγκριση με τις προηγούμενες μεταρρυθμίσεις, της Επιτροπής Prodi, η πρωτοβουλία θα περιστρεφόταν γύρω από τρεις βασικές αρχές: «ακρόαση», «πολιτικές και δραστηριότητες επικοινωνίας της ΕΕ, καθώς επίσης και ο αντίκτυπός τους στις καθημερινές ζωές (...) με τρόπο που οι άνθρωποι μπορούν να καταλάβουν και τους αφορά (...)» και «σύνδεση με τους πολίτες επιτόπου».

Με σκοπό να καταπολεμηθούν οι οργανωτικές αδυναμίες της Επιτροπής, που παρακώλυαν τα προηγούμενα σχέδια επικοινωνίας από την επίτευξή τους, δρομολογήθηκαν διάφορες «δράσεις προτεραιότητας» στο πλαίσιο αυτής της φιλόδοξης σύλληψης της επικοινωνίας. Οι τελευταίες υποδιαιρούνταν σε 50 εσωτερικά πρακτικά μέτρα για τη βελτίωση της επικοινωνίας,¹ που παραθέτονταν σε ένα εξαντλητικό παράρτημα.

Το έγγραφο προσπαθούσε να ευαισθητοποιήσει όλους τους Επιτρόπους σε θέματα επικοινωνίας, θεωρώντας τα ως αναπόσπαστο τμήμα των πολιτικών δραστηριοτήτων τους. Στο πλαίσιο αυτό ενθαρρύνονταν συμβολικές χειρονομίες, όπως η ενημέρωση (briefing) των συναδέλφων τους για τις επικοινωνιακές προκλήσεις που σχετίζονταν με το χαρτοφυλάκιό τους -κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων του Κολλεγίου- ή συχνότερη επίσκεψη στο κράτος μέλος προέλευσής τους, προκειμένου να μιλήσουν για τη δράση τους στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, το έγγραφο ασχολούνταν με την εισαγωγή ενός στρατηγικού προγραμματισμού για τη διαχείριση της επικοινωνίας της ΕΕ, τόσο σε πολιτικό (Κολλέγιο) όσο και διοικητικό (ΓΔ Επικοινωνίας) επίπεδο. Αναμφίβολα, προωθούνταν η μετάβαση από την απλή πληροφόρηση ή στρατηγική επικοινωνίας σε μια γνήσια πολιτική επικοινωνία. Αυτό συνεπαγόταν την καθιέρωση μιας ημερήσιας διάταξης (agenda) επικοινωνίας, παράλληλα με τον ήδη υπάρχοντα πολιτικό, στρατηγικό προγραμματισμό, ενισχύοντας τον έλεγχο της κοινής γνώμης και τους μηχανισμούς ανατροφοδότησης, καθώς επίσης και τη συστηματική αξιολόγηση των δραστηριοτήτων επικοινωνίας όχι μόνο εκ των υστέρων, αλλά και εκ των προτέρων² (Meillier 2007: 37-38).

¹ Είχαν προοπτική υλοποίησης από το 2005 ως το 2009, ανάλογα με το επίπεδο της απαιτούμενης εσωτερικής μεταρρύθμισης.

² Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι επικοινωνιακές δραστηριότητες υπέφεραν από χρόνιο «έλλειμμα αξιολόγησης» (evaluation deficit), υπονοώντας τις ανεξάρτητες αξιολογήσεις. Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η μελέτη των Brüggemann, De Clerck-Sachsse, Kurpas (2006), η οποία αποτιμά τα διαφορετικά προγράμματα και τις ενέργειες στον τομέα της πληροφόρησης, που πραγματοποιήθηκαν από την Επιτροπή και χρηματοδοτήθηκαν από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, κατά τη διάρκεια της περιόδου

Η Επιτροπή φαίνεται να είχε συνειδητοποιήσει το δομικό υπόβαθρο πολλών επικοινωνιακών δυσχερειών, και επομένως, την ανάγκη -ελλείψει μιας αληθινά ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας- να εξεταστεί το ανεπαρκές πλαίσιο στήριξης των ευρωπαϊκών ζητημάτων στις εθνικές κοινές γνώμες. Υπό το πρίσμα αυτό, οι Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη μέλη -λόγω της δυνατότητάς τους να συνδέουν την ΕΕ με τους πολίτες στη χώρα τους- συμπεριλήφθηκαν στις υπηρεσίες επικοινωνίας, που επρόκειτο να βελτιωθούν.

Η βελτίωση του συντονισμού μεταξύ όλων των υπηρεσιών επικοινωνίας της Επιτροπής προωθούνταν σε ένα άλλο τμήμα των προτάσεων. Έτσι, η καθιέρωση ενός «δικτύου μονάδων των Γενικών Διευθύνσεων Επικοινωνίας», θα συνέβαλε στη βέλτιστη χρήση και αξιοποίηση της υπάρχουσας ικανότητας για επικοινωνία, με τη βοήθεια της Γενικής Διεύθυνσης Επικοινωνίας. Με την ίδια λογική προβλεπόταν καλύτερη αξιοποίηση των εργαλείων που «οι άνθρωποι προτιμούν και στη γλώσσα που καταλαβαίνουν» (Brüggemann, De Clerck-Sachsse, Kurpas 2006), εννοώντας την πρόσβαση στις Αντιπροσωπείες των ΚΜ της Επιτροπής μέσω του ιστοχώρου EUROPA.

Επίσης, η Επιτροπή κατέβαλλε φιλότιμες προσπάθειες για την παραγωγή ποιοτικών μηνυμάτων, με «την περιγραφή των απτών οφελών των πολιτικών (policies) της ΕΕ μέσω σύντομων, απλών εισαγωγών στις βασικές προτάσεις της Επιτροπής, σε μια ανειδίκευτη περίληψη.» Αξιοσημείωτα, ωστόσο, ήταν τα μέτρα που αφορούσαν στην υπηρεσία Εκπροσώπων και περιλάμβαναν ένα συστηματικότερο, ποιοτικό έλεγχο των Δελτίων Τύπου, την καθιέρωση μιας «ιστορικά καθοδηγούμενης ημερήσιας διάταξης ειδήσεων», ελκύνοντας περισσότερο τα ΜΜΕ, και προκαλώντας την ενίσχυση μιας «λειτουργίας αντίκρουσης» (rebuttal function) για την απομυθοποίηση ψεύτικων ισχυρισμών εις βάρος της ΕΕ, που εμφανίζονταν κυρίως στο διαδίκτυο. Τα εν λόγω μέτρα καταδείκνυαν, κατά τη

2000-2005. Με άξονα τα κριτήρια της σχετικότητας, της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της χρησιμότητας (όροι αναφοράς που παρέχονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), η μελέτη καταδεικνύει ότι η γενική εκτίμηση ήταν θετική από άποψη «αξίας χρημάτων», αν και τονίζει ότι υπάρχει ακόμα περιθώριο για βελτίωση όλων των ενεργειών. Η μελέτη κάλυψε τις ακόλουθες πτυχές: (α) τον οπτικοακουστικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των συμπαραγωγών (APCAV), της οπτικοακουστικής υπηρεσίας της Επιτροπής (EbS και τη λειτουργία των στούντιο) και των συμβάσεων με το *Euronews*, (β) τον ιστοχώρο EUROPA, (γ) γραπτές δημοσιεύσεις, (δ) το κέντρο κλήσης EUROPE DIRECT, (ε) το ευρωβαρόμετρο και (στ) εκροές πληροφόρησης. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, αν και ανιχνεύθηκε ένα αξιολογικό έλλειμμα αξιολόγησης στον τομέα της πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας, κατά την περίοδο 2000-2005, παρατηρήθηκε κάποια βελτίωση από το 2003.

Meillier (2007), τον αυξανόμενο «επαγγελματισμό», που χαρακτήριζε το προσωπικό επικοινωνίας των οργάνων της ΕΕ.

Ενώ ο αρχικός σκοπός του Σχεδίου Δράσης ήταν να θέσει την Επιτροπή «σε τάξη», το επόμενο βήμα ως προς την καθιέρωση μιας γνήσιας πολιτικής επικοινωνίας ήταν η ενθάρρυνση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων σχέσεων -τόσο σε συστημικό επίπεδο, π.χ. μεταξύ όλων των οργάνων της ΕΕ, όσο και σε εθνικό και στα επιμέρους τοπικά επίπεδα (Meillier 2007: 39).

Αυτό το πνεύμα διαπέρασε την επόμενη πρωτοβουλία, που εκδηλώθηκε τον Οκτώβριο του 2005. Τότε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε το *Σχέδιο Δ για τη Δημοκρατία, το Διάλογο και τη Δημόσια Συζήτηση*,¹ που έθετε τις βάσεις για μια σε βάθος συζήτηση σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης, προωθώντας ένα σχέδιο επικοινωνίας και διαλόγου με τους πολίτες. Εκτιμάται ότι το προαναφερόμενο Σχέδιο αντανακλούσε και αποτύπωνε τη συνεισφορά της Επιτροπής, στην πρόσκληση που είχαν απευθύνει οι αρχηγοί των κρατών μελών της ΕΕ, στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου του 2005, για μια περίοδο «στοχασμού» (reflection period), έπειτα από τα αρνητικά δημοψηφίσματα για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και την κρίση εμπιστοσύνης που είχε επιπτώσεις στην ΕΕ (Ελματζόγλου 2007: 132). Η προτεινόμενη λύση εκ μέρους της Επιτροπής ήταν να ακουστούν περισσότερο και καλύτερα οι ευρωπαίοι πολίτες, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες τους, και να μπει ένα τέλος στο «παιχνίδι επίπληξης των Βρυξελλών» που ασκήθηκε από τις κυβερνήσεις ορισμένων κρατών μελών (Meillier 2007 :40).

Αδιαμφισβήτητα, κύριο μέλημα ήταν να επιτευχθεί μια νέα πολιτική συναίνεση² για τις ορθές πολιτικές, που θα βοηθούσαν την Ευρώπη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Μάλιστα, τόσο κατά την παρουσίαση του Σχεδίου Δ, όσο και σε άλλες ομιλίες της αργότερα, η Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και υπεύθυνη για τις Διοργανικές σχέσεις και την Επικοινωνιακή πολιτική, Margot Wallström, αναφερόταν σε αυτό ως ένα μέσο αξιοποίησης των πολιτικών ιδεών για την ανανέωση της Ευρώπης, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης.

¹ Ειδικά η ενθάρρυνση της δημόσιας συζήτησης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για το μέλλον της ΕΕ ήταν ένας από του στόχους του Σχεδίου Δ. Βλ. COM (2005) 494 τελικό, 13.10.2005.

² Η Margot Wallström είχε υπογραμμίσει χαρακτηριστικά ότι η ΕΕ μέχρι τότε αποτελούσε εγχείρημα των πολιτικών ελίτ και ότι χρειαζόνταν δραστικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, για να κατακτηθεί η υποστήριξη των ευρωπαίων πολιτών. Η ίδια δε δίστασε να αναρωτηθεί αν υπήρξε μέχρι εκείνη τη στιγμή ευρωπαϊκή δημοκρατία. Βλ. Leo Cendrowicz, "EU moves on to Plan D to win trust", στην εφ. *Guardian*, 14.10.2005, όπως παραθέτει η Ελματζόγλου (2007: 132).

Όμως, όπως επισημαίνει η Ελματζόγλου, τέτοιες προκλήσεις επιβάλλουν συχνά δραστικές μεταρρυθμίσεις στο οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο των χωρών της ΕΕ, οι οποίες με τη σειρά τους απαιτούν ισχυρή νομιμοποίηση της Ένωσης στο πεδίο των πολιτών. Αυτό, όμως, προϋποθέτει: (1) την ύπαρξη ενός δημόσιου πολιτικού χώρου, όπου μπορούν να γίνονται διαβουλεύσεις για τις ευρωπαϊκές πολιτικές και να ακούγονται χρήσιμες απόψεις για τη λήψη των αποφάσεων, και (2) ότι οι ευρωπαίοι πολίτες είναι ενημερωμένοι για τα ζητήματα αυτά, δηλαδή τις πολιτικές και τις επιλογές σε επίπεδο ΕΕ. Συνεπώς, η νέα ευρωπαϊκή νομιμοποίηση συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία ενός τέτοιου χώρου, που θα ευνοεί την «ανάπτυξη δεσμών αλληλεγγύης και συλλογικής ταυτότητας» ανάμεσα στους ευρωπαίους πολίτες, την ανάπτυξη δηλαδή μιας «πολιτικής κουλτούρας» την οποία θα μπορούν να μοιράζονται όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹ (Ελματζόγλου, 2007: 132-133).

Σχετικά με το Σχέδιο Δ, ο Thiel (2006: 6) διαπιστώνει ότι αυτό «απαιτεί μόνο περισσότερη δημοκρατία, διάλογο και συζήτηση», αυξάνοντας τις επίσημες επισκέψεις των εκπροσώπων της ΕΕ στα ΚΜ, καθιερώνοντας στρογγυλές τράπεζες, και, ακόμη, προωθώντας την αύξηση της χρήσης του Διαδικτύου για τη διάδοση της πληροφόρησης κ.λπ. Όμως, το εν λόγω Σχέδιο, σύμφωνα με τον ίδιο, «δεν αναγνωρίζει, ρητά, άλλα μέσα που επικρατούν, όπως η τηλεόραση και ο Τύπος». Έτσι, ο Thiel διατυπώνει την επιφύλαξη ότι «μια εκστρατεία πληροφόρησης που επικεντρώνεται στα τεχνοκρατικά και ελιτίστικα κανάλια επικοινωνίας είναι απίθανο να φθάσει στο μαζικό πληθυσμό και επομένως θα παραμείνει ατελέσφορη».

3.4.1.2 Η Λευκή Βίβλος

Την 1^η Φεβρουαρίου 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τη *Λευκή Βίβλο για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας*,² καλώντας τους ευρωπαίους πολίτες αλλά και

¹ Ο Habermas (όπως αναφέρει η Ελματζόγλου 2007: 133) θεωρεί ότι ο σχηματισμός ταυτότητας, ακόμη και πέραν των εθνικών συνόρων, απαιτεί τρεις εμπειρικές προϋποθέσεις: (1) την αναγκαιότητα μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας πολιτών, (2) την κατασκευή ενός δημόσιου χώρου ευρωπαϊκής εμβέλειας και (3) τη δημιουργία μιας πολιτικής κουλτούρας που να μπορούν να τη μοιραστούν όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες.

² Βλ. COM (2006) 35 τελικό, 01.02.2006. Μια συνοπτική παρουσίαση της Λευκής Βίβλου επιχειρεί ο Τριανταφύλλου (2006). Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, ότι η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής αποτέλεσε το αντικείμενο θέσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής στις 6 Ιουλίου Βλ. ΕΕ C

όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (ευρωπαϊκά όργανα, κράτη μέλη, τοπικές/περιφερειακές αρχές, μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ΜΜΕ) να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το ζήτημα της ενημέρωσης, της διαβούλευσης¹ και της συμμετοχής των ευρωπαίων πολιτών στις αποφάσεις της ΕΕ.

Η Επιτροπή διαπίστωνε την ύπαρξη ενός σημαντικού ελλείμματος πληροφόρησης στην Ένωση, το οποίο δυσχεραίνει τη νομιμοποίηση της, καθώς οι πολίτες αισθάνονται ότι γνωρίζουν ελάχιστα για την ΕΕ και δεν έχουν λόγο στις ευρωπαϊκές αποφάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η τοποθέτηση της Wallström (2006, όπως παραθέτει η Ελματζόγλου 2007: 134), σύμφωνα με την οποία η επικοινωνία αποτελεί βασικό συστατικό της δημοκρατίας και όρο για την ανάπτυξη του δημόσιου διαλόγου. Οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν τα δρώμενα στην ΕΕ και τους λόγους που τα υπαγορεύουν. Μπορούν να ενημερώνονται από τα ΜΜΕ, το διαδίκτυο και άλλες πηγές, καθώς, επίσης, έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν τηλεοπτικές συζητήσεις για καίρια θέματα της Ένωσης ανάμεσα σε ευρωπαίους πολιτικούς, Ευρωβουλευτές και Ευρωπαίους Επιτρόπους. Συνάμα, όμως, οι πολίτες δικαιούνται να συμμετέχουν στην πολιτική διαδικασία μέσω μιας αμφίδρομης και αποτελεσματικής επικοινωνίας με όλους τους θεσμούς. Έχοντας διαμορφώσει τη δική τους άποψη, μπορούν να ανταλλάσουν απόψεις με άλλους πολίτες και να προωθούν τη γνώμη τους στα πολιτικά κόμματα, τους Ευρωβουλευτές κ.ά.

Άλλωστε, στην εισαγωγή της Λευκής Βίβλου -μετά τη διαπίστωση για ύπαρξη χάσματος μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της- τονιζόταν ότι η αμφίδρομη σχέση της ενημέρωσης και της επικοινωνίας καθίσταται απαραίτητη σε μια δημοκρατική ΕΕ, που θα εγγυάται την ευημερία των πολιτών της. Υπογραμμιζόταν, επίσης, ότι οι διάφορες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα καρποφορήσουν μόνο με την «εμπλοκή όλων των κεντρικών παικτών των άλλων θεσμικών οργάνων της ΕΕ, των

309 της 16.12.2006. Εκφράζοντας τις επιφυλάξεις της σχετικά με τη δημιουργία ενός κώδικα γενικών αρχών, η ΕΟΚΕ καλούσε την Επιτροπή να συνεχίσει τον προβληματισμό της ως προς τον τρόπο που θα διευκολυνόταν σε αποκεντρωμένο επίπεδο η επίτευξη ουσιαστικών συνεργειών και διοργανικής συνεργασίας.

¹ Το κείμενο της Λευκής Βίβλου αποτέλεσε αντικείμενο δημόσιας διαβούλευσης στο Διαδίκτυο από την 1^η Φεβρουαρίου έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2006. Οι παρατηρήσεις και οι προτάσεις, που υποβλήθηκαν από ιδιώτες και οργανισμούς, εξετάστηκαν διεξοδικά τόσο από τη ΓΔ Επικοινωνίας όσο και από εμπειρογνώμονες. Επιπλέον, διοργανώθηκαν διασκέψεις των ενδιαφερόμενων μερών, όπου παρουσιάστηκαν και τέθηκαν υπό συζήτηση οι διατυπωθείσες ιδέες και προτάσεις. Οι διασκέψεις αυτές έλαβαν χώρα το φθινόπωρο του 2006 και στις αρχές του 2007 στη Μαδρίτη, στο Μπέργκαμο, στο Ελσίνκι, στο Βερολίνο και στις Βρυξέλλες. Τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης συμπεριλήφθηκαν σε μια τελική έκθεση, που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και που έδωσε το έναυσμα για την κατάρτιση συγκεκριμένων προτάσεων και σχεδίων δράσης.

εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών στα ΚΜ, των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και της κοινωνίας των πολιτών». Προτεινόταν, δηλαδή, μια προσέγγιση εταιρικού τύπου για τη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στους πολίτες και την ΕΕ, και η ενίσχυση του δημόσιου διαλόγου στην Ευρώπη μέσω μιας βελτιωμένης επικοινωνίας.

Η Λευκή Βίβλος απαρτιζόταν από δύο μέρη. Το όραμα για την επικοινωνιακή πολιτική της ΕΕ περιλαμβανόταν στο πρώτο μέρος, ενώ τα βασικά πεδία διαβούλευσης και μελλοντικής δράσης προσδιορίζονταν στο δεύτερο μέρος.

Στη Λευκή Βίβλο, πρωταρχικό σημείο αναφοράς ήταν η διεύρυνση του «χάσματος» μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της, το οποίο ριζοβολούσε¹ στο γεγονός ότι οι προηγούμενες προσπάθειες επικοινωνίας παρακωλύθηκαν από τη συνολική έλλειψη συναίνεσης ως προς αυτό που μια πολιτική επικοινωνίας θα έπρεπε να είναι. Υποδηλώνονταν συνοπτικά οι πιο προβληματικές εννοιολογικές και οργανωτικές διαστάσεις της πρόκλησης επικοινωνίας της ΕΕ, κάνοντας μνεία σε μια απλή στρατηγική πληροφόρησης που δεν προχωρούσε αρκετά πέρα από τη σφαίρα των Βρυξελλών.² Αυτό, όμως, σχετιζόταν και με τη δομική διάσταση των προβλημάτων επικοινωνίας.³ Ο ρεαλιστικός στόχος της Λευκής Βίβλου ήταν «να εξευρωπαϊστεί» τις εθνικές δημόσιες σφαίρες. Προσανατολισμένη σε αυτό το στόχο, η Επιτροπή οργάνωσε ένα γνήσιο «διάλογο» μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της -ένα παράδειγμα του οποίου είναι η διαδικασία διαβούλευσης, που προωθήθηκε ακριβώς ως συνέχεια της συγκεκριμένης Λευκής Βίβλου (Meillier 2007: 41).

¹ Στη Λευκή Βίβλο τονιζόταν ότι το εν λόγω επικοινωνιακό χάσμα αποτελούσε θέμα συζήτησης σε κύκλους της ΕΕ από τότε που έγιναν τα δημοψηφίσματα, που προηγήθηκαν της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992 (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006α: 4).

² Συγκεκριμένα, στο Μέρος Ι της Λευκής Βίβλου υπογραμμίζονταν: «Τα τελευταία χρόνια, όλα τα όργανα της ΕΕ έχουν προσδώσει νέο βάρος στο επικοινωνιακό έργο. Εντούτοις, υπάρχει μια γενική αντίληψη ότι χρειάζεται να γίνουν περισσότερα. Η επικοινωνία παραήταν ως σήμερα «υπόθεση των Βρυξελλών» με την έννοια ότι κύριο μέλημά της ήταν να εξηγήει στον κόσμο τι είναι η ΕΕ και να προσέχει λιγότερο όχι μόνο τι έλεγαν οι άνθρωποι, αλλά και το πώς οι απόψεις τους τροφοδοτούσαν τις πολιτικές διεργασίες. Μολονότι οι μηχανισμοί διαβούλευσης έχουν γίνει τρέχουσα πρακτική, περιορίζονται στις ειδικές πρωτοβουλίες, ενώ οι πολίτες συχνά έχουν την εντύπωση ότι τα κανάλια, μέσω των οποίων μπορούν να παίρνουν μέρος στη συζήτηση, είναι περιορισμένα ή απροσπέλαστα. Η θεσμική επικοινωνία, μολονότι ουσιαστική και σταθερά βελτιούμενη, σαφώς δεν ήταν αρκετή, για να γεφυρωθεί το χάσμα» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006α: 4).

³ Στη Λευκή Βίβλο υπήρχε η ακόλουθη συνοπτική διατύπωση: «Με λίγα λόγια, η δημόσια σφαίρα εντός της οποίας διαδραματίζεται η πολιτική ζωή στην Ευρώπη είναι σε μεγάλο βαθμό η εθνική σφαίρα. Στο βαθμό που ζητήματα ευρωπαϊκής εμβέλειας εμφανίζονται στην ημερήσια διάταξη, οι περισσότεροι πολίτες τα βλέπουν από εθνική σκοπιά. Τα ΜΜΕ εξακολουθούν να είναι κυρίως εθνικά, εν μέρει λόγω γλωσσικών φραγμών. Λίγοι είναι οι 'τόποι' συνάντησης, όπου ευρωπαίοι πολίτες από διάφορα κράτη μέλη μπορούν να γνωριστούν και να συζητήσουν θέματα κοινού ενδιαφέροντος» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006α: 4).

Το έγγραφο παρείχε χρήσιμες κατευθύνσεις του τρόπου με τον οποίο η ΕΕ μπορούσε να διαπεράσει τις εθνικές κοινές γνώμες καλύτερα. Σε γενικές γραμμές, η Λευκή Βίβλος εστιαζόταν στους ακόλουθους τομείς:

(1) στον καθορισμό κοινών αρχών, με άξονα το δικαίωμα στην ενημέρωση και την ελευθερία της έκφρασης.¹ Άλλωστε, μετά την περίοδο διαβούλευσης, προτεινόταν να συνταχθεί ένας Ευρωπαϊκός Χάρτης ή Κώδικας δεοντολογίας για την επικοινωνία, επί των αρχών του οποίου όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, θα δεσμεύονταν εθελοντικά και θα εγγυώταν ότι η επικοινωνιακή πολιτική της ΕΕ εξυπηρετεί τα συμφέροντα των πολιτών,²

(2) στην αναβάθμιση του ρόλου των πολιτών μέσω της εκπαίδευσής τους σε θέματα αγωγής του πολίτη για την ΕΕ, γεγονός που θα διευκόλυνε τόσο την άσκηση των πολιτικών και αστικών τους δικαιωμάτων³ όσο και τη δραστηριοποίησή τους στη δημόσια σφαίρα. Επίσης, επιδιώκονταν δύο επιπρόσθετοι στόχοι: η σύνδεση των πολιτών μεταξύ τους και η σύνδεση πολιτών και δημόσιων θεσμών,⁴

¹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι όλοι οι πολίτες από όλα τα κοινωνικά στρώματα και όλες τις χώρες της ΕΕ (αρχή της κάλυψης) έχουν δικαίωμα στην ενημέρωση για θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος, και μάλιστα στη μητρική τους γλώσσα. Επίσης, πρέπει να μπορούν ελεύθερα να εκφράζουν τις απόψεις τους (αρχή της πολυμορφίας), να ακούγονται και να έχουν τη δυνατότητα διαλόγου με τα κέντρα λήψης των αποφάσεων (αρχή της συμμετοχής).

² Η πρόταση αυτή, όπως παρατηρεί η Ελματζόγλου προκάλεσε αντιδράσεις στο χώρο των ΜΜΕ, θεωρώντας ότι απευθύνεται σε αυτά. Έτσι, η Επιτροπή αποσαφήνισε εκ των υστέρων ότι το κείμενο αυτό αφορούσε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, δηλ. στους ευρωπαϊκούς και εθνικούς φορείς, κρατικούς ή μη, και ότι δεν είχε δεσμευτικό αλλά εθελοντικό χαρακτήρα. Μια δεύτερη πρόταση της Λευκής Βίβλου για την αναβάθμιση του ευρωπαϊκού δικτύου *Europe by Satellite* -το οποίο παρουσιάζει τηλεοπτική ειδησεογραφία για τη δραστηριότητα της ΕΕ στα ΜΜΕ- δημιούργησε την εντύπωση ότι η ΕΕ σκοπεύει να δημιουργήσει ένα ευρωπαϊκό πρακτορείο (ελεγχόμενων) ειδήσεων. Και σε αυτήν την περίπτωση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαλεύκανε τις προθέσεις της, μιλώντας μόνο για αναβάθμιση του παρεχόμενου στα ΜΜΕ υλικού. Βλ. Συνέντευξη Μ. Wallström “The Messenger and the message” στο περιοδικό *Parliament Magazine*, 20 Φεβρουαρίου 2006, όπως αναφέρει η Ελματζόγλου (2007:135).

³ Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο, η αγωγή του πολίτη στα ευρωπαϊκά θέματα αποτελεί μέλημα κυρίως των ΚΜ, δεν περιορίζεται στη σχολική διδασκαλία αλλά «βοηθάει τους πολίτες όλων των ηλικιών να χρησιμοποιούν εργαλεία, όπως το Internet, ώστε να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες που αφορούν την πολιτική στη δημόσια σφαίρα και να προσχωρούν στο διάλογο. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για άτομα που ανήκουν σε μειονότητες, άτομα με ειδικές ανάγκες ή άλλες ομάδες ατόμων που θα αποκλείονταν από τη δημόσια σφαίρα».

⁴ Πέρα από τις ζωντανές, πρόσωπο με πρόσωπο συναντήσεις, τα ευρωπαϊκά προγράμματα -όπως Leonardo da Vinci, Erasmus, Youth in action κ.ά.- η υλοποίηση νέων εικονικών «τόπων» συνάντησης για δημόσια συζήτηση, η ανοιχτή και προσπελάσιμη λειτουργία των θεσμικών οργάνων, η βελτίωση των κανόνων διαβούλευσης και η αμφίδρομη επικοινωνία θεσμών και πολιτών αποτελούν προκλήσεις για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων. Κατά κάποιον τρόπο, εξουσιοδοτούνταν οι πολίτες να ευαισθητοποιηθούν για τα ζητήματα της ΕΕ μέσω της κατάλληλης «εργαλειοθήκης».

(3) στην ενδυνάμωση του ρόλου των ΜΜΕ και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών ως προς την παρουσίαση θεμάτων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος,¹

(4) στην καλύτερη διερεύνηση και ανάλυση των απόψεων και τάσεων της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης. Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί με τη βελτίωση και αξιοποίηση των ερευνών του Ευρωβαρόμετρου, εξασφαλίζοντας τη συνδρομή των ΚΜ,²

(5) στη συνεργασία με τα ΚΜ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (“going local”), προκειμένου να αναπτυχθεί ο ευρωπαϊκός διάλογος και να δημιουργηθεί ο ευρωπαϊκός δημόσιος χώρος. Τονιζόταν ιδιαίτερα ότι η συνεργασία έπρεπε να επεκταθεί στα πολιτικά κόμματα και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ενώ συντονισμός απαιτούνταν και ανάμεσα στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, που με τη σειρά τους όφειλαν να προσεγγίσουν περισσότερο τον πολίτη.

Στο τελευταίο τμήμα της Λευκής Βίβλου συνοψιζόταν η πρόκληση της επικοινωνίας για την Ευρώπη, που ισοδυναμούσε με τη διευκόλυνση της ανταλλαγής απόψεων, της ενημέρωσης και του διαλόγου για ευρωπαϊκά θέματα. Όλοι οι εμπλεκόμενοι συντελεστές έπρεπε να χαράζουν κοινούς στόχους, για την ευδόωση των οποίων θα μοιράζονταν την ίδια «εργαλειοθήκη» ως προς τα μέτρα που θα υιοθετούσαν (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2006α: 17).

¹ Δεδομένου του κεντρικού ρόλου που τα ΜΜΕ διαδραματίζουν στη διάδοση παρανοήσεων ως προς τα ζητήματα της ΕΕ, είναι, επίσης, ζωτικής σημασίας η συνεργασία με τα ΜΜΕ, αναβαθμίζοντας την οπτικοακουστική ικανότητα της ΕΕ.

Στη Λευκή Βίβλο τονιζόταν ότι «παρά τις προσπάθειες και τον επαγγελματισμό των ανταποκριτών στις Βρυξέλλες, η κάλυψη ευρωπαϊκών θεμάτων στα ΜΜΕ είναι περιορισμένη και κατακεραματισμένη». Επειδή η ΕΕ συχνά γινόταν αντιληπτή ως «απρόσωπη», ως μη έχουσα σαφή δημόσια ταυτότητα, ένας από τους στόχους είναι οι ειδήσεις για την Ένωση να αποκτήσουν ανθρώπινο πρόσωπο και να γίνουν πιο φιλικές με τα ΜΜΕ. Έτσι, στη Λευκή Βίβλο προτεινόταν, μεταξύ άλλων, η διανομή ελκυστικού ενημερωτικού υλικού στα ΜΜΕ από τα ΚΜ και τα ευρωπαϊκά όργανα, η ενθάρρυνση συνεργασιών με τα ΜΜΕ εθνικής και τοπικής εμβέλειας, η συνεχιζόμενη προσπάθεια για σμίκρυνση της «ψηφιακής απόστασης» κ.ά. Ομοίως, η ΕΕ έπρεπε να επεκτείνει την παρουσία της στο διαδίκτυο, και να αξιοποιήσει πλήρως τις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας, πιθανώς για να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τα εχθρικά προς την ΕΕ δίκτυα, που αυξάνονταν στον Ιστό.

Υπό το πρίσμα αυτό, αξιοσημείωτο είναι το πρόσφατο εγχείρημα των Επιτρόπων της ΕΕ να ανοίξουν γραμμή άμεσης επικοινωνίας με τους «μπλογκόφιλους». Αποφασισμένοι να ανατρέψουν την εντύπωση ότι οι «προνομιούχοι» ευρωκράτες, κλεισμένοι στο γυάλινο πύργο τους ασχολούνται με την κατάρτιση ατελείωτων δυσνόητων κανονισμών, κατασκευάζουν ένα πιο «ανθρώπινο πρόσωπο», δημιουργώντας τα δικά τους μπλογκ, ώστε να μπορούν να εκφράζουν τη γνώμη τους «εφ’όλης της ύλης», αλλά και να διαβάζουν τις απόψεις των μπλογκόφιλων.

² Η προώθηση της αλληλεπίδρασης με τους πολίτες υποδηλώνει, σύμφωνα με τη Meillier (2007:41), ότι τα όργανα της ΕΕ ήταν σε θέση να κατανοήσουν καλύτερα την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη απ’ ό, τι στο παρελθόν. Στη Λευκή Βίβλο διαπιστωνόταν η ανάγκη νέων συνεργασιών από πλευράς ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και ΚΜ, με σκοπό την πληρέστερη κατανόηση των τάσεων της κοινής γνώμης αναφορικά με ζητήματα πολιτικής σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης. Δύο προτεινόμενες ιδέες ήταν: 1] το κοινό διαδίκτυο εθνικών εμπειρογνομόνων της δημοσκόπησης και 2] ένα ανεξάρτητο παρατηρητήριο της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.

Επομένως, η ικανότητα όλων των δρώντων ή των εμπλεκόμενων στην επικοινωνία της ΕΕ, σε όλα τα επίπεδα, να συνεργαστούν βάσει πιο αποτελεσματικών τρόπων αναμενόταν να συμβάλει στο «κλείσιμο του χάσματος». Αυτό άλλωστε, όπως παρατηρεί η Meillier (2007: 41-42), είχε τεθεί στο επίκεντρο μιας επιτυχούς πολιτικής επικοινωνίας της ΕΕ μαζί με τον καλύτερο στρατηγικό προγραμματισμό της επικοινωνίας «εκ των προτέρων».

Η Λευκή Βίβλος προωθούσε την αμφίδρομη επικοινωνία, που περιλάμβανε την ενεργό δημόσια συμμετοχή των πολιτών, «με μετατόπιση της έμφασης από μια ευρωκεντρική (με βάση τις Βρυξέλλες) προσέγγιση σε μια προσέγγιση τοπικού επιπέδου» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2007β: 4). Ωστόσο, όπως εκτιμούν οι Kurpas, Brüggemann & Meyer (2006: 1), παρόλο που η Λευκή Βίβλος στερούσαν τις επαναστατικές και συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής (policy proposals), το κείμενό της χαρακτηριζόταν από μια ευπρόσδεκτη (welcome) αίσθηση ρεαλισμού και μακροπρόθεσμης προοπτικής.

3.5 Το αναλυτικό πλαίσιο της «νέας επικοινωνίας» της ΕΕ

3.5.1 Εννοιολογικές και οργανωτικές διαστάσεις

Επειδή η Επιτροπή έδειχνε αποφασισμένη να περάσει από την απλή πληροφόρηση στην επικοινωνία, οι νέες πρωτοβουλίες επιδοκιμάστηκαν και από εννοιολογική και από οργανωτική σκοπιά. Πράγματι, η ευρωπαϊκή εκτελεστική εξουσία ασχολούνταν συστηματικά πια με έννοιες, όπως το ακροατήριο, ο πομπός, ο δέκτης, το μήνυμα, τα κανάλια κ.λπ., προκειμένου να τις προσαρμόσει στις ιδιομορφίες του πολιτικού πλαισίου της ΕΕ, όπως αναφέρεται σε αδημοσίευτο έγγραφο της Επιτροπής¹ (2006, που παραθέτει η Meillier (2007:42). Η σχετική ανησυχία ως προς τις προϋποθέσεις μιας επιτυχημένης στρατηγικής επικοινωνίας φαίνεται να διαπερνούσε την προσέγγιση που είχε υιοθετήσει το προσωπικό της ΓΔ Επικοινωνίας. Σε παρουσίαση της ανωτέρω ΓΔ²(2006, όπως αναφέρει η Meillier

¹ Πρόκειται για έγγραφο με τα εξής στοιχεία: European Commission (2006), *Working Document, "Communication Policy in 10 years."*

² Τα πλήρη στοιχεία της παρουσίασης είναι: DG Communication, *Presentation to the College of Europe students*, European Commission, Brussels, 03 April 2006.

2007: 42) υπογραμμίζονται ότι η «καλή επικοινωνία είναι αξιόπιστη, στοχευμένη, έγκαιρη, διαδραστική και προγραμματισμένη». Σαφώς, η παραπάνω προσπάθεια προσδιορισμού εναρμονιζόταν με την πρόθεση να επικρατήσει η επικοινωνία στα ήδη υπάρχοντα όργανα του πολιτικού στρατηγικού προγραμματισμού, επισφραγίζοντας, έτσι, τη μετάβαση από την απλή στρατηγική επικοινωνίας σε πολιτική (policy).

Σύμφωνα με το αδημοσίευτο έγγραφο, οι μελλοντικές δραστηριότητες επικοινωνίας θα πλαισιώνονταν από μια «οριζόντια, πολυετή Ατζέντα Επικοινωνίας των γεγονότων ευρωπαϊκής πολιτικής» (policy), που θα αναπτύσσονταν παράλληλα με την ατζέντα της Επιτροπής κατά τη διάρκεια των τελευταίων (current) πέντε ετών. Αυτό θα συνοψιζόταν ετησίως με τη μορφή πορίσματος στην Ετήσια Διαχείριση Πολιτικής (Annual Policy Management). Σε ένα μικρο-επίπεδο, ένα «Σχέδιο Επικοινωνίας» θα διαμορφωνόταν σε κάθε τομέα πολιτικής και κάθε τμήμα της νομοθεσίας θα προπορευόταν από μια αξιολόγηση του αντίκτυπου επικοινωνίας - εκτός από τις ήδη υπάρχουσες οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξιολογήσεις αυτού του είδους. Ο εν λόγω στρατηγικός στόχος εναρμονιζόταν ήδη, ως ένα βαθμό, με τον καθορισμό 19 προτεραιοτήτων επικοινωνίας το 2007 -που περιοριζόταν σε 6 το 2008- με τις «ομάδες προγράμματος» (project teams) και έναν «Προγραμματισμό της επικεφαλής ομάδας» (Planning Ahead Group) που εποπτεύονταν από τη ΓΔ Επικοινωνίας.

Η Meillier (2007: 43) ισχυρίζεται ότι, αν δεν είχαν προηγηθεί αναστατώσεις - πολιτικές και των ΜΜΕ, όπως η Οδηγία για τις Υπηρεσίες- ίσως να μη σημειώνονταν αυτές οι εξελίξεις. Ωστόσο, ορισμένοι επέκριναν τη νέα προσέγγιση που χαρακτήριζε τη Λευκή Βίβλο, επισημαίνοντας το χαμηλό επίπεδο της πολιτικής ωριμότητας της ΕΕ όσον αφορά την υιοθέτηση αυτής της πρωτοβουλίας. Υποδήλωναν ότι όσο η ικανότητα πληροφόρησης της ΕΕ δεν είχε πλήρως αξιοποιηθεί, ήταν άσκοπη η «καλύτερη επικοινωνία».

Επιπλέον, υποβλήθηκε σε κριτική η διάσταση «διαλόγου». Το επιχείρημα ήταν ότι δε θα παραχωρούνταν όλα τα προγράμματα πολιτικής (policy) στις δημόσιες διαβουλεύσεις, ώστε να διατηρηθεί ο αποκαλούμενος «διάλογος» για «μεγάλα» συμβολικά σχέδια - πέφτοντας έτσι πίσω στην παγίδα του μάρκετινγκ της ΕΕ, που έχει ήδη αναφερθεί σε άλλο τμήμα της παρούσας εργασίας. Εξάλλου, όπως η Οδηγία για τις Υπηρεσίες είχε αποκαλύψει, οι προσπάθειες διαβούλευσης έτειναν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους «συνήθεις υπόπτους» της σφαίρας χάραξης πολιτικής της ΕΕ. Όμως, ελλείπει της ριζικής αναθεώρησης των κανόνων

διαβούλευσης, είναι αβέβαιη η πραγματική προστιθέμενη αξία της συζήτησης (Platform of a European Social NGOs 2006, όπως παραθέτει η Meillier 2007: 43).

Κάποιες συνεντεύξεις από ανταποκριτές της ΕΕ για διάφορες εφημερίδες έδειξαν ότι η Λευκή Βίβλος αποδοκιμάστηκε κι από εμπειρογνώμονες των ΜΜΕ, επειδή επιδίωκε να παρακάμψει τους παραδοσιακούς πολλαπλασιαστές γνώμης¹ προβάλλοντας την καλή πίστη της ΕΕ απευθείας στους ανθρώπους. Αυτό το πνεύμα διαπερνούσε, άλλωστε, το σύνθημα «πηγαίνοντας επιτόπου» (going local), καθώς και άλλες προτάσεις -όπως η δημιουργία ενός «ειδησεογραφικού πρακτορείου της ΕΕ» που απομακρύνθηκε την τελευταία στιγμή λόγω της διαμαρτυρίας των ΜΜΕ.²

Ως προς το θέμα των λειτουργικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για την εδραίωση της νέας πολιτικής επικοινωνίας, διάφορες εκθέσεις του 2006 διαπίστωναν την απουσία εκτεταμένης συζήτησης για το ζήτημα των πόρων, ανθρώπινων και οικονομικών.³ Επίσης, στον τομέα του διοργανικού συντονισμού αναμενόταν μεγαλύτερη πρόοδος.⁴ Αν εξαιρεθεί ένα ασαφές κάλεσμα για την ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας Διοργανικής Ομάδας για την πληροφόρηση (Inter-institutional Group for Information), δεν υπήρχε καμία δέσμευση για το πώς οι από κοινού επικοινωνιακές προσπάθειες θα χρηματοδοτούνταν και πώς θα γίνονταν λειτουργικότερες.

Επιπλέον, παρά την πρόθεση δημιουργίας μιας γνήσιας πολιτικής επικοινωνίας, δεν υπήρχε μια νομική βάση, που θα διευκόλυνε την υλοποίησή της. Αυτό το ζήτημα απλά αποσιωπούσαν, αν και όπως αναφέρει η Meillier⁵ (2007:44) πρόσφατα έχει αρχίσει να διερευνάται. Την ίδια επισήμανση, άλλωστε, είχαν κάνει οι Brüggemann, De Clerk-Sachsse & Kurpas (2006), λέγοντας ότι μακροπρόθεσμα τα όργανα ίσως εξετάσουν τρόπους καθιέρωσης μιας νομικής βάσης, ώστε με τη διαμόρφωση μιας ισχυρής εξουσιοδότησης για τις δραστηριότητες επικοινωνίας, να μπορούν να μετακινηθούν από τα διαφορετικά μέτρα επικοινωνίας σε μια γνήσια πολιτική επικοινωνίας ως «πολιτική καθ' εαυτή».

¹ Υποδηλώνεται ο Τύπος, και ειδικά οι ανταποκριτές των Βρυξελλών και οι εθνικοί τους συντάκτες.

² Παρόμοιες προτάσεις πυροδοτούσαν ανησυχίες, όχι μόνο επειδή ανακαλούσαν στη μνήμη το προπαγανδιστικό ύφος που είχε επικρατήσει στα πρώτα βήματα της Κοινότητας, αλλά και επειδή δε φαινόταν να κατευθύνονται στον επιδιωκόμενο στόχο. Αλλωστε, η περιπτωσιολογική μελέτη της Οδηγίας Υπηρεσιών έδειξε, κατά τη Meillier (2007: 44), ότι η απομάκρυνση των ΜΜΕ από την αρχή της διαδικασίας χάραξης πολιτικής μπορεί να λειτουργήσει ως ωρολογιακή βόμβα.

³ Με βάση την κλίμακα και την έκταση της προβλεπόμενης μεταρρύθμισης είναι δύσκολο να εξηγήσει κάποιος τη μείωση του προϋπολογισμού της ΓΔ Επικοινωνίας, κατά 8%, το 2006.

⁴ Η περιπτωσιολογική μελέτη για το επεισόδιο Bolkestein φανέρωσαν, κατά τη Meillier (2007: 44), ότι και τα ΜΜΕ και η κοινή γνώμη αγανακτούσαν συχνά με την εσωτερική διάσπαση στους κόλπους της ΕΕ και την ανικανότητά της να μιλήσει με μια φωνή.

⁵ Επικαλούμενη, κυρίως, εσωτερικές πηγές της ΓΔ Επικοινωνίας.

Ως ένα βαθμό, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το Σχέδιο Δράσης και η Λευκή Βίβλος αποτέλεσαν την επίσημη αναγνώριση των μακροχρόνιων εννοιολογικών και οργανωτικών προβλημάτων, που αποδεκάζαν την αποτελεσματική πολιτική επικοινωνία στο επίπεδο της ΕΕ. Επομένως, τα λειτουργικά μέτρα που αποσκοπούσαν στη θεραπεία της, αν και συνεσταλμένα, διευκόλυναν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ωστόσο, εκτιμάται ότι μόνο αν αντιμετωπιστούν δραστικά οι αιτίες των επικοινωνιακών ανεπαρκειών, τα όργανα της ΕΕ θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στην πρόκληση επικοινωνίας (Meillier 2007: 44-45).

3.5.2 Δομικές διαστάσεις

Σύμφωνα με εσωτερικό έγγραφο της Επιτροπής, που αναφέρει η Meillier (2007: 45), παρά τις ενδείξεις για πιθανή ανάδυση μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας και ως εκ τούτου ευρωπαϊκών λύσεων, ελλοχεύει ο κίνδυνος «υποχώρησης των πολιτών σε έναν αμυντικό, αδιάλλακτο ή ρατσιστικό τρόπο ή τη μετατροπή των μη πολύγλωσσων σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Και αυτός ο κίνδυνος μεγαλώνει, όσο τα ζητήματα της ΕΕ δεν τίθενται σε τοπικό πλαίσιο και δε μεταβιβάζονται σε μια τοπική γλώσσα». Επομένως, η Επιτροπή Barroso δεν παραβλέπει ότι τα ίχνη μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας υπάρχουν, αλλά θεωρεί ότι η εμφάνισή της παρακωλύεται από τα μη συνεργαζόμενα ΜΜΕ ή τους πολιτικούς σε εθνικό επίπεδο, όπως, άλλωστε, υπογραμμίσαμε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Υπό αυτό το πρίσμα, τα μέτρα υπό τον τίτλο «μετάβαση στο τοπικό» (going local) και «από κοινού εργασία» (doing the job together) είναι εύστοχα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα Πιλοτικά Σχέδια (Pilot Projects) -ένα τμήμα του Σχεδίου Δράσης- που ήταν αφιερωμένο στις Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη μέλη. Για μια διετία, που ξεκινούσε από τον Ιανουάριο 2005, ένα επιλεγμένο δείγμα αυτών των αποκεντρωμένων γραφείων της ευρωπαϊκής εκτελεστικής εξουσίας διέθετε πρόσθετο προσωπικό, για να μετρήσει τον αντίκτυπο της αυξανόμενης ικανότητας για ακρόαση και επικοινωνία των πολιτικών (policies) της ΕΕ στα κράτη μέλη. Το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό. Οι επιλεγμένες Αντιπροσωπείες ήταν σε θέση να οργανώσουν 830 θεματικά σεμινάρια με όλους τους τύπους δρώντων -συχνά στη βάση ανανεωμένων συμπράξεων εργασίας (renewed working partnerships) με

την κοινωνία των πολιτών, τις δημόσιες αρχές ή τις επιχειρήσεις. Για να αποτρέψουν τις κινήσεις των «συνηθισμένων υπόπτων», διενήργησαν διαβουλεύσεις της ΕΕ σε τοπικό επίπεδο. Οι εργασίες του Τύπου τους (presswork) αναπτύχθηκαν, έχοντας ως κύριο μέλημα την προσαρμογή των ειδήσεων στον περιφερειακό και ειδικευμένο (specialised) Τύπο και σε μια πιο συστημική λειτουργία αντίκρουσης κ.ά., όπως αναφέρει η Meillier (2007: 45). Εκτιμάται ότι σε περίπτωση που αυτά τα προγράμματα διενεργούνταν σε μόνιμη βάση, θα είχαν μακροπρόθεσμα οφέλη σε επίπεδο εξευρωπαϊσμού των εθνικών δημόσιων γνώμων.

Σε συνέντευξη που παραχωρήθηκε στην Αντιπροσωπεία της Επιτροπής στο Παρίσι, μέρος της οποίας παραθέτει η Meillier (2007: 46), αναφερόταν, μεταξύ άλλων, ότι βάσει του πιλοτικού σχεδίου οργανώθηκαν περιφερειακές συζητήσεις για την καλύτερη κατανόηση των πρωταρχικών αιτιών του «όχι» στη Συνταγματική Συνθήκη, καθώς, επίσης, και των προσδοκιών των πολιτών για το μέλλον της Ευρώπης. Επίσης, υπογραμμιζόταν ότι το πρόσθετο προσωπικό που διανεμήθηκε για εκείνο το πρόγραμμα συνέβαλε στον πολλαπλασιασμό των τεχνικών συναντήσεων για τα ευαίσθητα θέματα στη γαλλική πολιτική συζήτηση, με αποτέλεσμα οι άξονες της δημόσιας πολιτικής σε κάθε επίπεδο διακυβέρνησης να διευκρινιστούν και να κατανοηθούν από όλους. Οργανώθηκαν, επιπλέον, διασκέψεις σχετικά με την ενέργεια, την κοινωνική πολιτική κ.λπ.

Παρόλο που παρόμοιες πρωτοβουλίες είχαν μια πραγματική προστιθέμενη αξία, το ζήτημα είναι αν θα ληφθούν υπόψη από την κεντρική διοίκηση στις Βρυξέλλες, δεδομένου ότι αυτό θα απαιτούσε έναν υψηλότερο βαθμό συντονισμού με τις Αντιπροσωπείες -σε σχέση με τον ήδη υπάρχοντα.

Ένα πρόσθετο θεραπευτικό μέσο για τις δυσκολίες επικοινωνίας, που είναι έμφυτες στη δυσνόητη ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα, είναι η προώθηση στενών συνεργασιών επικοινωνίας μεταξύ των οργάνων της ΕΕ, των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών, των πολιτικών κομμάτων και των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών.¹ Υπό αυτό το πρίσμα, προωθείται η ανταλλαγή της συγχρηματοδότησης από

¹ Η Monaghan (2008: 28-29) έχει διερευνήσει το ενδεχόμενο και τους όρους με τους οποίους οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών μπορούν -μέσω της πρόσφατης στρατηγικής για την επικοινωνία- να συμβάλουν στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των πολιτών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ ή, με αναλυτικούς όρους, στην ενίσχυση της δημοκρατικής νομιμότητας της ΕΕ. Θεωρεί ότι η στρατηγική επικοινωνίας επισκιάζεται από ορισμένα προβλήματα σαφήνειας. Έτσι, επειδή η εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών σε αυτόν τον τομέα μπορεί να έχει πολλές διαφορετικές συνέπειες, που θα επηρεάσουν το βαθμό γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ των πολιτών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, η Επιτροπή πρέπει να διευκρινίσει πώς ακριβώς θα πραγματοποιηθεί αυτή η εμπλοκή. Αν για παράδειγμα ο στόχος για την κοινωνία των πολιτών είναι να ενημερωθούν οι

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το σχετικό κράτος μέλος, και έτσι, οι υπάρχουσες δομές της δημόσιας επικοινωνίας δεσμεύονται να επικοινωνήσουν για τις πολιτικές της ΕΕ. Ανάλογα με τον τύπο συνεργασίας ποικίλλει το επίπεδο επίβλεψης που ασκείται από την Επιτροπή στο περιεχόμενο των διεξαγόμενων δραστηριοτήτων επικοινωνίας. Έχει διαπιστωθεί ότι η «διοικητική (management) συνεργασία» που συνάπτεται με τους κυβερνητικούς οργανισμούς αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους περιορισμούς, αν και κάποιοι πειραματισμοί που επιχειρήθηκαν είχαν θετικά αποτελέσματα. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο αν οι συνεργασίες που διέπονται από εθελοντικό χαρακτήρα μπορούν να σπάσουν το φαύλο κύκλο του «παιχνιδιού επίπληξης των Βρυξελλών» (Brussels' blame game) από τα κράτη μέλη. Τα ίδια ισχύουν και για την αρχική πρόταση ενός «κοινού κώδικα δεοντολογίας» μεταξύ όλων των δρώντων,¹ που εμπλέκονται στην επικοινωνία της ΕΕ σε καθημερινή βάση, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών πολιτικών (politicians). Όσον αφορά τις συνεργασίες, αυτές εξαρτώνται από το επίπεδο πολιτικής θέλησης που μεταβάλλεται ανάλογα με την εκάστοτε κυβέρνηση (Meillier 2007 :46-47).

Ωστόσο, αξίζει να λάβουμε υπόψη τα πορίσματα της μελέτης που εκπόνησαν οι Kurpas, De Clerck-Sachsse & Brüggemann (2006: 20-21), μιας και η χρονική περίοδος 2000-2005 που καλύπτεται από αυτήν [τη μελέτη] διέπεται από πολλές

άνθρωποι για την «προστιθέμενη αξία» της ΕΕ -όπως φαίνεται στην πρόσκληση υποβολής προτάσεων στο πλαίσιο του σχεδίου Δ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2006)- αυτό πρέπει να αναγνωρίζεται και σε άλλες ανακοινώσεις. Ακολούθως, η Επιτροπή πρέπει να αντιμετωπίσει το θέμα της χρηματοδότησης, ειδικά σε περιπτώσεις δραστηριοτήτων που αναλαμβάνονται με αυτό το στόχο.

Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι η νέα στρατηγική επικοινωνίας αντιμετωπίζει την κοινωνία των πολιτών ως σύνολο, σαν να είναι μια ομοιογενής οντότητα, και, επομένως, μπορεί να παρουσιάζει έλλειψη περιορισμών.

Από την άλλη πλευρά, καταδεικνύεται ότι το Σχέδιο Δράσης του 2005, παρόλο που διερευνούσε ακόμα τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ των οργανώσεων, εντούτοις αναγνώριζε τη σχετικότητα «της μετάβασης στο τοπικό», υπονοώντας μια κατανόηση των μοναδικών ικανοτήτων που διαθέτουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών να αναπτύσσουν δραστηριότητες σε επίπεδο εθνικό ή τοπικό παρά σε επίπεδο Βρυξελλών. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ότι η Επιτροπή, έχοντας μια σαφή κατανόηση των διαφορετικών τύπων οργανώσεων και των δυνατοτήτων τους, θα μπορούσε να αναπτύξει περισσότερες στοχοθετημένες προτάσεις για την εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών, με αποτέλεσμα μια σαφέστερη εστίαση σε ένα γενικό πρόγραμμα μεταρρύθμισης. Σημειώνεται, επίσης, ότι η κατανόηση της κοινωνίας των πολιτών συμπεριλαμβάνει την κατανόηση της οικονομικής κατάστασης των οργανώσεων, στις οποίες η Επιτροπή στοχεύει. Υπό αυτό το πρίσμα, η Ένωση θα μπορούσε να αναπτύξει μια ρεαλιστικότερη προσέγγιση ως προς το θέμα της χρηματοδότησης -βάσει των αναγκών και των απαιτήσεων των παραληπτών, καθώς επίσης και βάσει του πρωτοκόλλου των θεσμικών οργάνων.

¹ Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση ενός μέλους του προσωπικού από την Αντιπροσωπεία της Επιτροπής στο Παρίσι, την οποία παραθέτει η Meillier (2007: 46). Μεταξύ άλλων υπογραμμίζονταν ότι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, αν και είχαν ήδη τη νομική υποχρέωση να διαφημίζουν τα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ προγράμματα (υποδομή κ.λπ.) με την ευρωπαϊκή σημαία, τις περισσότερες φορές το ξεχνούσαν σκόπιμα, και η Επιτροπή δεν τις τιμωρούσε. Επομένως, δεν μπορεί να ισχυριστεί κάποιος ότι ένας μη-νόμιμα δεσμευτικός κώδικας δεοντολογίας ή συνεργασίας θα έχει μια καλύτερη μοίρα.

εξελίξεις σχετικά με την ευρωπαϊκή πολιτική πληροφόρησης -τόσο στον τομέα πληροφόρησης της ίδιας της Επιτροπής, όσο και στους όρους που τίθενται από τους δημοσιονομικούς κανόνες και τις θεσμικές δομές. Η μελέτη υπογραμμίζει ότι ο νέος Οικονομικός Κανονισμός,¹ που εισήχθη το 2003, αν και έχει βελτιώσει τον έλεγχο των δαπανών, έχει δημιουργήσει ένα πρόβλημα ως προς την ευελιξία -μια σπουδαία πτυχή στην πολιτική πληροφόρησης, όπου οι απρόβλεπτες εξελίξεις και οι ποικίλες προσδοκίες καθορίζουν συχνά την ημερήσια διάταξη.

Όσον αφορά τις θεσμικές δομές, επισημαίνεται ότι ο συντονισμός μεταξύ των Γενικών Διευθύνσεων για τις πολυάριθμες δραστηριότητες πληροφόρησης, δεν ήταν πάντα ο καλύτερος. Εντούτοις, τα πρόσφατα μέτρα που θεσπίστηκαν στα πλαίσια του Σχεδίου Δράσης της Επιτροπής Wallström (π.χ. τακτικές συναντήσεις του Δικτύου Εξωτερικής Επικοινωνίας, που αποτελείται από τους προϊσταμένους των Μονάδων πληροφόρησης των διάφορων Γενικών Διευθύνσεων) είναι ενθαρρυντικά και χρήζουν κάθε υποστήριξης. Εντούτοις, αν και έχουν ήδη σημειωθεί αξιόλογα επιτεύγματα, η ευρωπαϊκή πολιτική πληροφόρησης παραμένει ακόμα «έργο υπό κατασκευή».

Η Monaghan (2008: 18) επισημαίνει ότι η ρητορική της στρατηγικής επικοινωνίας είναι εμποτισμένη από αξιόλογους στόχους και επιδιωκόμενες αρχές, δηλώνοντας πώς η αποτελεσματικότερη επικοινωνία μπορεί να βοηθήσει την ΕΕ να συνδεθεί περισσότερο με τους πολίτες και να καλέσει όλους τους σχετικούς συμμετόχους (stakeholders) –ειδικά την κοινωνία των πολιτών- να συμβάλουν σε αυτό το πρόγραμμα. Ως ένα βαθμό μάλιστα, απαιτείται αυτή η ενδυνάμωση της επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, καθώς θεωρείται ως μέσο υποστήριξης της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Εξάλλου, οι δημοκρατικές θεωρίες για την κοινωνία των πολιτών υποστηρίζουν την ιδέα ότι αυτή μπορεί να αποτελέσει ένα κρίκο σύνδεσης μεταξύ των πολιτών και των πολιτικών δομών. Όμως, η εμπειρική έρευνα για τις διαδικασίες της αντιπροσώπευσης των συμφερόντων στην ΕΕ εγείρει αμφιβολίες για το αν οι οργανώσεις, που ισχυρίζονται

¹ Μετά από την παραίτηση της Επιτροπής Santer το 1999, η αύξηση του δημοσιονομικού ελέγχου αποτέλεσε βασική προτεραιότητα για την ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό διατυπώθηκε ο νέος «Οικονομικός Κανονισμός» για την εκτέλεση του προϋπολογισμού, που εισήχθη το 2003. Έτσι, όπως αποκαλύπτουν πηγές της Επιτροπής, βελτιώθηκε ο τρόπος που τα δημόσια χρήματα ξοδεύονται, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν νέα προβλήματα. Οι αλλαγές που προωθήθηκαν επηρέασαν πρωτίστως τον τομέα της ενημέρωσης και της επικοινωνίας, επειδή τα απρόβλεπτα γεγονότα υπαγορεύουν συχνά τα θέματα στην ημερήσια διάταξη, που απαιτεί μια ιδιαίτερα μη-γραφειοκρατική και δυναμική στάση ως προς αυτόν τον τομέα της πολιτικής. Συνεπώς, η αυθόρμητη υποστήριξη των δραστηριοτήτων πληροφόρησης και επικοινωνίας από τους δρώντες της κοινωνίας των πολιτών έχει γίνει πολύ δύσκολη. Επίσης, οι νέες ρυθμίσεις δημιούργησαν σημαντικά προβλήματα μετάβασης ως προς την αξιοποίηση των χρηματικών πόρων (Kurpas, De Clerck-Sachsse & Brüggemann 2006: 24).

ότι αντιπροσωπεύουν τα διάφορα σκέλη μέσα στην ευρωπαϊκή κοινωνία των πολιτών, μπορούν και είναι πρόθυμες να βοηθήσουν, ώστε οι πολίτες και η ΕΕ να συμπορευθούν, μειώνοντας τη μεταξύ τους απόσταση.

Στρέφοντας τον εμπειρικό φακό στις οργανώσεις τις ίδιες, διαπιστώνει κάποιος ότι, απλά και μόνο επικαλούμενες τη συμμετοχή τους στην κοινωνία των πολιτών, στο πλαίσιο «της Ευρώπης που επικοινωνεί» (communicating Europe), δεν παρέχουν μια ικανοποιητική εγγύηση επιτυχίας. Αντ' αυτού, η φύση των δραστηριοτήτων επικοινωνίας, τα χαρακτηριστικά των εν λόγω οργανώσεων, και το ζήτημα της χρηματοδότησης επηρεάζουν από κοινού το ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στην επικοινωνούσα Ευρώπη.

Από την άλλη πλευρά, ένα από τα μεγάλα προβλήματα με τη στρατηγική επικοινωνίας είναι ότι στερείται την εστίαση (lacks focus). Για παράδειγμα, είδαμε ότι το σχέδιο Δ προωθεί μια συζήτηση, αλλά δεν είναι απόλυτα σαφές τι ακριβώς πρέπει να συζητηθεί (EUobserver 2005, όπως αναφέρει ο Monaghan 2008: 29). Η Λευκή Βίβλος για την Επικοινωνία καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της ανάγκης να ακουστούν οι πολίτες, αλλά δε διευκρινίζει ποιοι πολίτες θα μιλήσουν πραγματικά, ή εάν θα πουν κάτι. Επιπλέον, η στρατηγική επικοινωνίας είναι βασισμένη στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι δεν έχουν πρόβλημα με την ΕΕ αυτή καθ' εαυτή (per se) αλλά μάλλον με τον τρόπο που επικοινωνούν με αυτήν (it has been communicated). Συνεπώς, η Επιτροπή, έχοντας προσδιορίσει την επικοινωνία ως μέσο γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ των πολιτών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, πρέπει να εξασφαλίσει ότι τα σχέδια θα οδηγήσουν πραγματικά στην ενδυνάμωση της νομιμότητας. Όμως, δεδομένου ότι οι μεταρρυθμίσεις βασίζονται σε ορισμένες υποθέσεις για την κοινωνία των πολιτών -που συχνά είναι άστοχες, ανακριβείς, ή ανεπαρκείς- αυτό είναι περίπλοκο (Monaghan 2008: 30).

Σύμφωνα με μια άλλη άποψη, η Επιτροπή οφείλει να δώσει στην πολιτική επικοινωνίας της ΕΕ τη νομική βάση που για τόσα πολλά χρόνια είχε στερηθεί και αποτελούσε βαθιά περιχαρακωμένη πηγή αντίστασης και δυσκολιών. Υπάρχουν ενδείξεις¹ για ένα διάχυτο προβληματισμό αυτήν την περίοδο μέσα στη Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας με όλες τις πιθανές επιλογές στον εν λόγω τομέα, που κυμαίνονται από μια διοργανική συμφωνία ως τη δημιουργία ενός άρθρου Συνθήκης μέσω των μηχανισμών του άρθρου 308 ή 151 της Συνθήκης ΕΚ. Αναμένεται ότι οι

¹ Ο εν λόγω προβληματισμός διατυπώθηκε σε μια παρουσίαση της ΓΔ Επικοινωνίας (που παραθέτει η Meillier 2007: 47).

συζητήσεις για την υιοθέτηση κάποιας νομικής βάσης θα είναι εκτενείς λόγω των ποικίλων δυσχερειών που ανακύπτουν.

Όμως, ακόμα και στην περίπτωση που διεκπεραιωθεί το παραπάνω ζήτημα, τα δομικά εμπόδια στην αποτελεσματική διάδοση των μηνυμάτων της ΕΕ στα κράτη μέλη, δε θα εξαλειφθούν. Αρκετοί, όπως ο Michel Herbillon, έχουν τονίσει ότι το κλειδί της υγιούς πληροφόρησης και επικοινωνίας για τις δραστηριότητες της ΕΕ βρίσκεται συχνά μέσα στις πολιτικές και διοικητικές διατάξεις (arrangements) που διατυπώνονται από τις εθνικές κυβερνήσεις για την καθημερινή διαχείριση των υποθέσεων της ΕΕ (Meillier 2007: 47). Υποδηλώνεται ότι τα κράτη μέλη συχνά παρακωλύουν με δραστικό τρόπο μια αποτελεσματική πολιτική επικοινωνίας της ΕΕ. Αρκεί να ληφθεί υπόψη ότι δύο καίριοι τομείς, όπως η πολιτική και διοικητική δομή και η εκπαίδευση ξεπερνούν την απλή αποστολή της επικοινωνίας και περιέρχονται στον κατάλογο αρμοδιοτήτων των κρατών μελών.

3.6 Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Σφαίρα

Η Λευκή Βίβλος επιχείρησε να σκιαγραφήσει τις προϋποθέσεις εκείνες, που θα καταστήσουν λειτουργική μια ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα, η οποία θα συμβάλει στη νομιμοποίηση¹ του νέου ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

Ο Thiel (2006: 9) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι, εάν οι ευρωπαίοι και οι εθνικοί πολιτικοί επιθυμούν τη μελλοντική ευρωπαϊκή ενοποίηση, πρέπει να εργαστούν μαζί, για να εξασφαλίσουν τη νομιμοποίηση της Ένωσης στα εθνικά πεδία, παρέχοντας περισσότερους χώρους για πολιτική συζήτηση, ώστε να αυξηθεί η προβολή της ΕΕ στη ζωή των πολιτών. Αυτό, μαζί με τις βελτιωμένες και αυξανόμενες προσπάθειες πληροφόρησης εκ μέρους της ΕΕ, θα οδηγήσει σε πιο εξευρωπαϊσμένες εθνικές δημόσιες σφαίρες ή σε μια πανευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα.

Ωστόσο -όπως διευκρινίζει και η Επιτροπή- η ευρωπαϊκή επικοινωνιακή πολιτική δε στοχεύει στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, που θα αντικαταστήσει τις εθνικές, αλλά αποσκοπεί σε μια δημόσια σφαίρα που θα

¹ Λέγεται ότι η νομιμοποίηση ισχυροποιείται και από το κριτήριο της υποχρέωσης λογοδοσίας (accountability) των ευρωπαϊκών οργάνων και των πολιτικών, στο οποίο συμβάλλει, ως ένα βαθμό, η δημοσιοποίηση των ευρωπαϊκών αποφάσεων και η πορεία υλοποίησης των πολιτικών της ΕΕ. Βλ. Claes De Vreese (2003).

λειτουργεί συμπληρωματικά με αυτές, δίνοντας, όμως, έμφαση στα ευρωπαϊκά ζητήματα, τα οποία θα συζητούνται στην ίδια νοηματική βάση και στον ίδιο χρόνο, σε όλες τις χώρες της ΕΕ.¹ Άλλωστε, σύμφωνα με την Ελματζόγλου (2007: 136), η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής σφαίρας, αντικαθιστώντας τις εθνικές, «δεν είναι εφικτή ούτε και επιθυμητή, αφού η πολιτική κουλτούρα των ευρωπαίων πολιτών διαμορφώνεται σε εθνικό επίπεδο, από την εθνική τους εκπαίδευση, τη συμμετοχή τους, κυρίως, στους εθνικούς και τοπικούς/περιφερειακούς θεσμούς και τα ΜΜΕ που λειτουργούν με εθνικές και τοπικές αναφορές». Υπό αυτό το πρίσμα, μπορεί να δικαιολογηθεί η ανάθεση της ευθύνης -εκ μέρους της Επιτροπής- πρωτίστως στα ΚΜ να «διαπαιδαγωγήσουν» και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες τους σχετικά με τα ευρωπαϊκά ζητήματα. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να επισημανθεί ότι πολλά ΚΜ δείχνουν απροθυμία ως προς την «εκχώρηση» επικοινωνιακών αρμοδιοτήτων στην Επιτροπή, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, όπου δυσχεραίνεται ακόμα και η συνεργασία των ΚΜ με την Επιτροπή.

Τα ανωτέρω, όμως, υποδηλώνουν και τη δυσκολία δημιουργίας μιας «ευρωπαϊκής» δημόσιας σφαίρας. Παρόλο που τα στοιχεία της κοινής γλώσσας και του ευρωπαϊκού «δήμου» δε θεωρούνται από όλους απαραίτητα για τη λειτουργία της ΕΕ ως πολιτικής κοινότητας, εντούτοις, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη ενός κοινού νοηματικού πλαισίου, μιας κοινής «αφηγηματικής ιστορίας» (narrative) για την οντότητα της ΕΕ, που θα μοιράζονται όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί -κυρίως εκ μέρους των θεσμικών οργάνων της ΕΕ- για την προώθηση της συγκεκριμένης αντίληψης, εντός κι εκτός του ευρωπαϊκού χώρου, αυτό δεν έχει επιτευχθεί στον αναμενόμενο βαθμό.

Επίσης, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η δημιουργία δημόσιου χώρου θα μπορούσε να ενισχυθεί από τη δράση των ευρωπαϊκών κομμάτων στις Ευρωεκλογές υπό τους όρους μιας πραγματικής πολιτικής αντιπαράθεσης για ευρωπαϊκά θέματα,

¹ Μεγάλη βιβλιογραφική συζήτηση έχει αναπτυχθεί σχετικά με την απουσία των προϋποθέσεων εκείνων (ευρωπαϊκός δήμος, αμιγώς ευρωπαϊκά ΜΜΕ, κοινή γλώσσα κ.ά) που θα συνέβαλαν στην ανάδυση ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας. Οι περισσότεροι μελετητές, ωστόσο, συμφωνούν ότι ακόμα και αν οι παραπάνω προϋποθέσεις απουσιάζουν, είναι εφικτή η ύπαρξη ενός τέτοιου, λειτουργικού χώρου. Γενικά, η δημόσια σφαίρα νοείται ως κοινωνική κατασκευή, που προϋποθέτει τη δημόσια αντιπαράθεση για διάφορα θέματα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία πολιτικών κοινοτήτων. Κατ' επέκταση, αυτό μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση της ΕΕ, χωρίς απαραίτητα να υιοθετηθεί το πρότυπο των εθνικών πολιτικών κοινοτήτων. Βλ. Thomas Risse (2003).

που θα απαιτούσε παρουσίαση πολιτικών προγραμμάτων, ενιαίων ψηφοδελτίων κ.ά.¹ Σε αυτό το πλαίσιο, διαπιστώνει η Ελματζόγλου (2007: 137) ότι «δε φαίνεται με ποιό τρόπο η Λευκή Βίβλος και οι άλλες δράσεις της Επιτροπής θα καταπολεμήσουν την απροθυμία των ΜΜΕ να προβάλλουν θέματα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, τα οποία μάλιστα προέρχονται από την ίδια την ΕΕ, προκαλώντας έτσι τη (δικαιολογημένη ή αδικαιολόγητη) καχυποψία των δημοσιογράφων». Ο Thiel (2006: 5) σχολιάζει εύστοχα ότι, αν και ειδικοί, όπως ο Christoph Leclercq,² θεωρούν ουσιαστική μια καλύτερη συμπερίληψη των οργάνων των ΜΜΕ στη στρατηγική επικοινωνίας, οι προσπάθειες της Επιτροπής Wallström δείχνουν ότι τα ειδησεογραφικά μέσα δε θεωρούνται σημαντικά από την Ένωση, αφού δεν υπάρχει κανένα σχέδιο που να εμπλέκει ενεργά τους δημοσιογράφους Τύπου στη στρατηγική επικοινωνίας της Ένωσης.³ Από την άλλη πλευρά, αξίζει να επισημανθεί η περίπτωση του δημοψηφίσματος στη Γαλλία για τη Συνταγματική Συνθήκη -μια από τις λίγες περιπτώσεις- όπου τα εθνικά ΜΜΕ ασχολήθηκαν εκτενώς με τα ευρωπαϊκά θέματα, προκαλώντας ευρεία δημόσια συζήτηση κι επιφέροντας δυσάρεσκα στους κόλπους της ΕΕ.

Εντούτοις, ακόμα και αν μπορούσε να δημιουργηθεί αυτός ο δημόσιος χώρος,⁴ δεν έχει διευκρινιστεί ο τρόπος με τον οποίο θα αντικαθιστούσε την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Επομένως, για να επιτευχθεί η συναίνεση των πολιτών στο νέο ρόλο της ΕΕ -εκτός από τη δημιουργία ενός φόρουμ ανταλλαγής ιδεών- απαιτούνται «ριζικότερες δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις», που θα εξασφαλίζουν την αποτελεσματικότερη συμμετοχή τους στα πολιτικά δρώμενα. Κοντολογίς, η μείωση του ελλείμματος πληροφόρησης, αν και βοηθά στην κατανόηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, δε συνεπάγεται τη μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος, το οποίο αντικατοπτρίζει (Ελματζόγλου 2007: 138). Από

¹ Σύμφωνα με ομιλία του Ιταλού Υπουργού Εξωτερικών Μάσιμο Ντ'Αλέμα για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών (12-2-2007), που παραθέτει η Ελματζόγλου (2007: 137).

² Ιδρυτής του think-tank www.euractiv.com.

³ Αξίζει, ωστόσο, να τονιστεί ότι ο ρόλος των ΜΜΕ στην πολιτική διαδικασία έχει καταστεί σημαντικότερος κατά τις τελευταίες δεκαετίες λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και της εμφάνισης της «κοινωνίας της πληροφορίας», όπου η απόκτηση γνώσης και η δια βίου εκπαίδευση είναι ουσιαστικές.

Πάνω από 50 % των ευρωπαίων πολιτών στηρίζονται στα εθνικά εκδοτικά μέσα, για να πάρουν τις πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλα ευρωπαϊκά γεγονότα, ενώ μόνο η τηλεόραση χρησιμοποιείται συχνότερα. Βλ. Eurobarometer Spring 2004. "Public opinion in the European Union".

⁴ Σε αυτό το πλαίσιο οι πολίτες, έχοντας ενημερωθεί από τα ΜΜΕ, εκφράζουν τις απόψεις τους και εξετάζουν το βαθμό υλοποίησης των προγραμμάτων από τους πολιτικούς.

την άλλη μεριά, το έλλειμμα πληροφόρησης, σύμφωνα με το Μούση, είναι σημαντικότερο από το δημοκρατικό έλλειμμα, που μικραίνει με κάθε αναθεώρηση των Συνθηκών. Ο ίδιος, επικαλούμενος τα ευρωβαρόμετρα και άλλες δημοσκοπήσεις, θεωρεί ότι οι πολίτες απαιτούν καλύτερη πληροφόρηση -και όχι άμεση συμμετοχή- στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων και την επίδραση στη ζωή τους (Μούσης 2005: 191).

3.7 Γενικές διαπιστώσεις

Η Margot Wallström (2006) σε συνέντευξή της παραδέχεται ότι, από την κρίση των δημοψηφισμάτων του Μάαστριχτ, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα -κυρίως η Επιτροπή και το Κοινοβούλιο- ενέτειναν τις προσπάθειες για πληροφόρηση του κοινού ως προς τα ευρωπαϊκά θέματα, επιχειρώντας διάφορες «στρατηγικές επικοινωνίας». Όμως, το επικοινωνιακό χάσμα ανάμεσα στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και τους πολίτες δεν εξαλείφθηκε, γιατί δεν υπήρξε μια σαφής πολιτική (clear policy), μια πραγματική συμφωνία των ευρωπαϊκών οργάνων για το τι θα έπρεπε να σημαίνει «επικοινωνία» για την ΕΕ, ποιες αρχές θα στήριζε και ποιά ήταν η αρμοδιότητα του καθενός. Πέραν τούτου, οι κυβερνήσεις των ΚΜ, θεωρώντας την ευρωπαϊκή επικοινωνία ως «υπόθεση των Βρυξελλών» την άφησαν στα ευρωπαϊκά όργανα με τους περιορισμένους πόρους τους. Επίσης, η Wallström επισημαίνει ότι οι παλιές στρατηγικές, αφενός επικεντρώθηκαν στην παροχή πληροφόρησης μέσω του Τύπου, φυλλαδίων και ιστοχώρων της Επιτροπής -γεγονός που συνιστούσε μονόλογο και όχι διάλογο- αφετέρου αγνόησαν τα μέσα με τα οποία οι περισσότεροι άνθρωποι συντονίζονταν, όπως το τοπικό ραδιόφωνο και τηλεόραση, δημοφιλείς εφημερίδες και περιοδικά, και δεν αξιοποίησαν το Διαδίκτυο.

Η ανάλυση του Meyer (1999) δείχνει πώς το έλλειμμα επικοινωνίας συνδεόταν με τις βασικές απόψεις των δομών λήψης αποφάσεων της ΕΕ και της θεσμικής οργάνωσης. Η δημόσια επικοινωνία της Επιτροπής, όπως επισημαίνει ο ίδιος, έπασχε από τον κατακερματισμό της πολιτικής εξουσίας (authority), την τεχνοκρατική νοοτροπία που διακατείχε το όργανο, και την έλλειψη επαρκούς επάνδρωσης. Παρόλο που οι περισσότερες ανεπάρκειες ήταν δομικές και μακροχρόνιες, διέφευγαν της προσοχής, όσο η Επιτροπή διαδραμάτιζε τον

παραδοσιακό της ρόλο, «ως επιχειρηματίας πολιτικής, συναινετικός μεσίτης και θεμελιωτής συνασπισμού (as a policy entrepreneur, consensus-broker and coalition-builder)» σε συνεργασία με τις εθνικές ελίτ. Ο Meyer μάλιστα εντοπίζει την αιτία για την αναγκαστική παραίτηση της Επιτροπής, το 1999, στην ανικανότητά της να αντιμετωπίσει την ανερχόμενη πίεση των ΜΜΕ.

Ωστόσο, οι επικοινωνιακές ανεπάρκειες απλώνονταν, επίσης, στο επίπεδο των συστημάτων (system level). Το γεγονός ότι η επικοινωνία των Μέσων (media communication) άρχισε να γίνεται σημαντική για την επιβίωση των κεντρικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταδείκνυε, σύμφωνα με το Meyer, ότι μια διαδικασία μετασχηματισμού της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης κυοφορούνταν. Ως προς τα παραπάνω, θεωρεί ο ίδιος καίριας σημασίας τόσο τον τρόπο λήψης αποφάσεων της ΕΕ, όσο και την αντίσταση των κρατών μελών σε νομιμότερα κεντρικά όργανα, τονίζοντας συνάμα ότι η ΕΕ είναι ένα πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης, κινούμενο στον άξονα της διαπραγμάτευσης και συνδεδεμένο με το συμβιβασμό μεταξύ των εμπειρογνομόνων, των δημόσιων υπαλλήλων και των πολιτικών. Ωστόσο, τέτοιες εκδοχές είναι ιδιαίτερα προβληματικές στο επίπεδο της ΕΕ, κατά το Scharpf (1998, όπως παραθέτει ο Meyer 1999: 635).

Αναμφίβολα, αρκετή ασάφεια και πολυπλοκότητα χαρακτήριζαν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τους θεσμικούς ρόλους, ενώ τα κράτη μέλη -όντας οι τελικοί διαμορφωτές αποφάσεων- χρησιμοποιούσαν τη δημόσια επικοινωνία, για να υποστηρίξουν τη νομιμότητά τους εις βάρος της Επιτροπής. Έτσι, δεν καθιερώθηκε ένα κατάλληλο φόρουμ για δημόσια συζήτηση, ούτε αυτό ενδιέφερε τους διαμορφωτές αποφάσεων, που μπορούσαν να συνεχίσουν να είναι υπεύθυνοι (accountable) για τις απόψεις τους και για τις εκβάσεις της πολιτικής.

Ο Meyer παρατηρεί ότι ο αρνητικός αντίκτυπος διαπερνούσε την πολιτεία (polity) και το επίπεδο πολιτικής, όπου η υλοποίηση των οδηγιών της ΕΕ συχνά παρακωλύονταν από τους ίδιους τους πολιτικούς, που τις είχαν υιοθετήσει στο Συμβούλιο. «Φαίνεται ότι η νεολειτουργική (neofunctional) στρατηγική του κοινοτικού οικοδομήματος ήταν μάλλον επιτυχής στην απολιτικοποίηση του πολιτικού, για να μετατοπίσει την έμφαση από την εξουσία (power) στο πρόβλημα και το σκοπό». Η νομιμοποιημένη πολιτική επικοινωνία απαιτούσε, επομένως, απάρνηση αυτής της μεθόδου. Αξιοσημείωτη, ωστόσο, είναι η επισήμανση ότι η λειτουργία της δημόσιας συζήτησης στα μέσα θα είχε νόημα, αν κατόρθωνε να επηρεάσει και να προσαρμόσει ανάλογα τις εκβάσεις της πολιτικής, και αν ενέπλεκε

στη συζήτηση και εκείνους τους δρώντες, που δεν περιλαμβάνονταν τυπικά στην άσκηση της εξουσίας (Meyer 1999: 636).

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η αναβάθμιση του προφίλ των ευρωπαϊκών υποθέσεων -όχι επιδοκιμάζοντας τις πρωτοβουλίες και τη δράση των θεσμικών οργάνων, αλλά αυξάνοντας την προσοχή των ΜΜΕ, της πολιτικής και δημόσιας συζήτησης- χρειαζόταν, πέρα από μια αλλαγή νοοτροπίας, μια θεσμική μεταρρύθμιση, στην οποία η ΕΕ θα λάμβανε σοβαρά υπόψη την επικοινωνία και δε θα αρκούσαν στην ανάπτυξη (αυτο-επαινετικών) σχεδίων επικοινωνίας (De Vreese 2003: 23). Σύμφωνα με μια νέα έκθεση, που παραθέτει ο Thiel (2006: 5-6) η βελτίωση της επικοινωνίας της Ένωσης με και στα κράτη μέλη μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία π.χ. δελτίων πληροφόρησης για τα εθνικά μέσα.¹

Εντούτοις, οι δυστοκίες παραγωγής μιας αξιόλογης ευρωπαϊκής επικοινωνιακής πολιτικής δεν έχουν ακόμα εξαλειφθεί, παρά τις συζητήσεις και τις διαβουλεύσεις στα θεσμικά όργανα, την εμπλοκή διάφορων οργανώσεων και την ποικιλία διατυπωμένων απόψεων. Σύμφωνα με τον Καπετανγιάννη (2007), οι τεχνικές διαστάσεις του παραπάνω προβλήματος αντιμετωπίζονται ήδη από την Επιτροπή, βάσει συγκεκριμένου Προγράμματος Δράσης και χρονοδιαγράμματος. Όμως, η πολιτική διάσταση του προβλήματος το καθιστά δυσεπίλυτο, αφού σχετίζεται με τη βούληση των ΚΜ να συναινέσουν σε κοινές πολιτικές επικοινωνίας.

Αυτό δε σημαίνει ότι τα ΚΜ δεν αναπτύσσουν από μόνα τους επικοινωνιακές δράσεις με ευρωπαϊκό προσανατολισμό ή σε συνεργασία με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, που με τη σειρά τους προωθούν τις δικές τους δράσεις. Το ζήτημα είναι, όμως, τα ΚΜ να συμβάλουν σε μια αναβαθμισμένη και βαθύτερη ευρωπαϊκή επικοινωνιακή πολιτική, βάσει κοινών πολιτικών στόχων, που θα υπερβαίνουν το σημερινό ελάχιστο κοινό παρονομαστή (Καπετανγιάννης 2007: 128).

Αξιοσημείωτη είναι η άποψη, σύμφωνα με την οποία οι εθνικές κυβερνήσεις θα πρέπει να βελτιώσουν το συντονισμό των ευρωπαϊκών πολιτικών (policies) τους, καθιερώνοντας έναν Υπουργό/ένα Υπουργείο για Ευρωπαϊκές υποθέσεις με ευθύνη εποπτείας για το συντονισμό της πολιτικής για την ΕΕ, και ενδεχομένως, την επίσημη ευρωπαϊκή επικοινωνία στα επιμέρους ΚΜ. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι στην

¹ Πάνω από 50% των ευρωπαϊκών πολιτών στηρίζονται στα εθνικά εκδοτικά μέσα (π.χ. ημερήσιες εφημερίδες), για να αντλήσουν πληροφόρηση για την ΕΕ και για άλλα ευρωπαϊκά γεγονότα, ενώ η τηλεόραση χρησιμοποιείται συχνότερα. Βλ. European Commission, Eurobarometer 61, Spring 2004: 17-18.

εξελισσόμενη στρατηγική επικοινωνίας της Επιτροπής πρέπει να περιλαμβάνονται όργανα από τον εθνικό Τύπο και τα τηλεοπτικά μέσα, σε μεγαλύτερο βαθμό, δεδομένου ότι επιτελούν μια σημαντική λειτουργία αναμετάδοσης. Υπονοείται, έτσι, ότι η αυξανόμενη ενημέρωση και επικοινωνία θα ανακουφίσουν το έλλειμμα ευρωπαϊκής πληροφόρησης, ενώ διευκρινίζεται πως η βελτιωμένη επικοινωνία δεν μπορεί από μόνη της να αυξήσει τη δημόσια υποστήριξη και επιδοκιμασία της περαιτέρω ευρωπαϊκής πορείας (Thiel 2006: 9).

Ωστόσο, στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής της ΕΕ για επικοινωνία έχουν προταθεί κάποιες πρακτικές επικοινωνίας, όπως η συνεργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την κρατική τηλεόραση κάθε κράτους μέλους, με στόχο τη διοργάνωση εκπομπών επιμορφωτικού χαρακτήρα (π.χ. τηλεπαιχνίδια) που θα απευθύνονται σε διάφορες ομάδες-στόχους. Συνεργασία θα μπορούσε να αναπτυχθεί, επίσης, με τις Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας, με στόχο την αποστολή ενημερωτικών φυλλαδίων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, τα οποία θα συνόδευαν τους λογαριασμούς που θα έφθαναν στο σπίτι. Αξιοσημείωτη είναι η πρόταση για δημιουργία Περιπτέρων ευρωπαϊκής επικοινωνίας και πληροφόρησης με χρήση της εικονικής πραγματικότητας (virtual reality). Ο πολίτης θα μπορούσε να πλοηγηθεί σε ένα εικονικό ευρωπαϊκό περιβάλλον με τη βοήθεια διαφόρων συσκευών. Αυτά θα μπορούσαν να δημιουργηθούν σε σημεία, από όπου περνούν καθημερινά πολλοί άνθρωποι και συχνά είναι αναγκασμένοι να περιμένουν, όπως σε σταθμούς λεωφορείων, τρένων, τραμ, αίθουσες αναμονής αεροδρομίων, πολιτιστικά κέντρα κ.ά. (Ρηγάκου & Αλαφοδήμου 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Τα Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (ΚΕΤ) ελκύουν το ενδιαφέρον μας και θα διερευνηθούν ως μια περίπτωση δικτύου ευρωπαϊκής πληροφόρησης, που έχει να επιδείξει πολυετή λειτουργία και σημαντική δράση. Έτσι, η μελέτη των συγκεκριμένων Κέντρων αναμένεται -λόγω της υπαγωγής τους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή- να χρησιμεύσει ως είδος ιχνηλασίας για τον τρόπο, με τον οποίο η κατά καιρούς διαμόρφωση και υλοποίηση της πολιτικής πληροφόρησης/επικοινωνίας εκ μέρους του προαναφερόμενου θεσμικού οργάνου επηρέασε και καθόρισε αποφασιστικά την εξελικτική τους πορεία. Επίσης, η περίπτωση των ΚΕΤ μπορεί να αναδείξει ορισμένες πτυχές του «ελλείμματος επικοινωνίας της ΕΕ» και να αποκαλύψει σε ποιο βαθμό ευδοκίμησαν οι τρεις τύποι επικοινωνιακών δυσκολιών (εννοιολογικές, οργανωτικές και δομικές) στο μικροεπίπεδο.

4.1 Εισαγωγή

Τα Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (ΚΕΤ) είναι το παλαιότερο δίκτυο¹ πληροφόρησης, επίσημα θεσμοθετημένο, που εγκαθιδρύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Κύριο μέλημά τους ήταν να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τη διδασκαλία και την έρευνα σε θέματα ΕΕ, καθώς επίσης και τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση,² παρέχοντας πρόσβαση στις

¹ Η εγκαθίδρυση των πρώτων ΚΕΤ το 1963 προηγήθηκε της χρήσης του όρου «δίκτυο» που καθιερώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με στόχο τη διάδοση της πληροφόρησης για την ΕΕ.

² Η τριτοβάθμια εκπαίδευση θεωρούνταν ως ιδιαίτερα σημαντικός τομέας ανάπτυξης της ευρωπαϊκής διάστασης, επειδή θα προωθούσε την έρευνα στις τρέχουσες προκλήσεις και τις προοπτικές της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Παράλληλα, θα παρείχε την επόμενη γενιά των ιθυνόντων, επιχειρηματιών κ.ά. που θα διέθεταν μια ευρύτερη ευρωπαϊκή πολιτιστική προοπτική και γνώση.

πρωταρχικές πηγές πληροφόρησης της ΕΕ. Σήμερα τελούν υπό την αιγίδα του δικτύου EUROPE DIRECT της Γενικής Διεύθυνσης Επικοινωνίας.

Η διαχείριση των ΚΕΤ -τόσο εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο και σε κάθε κράτος μέλος- επηρεάστηκε από τις αλλαγές που συντελέστηκαν εντός της ΕΕ, με στόχο τη συνοχή αλλά και τη διεύρυνση της, σε συνδυασμό με την ταχεία ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας. Έτσι, η ευρωπαϊκή διάσταση επεκτάθηκε σε πολλά πανεπιστημιακά μαθήματα, επιστημονικούς κλάδους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης¹ και σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, ενώ τα ΚΕΤ εντάχθηκαν στις Βιβλιοθήκες. Υπό τη διοίκηση της Μονάδας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Βιβλιοθήκη, ΚΕΤ και Βάσεις Δεδομένων», τα Κέντρα αυτά διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην παροχή επίσημης ευρωπαϊκής πληροφόρησης (Ρηγάκου 2001: 156).

Κατά κύριο λόγο, τα ΚΕΤ² φιλοξενούνται σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά ιδρύματα σε όλον τον κόσμο.³ Το 2006 αποφασίστηκε ότι τα ΚΕΤ που έδρευαν εκτός της ΕΕ δεν μπορούσαν πια να χρηματοδοτούνται από τη ΓΔ Επικοινωνίας και την ευθύνη τους θα αναλάμβανε η ΓΔ Εξωτερικών Σχέσεων (RELEX). Έτσι, το 2007, συστήθηκε ένα νέο δίκτυο που ονομάζεται EUi (EU Info Corners), περιλαμβάνοντας 103 Κέντρα σε 30 χώρες, εκ των οποίων τα πιο δραστήρια βρίσκονται στη Ρωσία, τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Στην Ελλάδα λειτουργούν μέχρι τώρα 11 ΚΕΤ,⁴ ενώ έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για τη δημιουργία περισσότερων.

¹ Αξίζει να τονίσουμε, εξάλλου, ότι μεγάλο μέρος του προσωπικού αλλά των ερευνητικών δράσεων που αναπτύσσονται στον ακαδημαϊκό χώρο εξακολουθούν να υποστηρίζονται από τη χρηματοδότηση της ΕΕ.

² Στην αγγλική γλώσσα είναι γνωστά ως European Documentation Centres (EDCs).

³ Το δίκτυο, που αποτελεί σήμερα μέρος του EUROPE DIRECT, μέχρι πρόσφατα είχε περίπου 696 μέλη ανά τον κόσμο. Το 2006 υπήρχαν 544 ΚΕΤ στον κόσμο, εκ των οποίων 324 βρίσκονταν στα κράτη μέλη της ΕΕ. Σύμφωνα με τον Thomson (2007) η σημαντική αύξηση οφείλεται περισσότερο στην ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής διάστασης στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στη συνεχιζόμενη διεύρυνση παρά στην εξασφάλιση μιας λογικής γεωγραφικής κατανομής.

⁴ Η πλειοψηφία των ελληνικών ΚΕΤ βρίσκονται σε Πανεπιστήμια και η διαχείρισή τους συνήθως αποτελεί μέρος των υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης του εκπαιδευτικού ιδρύματος, όπου στεγάζονται. Στην Ελλάδα λειτουργούν 11 ΚΕΤ στα εξής Πανεπιστήμια/Ιδρύματα:

Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (Θεσσαλονίκη, 1978)

Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (Αθήνα, 1988)

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Βιβλιοθήκη (Αθήνα, 1992)

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Βιβλιοθήκη (Κομοτηνή, 1992)

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

(Αθήνα, 1992)

Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Βιβλιοθήκη (Πειραιάς, 1990)

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Νομική Σχολή (Αθήνα, 1992)

Πανεπιστήμιο Κρήτης. Βιβλιοθήκη (Ρέθυμνο, 1999)

Πανεπιστήμιο Πατρών. Βιβλιοθήκη (Πάτρα, 2000)

Βουλή των Ελλήνων. Βιβλιοθήκη (Αθήνα, 2006)

Μέχρι το 2^ο μισό της δεκαετίας του '80, τα ΚΕΤ ήταν το βασικό δίκτυο διάχυσης πληροφόρησης για την ΕΕ, οπότε άρχισαν να καθιερώνονται και άλλα δίκτυα πληροφόρησης.¹ Με το πέρασμα των χρόνων, όπως υπογραμμίσαμε και στο δεύτερο κεφάλαιο της συγκεκριμένης εργασίας, τα ευρωπαϊκά δίκτυα πληροφόρησης επεκτείνονταν ή μεταλλάσσονταν ανάλογα με τις ανάγκες που καλούνταν να καλύψουν. Τα ΚΕΤ εξαπλώθηκαν ταχύτατα στις χώρες μέλη μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Άμστερνταμ, που ήρε κάποιους περιορισμούς για την ίδρυσή τους. Κάθε πανεπιστήμιο μπορούσε να ιδρύσει ένα ΚΕΤ, με σκοπό τη διάθεση των κοινοτικών δημοσιευμάτων και την εδραίωση των ευρωπαϊκών σπουδών. Στην πράξη, όμως, τα ΚΕΤ εξελίσσονταν σε ζωτικά κέντρα πληροφόρησης και ιμάντες σύνδεσης με τον ευρύτερο χώρο λειτουργίας των πανεπιστημίων. Αναμφίβολα, οι σημερινές συνθήκες υπαγορεύουν την ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των δικτύων πληροφόρησης, που εξυπηρετούν διαφορετικές ομάδες πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο.

Παράλληλα, ολοένα και περισσότερο παρατηρείται ότι οι έντυπες πηγές πληροφόρησης για την ΕΕ συμπληρώνονται, και σταδιακά αντικαθίστανται, από τις αντίστοιχες ηλεκτρονικές, και ιδιαίτερα από αυτές που είναι διαθέσιμες σε όλους, όπως π.χ. μέσω του EUROPA, ιστοχώρου της ΕΕ. Έτσι, δεδομένου ότι συρρικνώνεται προοδευτικά ο αριθμός των έντυπων τεκμηρίων που παραλαμβάνουν τα ΚΕΤ, διάχυτος είναι ένας προβληματισμός για το σκοπό, τη φύση και την αποτελεσματικότητα της συνολικής πληροφόρησης και επικοινωνίας για την ΕΕ.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, που έχει διαμορφωθεί από τις εξελίξεις των τελευταίων χρόνων, προκύπτουν καίρια ζητήματα² που σχετίζονται με: (1) τον

Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Βιβλιοθήκη (Μυτιλήνη, 2006).

Σημειωτέον ότι εντός παρενθέσεως δηλώνεται η πόλη και το έτος ίδρυσης.

Επίσης, δεδομένου ότι η κοινή ιστοσελίδα είναι απαραίτητη τόσο για την παρουσίαση και προβολή του Δικτύου στο ευρύ κοινό, όσο και για τη δημιουργία ενός σημείου αναφοράς όλων των μελών του δικτύου, στις 12 Σεπτεμβρίου 2008, τέθηκε σε λειτουργία ο νέος ιστοχώρος του Ελληνικού Δικτύου των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης, ακολουθώντας τα επιτυχημένα παραδείγματα αντίστοιχων Δικτύων, όπως των ΚΕΤ της Πορτογαλίας, της Ιταλίας και της Ολλανδίας.

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά τα Euro Info Centres, τα Innovation Relay Centres, τα Euroguichets, τα Carrefours και τα Info Points, εκ των οποίων τα δύο τελευταία συγχωνεύτηκαν, για να διαμορφώσουν το δίκτυο πληροφόρησης EUROPE DIRECT, το 2005. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, μετά από ενθάρρυνση της εκεί Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είχαν ιδρυθεί δύο ακόμα σημαντικά δίκτυα: τα European Public Information Centres (EPICs) και τα European Resource Centres for Colleges and Schools (ERCs).

² Αναφέρουμε μερικά από αυτά: Τα ΚΕΤ εξυπηρετούν μόνο τους φοιτητές και ερευνητές του εκπαιδευτικού ιδρύματος στο οποίο φιλοξενούνται ή απευθύνονται σε μια ευρύτερη κοινότητα; Χρειάζονται λιγότερα ή περισσότερα Κέντρα; Θα έπρεπε να υπάρχουν διαφορετικά μοντέλα των ΚΕΤ; Αξιοσημείωτη είναι η έρευνα των C. Sargent, S. Parker, R. Marcella (2000), που απαριθμεί τα αποτελέσματα της παροχής ευρωπαϊκής πληροφόρησης προς την ακαδημαϊκή κοινότητα στο πλαίσιο

ακριβή προσδιορισμό των στόχων, της λειτουργίας, των ομάδων στόχου, των δομών και των στρατηγικών των ΚΕΤ, (2) τις αλλαγές που ενδεχομένως απαιτούνται ως προς τη σύλληψη, το ρόλο, και τη διανομή τους. Με άλλα λόγια, τα ΚΕΤ αντιμετωπίζουν την πρόκληση να σκιαγραφήσουν και να δικαιολογήσουν τη μακροπρόθεσμη, μελλοντική τους αποστολή. Έτσι, ανακύπτει το ακόλουθο ερώτημα: τα ΚΕΤ είναι καλοδιαχειριζόμενα αποθετήρια¹ ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης ή ενεργά δίκτυα πληροφόρησης;

Στην εποχή της «πρόσβασης παρά της ιδιοκτησίας» και της «επίδρασης από την πληροφορία», ο Ian Thomson (2008)² αναρωτιέται χαρακτηριστικά, μήπως θα έπρεπε η παραδοσιακή έμφαση στην τεκμηρίωση μέσα στο ΚΕΤ να αντικατασταθεί ή να συμπληρωθεί από μια έμφαση στην πείρα του προσωπικού που εργάζεται στο Κέντρο, και από μια δυναμικότερη προσέγγιση.

των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, με περιπτώσιολογική μελέτη ένα Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης (ΚΕΤ) σε αυτήν την περιοχή. Τα αποτελέσματα αφορούν τη λειτουργία του ΚΕΤ σε σχέση με τις προσφερόμενες υπηρεσίες, την παροχή πληροφόρησης, τη χρηματοδότηση, το μάρκετινγκ, τις προκλήσεις και τη φύση της επικοινωνίας με την Επιτροπή και με άλλα δίκτυα πληροφόρησης. Επίσης, διερευνώνται οι στόχοι, οι ανάγκες και το προφίλ των χρηστών του ΚΕΤ, η συχνότητα κάλυψης των αιτημάτων τους κ.ά. Επιπλέον, επισημαίνονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ΚΕΤ, οι οποίες σχετίζονται με την ανάγκη να βελτιωθεί το μάρκετινγκ και να προσδιορισθούν οι συνέπειες των πιθανών μελλοντικών αλλαγών, όπως η μείωση του υλικού που παρέχεται δωρεάν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η καθιέρωση του ΚΕΤ ως συλλογή κατάθεσης παρά ως υπηρεσία πληροφόρησης και η διαφαινόμενη τάση για μεγαλύτερη εξάρτηση από τα ηλεκτρονικά μέσα ως προς τη δημοσίευση της ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης.

¹ Βασικό στόχος ενός αποθετηρίου είναι η συλλογή, αποθήκευση, διατήρηση, οργάνωση και η παροχή πρόσβασης στο γοργά αυξανόμενο και εξελισσόμενο υλικό που παράγεται από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Το αποθετήριο οφείλει να έχει σχεδιαστεί σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, ώστε να είναι χρηστικό, και το περιεχόμενό του να μπορεί να αναζητηθεί και ανακτηθεί με ευκολία. Λειτουργεί, δηλαδή, ως ψηφιακή βιβλιοθήκη που εξασφαλίζει την αποθήκευση, αναζήτηση και ανάκτηση της επιστημονικής πληροφορίας ανεξάρτητα από το μέγεθός της (Prosser 2003, όπως αναφέρει η Κατσαρού 2006: 283).

Ως ιδρυματικά αποθετήρια νοούνται οι ελεύθερα προσβάσιμες on-line βάσεις δεδομένων που ενσωματώνουν την πνευματική παραγωγή των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων σε πλήρες κείμενο. Μέσα από το Διαδίκτυο εξασφαλίζεται η ελεύθερη και άμεση πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο αυτών των βάσεων (Αδαμάκη 2008: 68). Τα ιδρυματικά αποθετήρια προσφέρουν ένα νέο, προσβάσιμο, εύκαμπτο τρόπο επιστημονικής πληροφόρησης, καθώς το περιεχόμενό τους -που μπορεί να περιλαμβάνει προανότυπα και υπό συγγραφή συγγράμματα, δημοσιευμένα άρθρα, διδακτικό υλικό, διπλωματικές εργασίες κ.λπ.- είναι θεσμικά καθορισμένο, επιστημονικό, συσσωρευτικό και διαρκές, ανοιχτό και διαλειτουργικό (Johnson 2002, όπως παραθέτει η Κατσαρού: 283).

² Ο Ian Thomson μαζί με τις Rita Marcella και Susan Parker έχουν ετοιμάσει το υπό έκδοση βιβλίο, με τίτλο *European Information Policy in the United Kingdom*, από το οποίο ο κ. Thomson ευγενικά μου παραχώρησε το 3^ο κεφάλαιο, που είχε ολοκληρώσει το Μάιο του 2007. Το τελευταίο φέρει τον τίτλο: “European Documentation Centres: crucial education network, active information relay, comprehensive documentation collection or irrelevant empty shell?”

4.2 Ιστορική εξέλιξη των ΚΕΤ: στόχοι, λειτουργίες, διαχείριση, στοχευμένο κοινό

Η παροχή πληροφόρησης προς τους πολίτες ήταν μια από τις ανάγκες που διαπιστώθηκε από τα πρώτα βήματα λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Έτσι, ο τομέας «Πανεπιστημιακή πληροφόρηση» (University Information) της Κοινής Υπηρεσίας Πληροφόρησης των Κοινοτήτων υιοθέτησε αρκετές πρωτοβουλίες, μία εκ των οποίων ήταν η δημιουργία των ΚΕΤ.

Η ίδρυση των πρώτων Κέντρων ανάγεται στο 1963. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα καθιέρωσε, εντός και εκτός της Κοινότητας, στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ενημέρωσης σε βασικές κοινωνικές ομάδες.¹ Έκτοτε, τα ΚΕΤ ιδρύονταν σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά ιδρύματα μετά την υπογραφή συμβάσεως² μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του φορέα υποδοχής,³ λειτουργούσαν, συνήθως εντός των Βιβλιοθηκών τους, και αποτελούσαν τους αναγνωρισμένους αποδέκτες μιας περιεκτικής συλλογής έντυπης τεκμηρίωσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.⁴ Τα Κέντρα, δε λάμβαναν οποιαδήποτε άμεση επιχορήγηση λειτουργίας από την Επιτροπή, αλλά μόνο την υποστήριξή της, υπό μορφή τεκμηρίωσης, που τους διανεμόταν. Επίσης, βάσει σχετικού εγγράφου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι Αντιπροσωπείες της θεωρούνταν ως οι πλέον αρμόδιες για την ομαλή λειτουργία των ΚΕΤ της χώρας τους και την καλή γεωγραφική κατανομή τους.

Ωστόσο, με την παραλαβή του προαναφερόμενου υλικού, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεσμεύονταν για την οργάνωση και συντήρησή του, καθώς επίσης και την

¹ Εννοούνται οι δημοσιογράφοι, οι συνδικαλιστές, οι αγροτικές οργανώσεις, οι νέοι και οι ερευνητές.

² Η Σύμβαση καθόριζε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις και των δύο συμβαλλόμενων μερών ως προς την καθιέρωση και λειτουργία των ΚΕΤ. Τα τελευταία έπρεπε, μεταξύ άλλων, να εκτελέσουν μια σειρά άλλων καθηκόντων, παρέχοντας πρόσβαση και διευκολύνοντας τις διαβουλεύσεις με τις εκδόσεις και άλλο υλικό (για τουλάχιστον 20 ώρες την εβδομάδα).

Από το 2005, τα ΚΕΤ ως μέλη του Europe Direct έχουν πρόσβαση σε διάφορες υπηρεσίες υποστήριξης που προσφέρονται στο προαναφερόμενο δίκτυο, όπως η κατάρτιση, τα ενημερωτικά δελτία και η πρόσβαση στο Intranet του EUROPE DIRECT.

³ Ως φορέας υποδοχής νοείται το πανεπιστήμιο ή το εκπαιδευτικό ίδρυμα, που έχει συμφωνήσει να στεγάσει, να επανδρώσει και να διαχειριστεί μια συλλογή ευρωπαϊκού περιεχομένου, όπως είναι το Ευρωπαϊκό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

⁴ Οι εκδόσεις αυτές στοχεύουν στην ενθάρρυνση της έρευνας για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Στις συγκεκριμένες «Εκδόσεις» που προορίζονται για τα ΚΕΤ και τα Ευρωπαϊκά Αποθετήρια Βιβλιοθηκών (European Depository Libraries-DEPs), δεν περιλαμβάνονται εσωτερικά έγγραφα ή έγγραφα εργασίας των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι στα ΚΕΤ αποστέλλονται μερικά περιοδικά, είτε σε έντυπη μορφή, είτε μέσω μιας ειδικής λίστας ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται: *European Economy*, *Vocational Training*, *RTD Info*, *RTD brochures*, *Euroabstracts*, *Catalogue Key Publications* κ.ά.

πρόσβαση σε αυτό μέσω ανάλογης επεξεργασίας. Υπό αυτό το πρίσμα, η «Πανεπιστημιακή πληροφόρηση» θεώρησε ότι τα ΚΕΤ έπρεπε να αποκτήσουν έναν «ακαδημαϊκό υπεύθυνο» (Thomson 2008).

Από τα προαναφερθέντα καθίσταται σαφές ότι ο σκοπός της δημιουργίας του θεσμού των ΚΕΤ ήταν καθαρά εκπαιδευτικός, αφού διέθεταν τα κοινοτικά δημοσιεύματα για την προώθηση των ευρωπαϊκών σπουδών στα Πανεπιστήμια των κρατών μελών και στη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα. Η ίδρυση και λειτουργία ΚΕΤ προϋπέθετε την ύπαρξη Έδρας ή αργότερα Τμήματος ευρωπαϊκών σπουδών εντός του Πανεπιστήμιου, σύμφωνα με εισήγηση της Isabell Loff¹ (2001, όπως παραθέτει η Ρηγάκου 2001: 158).

Όμως, αυτός ο όρος για την ίδρυση ΚΕΤ σταδιακά εξαλείφθηκε μετά την εμφάνιση και ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, τις συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ, καθώς και το Πρόγραμμα Δράσης 2000 για τη διεύρυνση. Έκτοτε, κάθε Πανεπιστήμιο δύναται να δημιουργήσει ΚΕΤ, καθώς η ευρωπαϊκή διάσταση έχει ήδη εισχωρήσει σε πολλούς κύκλους μαθημάτων (Ρηγάκου 2001: 159).

Στο πλαίσιο της υπηρεσιακής δομής της Επιτροπής, η διαχείριση των ΚΕΤ μεταβαλλόταν με το πέρασμα του χρόνου. Για πολλά έτη υπάγονταν στον τομέα «Πανεπιστημιακής Πληροφόρησης» της ΓΔ Χ: Πληροφόρηση, Επικοινωνία, Πολιτισμός, Οπτικοακουστικά Μέσα -όπως ήταν γνωστός μέχρι την κατάργηση της ΓΔ Χ το 1999. Κατά τη διεξαγωγή της μακροχρόνιας συζήτησης για την αποτελεσματικότητα της πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ, η ευθύνη για τα ΚΕΤ μεταβιβάστηκε το 1994 στη νεοσυσταθείσα τότε «Μονάδα Κέντρων και Δικτύων Πληροφόρησης»² (Information Relays and Networks Unit) της ΓΔ Χ. Με την επόμενη αναδιοργάνωση της ΓΔ Χ, τον Αύγουστο του 1997, τα ΚΕΤ πέρασαν στην αρμοδιότητα της νέας Μονάδας Χ.Α.6, που καλούνταν «Βιβλιοθήκες και Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης»,³ παραμένοντας βέβαια υπό τη ΓΔ Χ (Thomson 2008). Τα ΚΕΤ για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελούσαν πλέον «συνεργάτες» των Βιβλιοθηκών της. Επιπλέον, μέχρι το 1997 ήταν συνεργάτες των υπόλοιπων δικτύων ευρωπαϊκής πληροφόρησης, όπως του Δικτύου Αγροτικής Πληροφόρησης

¹ Η Isabel Loff ήταν για πολλά χρόνια υπεύθυνη για τα ΚΕΤ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η εισήγηση της υπό τον τίτλο "The policy of the Commission in relation to the EDCs" πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ετήσιας συνάντησης εθνικών συντονιστών ΚΕΤ, Σαρδηνία, 5-6 Μαρτίου 2001.

² Το ευρύ φάσμα κέντρων υπό την αρχική επωνυμία «Κέντρα Διαμεταβίβασης και Δίκτυα Πληροφόρησης» είχαν δημιουργηθεί, για να υποστηρίξουν την ευρωπαϊκή ιδέα (Ρηγάκου 2001: 157).

³ Η Ρηγάκου σχολιάζει ότι αυτό συνέβη, επειδή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αντιληφθεί τη σχέση αλληλοεξάρτησης ή και μερικής ταύτισης μεταξύ Βιβλιοθηκών και ΚΕΤ.

(Carrefours) και του Δικτύου Πληροφόρησης για Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (Euro Info Centres).

Ενταγμένα στις Βιβλιοθήκες, διέθεταν ολοκληρωμένες συλλογές τεκμηρίωσης, που είχαν οργανωθεί, για να είναι προσιτές στο κοινό. Λειτουργώντας, όπως οι Βιβλιοθήκες, καλούνταν να αντιμετωπίσουν ποικίλες προκλήσεις, ιδιαίτερα αυτές που προέρχονταν από τη γοργή ανάπτυξη της τεχνολογίας και την καταγιστική διάθεση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου.¹ Αυτό το κλίμα επέβαλε τη μεταλλαγή των ΚΕΤ σε κέντρα ή πηγές ηλεκτρονικής πληροφόρησης. Σύμφωνα με τη Ρηγάκου (2001: 159), ο ρόλος των ΚΕΤ επαναπροσδιορίστηκε, επειδή αυτά και οι Βιβλιοθήκες κλήθηκαν «να οργανώσουν και να προσφέρουν υπηρεσίες, που να ανταποκρίνονται στις νέες πληροφοριακές ανάγκες της κοινωνίας, και για να διασφαλίσουν τη δημοκρατική πρόσβαση στη γνώση, αναπτύσσοντας γέφυρες μεταξύ των παραδοσιακών και νέων μέσων πληροφόρησης».

Το πολιτικό σκηνικό που διαμορφώθηκε από την παραίτηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό το Jacques Santer, το 1999, και την ανάληψη καθηκόντων της νέας Επιτροπής υπό το Romano Prodi,² όπως έχουμε ήδη αναφέρει σε άλλο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, υπαγόρευσε τις ακόλουθες αλλαγές. Τα ΚΕΤ βρέθηκαν υπό την ευθύνη της Μονάδας «Κέντρο Τεκμηρίωσης (Βιβλιοθήκη, ΚΕΤ και βάσεις δεδομένων)» του τομέα «Ιδιότητα του Πολίτη και Νεολαία» (Citizenship and youth) της νεοσύστατης ΓΔ για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό.

Όμως, προκλήσεις για τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου των ΚΕΤ είχαν αναδυθεί και από την ίδια την εφαρμογή της συνθήκης του Άμστερνταμ,³ το άρθρο 191Α της οποίας κατοχύρωνε επίσημα για πρώτη φορά το ατομικό δικαίωμα στην πληροφόρηση, το οποίο διασφαλιζόταν, επίσης, και στο άρθρο 42 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.⁴ Η Συνθήκη, δηλαδή, δημιουργούσε νέες απαιτήσεις για πληροφόρηση από και για όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ στη μητρική

¹ Η Ρηγάκου (2001: 159) αναφέρει την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Α4-0248/98 που καθορίζει το ρόλο των Βιβλιοθηκών: «Στόχος των Βιβλιοθηκών είναι να αποκοτούν, να οργανώνουν, να προσφέρουν προς χρήση και να διασώζουν το ελεύθερα διατιθέμενο υλικό -ανεξαρτήτως της μορφής υπό την οποία αυτό βρίσκεται, εγγράφως, σε κασσέτα, σε συμπαγή δίσκο, υπό δικτυακή μορφή- κατά τρόπο ώστε, όταν υπάρξει ανάγκη αυτό να χρησιμοποιηθεί, να υπάρχει η δυνατότητα εντοπισμού του και αξιοποίησής του. Δεν υπάρχει μάλιστα άλλο ίδρυμα που να επιτελεί το μακροχρόνιο και συστηματικό αυτό έργο».

² Υπενθυμίζουμε ότι ο Prodi είχε υποσχεθεί την προώθηση σημαντικών διοικητικών μεταρρυθμίσεων.

³ Ως γνωστό, η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 1997 και άρχισε να ισχύει από το Μάιο του 1999.

⁴ Συγκεκριμένα υπογραμμίζόταν ότι «Κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής».

γλώσσα των πολιτών, με αποτέλεσμα την αναγκαιότητα αποκέντρωσης της πληροφόρησης. Η Ρηγάκου (2001: 159) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι εμφανιζόταν «μια Ευρωπαϊκή Ένωση πιο κοντά και πιο ανοικτή στον ευρωπαϊό πολίτη, με τη βούληση να τον πλησιάσει στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, παρέχοντας του, μέσα από τα ΚΕΤ, άμεση πρόσβαση στην πληροφόρηση για τις δραστηριότητες, τις πολιτικές, τα προγράμματά της». Οι παραπάνω αλλαγές καθιστούν σαφές γιατί η Επιτροπή έδωσε τότε βαρύτητα τόσο στις επιμέρους Αντιπροσωπείες, όσο και στα ΚΕΤ, τα οποία θεωρούσε ως πολύτιμες ολοκληρωμένες συλλογές, καλά διαχειριζόμενες και οργανωμένες, προσιτές στο κοινό σε μια συνεχή βάση. Αποστολή τους δεν ήταν να ασκήσουν προπαγάνδα υπέρ της ΕΕ, αλλά να λειτουργήσουν ως ουδέτερες πηγές τεκμηρίωσης για όλους τους πολίτες, όπως ακριβώς και οι Βιβλιοθήκες.

Εξάλλου, η Λευκή Βίβλος για τη μεταρρύθμιση της Επιτροπής¹ υπαγόρευε ότι τόσο η ίδια η Επιτροπή ως υπηρεσία, όσο και η πληροφόρηση που εκπορευόταν από αυτήν, γίνονταν «paperless», με λιγότερο έντυπο υλικό και περισσότερα ηλεκτρονικά μέσα. Αυτή η εξέλιξη, άλλωστε, επιβεβαιωνόταν από την προώθηση και την αύξηση της χρήσης του EUROPA, πολύγλωσσου εξυπηρετητή της ΕΕ. Αξίζει να σημειωθεί, άλλωστε, ότι σε ένα πρακτικότερο πλαίσιο, η Επιτροπή είχε δημιουργήσει μέσω του Europa το Library site, όπου στόχευε να εντάξει και τα ΚΕΤ.

Από τα προαναφερόμενα εκπορεύεται ο δεύτερος λόγος επαναπροσδιορισμού του ρόλου των ΚΕΤ. Τα τελευταία, έχοντας πια καθιερωθεί ως άμεσο και αξιόπιστο σημείο επαφής και επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τον πολίτη, λειτουργούσαν «ως ενεργά κέντρα, πηγές κοινοτικής πληροφόρησης, προσβάσιμες σε όλους» και μάλιστα, «μέσω δικτύου² στα πλαίσια μίας ευρωπαϊκής κοινωνίας πληροφοριών», όπως υπογράμμιζε ο Keery σε εισήγησή του (1998 που παραθέτει η Ρηγάκου 2001: 160).

Αξίζει να επισημανθεί εδώ ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προσπαθώντας να μειώσει το κόστος αποστολής περιεκτικού ανεφοδιασμού τεκμηρίωσης στα ΚΕΤ, είχε ήδη προχωρήσει, κατά τη δεκαετία του '80, στη δημιουργία δύο τύπων ΚΕΤ. Τα Κέντρα σύμφωνα με τη σύμβαση διαχωρίζονταν: (α) σε πλήρη ΚΕΤ, που δέχονταν το σύνολο της ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης και (β) σε εξειδικευμένα, που παραλάμβαναν

¹ Βλ. COM (2000) 10, Βρυξέλλες, 18.1.2000.

² Ο Neville Keery διατέλεσε προϊστάμενος της Βιβλιοθήκης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η εισήγησή του με τίτλο "Re-thinking European Documentation Centres: a DG X reflection paper" έλαβε χώρα στο πλαίσιο της ετήσιας συνάντησης των εθνικών συντονιστών ΚΕΤ στις Βρυξέλλες, 21-22 Σεπτεμβρίου 1998. Βλ. Παράρτημα.

τεκμηρίωση κατ' επιλογή σύμφωνα με τα θεματικά ενδιαφέροντα του φορέα υποδοχής.

Ωστόσο, στο εν εξελίξει περιβάλλον της ΕΕ, τα ΚΕΤ εξακολουθούσαν να παρέχουν συστηματικά τις υπηρεσίες τους. Βάσει της ιδρυτικής σύμβασης που υπογραφόταν, κάθε ΚΕΤ έπρεπε: (1) να επικουρεί το φορέα υποδοχής στην προώθηση και εδραίωση της διδασκαλίας και έρευνας των ευρωπαϊκών θεμάτων, (2) να διευκολύνει την πρόσβαση του κοινού (συμπεριλαμβανομένου του μη πανεπιστημιακού) στην πληροφόρηση σχετικά με την ΕΕ και τις πολιτικές της, (3) [ενίστε] να συμμετέχει σε συζητήσεις σχετικά με την ΕΕ, ενδεχομένως σε συνδυασμό με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα πληροφόρησης. Έτσι, η ενημέρωση του πολίτη επιτυγχάνεται χάρη στη συνεργασία των Κέντρων μεταξύ τους αλλά και με τα άλλα δίκτυα ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Η επίτευξη των ανωτέρω στόχων προϋπέθετε την εκπλήρωση συγκεκριμένων καθηκόντων¹ από τα ΚΕΤ.

Καθώς, όμως, τα ΚΕΤ δεν ήταν αυτόνομοι οργανισμοί, αλλά για την ίδρυση και τη λειτουργία τους υπεύθυνη ήταν η Επιτροπή -βάσει της σύμβασης- δεσμευόταν κι εκείνη,² όπως και το Πανεπιστήμιο³ (Ρηγάκου 2001: 160-161). Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προνοούσε, θέτοντας ως τελευταίο όρο της Σύμβασης, τον εξής: «Τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται επίσης να ανταλλάσσουν κάθε χρήσιμη πληροφορία σχετικά με την εξέλιξη και την ικανότητα

¹ Συγκεκριμένα, κάθε ΚΕΤ έπρεπε: (1) να επεξεργάζεται σε ενιαίο μέσο (κατάρτιση ευρετηρίων, καταλόγων και πινάκων περιεχομένων) τις κοινοτικές εκδόσεις που παραλάμβανε, (2) να συγκεντρώνει το παραγόμενο υλικό που παρήγαγε το Πανεπιστήμιο ή το ερευνητικό ίδρυμα για τα κοινοτικά θέματα, (3) να καθιστά δυνατή την πρόσβαση του κοινού στη συλλογή του, (4) να καλλιεργεί σχέσεις με τα άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα ευρωπαϊκής πληροφόρησης, (5) να συνεργάζεται με την Επιτροπή στο πλαίσιο των ενεργειών της για την προώθηση της ΕΕ και να την ενημερώνει [την Επιτροπή] συστηματικά για τις πρωτοβουλίες στις οποίες συμμετέχει (π.χ. συζητήσεις, διασκεύεις, συνεδριάσεις, σεμινάρια κ.ά), (6) να υποβάλλει στην Επιτροπή ετήσια έκθεση δραστηριοτήτων.

² Οι βασικές υποχρεώσεις της Επιτροπής ήταν: (1) να παρέχει στο ΚΕΤ δωρεάν και συστηματικά τις επίσημες εκδόσεις των οργάνων της ΕΕ, (2) να χορηγεί στο ΚΕΤ δωρεάν πρόσβαση στις κοινοτικές βάσεις δεδομένων, (3) να στηρίζει το ΚΕΤ σε διάφορες δραστηριότητες, (π.χ. οργάνωση σεμιναρίων, συνεδριάσεις, ενέργειες κατάρτισης, ανταλλαγές επισκέψεων κ.ά.), (4) να προβαίνει σε ετήσια αξιολόγηση της λειτουργίας του ΚΕΤ από το αποτέλεσμα της οποίας θα εξαρτιόταν η διατήρησή του σε λειτουργία (Ρηγάκου 2001: 161).

³ Το Πανεπιστήμιο δεσμευόταν: (1) να ορίσει ως υπεύθυνο για την οργάνωση και λειτουργία του ΚΕΤ έναν πλήρως απασχολούμενο εξειδικευμένο υπάλληλο, βιβλιοθηκονόμο ή τεκμηριωτή. Ο υπάλληλος αυτός θα μοιραζόταν την ευθύνη του ΚΕΤ με ένα μέλος του ακαδημαϊκού προσωπικού, (2) να προβλέψει ειδικό χώρο για το ΚΕΤ -κατά προτίμηση εντός της βιβλιοθήκης- και να καταστήσει ευδιάκριτη την ύπαρξη του ΚΕΤ με κατάλληλα αναγνωριστικά σύμβολα, (3) να συνάπτει συμβάσεις συνεργασίας με άλλους οργανισμούς ή πανεπιστημιακά ιδρύματα, ώστε να αυξηθεί η χρήση των κοινοτικών πηγών πληροφόρησης, (4) να μεριμνά, ώστε το ΚΕΤ να εκπληρώνει το στόχο του, ενώ σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης, να αναλαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα για τη συμμόρφωση του με τις συστάσεις της Επιτροπής, και (5) να αναλαμβάνει τα οικονομικά βάρη που απαιτούσε η διαχείριση του ΚΕΤ (Ρηγάκου 2001: 161-162).

του ΚΕΤ να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες του πανεπιστημιακού κόσμου και του κοινού» (Ρηγάκου 2001: 162).

Όμως, με το πέρασμα των χρόνων, γινόταν αντιληπτό ότι τόσο οι θεσμικές αλλαγές που συντελούνταν στο εσωτερικό της ΕΕ, όσο και η γοργά εξελισσόμενη κοινωνία της πληροφορίας επηρέαζαν άμεσα το θεσμό και τη λειτουργία των ΚΕΤ. Αυτό σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι πολλά άρθρα της σύμβασης δημιουργούσαν ασάφειες και προβληματισμούς, έδωσαν το έναυσμα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβεί στη σύνταξη σχεδίου εγκολπίου (*vademecum*)¹ το οποίο, μετά από σχετική διαβούλευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, θα συνόδευε μία αναθεωρημένη συνθήκη. Δυστυχώς, αυτό το εγχείρημα δεν ολοκληρώθηκε.

Σύμφωνα με τη Ρηγάκου, ενδεικτικό ήταν το θέμα της ένταξης ενός ΚΕΤ στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου ή στο Τμήμα Ευρωπαϊκών Σπουδών, καθώς και του ρόλου του ακαδημαϊκού υπευθύνου. Και οι δύο περιπτώσεις απαιτούσαν συνεργασία μεταξύ του διευθυντή της Βιβλιοθήκης και του ακαδημαϊκού υπευθύνου, ώστε το ΚΕΤ να λειτουργήσει ως Κέντρο Αναφοράς της ευρωπαϊκής πληροφόρησης εντός του Πανεπιστημίου (Ρηγάκου 2001: 162).

Στο μεταξύ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενώπιον των νέων προκλήσεων διαίρεσε τη Δέκατη Γενική Διεύθυνση: (1) στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού και (2) στη Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας. Έτσι, τα ΚΕΤ από τον Ιανουάριο του 2001 τέθηκαν υπό τη Διεύθυνση Α/2 για τις Αντιπροσωπείες: Εκστρατείες πληροφόρησης, Κέντρα και Δίκτυα της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας (*Press/A/2 - Representations: Information Campaigns, Relays and Networks*), εγκαινιάζοντας μία νέα φάση στη λειτουργία τους. Το 2006 με τη μετονομασία της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας σε ΓΔ Επικοινωνίας, την ευθύνη των ΚΕΤ ανάλαβε η Διεύθυνση Β/2 για τα Δίκτυα και Κέντρα Επικοινωνίας.

Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών για τα δίκτυα και τη διερεύνηση του ενδεχόμενου να διαδραματίσουν ένα δραστικότερο ρόλο ενώπιον της νέας στρατηγικής πληροφόρησης και επικοινωνίας της Επιτροπής, προωθήθηκε,² το 2003, μια αξιολόγηση των δικτύων πληροφόρησης,

¹ Ως εγκόλπιο νοείται μια συλλογή άρθρων ή ο καταστατικός χάρτης που διέπει τη λειτουργία των ΚΕΤ. Το συγκεκριμένο εγκόλπιο επιχειρούσε να οριοθετήσει τις δεσμεύσεις όλων των αρμόδιων φορέων (Αντιπροσωπείας και Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Πανεπιστημίων/Οργανισμών και ΚΕΤ) και να διευθετήσει όλα τα θέματα που θα ανέκυπταν κατά την εφαρμογή της σύμβασης.

² Με ευθύνη της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

συμπεριλαμβανομένων και των ΚΕΤ.¹ Το 2004 -στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής επικοινωνίας και πληροφόρησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενόψει της νέας διεύρυνσης με την ένταξη 10 νέων κρατών μελών στους κόλπους της ΕΕ- διατυπώθηκαν οι συστάσεις για τη δημιουργία ενός δικτύου πληροφόρησης δεύτερης γενιάς. Θα συμπεριλάμβανε το ευρύ φάσμα κέντρων και δικτύων, που είχαν δημιουργηθεί για την υποστήριξη της ευρωπαϊκής ιδέας (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 616). Η ορθολογική οργάνωση (rationalization) που εφαρμόστηκε στα δίκτυα πληροφόρησης της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας -και συγκεκριμένα η δημιουργία του δικτύου EUROPE DIRECT κέντρων πληροφόρησης, το 2005- βασίστηκε στα συνολικά αποτελέσματα της ανωτέρω αξιολόγησης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με μια νέα σύμβαση για τα ΚΕΤ,² που υπογράφηκε το 2005, τα Κέντρα τέθηκαν υπό την αιγίδα του ευρύτερου δικτύου EUROPE DIRECT (Η Ευρώπη Απευθείας). Αυτό σηματοδότησε τον τρίτο επαναπροσδιορισμό του ρόλου τους.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η σύμβαση αυτή διευκρίνισε εκ νέου τους στόχους τους, αλλά και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τόσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³ όσο και του φορέα υποδοχής,⁴ ο νέος ρόλος των ΚΕΤ, ως κέντρα επικοινωνίας, αποτελεί μια πρόκληση.

Συγκεκριμένα, μέσα στο νέο θεσμικό πλαίσιο, όπως αναφέρουν οι Ρηγάκου και Πέτσας (2007: 617-618), τα ΚΕΤ καλούνται και στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις τόσο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης⁵ (καθαρά

¹ Η Επιτροπή προβαίνει σε αξιολόγηση των ΚΕΤ βάσει: (1) επιτόπιων επισκέψεων από στελέχη της Επιτροπής και (2) ειδικών ερωτηματολογίων που αποστέλλει.

² Η σύμβαση αυτή επανακαθόριζε του στόχους, αλλά και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τόσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο και του φορέα υποδοχής. Τα ΚΕΤ μεταξύ άλλων υποχρεώνονταν να χρησιμοποιούν το σχετικό λογότυπο.

³ Οι ανανεωμένες δεσμεύσεις της Επιτροπής είναι κυρίως οι ακόλουθες: (1) δωρεάν αποστολή της επίσημης εκδοτικής της παραγωγής, έντυπης και ηλεκτρονικής, (2) δικτύωση και στήριξη των ΚΕΤ με συνεχή κατάρτιση και ενημέρωση του προσωπικού τους και (3) ετήσια αξιολόγηση.

⁴ Ο φορέας υποδοχής οφείλει μεταξύ άλλων, να διαθέτει: (1) ειδικό χώρο για τα ΚΕΤ, κατά προτίμηση εντός της Βιβλιοθήκης και (2) προσωπικό εξειδικευμένο στην τεκμηρίωση και πληροφόρηση, το οποίο θα διαχειρίζεται το ΚΕΤ σε συνεργασία με ένα μέλος από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Το τελευταίο θα αποτελεί τον επιστημονικό/ακαδημαϊκό υπεύθυνο του Κέντρου, (3) να επισύρει την προσοχή στην ύπαρξη ΚΕΤ, χρησιμοποιώντας γραφικά ή άλλα κατάλληλα μέσα επισήμανσης, (4) να προβάλλει και να προωθεί τη σύνδεσή του με τις δραστηριότητες πληροφόρησης της Επιτροπής, που είναι γνωστές γενικά με την ονομασία «EUROPE DIRECT» και να χρησιμοποιεί τακτικά τον αντίστοιχο λογότυπο κ.ά.

⁵ Συγκεκριμένα, τα ΚΕΤ οφείλουν να βοηθούν το φορέα υποδοχής στην προώθηση και εναρμόνιση της διδασκαλίας και έρευνας στον τομέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

εκπαιδευτικός στόχος) όσο και του ευρύτερου κοινού για ευρωπαϊκή πληροφόρηση¹ (λειτουργικός στόχος). Οφείλουν, επίσης, να συμμετέχουν στις συζητήσεις σχετικά με την ΕΕ, ενδεχομένως με άλλα κέντρα αναμετάδοσης πληροφοριών (στόχος επικοινωνιακός). Στο πλαίσιο αυτό καταβάλλεται συλλογική προσπάθεια εκ μέρους των ΚΕΤ, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις για ποιοτική και αξιόπιστη ευρωπαϊκή πληροφόρηση, στην ανάγκη τεκμηρίωσης ευρωπαϊκού περιεχομένου, εξασφαλίζοντας παράλληλα ταχεία προσαρμογή στις εξελίξεις της ψηφιακής εποχής.

Επομένως, η λειτουργία των ΚΕΤ συνοψίζεται στο τρίπτυχο: τεκμηρίωση,² επικοινωνία,³ δικτύωση.⁴

Όσον αφορά στην επέκταση (reach out) των ΚΕΤ στο ευρύ κοινό -όρος που προβλέπεται από τη Σύμβαση, ο Hanninen⁵ (2007: 5) διασαφηνίζει το θέμα. Σύμφωνα με τη διατύπωσή του, η Επιτροπή παραδέχεται ότι, επειδή η διεκπεραίωση αυτής της αποστολής δε συνοδεύεται από οικονομική υποστήριξη, είναι δύσκολο για αυτήν [την Επιτροπή] να επιβάλλει την πλήρη εφαρμογή αυτού του όρου και, συνεπώς, εναπόκειται στη μεμονωμένη πρωτοβουλία κάθε ΚΕΤ.

Έτσι, μπορούμε να αποφανθούμε ότι μέχρι τώρα η ουσιαστική λειτουργία των ΚΕΤ ήταν σαφώς προσανατολισμένη στις απαιτήσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της πανεπιστημιακής κοινότητας για ευρωπαϊκή πληροφόρηση και -μόνο αν το επέτρεπαν οι γενικότερες συνθήκες και πόροι- καλύπτονταν και οι ανάγκες πληροφόρησης του ευρύτερου κοινού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Μάρτιο του 2006, ανακοινώθηκε η διεξαγωγή μιας περαιτέρω, εξωτερικής αξιολόγησης των ΚΕΤ κατά τη διάρκεια του 2007. Σύμφωνα με την αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Μάιο του 2007, η συντριπτική

¹ Τα ΚΕΤ οφείλουν να διασφαλίζουν και να καθιστούν προσιτή στο ευρύτερο κοινό την πληροφόρηση για τις πολιτικές και τις δραστηριότητες της ΕΕ.

² Ειδικότερα, οι πηγές πληροφόρησης που υπάρχουν στα ΚΕΤ (μονογραφίες, περιοδικές εκδόσεις, CD-ROMs, έγγραφα κ.ά.) οργανώνονται, ευρετηριάζονται και συντηρούνται σε έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, βάσει διεθνών βιβλιοθηκονομικών κανόνων και προτύπων.

³ Προκειμένου να δημοσιοποιηθούν οι πολιτικές της ΕΕ, βάσει των επικοινωνιακών προτεραιοτήτων που θέτει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ετησίως, και να γνωστοποιηθεί αυτή καθεαυτή η πληροφόρηση σε κάθε ευρωπαϊκό πολίτη που εκδηλώνει ενδιαφέρον, τα ΚΕΤ οφείλουν να αναπτύσσουν δράσεις επικοινωνίας αλλά και προώθησής τους. Εδώ εντάσσονται: (α) εκδόσεις, οδηγοί, φυλλάδια, (β) σεμινάρια και εκπαιδευτικό υλικό, (γ) παρουσιάσεις, συνέδρια, ημερίδες και (δ) διαφημιστικό υλικό.

⁴ Ένα δίκτυο ΚΕΤ μπορεί να καταστεί δραστήριο και δυναμικό μέσω της συνέργειας διάφορων φορέων, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των Αντιπροσωπειών της, των εθνικών συντονιστών και του προσωπικού των ΚΕΤ. Οι ανωτέρω μπορούν να αναλάβουν δράσεις και να αναπτύξουν επαφές σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (π.χ. κοινές ιστοσελίδες, mailing lists, EURODOC, Intranet, προγράμματα ανταλλαγών, ετήσιες συναντήσεις, ομάδες εργασίας, εκπαιδευτικά σεμινάρια και επισκέψεις στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα).

⁵ Ο Mauno Hanninen είναι συντονιστής των ΚΕΤ, των Δικτύων και Κέντρων Επικοινωνίας στη ΓΔ Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

πλειοψηφία των χρηστών που είχαν ερωτηθεί εκτιμούσε ως πολύ καλή τη συμβολή των ΚΕΤ στην προώθηση των ευρωπαϊκών σπουδών και έρευνας, ενώ ως πολύ δυνατό πλεονέκτημα θεωρούνταν η παρεχόμενη υποστήριξη εκ μέρους του ανθρώπινου δυναμικού. Καταδεικνυόταν, επομένως, η προσφορά των ΚΕΤ στο λαβύρινθο της ευρωπαϊκής γνώσης (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 13).

4.3 Προτοβουλίες και θέματα στη δεκαετία του '90

Όπως ήδη αναφέραμε σε άλλο κεφάλαιο της συγκεκριμένης εργασίας, οι δυσκολίες σχετικά με την επικύρωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ κατά την περίοδο 1992-3 στα κράτη μέλη της ΕΕ πυροδότησαν μια συζήτηση των ιθυνόντων, τόσο στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα όσο και στα ΚΜ, ως προς την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών διάχυσης της πληροφόρησης για την ΕΕ στους πολίτες. Επίσης, από τα τέλη της '80 είχε αρχίσει η εγκαθίδρυση και άλλων δικτύων πληροφόρησης. Ως ένα βαθμό, τα ΚΕΤ επικεντρώθηκαν στον παραδοσιακή τους λειτουργία, δηλαδή τη διαχείριση σύνθετων συλλογών τεκμηρίων για την ΕΕ, υιοθετώντας, όμως, όλο και περισσότερο, μια ηλεκτρονική διάσταση. Έτσι, κάποιοι ισχυρίζονται ότι τα ΚΕΤ έμειναν πίσω ή περιθωριοποιήθηκαν στο πλαίσιο της συζήτησης για την ευρωπαϊκή πληροφόρηση και επικοινωνία. Από την άλλη πλευρά, αρκετοί είναι αυτοί που αναγνωρίζουν ότι η αποτελεσματική διαχείριση και η αξιοποίηση των πολύπλοκων συλλογών τεκμηρίων της ΕΕ είναι μια ξεχωριστή και νόμιμη λειτουργία, όπως είναι η παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης για τα θέματα της ΕΕ.

Ωστόσο, έχουμε υπογραμμίσει ότι στο πλαίσιο της πρόσφατης πολιτικής για την επικοινωνία της ΕΕ, ένας από τους βασικούς στόχους είναι η «διοικητική αποκέντρωση» ή «μετάβαση στο τοπικό» (going local), υπονοώντας ότι οι «Βρυξέλλες» δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ο μοναδικός προμηθευτής πληροφόρησης για την ΕΕ. Αυτό το ρόλο οφείλουν να υιοθετήσουν και οι κυβερνήσεις των ΚΜ αλλά και άλλοι οργανισμοί σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ απαραίτητη θεωρείται η ενδυνάμωση των επικοινωνιακών αρμοδιοτήτων των Αντιπροσωπειών της Επιτροπής στα ΚΜ.

Ωστόσο, τα ΚΕΤ μπορούν να θεωρηθούν ως περίπτωση αποκεντρωμένου δικτύου πληροφόρησης, αφού είναι διάσπαρτα σε όλη την ΕΕ και σε άλλες χώρες,

την ευθύνη λειτουργίας τους έχει αναλάβει προσωπικό από τα επιμέρους πανεπιστήμια, και έχουν αναπτύξει υπηρεσίες, που ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες των σπουδαστών και ερευνητών τους. Ταυτόχρονα, όμως, είναι ευνόητα τα οφέλη από τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε διεθνικό επίπεδο, όπως η κατάρτιση και η ανταλλαγή εμπειριών.

Βάσει των προαναφερθέντων, ο Thomson (2008) διατυπώνει εύλογα τα ακόλουθα ερωτήματα, για τα δίκτυα πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των ΚΕΤ, που τα διαχειρίζεται η Επιτροπή. Προβλέπονται άλλες σημαντικές δραστηριότητες, όπως η συγκεντρωμένη παροχή καταλογογραφημένων αρχείων; Ποιος είναι ο ακριβής ρόλος των Αντιπροσωπειών της Επιτροπής στα ΚΜ ως προς τα δίκτυα που διαχειρίζονται οι «Βρυξέλλες»; Επίσης, ο ίδιος αναρωτιέται ποιος είναι ο ρόλος του «κέντρου» σε ένα «αποκεντρωμένο» δίκτυο: η αξιολόγηση, ο συντονισμός, η ηγεσία;

Μια σκέψη με προοπτική είχε προέλθει, στις 10 Ιουλίου 1998, από την έκδοση ενός εγγράφου υπό τον τίτλο: «Αναθεώρηση των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης: Έγγραφο προβληματισμού της Γενικής Διεύθυνσης Χ».¹ Αυτό ακολούθησε τη δημιουργία της Μονάδας «Βιβλιοθήκες και Ευρωπαϊκά Κέντρα Τεκμηρίωσης στο πλαίσιο της ΓΔ Χ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τη διαχείριση του Neville Keery, τότε προϊσταμένου της Βιβλιοθήκης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα ΚΕΤ υπάγονταν πλέον στην παραπάνω Μονάδα λόγω των ομοιοτήτων τους με τις κεντρικές βιβλιοθήκες όσον αφορά στη χρήση πηγών πληροφόρησης (Loff 2001).

Το έγγραφο αναφερόταν στο ρόλο των ΚΕΤ στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της παροχής πληροφόρησης για την ΕΕ, τη δεκαετία του '90, και την αυξανόμενη ανάγκη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για ευρωπαϊκή πληροφόρηση. Υπογράμμιζε πολλές δυσκολίες στον ακριβή ρόλο των ΚΕΤ, την αδυναμία αποστολής περιεκτικού υλικού τεκμηρίωσης κ.ά. Μεταξύ άλλων το έγγραφο τόνιζε: «τα ΚΕΤ δεν ήταν προορισμένα ή σχεδιασμένα, ώστε να είναι ενεργά δίκτυα διάδοσης (dissemination relays). Δημιουργήθηκαν, για να είναι περιεκτικές, καλοδιαχειριζόμενες, προσιτές συλλογές τεκμηρίων, ενεργώντας ως βιβλιοθήκες, ως ουδέτερη πηγή διαθέσιμη στους μελετητές και άλλους ερευνητές. Για το εγγύς μέλλον θα συνεχίσουν να είναι μια ανάγκη για τέτοιες πηγές, να είναι προσιτά σε όλα τα κράτη μέλη σε περιφερειακή

¹ Το έγγραφο προβληματισμού δεν είχε εκδοθεί επίσημα. Ήταν διαθέσιμο στον ιστοχώρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (http://europa.eu.int/comm/libraries/edc/reflexion_en.html) για κάποιο χρονικό διάστημα και μετά αποσύρθηκε. Επίσης, το διέθετε η ΓΔ Χ και το Συντονιστικό ΚΕΤ κάθε χώρας. Το συγκεκριμένο έγγραφο παρατίθεται στο Παράρτημα.

βάση και, στρατηγικά, σε τρίτες χώρες ανά τον κόσμο. Αυτό δεν είναι πλέον μια πρώτιστα ακαδημαϊκή προσταγή...». Και το έγγραφο συνέχιζε, επισημαίνοντας ότι οποιοσδήποτε διεξάγει Κοινοτική έρευνα, μπορεί να βρει ένα σημείο, όπου θα έχει πρόσβαση στα βασικά κείμενα (Keery 1998: 3).

Το έγγραφο πρότεινε ότι η σχέση σύμβασης -την οποία ονόμαζε «Σύμβαση» ή «Συμφωνία» μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των εκπαιδευτικών ή ερευνητικών ιδρυμάτων για τα ΚΕΤ- θα έπρεπε να γίνει αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης, προκειμένου να απεικονίσει τη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα. Αφενός, δε θα έπρεπε να έχει πια μια απροσδιόριστη προθεσμία, αφετέρου θα έπρεπε να αναγνωρίζει ότι ένας περιεκτικός ανεφοδιασμός όλων των τεκμηρίων σε όλα τα ΚΕΤ ήταν πλέον αδύνατος. Συνεπώς, απαιτούνταν μια επιλογή αυτών των ΚΕΤ, που όντας «κατάλληλα κατανομημένα σε περιφερειακή βάση», θα αναλάμβαναν το ρόλο του μελλοντικού περιεκτικού αποθετηρίου της ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης. Υπήρχε ένας προβληματισμός για μείωση του συνολικού αριθμού των ΚΕΤ ή για εφαρμογή μιας διάκρισης μεταξύ των ΚΕΤ -αφενός αυτών που θα είχαν εκτεταμένο ρόλο, αφετέρου αυτών που θα είχαν περιορισμένο ρόλο. Η ανωτέρω διαδικασία προϋπέθετε, βέβαια, τη διενέργεια μιας λεπτομερούς αξιολόγησης των Κέντρων.

Ωστόσο, η σημασία του εγγράφου έγκειται στο ότι ήταν το πρώτο και μοναδικό εκ μέρους της Επιτροπής, που κυκλοφόρησε έξω από το θεσμικό όργανο και ασχολούνταν με το ρόλο των ΚΕΤ. Ο Thomson (2008) επισημαίνει ότι με το έγγραφο φάνηκε να σημειώνεται πρόοδος, αφού θα συνέβαλε στον καθορισμό ενός «ρεαλιστικού μελλοντικού ρόλου» των ΚΕΤ. Ωστόσο, η συζήτηση ή εφαρμογή των απόψεων του εγγράφου δεν προχώρησε σε ικανοποιητικό βαθμό εξαιτίας της διοικητικής αναστάτωσης, που σημειώθηκε στους κόλπους της Επιτροπής, και των συνεχών αλλαγών στις υπηρεσιακές ευθύνες.

Αν εξαιρέσουμε αυτήν την αδράνεια στο στρατηγικό επίπεδο της πολιτικής, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις πολυάριθμες, θετικές εξελίξεις που σημειώθηκαν στα ΚΕΤ τη δεκαετία του '90 σε πρακτικό επίπεδο. Από αυτή τη δεκαετία, η αρμόδια για τα ΚΕΤ Μονάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανέπτυξε ένα φάσμα δράσεων, προκειμένου να οργανώσει και να διαχειριστεί αποτελεσματικά τα Κέντρα, που είχαν ήδη αυξηθεί αριθμητικά, αλλά και συνεχώς ιδρύονταν νέα, εντός και εκτός της ΕΕ. Ο βασικός άξονας για το σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτών των δράσεων ήταν η ιδέα της λειτουργίας των ΚΕΤ σε δίκτυο, καθώς και ο ενεργός ρόλος του

βιβλιοθηκονόμου/τεκμηριωτή ως απαραίτητου διαμεσολαβητή ανάμεσα στις κοινοτικές πηγές πληροφόρησης και τους χρήστες (Ρηγάκου 2001: 163). Αποφασιστικό ρόλο στην ανάπτυξη και προώθηση του δικτύου των ΚΕΤ αλλά και στην ενίσχυση του προσωπικού των Κέντρων διαδραμάτισαν η έμπνευση και η αφοσίωση της Isabel Loff,¹ υπεύθυνης για τα ΚΕΤ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκείνο το χρονικό διάστημα (Rodrigues 1999, όπως παραθέτει ο Thomson 2008).

Επομένως, μέχρι τη δεκαετία του '90 το δίκτυο των ΚΕΤ μπορεί να θεωρηθεί, μόνο κατ' όνομα, ως διεθνικό δίκτυο. Ωστόσο, οι πρωτοβουλίες, που αναπτύχθηκαν την τελευταία δεκαετία είχαν ως πρακτικό αποτέλεσμα τις καρποφόρες συνδέσεις μεταξύ των ΚΕΤ σε όλη την Ευρώπη και ακόμα παραπέρα. Σύμφωνα με τη Melo (1999, όπως παραθέτει ο Thomson 2008), η πρώτη πρωτοβουλία προωθούσε μια σειρά εκπαιδευτικών σεμιναρίων (training courses)² στις Βρυξέλλες, τα οποία απευθύνονταν στο προσωπικό των ΚΕΤ. Πράγματι, από το 1995 η Επιτροπή είχε αρχίσει να διοργανώνει αυτά τα σεμινάρια συστηματικά.³ Έτσι, το προβλεπόμενο τριήμερο «Βασικό» σεμινάριο επαναλήφθηκε πολλές φορές, ώστε να μπορούν να το παρακολουθήσουν όλο και περισσότεροι από τους απασχολούμενους στα ΚΕΤ, εντός και εκτός των ΚΜ.

Τα τελευταία έτη της '90 και μέχρι το 2001 το σεμινάριο διεξαγόταν τον Ιανουάριο σε ετήσια βάση, για να εφοδιάζει το συνεχώς μεταβαλλόμενο προσωπικό που διαχειριζόταν τα ΚΕΤ. Στην πορεία των χρόνων, αρκετοί συμμετέχοντες προέβαιναν σε πρακτικές παρατηρήσεις, με αποτέλεσμα την βαθμιαία εξέλιξη του προγράμματος. Ιδιαίτερα χρήσιμη ήταν η εισαγωγή μιας εκτεταμένης συζήτησης

¹ Παρά τη διοικητική αστάθεια της δεκαετίας του '90 και παρά το ότι η τελική υπηρεσιακή ευθύνη για τα ΚΕΤ άλλαζε, η Loff ήταν για πολλά χρόνια συντονίστρια του δικτύου μέχρι τη συνταξιοδότησή της, το Μάρτιο του 2001. Διαθέτοντας εμπειρία βιβλιοθηκών, είχε σαφέστερα αντιληφθεί -σε σχέση με άλλους ανώτερους υπαλλήλους της Επιτροπής- την προοπτική των ΚΕΤ ως βιβλιοθήκες ("library" perspective of EDCs), όπως τονίζει χαρακτηριστικά ο Thomson (2008).

² Στο πλαίσιο της «Βασικής», της πρώτης, δηλαδή, σειράς μαθημάτων κατάρτισης διενεργήθηκε ένα τριήμερο σεμινάριο, τον Ιούνιο του 1995, στο οποίο συγκεντρώθηκαν περίπου 100 άνθρωποι από διάφορες χώρες. Έκτοτε, στα Βασικά εκπαιδευτικά σεμινάρια διεξάγονταν ποικίλες συζητήσεις και επίδειξη τόσο των προϊόντων πληροφόρησης όσο και των υπηρεσιών που παρείχαν τα κύρια θεσμικά όργανα της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής της τεκμηρίωσής τους σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Επίσης, υπήρχε ενημέρωση για τις βασικές πολιτικές της ΕΕ και δυνατότητα επίσκεψης στις Βιβλιοθήκες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της ΕΕ.

³ Η Sheehy (1997: 138) επισημαίνει ότι η Επιτροπή, αρχίζοντας μια σειρά σεμιναρίων για τα ΚΕΤ, το 1995, ήλπιζε ότι θα ενισχύει τις επαφές της με τις βιβλιοθήκες. Έτσι, προσκαλώντας τους βιβλιοθηκονόμους στις Βρυξέλλες για συζητήσεις με τους βασικούς φορείς χάραξης πολιτικής πληροφόρησης, η Επιτροπή άνοιγε την πόρτα στο διάλογο με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τους βιβλιοθηκονόμους των ΚΕΤ που εμπλέκονταν στη διάδοση της πληροφόρησης. Οι τελευταίοι είχαν την ευκαιρία να συνεργαστούν με τους ανώτερους υπαλλήλους της Επιτροπής για την επίτευξη ενός αμοιβαίου στόχου, την αυξημένη πρόσβαση στις πληροφορίες της ΕΕ.

Στρογγυλής Τράπεζας σχετικά με τις τρέχουσες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν τα ΚΕΤ. Όμως, πέρα από την επίσημη πληροφόρηση, τα άτομα εμπλουτίζονταν και από την άτυπη ανάπτυξη των επαφών μεταξύ τους και το σχεδιασμό κοινών δράσεων

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ένα «Συμπληρωματικό» ή «Προχωρημένο» σεμινάριο διάρκειας 2 ημερών -που απευθυνόταν σε ένα μικρότερο αριθμό συμμετεχόντων- συμπλήρωσε το «Βασικό». Δεδομένου ότι προοριζόταν, κυρίως, σε εκείνους που διαχειρίζονταν τα ΚΕΤ και διαδραμάτιζαν ένα διδακτικό ρόλο, μέλημα του συγκεκριμένου σεμιναρίου ήταν να συμβάλει σε μια λεπτομερέστερη κατανόηση της πολιτικής της ΕΕ και των θεσμικών εξελίξεών της. Το πρώτο «Συμπληρωματικό» σεμινάριο πραγματοποιήθηκε στο Μάαστριχτ, το Δεκέμβριο του 1998, ενώ δύο περαιτέρω σεμινάρια διοργανώθηκαν στις Βρυξέλλες, το 2000.

Μετά το 2001 μεσολάβησε μια περίοδος χωρίς τη συγκεκριμένη διεθνική σειρά μαθημάτων κατάρτισης των ΚΕΤ στις Βρυξέλλες. Όμως, τον Ιούνιο του 2004, εγκαινιάστηκε, στις Βρυξέλλες, ένας κύκλος μαθημάτων τεκμηρίωσης της ΕΕ για τα δίκτυα της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας, που ήταν ανοικτός στο προσωπικό των ΚΕΤ. Το 2005, με την ανάπτυξη του δικτύου πληροφόρησης EUROPE DIRECT οργανώθηκε περαιτέρω η πολιτική για τις σειρές μαθημάτων, όπου το προσωπικό των ΚΕΤ επιλεγόταν να μετέχει παράλληλα με όσους απασχολούνταν στο Κέντρο Πληροφόρησης EUROPE DIRECT.

Ακολούθως, στις Βρυξέλλες, το Μάιο του 2007, έλαβε χώρα ένα Ειδικό Εκπαιδευτικό Σεμινάριο για τα ΚΕΤ¹ με την επωνυμία «τα ΚΕΤ ως πρότυπα κέντρα (Centres of Excellence): το όραμα και η πραγματικότητα». Εκεί μετείχε το προσωπικό 120 ΚΕΤ από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ (Thomson 2008).

Η δεύτερη αξιοσημείωτη πρωτοβουλία προωθήθηκε από τη ΓΔ Εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1996, υπό τον τίτλο «Πρόγραμμα Ανταλλαγών των ΚΕΤ». Βασικός σκοπός του προγράμματος ήταν η δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών μεταξύ του προσωπικού των ΚΕΤ² και η ανίχνευση δυνατοτήτων για προγράμματα συνεργασίας. Συγκεκριμένα, ο υπεύθυνος ενός ΚΕΤ λάμβανε μια οικονομική ενίσχυση, προκειμένου να επισκεφτεί ένα Κέντρο μιας άλλης χώρας. Η

¹ Από το 2001 δεν είχε διοργανωθεί παρόμοιο σεμινάριο. Έτσι, στο πλαίσιο του Ειδικού Εκπαιδευτικού Σεμιναρίου (24-25 Μαΐου 2007) για τα ΚΕΤ, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν για τα νέα εργαλεία αναζήτησης της πληροφόρησης και να ανταλλάξουν απόψεις όσον αφορά στο μεταβαλλόμενο ρόλο των ΚΕΤ υπό το πρίσμα των πρόσφατων εξελίξεων στο πεδίο της ευρωπαϊκής πληροφόρησης.

² Συγκεκριμένα, το προσωπικό των ΚΕΤ μπορούσε να δει να δει πώς λειτουργούν τα υπόλοιπα ΚΕΤ, ποιες άλλες υπηρεσίες παρέχουν και ποιες επιπρόσθετες πηγές πληροφόρησης διαθέτουν.

επίσκεψη ήταν τριήμερη και στόχευε στην ανταλλαγή και διεύρυνση εμπειριών. Αρχικά, η διαχείριση του Σχήματος Ανταλλαγών των ΚΕΤ ανατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Πληροφόρησης (European Information Association-EIA)¹ από τη βάση του Μάντσεστερ. Μάλιστα, σε μια συνάντηση που οργανώθηκε στο Λονδίνο από τον ΕΙΑ, το Νοέμβριο του 1996, οι αντιπρόσωποι, που είχαν μετάσχει από κάθε κράτος μέλος, κλήθηκαν να αξιολογήσουν το πρόγραμμα. Παρόλο που εκτιμήθηκε ότι στο πλαίσιο μιας τριήμερης επίσκεψης το άτομο δεν ήταν σε θέση να συμβάλει σημαντικά στη λειτουργία ενός άλλου Κέντρου, εντούτοις αναγνωρίστηκε ότι το Πρόγραμμα των Ανταλλαγών ήταν ένας «θετικός μηχανισμός δικτύωσης» (Thomson 2008).

Παρόλο που αρχικά το πρόγραμμα κάλυπτε μόνο τα κράτη μέλη της ΕΕ, επεκτάθηκε, κατά την περίοδο 1997-8, δίνοντας την ευκαιρία στο προσωπικό των ΚΕΤ από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη να επισκεφτεί άλλα ΚΕΤ στα κράτη μέλη. Για τα επόμενα δύο έτη, η υλοποίηση του προγράμματος ατόνησε λόγω διοικητικών και οικονομικών δυσχερειών, ενώ το 2001² πραγματοποιήθηκε ξανά με κάποιες βελτιώσεις.³

Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι κατά τη διετία 2002-2004, η ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δημιούργησε το Γραφείο Βοήθειας TECIS (TECIS Helpdesk), μέλημα του οποίου ήταν η υποστήριξη του έργου των ΚΕΤ. Σε αυτό το Γραφείο ανατέθηκε, επίσης, η διοργάνωση των προγραμμάτων ανταλλαγών. Όμως, για μια περίοδο το Σχήμα Ανταλλαγών των ΚΕΤ αδράνησε. Από το 2005, οπότε το δίκτυο των ΚΕΤ εντάχθηκε στο ευρύτερο δίκτυο EUROPE DIRECT, η

¹ Ευρύτερα γνωστός ως ΕΙΑ. Πρόκειται για τον αρχικά ευρωπαϊκό, και τώρα πια διεθνή Οργανισμό Ειδικών Πληροφόρησης επί ευρωπαϊκών θεμάτων, με έδρα την Αγγλία. Σκοπός του συγκεκριμένου οργανισμού είναι να αναπτύξει, να συντονίζει και να βελτιώσει την πρόσβαση και την ποιότητα της πληροφόρησης για την ΕΕ. Με την εγγραφή στον ΕΙΑ (κατόπιν πληρωμής) υπάρχει δυνατότητα συμμετοχής στις ποικίλες δραστηριότητές του, όπως εκπαιδευτικά σεμινάρια, επισκέψεις κ.λπ. Τα μέλη αποκτούν πρόσβαση στο ενημερωτικό δελτίο (newsletter) του ΕΙΑ, στην ομάδα συζήτησης μέσω e-mail και κάποια πλεονεκτήματα ως προς τις εκδόσεις και τα σεμινάρια κατάρτισης. (Βλ. σχετικά το δικτυακό τόπο <http://www.eia.org.uk/>).

Σημαντική ήταν η συνεργασία της Επιτροπής με τον ΕΙΑ για την ενίσχυση των ΚΕΤ. Το πρόγραμμα ανταλλαγών αποτέλεσε ενδεικτικό παράδειγμα.

² Υπενθυμίζεται ότι το 2001 τα ΚΕΤ, από την εποπτεία της ΓΔ Εκπαίδευσης μεταφέρονται στη ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας, προκειμένου να ανταποκριθούν στο αίτημα των Συνθηκών του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ για άνοιγμα της ευρωπαϊκής πληροφόρησης στον πολίτη.

³ Έτσι, για την αποτελεσματικότερη διαδικασία της εφαρμογής προβλέπονταν ότι τα ΚΕΤ που ήταν διατεθειμένα να δεχθούν επισκέψεις, θα έπρεπε να το γνωστοποιούν στο δίκτυο. Επίσης, τα ΚΕΤ που θα συμμετείχαν στο σχήμα, έπρεπε αφενός να προετοιμαστούν για την επίσκεψη σε ένα άλλο Κέντρο, αφετέρου να φιλοξενήσουν μια επίσκεψη. Θεωρούνταν, επίσης, ότι αυτές οι επισκέψεις θα ήταν αποδοτικότερες για τους ενδιαφερόμενους, αν το προσωπικό διαφορετικών ΚΕΤ πραγματοποιούσε επίσκεψη σε ένα άλλο Κέντρο το ίδιο χρονικό διάστημα (Thomson 2008).

ευθύνη για τη διοργάνωση αυτών των προγραμμάτων ανατέθηκε πλέον στο προαναφερόμενο δίκτυο πληροφόρησης. Έκτοτε τα προγράμματα ανταλλαγών διοργανώνονται συστηματικά, ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές που χαράσσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα μέλη του δικτύου EUROPE DIRECT¹ ενθαρρύνονται να μοιραστούν εμπειρία και ορθές πρακτικές, και να συμμετέχουν σε κοινές δράσεις, σχέδια και κατάρτιση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συγχρηματοδοτεί ετησίως έναν περιορισμένο αριθμό προτάσεων² βάσει προκαθορισμένων κριτηρίων (Αδαμάκη 2008: 66). Συνεπώς, από το 2006, τα ΚΕΤ μπορούν να συμμετάσχουν στο πρόσφατα καθιερωμένο σχήμα Ανταλλαγών του δικτύου πληροφόρησης EUROPE DIRECT, στο πλαίσιο του οποίου οι ανταλλαγές «αναμένεται να έχουν σαφείς στόχους και εκβάσεις» (Thomson 2008).

Τα προγράμματα ανταλλαγής των ΚΕΤ, όπως διαμορφώθηκαν στα 10 και πλέον έτη λειτουργίας του θεσμού, θεωρούνται ως μια από τις σημαντικότερες βέλτιστες πρακτικές (Αδαμάκη 2008: 69). Τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και οι φορείς υποδοχής των ΚΕΤ, αναγνωρίζουν τη συμβολή των συγκεκριμένων προγραμμάτων στην ανάπτυξη και επέκταση νέων συνεργατικών εργαλείων ευρωπαϊκής πληροφόρησης (π.χ. ηλεκτρονικά αποθετήρια) αλλά και στην καθιέρωση της συναδελφικότητας, που είναι πολύ σημαντική για την επιτυχή και αγαστή συνεργασία.

Η τρίτη πρωτοβουλία αναδείκνυε τη διεθνική διάσταση του δικτύου των ΚΕΤ, προωθώντας τις συναντήσεις των Εθνικών Συντονιστών των ΚΕΤ.³ Η Ρηγάκου (2001: 164) θεωρεί ότι ήταν «η σημαντικότερη δράση της Επιτροπής για την εδραίωση του θεσμού των ΚΕΤ».

Το σύστημα των «Εθνικών Συντονιστών» δημιουργήθηκε από τα ΚΕΤ διαφόρων χωρών, για να διασφαλίσει ένα βαθμό συντονισμού καθ' όλη τη διάρκεια

¹ Στο πρόγραμμα ανταλλαγών μπορούν να συμμετέχουν μόνο όσοι ανήκουν στο μόνιμο προσωπικό ή είναι Διευθυντές των Κέντρων. Η διαδικασία συμμετοχής ενός Κέντρου στο πρόγραμμα έχει ως εξής: (1) δημοσίευση στο δίκτυο EUROPE DIRECT της ανακοίνωσης για συμμετοχή στο πρόγραμμα μέσω του Intranet, (2) τήρηση της δεσμευτικής προθεσμίας για την υποβολή των συμμετοχών, (3) γνωστοποίηση της τελικής επιλογής των συμμετεχόντων, (4) πραγματοποίηση των προγραμμάτων ανταλλαγής και (5) διαμόρφωση και υποβολή αναφορών στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα επιλεγόμενα Κέντρα μπορούν εναλλακτικά είτε να φιλοξενήσουν κάποιο πρόγραμμα ανταλλαγής, είτε να φιλοξενηθούν ως επισκέπτες σε κάποιο πρόγραμμα, που διοργανώνει άλλο Κέντρο (Αδαμάκη 2008: 67).

² Στις προτάσεις περιλαμβάνονται τα μέλη τουλάχιστον 3 Κέντρων ή Δικτύων, τα οποία πρέπει να προέρχονται από 2 τουλάχιστον διαφορετικά κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ οι συμμετέχοντες δεν πρέπει να είναι πάνω από 7 άτομα.

³ Η ιδέα των «Εθνικών Συντονιστών» άρχισε να αναπτυχθεί στο δίκτυο των ΚΕΤ. Για πολλά χρόνια τα ΚΕΤ σε διάφορα ΚΜ συναντιούνταν ετησίως, για να συζητήσουν ενδιαφέροντα ζητήματα. Συχνά η συνάντηση φιλοξενοούνταν επίσημα από την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα ΚΜ.

του έτους. Σε κάποιες περιπτώσεις τα εθνικά δίκτυα των ΚΕΤ οργάνωναν την κατάρτιση και άλλες συνεργατικές πρωτοβουλίες, με αποτέλεσμα οι συντονιστές να γίνουν σταδιακά «αναγνωρισμένο κανάλι επικοινωνίας» με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες, όπως υποστηρίζει ο Thomson (2008).

Η ανάγκη για συστηματικότερη επικοινωνία ανάμεσα στα ΚΕΤ μιας χώρας και στις Βρυξέλλες έγινε επιτακτική¹ τη δεκαετία του '90. Στο πλαίσιο αυτό, προτάθηκε η επέκταση του συστήματος των «Εθνικών Συντονιστών» σε όλα τα ΚΜ και η οργάνωση -εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής- μιας συνάντησης ετησίως, όπου θα μετείχαν αυτοί οι εκλεγμένοι συντονιστές. Έτσι, από το 2000 η παραπάνω διαδικασία συστηματοποιήθηκε σε όλα τα ΚΜ. Τα ΚΕΤ στις εθνικές συναντήσεις τους εξέλεξαν τον Εθνικό Συντονιστή² και τον Αναπληρωτή του, με θητεία 2 ετών ο καθένας. Η Ρηγάκου (2001: 164) αναφέρει ενδεικτικά ότι στις ακόλουθες τρεις συναντήσεις των Εθνικών Συντονιστών «τέθηκαν ουσιαστικά οι βάσεις για την εδραίωση και προώθηση ενός αληθινού δικτύου ΚΕΤ»:

(α) Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σεπτέμβριος 1998,

(β) Αθήνα, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Απρίλιος 2000,³

(γ) Σαρδηνία, Πανεπιστήμιο Σάσσαρι, Μάρτιος 2001.

Ειδικότερα, η πρώτη συνάντηση που προαναφέραμε εστιάστηκε στο έγγραφο Προβληματισμού της ΓΔ Χ, με τον τίτλο «Αναθεώρηση των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης». Ωστόσο, κάθε εθνικός αντιπρόσωπος μπορούσε να παρουσιάσει μια «Έκθεση Δραστηριοτήτων» (Activity Report), σκιαγραφώντας τα ζητήματα που προβληματίζαν τα ΚΕΤ στη χώρα του. Έτσι, στη συγκεκριμένη συνάντηση συζητήθηκαν ποικίλα θέματα, όπως η «Σύμβαση» ή «Συμφωνία» των ΚΕΤ και ο μεταβαλλόμενος ρόλος τους, η κατάρτιση, το Πρόγραμμα Ανταλλαγών, η ετήσια Έκθεση Δραστηριοτήτων και η αξιολόγηση. Η εκτίμηση του Thomson (2008) είναι

¹ Υπήρχαν δυσχέρειες στην άμεση επαφή και στο συντονισμό των Κέντρων από την κεντρική μονάδα των Βρυξελλών. Έτσι, το 1998 ορίστηκαν οι πρώτοι συντονιστές σε εθνικό επίπεδο για τις χώρες, μέλη της ΕΕ.

² Τα ΚΕΤ, μέσω του εθνικού συντονιστή, ενθαρρύνονταν να συνεργαστούν σε εθνικό επίπεδο. Ο συντονιστής έπρεπε να είναι ένας από τους διευθυντές των ΚΕΤ μιας συγκεκριμένης χώρας και επιλεγόταν στο πλαίσιο της ετήσιας συνάντησης που διοργάνωνε η Επιτροπή. Σύμφωνα με τη Ρηγάκου (2001: 164), όσοι αναλάμβαναν τον εθνικό συντονισμό των ΚΕΤ έπρεπε : (1) να προωθούν την πληροφόρηση και να μεσολαβούν ανάμεσα στις υπηρεσίες της Επιτροπής (έδρα και Αντιπροσωπείες) και τα ΚΕΤ, συμβουλευόντας την Επιτροπή για θέματα που αφορούσαν τα ΚΕΤ, (2) να συνδράμουν στον καθορισμό της πολιτικής της Επιτροπής για τα ΚΕΤ και (3) να συντονίζουν το εθνικό δίκτυο ΚΕΤ και τα προγράμματά του, δρομολογώντας τις ετήσιες συναντήσεις, και άλλες κοινές δραστηριότητες (ομάδες συζήτησης, ιστοχώρους, βάσεις δεδομένων, δημοσιεύσεις κ.ά.)

³ Η δεύτερη συνάντηση των Εθνικών Συντονιστών, αν και είχε προγραμματισθεί για το Σεπτέμβριο του 1999 στην Αθήνα, λόγω του σεισμού που έγινε τότε εκεί, αναβλήθηκε, με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθεί τον Απρίλιο του 2000.

ότι τα πρακτικά αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συνάντηση θεωρούνταν αμελητέα σε σχέση με την αίσθηση πραγματοποίησής της και την ενθάρρυνση των εθνικών συντονιστών να αναμεταδώσουν τα φλέγοντα θέματα στους συναδέλφους των ΚΕΤ στα επιμέρους ΚΜ.

Ακολούθως, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη συνάντηση των Εθνικών Συντονιστών. Παρόλο που το πρόγραμμα και το σχήμα φαίνονταν παρόμοια με αυτά της πρώτης συνάντησης, εντούτοις, προωθήθηκε μια ουσιαστική αλλαγή, όπως υπογραμμίζει ο Thomson. Όσοι εκπροσωπούσαν τα ΚΕΤ στη συνάντηση αυτή, πρότειναν τη συγκρότηση τριών ομάδων συζήτησης, που θα εξέταζαν λεπτομερώς τα θέματα κατάρτισης, αξιολόγησης και τεκμηρίωσης. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα θα υπέβαλε έκθεση ενώπιον όλων των μελών της συνάντησης. Αυτές οι ομάδες συζήτησης θα παρέμεναν και μετά το πέρας της συνάντησης ως «μόνιμες ομάδες» και, στο πλαίσιο της επόμενης συνάντησης των Εθνικών Συντονιστών, θα παρουσίαζαν συνοπτικά την εξέλιξη των θεμάτων που είχαν αναλάβει.

Διαπιστώνεται, επομένως, η συγκρότηση ομάδων εργασίας που αναλάμβαναν συγκεκριμένα θέματα, καλλιεργούσαν κλίμα συνεργασίας μεταξύ τους και παρουσίαζαν τα πορίσματα της εργασίας τους στην επόμενη συντονιστική συνάντηση. Στο πλαίσιο αυτό, διάφορες χώρες είχαν την ευκαιρία να παρουσιάσουν το δικό τους δίκτυο ΚΕΤ.

Στην τρίτη κατά σειρά συνάντηση, που έλαβε χώρα στη Σαρδηνία, συστήθηκε μια περαιτέρω μόνιμη ομάδα, σύμφωνα με τον Thomson (2008), ενώ η Ρηγάκου (2001: 164) επισημαίνει ότι εργάστηκαν συνολικά πέντε ομάδες.¹ Η εκτίμηση του Thomson (2008) είναι ότι εκεί «επιβεβαιώθηκε η αξία των μόνιμων ομάδων εργασίας», καθώς ασχολήθηκαν λεπτομερώς με: (1) την παρουσίαση ενός εγκολπίου (*vade-mecum*) για τα ΚΕΤ, βάσει του οποίου θα καταρτιζόταν μια νέα Σύμβαση², (2) την κατασκευή μιας κοινής ιστοσελίδας³ των ευρωπαϊκών ΚΕΤ, (3) την επιθεώρηση

¹ Η Ρηγάκου αναφέρει χαρακτηριστικά ότι οι τρεις πρώτες ομάδες, εμπλουτισμένες με νέα μέλη, συνέχισαν το έργο τους από την προηγούμενη συντονιστική συνάντηση, ενώ η τέταρτη και πέμπτη ομάδα συστήθηκαν στη Σαρδηνία.

² Συνεδριάζοντας αυτή η ομάδα, επανεξέτασε αναλυτικά το περιεχόμενο και τη δομή του εγκολπίου και πρότεινε τροποποιήσεις. Αυτή η διαδικασία αναμενόταν να έχει ουσιαστικά αποτελέσματα. Θα βελτίωνε τη διεθνική συνεργασία και θα άλλαζε τη σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ΚΕΤ.

³ Η ονομασία της ιστοσελίδας, σύμφωνα με την ομάδα, θα μπορούσε να είναι "European EDC Page - EEP" και στα περιεχόμενα της θα περιλαμβάνονταν: (α) περιγραφή των ΚΕΤ και των άλλων επίσημων ευρωπαϊκών δικτύων, (β) κατάλογος με όλα τα στοιχεία των ΚΕΤ κάθε κράτους μέλους, (γ) συλλογικός κατάλογος περιοδικών, (δ) θεματικός κατάλογος, (ε) σύνδεσμοι με επίσημες και εμπορικές βάσεις δεδομένων για την ΕΕ και την τεκμηρίωσή της (Ρηγάκου 2001: 164).

και την ορθολογική οργάνωση των εκθέσεων για την υπάρχουσα δραστηριότητα και αξιολόγηση,¹ (4) την ανάπτυξη της συνεργασίας με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα² και (5) την προετοιμασία για την επόμενη συνάντηση των Εθνικών Συντονιστών.

Στην τέταρτη συνάντηση Εθνικών Συντονιστών των ΚΕΤ, που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες, την άνοιξη³ του 2003, αναμενόταν ελάχιστη δράση ενόψει των αποτελεσμάτων της σημαντικότερης αξιολόγησης για τα δίκτυα πληροφόρησης της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας, που θα αναλύονταν στα τέλη του έτους. Κατά τα επόμενα έτη λίγα είναι γνωστά για το έργο των Εθνικών Συντονιστών. Ωστόσο, η ΓΔ Επικοινωνίας προώθησε μια συνάντηση στις Βρυξέλλες, στις 23 Μαΐου του 2007.⁴ Εκεί συζητήθηκαν η επικοινωνία⁵ μεταξύ των ΚΕΤ, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Γραφείου Βοήθειας (Helpdesk), η διανομή τεκμηρίων προς το ευρύ κοινό, ο τρόπος με τον οποίο τα ΚΕΤ μιας χώρας θα ενίσχυαν τη μεταξύ τους συνεργασία και η αξιολόγηση των ΚΕΤ, που έπρεπε να δρομολογηθεί κατά τη διάρκεια του έτους. Σύμφωνα με τον Thomson (2008), η συγκεκριμένη συνάντηση σήμανε περισσότερο την έναρξη ενός νέου προγράμματος συντονισμού στα εθνικά όρια παρά τη συνέχιση μιας ήδη υπάρχουσας σειράς συναντήσεων.

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε, επίσης στις Βρυξέλλες, την 21η Μαΐου του 2008. Τα βασικά προς συζήτηση θέματα ήταν η διανομή των επίσημων εκδόσεων της ΕΕ, ειδικά των έντυπων, καθώς, επίσης, η αρχειοθέτηση, η δικτύωση και η προώθηση του δικτύου των ΚΕΤ. Στο πλαίσιο αυτής της συνάντησης, επίσης, συζητήθηκαν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που είχε διενεργηθεί και τι μπορούσε να κάνει η Επιτροπή, βάσει αυτών. Διαπιστώθηκε, όμως, ότι οι προτάσεις

¹ Η ομάδα αποσκοπούσε στην παρουσίαση ενός νέου, σαφούς, βασισμένου σε διεθνή πρότυπα και αξιόπιστου ερωτηματολογίου. Μέσω αυτού θα συγκεντρώνονταν ενιαία στατιστικά στοιχεία για τα ΚΕΤ, τη λειτουργία και απόδοσή τους, θα συντασσόταν έκθεση δραστηριοτήτων και η Επιτροπή θα αξιολογούσε τα Κέντρα.

² Η ομάδα θα διερευνούσε και θα ανέλυε όλα τα στοιχεία που αφορούσαν στη συνεργασία αυτή, δεδομένου ότι η τελευταία θεωρούνταν σημαντική για την ενδυνάμωση της θέσης των ΚΕΤ. Η συνεργασία αυτή περιλάμβανε συναντήσεις, εκπαιδευτικές δραστηριότητες και κοινές δράσεις.

³ Συγκεκριμένα, από τις 28 Φεβρουαρίου έως 1 Μαρτίου 2003. Υπενθυμίζεται ότι η συνάντηση αυτή είχε προγραμματιστεί να γίνει στη Βιέννη το 2002. Δεν πραγματοποιήθηκε, όμως, επειδή άλλαξε το υπεύθυνο προσωπικό στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

⁴ Καθώς ήταν η πρώτη συνάντηση των συντονιστών των ΚΕΤ από το 2003, και το πρώτο Ειδικό Εκπαιδευτικό Σεμινάριο από το 2001 -που διενεργήθηκε τις δύο επόμενες μέρες και απευθυνόταν αποκλειστικά στα ΚΕΤ- οι προσδοκίες εκ μέρους των μελών του δικτύου των ΚΕΤ ήταν υψηλές.

⁵ Ειδικότερα, διερευνήθηκαν ποικίλοι τρόποι βελτίωσης της επικοινωνίας σε διαφορετικά επίπεδα: μεταξύ των ΚΕΤ και της Επιτροπής, μεταξύ των ΚΕΤ και του Γραφείου Εσωτερικής Βοήθειας (Helpdesk) και, επιπλέον, μεταξύ των ίδιων των ΚΕΤ. Οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να μοιραστούν διάφορες εμπειρίες όσον αφορά στην επικοινωνία μεταξύ των ΚΕΤ σε εθνικό επίπεδο, ενώ αρκετοί Εθνικοί Συντονιστές των ΚΕΤ παρουσίασαν μερικά παραδείγματα επικοινωνιακών εργαλείων που είχαν αναπτυχθεί.

δεν μπορούσαν να υλοποιηθούν, επειδή απαιτούσαν οικονομική στήριξη και η Επιτροπή δεν είχε προϋπολογισμό γι' αυτές.

Η προώθηση του καταλόγου (list) συζήτησης EURODOC¹ αποτέλεσε μια σχετικά πρόσφατη πρωτοβουλία, που διευκόλυνε τη διεθνική ενημέρωση και επικοινωνία μεταξύ των ΚΕΤ. Εμπνευστής του καταλόγου ήταν ο Richard Caddel², το 1993. Η ιδιότητα του μέλους αποδίδεται κυρίως στο προσωπικό των ΚΕΤ διαφόρων χωρών και δευτερευόντως σε όσους εργάζονται στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και σε άλλα δίκτυα. Ο Thomson (2008) επισημαίνει ότι η χρήση του καταλόγου σφυρηλατεί την ανάπτυξη συνείδησης του δικτύου των ΚΕΤ, ενώ σε καθημερινή βάση αποβαίνει χρήσιμη. Όμως, επειδή ο όγκος της επικοινωνίας μέσω του EURODOC διεξάγεται στην Αγγλική γλώσσα, αυτό λειτουργεί αποτρεπτικά για την καθιέρωση του καταλόγου ως επίσημου καταλόγου συζήτησης των ΚΕΤ.

Ωστόσο, δεν πρέπει να παραλείψουμε τις εθνικές συναντήσεις του προσωπικού των ΚΕΤ, που εξακολουθούν να διοργανώνονται σε ετήσια βάση, με στόχο τη γνωριμία των συναδέλφων, την ανάπτυξη συνδέσμων μεταξύ τους, την ενημέρωση για τα κοινά θέματα και προβλήματα καθώς και για τις τρέχουσες εξελίξεις στην ΕΕ. Η πραγματοποίηση, άλλωστε, αυτών των συναντήσεων σε κάποιες χώρες, δημιούργησε και σφυρηλάτησε την έννοια του εθνικού δικτύου των ΚΕΤ το 1992 (Loff 2001).

Εξάλλου, με βάση την αρχή της συνέργειας και συμπληρωματικότητας η Επιτροπή διοργανώνει ετήσιες συναντήσεις, όπου σε εθνική κλίμακα συμμετέχουν εκπρόσωποι της Αντιπροσωπείας της, του Γραφείου Πληροφόρησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και όλων των ευρωπαϊκών δικτύων πληροφόρησης. Απώτερος στόχος είναι να ενδυναμωθεί η επαφή και η συνεργασία μεταξύ τους.

Ωστόσο, μια άλλη εξέλιξη, που εξακολουθεί να προκαλεί έντονο προβληματισμό στα ΚΕΤ, είναι η σταδιακή μείωση της ποσότητας ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης, κατά την τελευταία δεκαετία εξαιτίας διάφορων λόγων.

¹ EURODOC ονομάζεται η υπηρεσία που προσφέρεται από το Internet και, σύμφωνα με τη Ρηγάκου (2001: 165), αποτελεί ομάδα συζήτησης μέσω e-mail για θέματα ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης και πληροφόρησης στην οποία συμμετέχουν βιβλιοθηκονόμοι/τεκμηριωτές των ΚΕΤ από όλες τις χώρες αλλά και άλλων Οργανισμών σχετικών με την ευρωπαϊκή πληροφόρηση. Συμμετέχοντας ενεργά στο Eurodoc, ενδυναμώνεται η άμεση επικοινωνία και επαφή με όλους τους συναδέλφους. Επίσης, μέσω του Eurodoc ανταλλάσσονται απόψεις και διεξάγεται διάλογος για τα κοινά προβλήματα, ενώ προωθείται άμεση και ταχύτατη απάντηση σε όλες τις ερωτήσεις και απορίες. Η υπηρεσία ξεκίνησε στο Durham της Μ. Βρετανίας και επεκτάθηκε σε όλα τα ΚΕΤ της Μ. Βρετανίας και της Ευρώπης, έχοντας την υποστήριξη της Επιτροπής, ενώ σήμερα απαριθμεί μέλη από όλο τον κόσμο (βλ. σχετικά το δικτυακό τόπο <http://www.jisemail.ac.uk/>).

² Βιβλιοθηκονόμος του ΚΕΤ στο Πανεπιστήμιο Durham.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προσπαθώντας να μειώσει το κόστος αποστολής του περιεκτικού ανεφοδιασμού τεκμηρίωσης στα ΚΕΤ, τη δεκαετία του '80, προχώρησε στη δημιουργία δύο τύπων ΚΕΤ. Η Σύμβαση, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, έκανε λόγο για: (α) τα πλήρη ΚΕΤ που θα συνέχιζαν να λαμβάνουν το σύνολο της ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης, και (β) τα εξειδικευμένα ΚΕΤ που θα λάμβαναν τεκμηρίωση κατ' επιλογή ανάλογα με τα θεματικά ενδιαφέροντα του φορέα υποδοχής τους. Κάποια ΚΕΤ αποδέχτηκαν αυτόν το διαχωρισμό, ενώ πολλά θεώρησαν ότι θα διακινδύνευε η λειτουργία τους ως σημαντικό αποθετήριο για την τεκμηρίωση της ΕΕ.

Η αντίληψη ότι καταστρέφεται η παραδοσιακή λειτουργία ενός ΚΕΤ ως περιεκτικό αποθετήριο της τεκμηρίωσης για την ΕΕ, διαθέσιμο στα μέλη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στο ευρύτερο κοινό, έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Τα ΚΕΤ επικαλούνται τη Σύμβαση, που αναφέρει ξεκάθαρα ότι τα Κέντρα δικαιούνται να λαμβάνουν όλες τις Επίσημες Εκδόσεις δωρεάν και υπόσχεται έναν περιεκτικό ανεφοδιασμό της τεκμηρίωσης. Όμως, οι μεταβαλλόμενες δημοσιονομικές διαδικασίες εντός της ΕΕ, που υπαγορεύουν περιορισμούς στον προϋπολογισμό, επιβάλλουν τη μείωση αποστολής πολυάριθμων αντιγράφων έντυπης μορφής στα ΚΕΤ και σε άλλα δίκτυα πληροφόρησης. Έτσι, λόγω οικονομικών πιέσεων, ενθαρρύνεται η προτίμηση στα ηλεκτρονικά προϊόντα εκ μέρους των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, καθώς το κόστος παραγωγής και διάθεσή τους είναι σημαντικότερα χαμηλό σε σχέση με το έντυπο υλικό.

Η Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η EUROSTAT, βελτιώνοντας τη στρατηγική διάδοσης της πληροφόρησης, ελάττωσε την έντυπη τεκμηρίωση¹ που έστειλε στα ΚΕΤ. Το παράδειγμά της ακολούθησαν πολλές άλλες ΓΔ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Άλλωστε, η πλειοψηφία των νέων οργανισμών (agencies) της ΕΕ, που καθιερώθηκαν τη δεκαετία του '90 και εξής, δεν αναλάμβαναν την ευθύνη να παρέχουν τεκμηρίωση στα ΚΕΤ.

Επιπλέον, το 2000 ανακοινώθηκε ότι τα τυπωμένα αντίγραφα της Επίσημης Εφημερίδας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της σειράς C και L² δε θα αποστέλλονταν

¹ Σήμερα, η έντυπη διανομή των εκδόσεων EUROSTAT στα ΚΕΤ έχει περιοριστεί στα: *Eurostat pocketbooks*, *Eurostat Yearbook*, *Statistical references* και *SIGMA*, ενώ αποστέλλεται το *Eurostat Electronic Library* σε CD-ROM. Συνάμα, όλες οι εκδόσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/>) χωρίς χρέωση σε μορφή PDF.

² Όπως έχουμε αναφέρει στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, η Επίσημη Εφημερίδα, αποτελείται από τις ακόλουθες σειρές: (1) Σειρά L Νομοθεσία, που περιέχει όλες τις νομοθετικές πράξεις της ΕΕ, δηλαδή κανονισμούς, οδηγίες, αποφάσεις, (2) Σειρά C, που περιλαμβάνει Ανακοινώσεις και Πληροφορίες, (3) Σειρά S Συμπλήρωμα, το οποίο απαρτίζεται από τις κοινοτικές προκηρύξεις συμβάσεων δημοσίων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών.

πια στα ΚΕΤ. Τα τελευταία έπρεπε, επομένως, να βασίζονται στον Ιστό και στην έκδοση CD-ROM ή να εξασφαλίζουν τη συνδρομή της κατόπιν πληρωμής. Το 2003 σταμάτησε ο έντυπος ανεφοδιασμός των ΚΕΤ με τα έγγραφα (COM)¹ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενώ στα τέλη του 2005 ανακοινώθηκε ότι επρόκειτο να μειωθεί ο όγκος των μεταφρασμένων κειμένων, καθώς ήταν πολύ δαπανηρή και δύσκολη η μετάφραση στις 20 πλέον επίσημες γλώσσες της Ένωσης.

Αναμφίβολα, η αύξηση της διαθέσιμης πληροφόρησης για την ΕΕ σε ηλεκτρονική μορφή -κυρίως μέσω του Ιστού- συνέβαλε αποφασιστικά στη μείωση της ποσότητας της έντυπης τεκμηρίωσης που προορίζονταν για τα ΚΕΤ. Αρχικά, υπήρχαν επιφυλάξεις σχετικά με το αν ο Ιστός θα πρόσφερε μακροπρόθεσμη και αποδοτική πρόσβαση στην πληροφόρηση και θα αποτελούσε βασικό εργαλείο των ΚΕΤ. Αυτή η αίσθηση ενισχυόταν, άλλωστε, από την εμφάνιση ορισμένων τεχνικών προβλημάτων κατά την ηλεκτρονική διάδοση ή από το γεγονός ότι μερικές πληροφορίες δεν ήταν πλήρως διαθέσιμες στα ΚΕΤ (π.χ. οι βάσεις δεδομένων της EUROSTAT). Έτσι, ο Ιστός για καιρό δεν αντιμετωπιζόταν ως ικανοποιητική εναλλακτική λύση στο έντυπο υλικό. Αργότερα, όμως, τα ΚΕΤ, όπως αναφέρει ο Thomson (2008), έγιναν «ενθουσιώδεις χρήστες των βάσεων δεδομένων, των CD-ROMs και του Ιστού.»² Ανταποκρίθηκαν θετικά στην κάλυψη και επικαιρότητα της

Η Εφημερίδα συνοδεύεται, επίσης, από το Ευρετήριο της Ισχύουσας Κοινοτικής Νομοθεσίας, τους Αλφαβητικούς και Μεθοδολογικούς Πίνακες και τις Συζητήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Από το 2000 τα περισσότερα ΚΕΤ παραλαμβάνουν από τη EUR-OP την Επίσημη Εφημερίδα σε μορφή οπτικοακουστικού δίσκου (CD-ROM), ενώ κάποια συμπληρώνουν την αντίστοιχη έντυπη συλλογή τους με αγορά.

¹ Σε αυτά περιέχονται νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής, ετήσιες εκθέσεις, Ανακοινώσεις, Γνωμοδοτήσεις, Πράσινες και Λευκοί Βίβλοι.

² Ο Ιστός, παρόλο που έχει ανοίξει νέους δρόμους πρόσβασης στην πληροφόρηση, εντούτοις, ακόμα και σήμερα, δε θεωρείται ως απόλυτα ασφαλές και αποδοτικό μέσο ως προς τον εντοπισμό της παλαιότερης ή της τρέχουσας τεκμηρίωσης της ΕΕ. Υπό το πρίσμα αυτό, αξίζει να αναφερθεί η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «i2010: ψηφιακές βιβλιοθήκες».

Συγκεκριμένα, στις 30 Σεπτεμβρίου 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε, βάσει του εγγράφου COM(2005) 465, την πρόθεση και το όραμά της να δημιουργήσει ψηφιακές βιβλιοθήκες, προκειμένου μέσω αυτών να διασωθεί, διατηρηθεί και προβληθεί η πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, παράλληλα με την ψηφιοποίηση των συλλογών των αρχείων και μουσείων. Σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2005β: 3-4), οι ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι «οργανωμένες συλλογές ψηφιακού περιεχομένου, που διατίθενται στο κοινό» με τα κατάλληλα εργαλεία προσπέλασης της αποθηκευμένης πληροφορίας. Οι βιβλιοθήκες αυτού του τύπου αποτελούνται από ψηφιοποιημένο και ψηφιακό υλικό.

Ωστόσο, η υλοποίηση της παραπάνω πρωτοβουλίας περιλάμβανε τρεις κύριους άξονες: (1) την επιχειρηματική προσβασιμότητα, (2) την ψηφιακοποίηση αναλογικών συλλογών και (3) τη διατήρηση και αποθήκευση του ψηφιακού υλικού. Συνάμα, ανέκυπταν ποικίλες οικονομικές, νομικές, οργανωτικές και τεχνικές προκλήσεις ως προς διάφορα θέματα (π.χ. το σεβασμό των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας κ.ά.).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 17 Απριλίου 2008, η Επιτροπή μέσω μιας ανακοίνωσης, επιχειρούσε να κάνει μια μεσοπρόθεσμη εκτίμηση των διεργασιών της Ευρώπης ενόψει των μελλοντικών ψηφιακών

ευρωπαϊκής πληροφόρησης, καθώς, επίσης, και στη δυνατότητα για μια ευρύτερη γεωγραφική διανομή της, που επιχειρούνταν με τη χρήση των προαναφερόμενων μέσων.

4.4 Πρόσφατες δράσεις και συνεργασίες των ΚΕΤ

Τα ΚΕΤ συνεργάζονται σε συστηματική βάση, όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα, υπό την αιγίδα του δικτύου EUROPE DIRECT της ΓΔ Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στο πλαίσιο αυτό, συμμετέχουν σε προγράμματα επιμόρφωσης, ετήσιες συναντήσεις, ανταλλαγές, εκπαιδευτικές επισκέψεις κ.λπ., που διοργανώνονται σε εθνική και ευρωπαϊκή κλίμακα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Επίσης, υπό την επίδραση της επιτελούμενης τεχνολογικής προόδου, τα ΚΕΤ (προ)καλούνται συλλογικά να σχεδιάσουν, να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν νέα συνεργατικά εργαλεία πληροφόρησης και επικοινωνίας. Έτσι, μέσω της τρισδιάστατης λειτουργίας τους, τα ΚΕΤ εξελίσσονται σε αξιόλογα κέντρα καθοδήγησης και ανάλυσης ως προς τον εντοπισμό και τη χρήση της πολυποικιλής και δαιδαλώδους ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Από μια ευρύτερη άποψη, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συμβάλουν στην Πληροφοριακή Δημοκρατία, παρέχοντας στους πολίτες κατάλληλα εργαλεία και βοηθώντας τους να χρησιμοποιήσουν τις πληροφοριακές πηγές, που θα τους βοηθήσουν στα προβλήματα της καθημερινότητας (Doctor 1994, όπως αναφέρει η Κατσαρού 2007: 278).

Πριν μερικά χρόνια, η μελλοντική καθιέρωση ενός εικονικού ΚΕΤ στον Ιστό αποτελούσε μια ενδιαφέρουσα πρόταση, αφού μπορούσε να διευρύνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε υλικό, ενδεχομένως πολύτιμο, πέρα από τους φορείς υποδοχής (π.χ. πανεπιστήμια) που ήδη εξυπηρετούνταν αρκετά καλά. Όμως, υπήρχε η εκτίμηση ότι το εικονικό ΚΕΤ θα απαιτούσε εξειδικευμένο προσωπικό και θα έπρεπε να υποστηρίζεται από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ με ένα διανεμημένο τρόπο (Sargent, Parker and Marcella 2000: 174).

προκλήσεων, ενώ διαπίστωνε την ανάγκη διαμόρφωσης μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής όσον αφορά τους χρήστες στο ψηφιακό περιβάλλον. Βλ. COM(2008) 199 final.

Ωστόσο, οι εξελίξεις που σηματοδοτούν την ηλεκτρονική εποχή καταδεικνύουν ότι η παραπάνω πρόταση δεν απέχει πολύ από την υλοποίηση. Ήδη έχουν δρομολογηθεί κάποιες προσπάθειες, οι οποίες στηρίζονται στην εθνική ή/και διεθνική συνεργασία ορισμένων Κέντρων. Αναφέρονται ενδεικτικά οι ακόλουθες:

(α) ArchiDok.¹ Πρόκειται για ένα κοινό αποθετήριο ηλεκτρονικών εκδόσεων της ΕΕ. Την πρωτοβουλία γι' αυτό είχαν κάποια ΚΕΤ της Γερμανίας και της Αυστρίας, ενώ μέχρι τώρα συμμετέχουν ορισμένα ΚΕΤ από την Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα,² την Κύπρο³ και τη Σλοβακία (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 619).

Το βασικό πλεονέκτημα αυτού του ευρωπαϊκού αποθετηρίου, κατά την Αδαμάκη (2008: 69), είναι ότι καθιστά εφικτή την υλοποίηση αρκετών αποθετηρίων, χρησιμοποιώντας την ίδια «φόρμα» καταλογογράφησης.⁴ Υπό αυτό το πρίσμα, μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος δημιουργίας μιας κοινής ιστοσελίδας για ένα Ευρωπαϊκό Ηλεκτρονικό Αποθετήριο, το οποίο να συνενώνει όλα τα αρχεία και να επιτρέπει κοινή αναζήτηση σε όλες τις βάσεις δεδομένων.

Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι έχει ήδη διατυπωθεί η πρόταση ενός μοντέλου ευρωπαϊκού αποθετηρίου⁵ από τους συμμετέχοντες τεκμηριωτές των ΚΕΤ. Όμως, η υλοποίησή του δεν είναι εύκολη, επειδή απαιτεί τεχνική και οικονομική υποστήριξη του δικτύου των ΚΕΤ, τόσο εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσο και εκ μέρους των φορέων που φιλοξενούν τα Κέντρα Τεκμηρίωσης.

(β) Συλλογικός κατάλογος ΚΕΤ Πορτογαλίας, με τη συμμετοχή όλων των φορέων που προωθούν την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

(γ) ΜΙΤΟΣ.⁶ Πρόκειται για τη συνεργατική online πληροφοριακή υπηρεσία ερωτήσεων-απαντήσεων όσον αφορά σε ευρωπαϊκά θέματα. Σε αυτήν μετέχουν τα

¹ Το ArchiDok (βλ. στο <http://achidok.uni-manheim.de/en>) του Πανεπιστημίου του Mannheim λειτουργεί από το 2003 και αποτελεί προϊόν συνεργασίας 18 Γερμανικών και Αυστριακών Κέντρων Τεκμηρίωσης.

² Μέχρι στιγμής στο αποθετήριο ArchiDok συμμετέχει το ΚΕΤ του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Υπάρχει, όμως, προοπτική συμμετοχής και άλλων ελληνικών ΚΕΤ.

³ Στο ArchiDok μετέχει το ΚΕΤ του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Κύπρου.

⁴ Συγκεκριμένα, κάθε Κέντρο Τεκμηρίωσης που συμμετέχει στο αποθετήριο δύναται να καταλογογραφεί υλικό για μια συγκεκριμένη θεματική κατηγορία, ενώ ο χρήστης που το αναζητά μπορεί να το βρει σε πλήρες κείμενο.

⁵ Από τότε που καθιερώθηκε η υποβολή πρότασης έργου ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ανταλλαγών, το ΚΕΤ του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών συμμετείχε στα αντίστοιχα προγράμματα, που διοργανώθηκαν το 2006 και το 2007 με την πρόταση δημιουργίας ευρωπαϊκού ηλεκτρονικού αποθετηρίου (Βλ. σχετικά Αδαμάκη 2008: 67-69).

⁶ Ο ΜΙΤΟΣ, που βρίσκεται στην τελική φάση υλοποίησής του, και σύντομα θα τεθεί στη διάθεση του κοινού, αποτελεί μια εικονική υπηρεσία ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Ένας από τους λόγους που υπαγόρευαν την ανάγκη ύπαρξης μιας τέτοιας υπηρεσίας για τους απομακρυσμένους χρήστες ήταν το γεγονός ότι ορισμένες γεωγραφικές περιφέρειες της Ελλάδας στερούνται ενός ΚΕΤ.

ελληνικά ΚΕΤ, ενώ την υλοποίησή της είχε αναλάβει -στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II- το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών ως συντονιστής τότε του ελληνικού δικτύου ΚΕΤ (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 619-620).

Η υπηρεσία αυτή σύντομα θα είναι προσβάσιμη από όλους τους Έλληνες πολίτες μέσω της ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Οι χρήστες θα έχουν τη δυνατότητα να διατυπώνουν on-line τις ερωτήσεις τους, οι οποίες θα καταγράφονται στη βάση δεδομένων του συστήματος μαζί με τις σχετικές απαντήσεις και τις πηγές πληροφόρησης¹ (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 614).

Επίσης, οφείλουμε να αναφέρουμε και το ιδρυματικό αποθετήριο του Πανεπιστημίου Πειραιά, που αν πλαισιωθεί με την κατάλληλη υποστήριξη του προσωπικού όλων των ελληνικών ΚΕΤ, αυτό [το αποθετήριο] δύναται να εξελιχθεί σε ηλεκτρονικό αποθετήριο των ελληνικών ΚΕΤ.

4.5 Το μέλλον των ΚΕΤ

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει στο 3^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, τον Ιούνιο του 2001 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την από καιρό αναμενόμενη *Ανακοίνωση για την πολιτική πληροφόρησης και επικοινωνίας της ΕΕ*. Επειδή εκεί δε γινόταν εκτενής αναφορά στα ΚΕΤ, υπήρχε η εντύπωση ότι τα Κέντρα δεν εντάσσονταν στο πλέγμα προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αντιθέτως, τα Carrefours και τα Euro Info Points² φαινόταν να αποτελούν, για την Επιτροπή, βασικά δίκτυα πληροφόρησης, επειδή ασχολούνταν με τους πολίτες.

Γενικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι μεμονωμένες βιβλιοθήκες ή κοινοπραξίες βιβλιοθηκών μπορούν να παρέχουν τις εικονικές υπηρεσίες πληροφόρησης, ενημερώνοντας τους χρήστες μέσω του Διαδικτύου, με τη μεσολάβηση ειδικών επιστημόνων. Πρόκειται για ένα μηχανισμό, μέσω του οποίου οι χρήστες υποβάλλουν ερωτήματα και λαμβάνουν απαντήσεις από το προσωπικό της βιβλιοθήκης, μέσω κάποιου ηλεκτρονικού μέσου και όχι με προσωπική επαφή ή δια τηλεφώνου. (Berube 2003, όπως παραθέτουν οι Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 619). Στο πλαίσιο αυτών των υπηρεσιών, ο βιβλιοθηκονόμος δρα ως ενδιάμεσος, ως μεσολαβητής ανάμεσα στο χρήστη και στις πληροφοριακές πηγές.

¹ Τα στελέχη όλου του ελληνικού δικτύου ΚΕΤ με τη χρήση θησαυρού θα πραγματοποιούν την τεκμηρίωση των ερωτήσεων-απαντήσεων και τη θεματική τους ευρετηρίαση. Δεν αποκλείεται ο Μίτος να διευρυνθεί στο μέλλον με δυνατότητες σύγχρονης επικοινωνίας, καθώς και με τη συμμετοχή όλων των ευρωπαϊκών Κέντρων, ώστε να αναπτυχθεί ένας πανευρωπαϊκός εικονικός συλλογικός ΜΙΤΟΣ πληροφόρησης, που θα αποτελέσει πολύτιμο βοήθημα, διαθέσιμο σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες (Ρηγάκου και Πέτσας 2007: 621-622).

² Υπενθυμίζεται ότι αυτά τα δύο δίκτυα ενσωματώθηκαν το 2005 στα EUROPE DIRECT Κέντρα Πληροφόρησης.

Ο Thomson (2008) αμφιβάλλει αν οι ανώτεροι υπάλληλοι που συνέταξαν τη συγκεκριμένη Ανακοίνωση είχαν επίγνωση του επαγγελματισμού και της πείρας που απαιτούνται για τη διαχείριση ενός αρχείου τεκμηρίωσης της ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Επίσης, ο ίδιος υπογραμμίζει ότι το βασικό προσωπικό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που είχε την προαναφερόμενη επίγνωση, είχε πρόσφατα συνταξιοδοτηθεί και επομένως, δεν μπορούσε να μετάσχει ουσιαστικά στις συζητήσεις σχετικά με την Ανακοίνωση. Επιπλέον, δεν ευνόησε το γεγονός ότι η ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας μετέφερε τότε πολλές από τις καθημερινές της αρμοδιότητες, που αφορούσαν στη διαχείριση των δικτύων πληροφόρησης, σε μια Εταιρεία με την επωνυμία «Intrasoft International» που προώθησε το δίκτυο TECIS.¹ Συγκεκριμένα, επειδή οι σχετικές ρυθμίσεις του συμβολαίου είχαν γίνει, πριν μεταβιβαστεί η ευθύνη για τα KET -από τη ΓΔ Εκπαίδευσης και Πολιτισμού στη ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας- το TECIS αδυνατούσε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στα Κέντρα, κατά την περίοδο 2001-2003, ενώ αυτό αποκαταστάθηκε εν μέρει κατά τα έτη 2003 και 2004. Έτσι, τα KET μπόρεσαν να συμμετάσχουν σε μια σειρά μαθημάτων κατάρτισης σχετικά με την ευρωπαϊκή τεκμηρίωση, που έγιναν στις Βρυξέλλες, τον Ιούνιο του 2004.

Από το 2005 και για λίγα χρόνια ακόμα, τα KET είχαν καταστεί ένα «αγνοημένο δίκτυο», κατά τον Thomson (2008), λόγω των δημοσιονομικών προβλημάτων που συνδέονταν με τα δίκτυα Carrefours και Info Points και της διαδικασίας δημιουργίας των Κέντρων Πληροφόρησης EUROPE DIRECT.

Ωστόσο, αρκετά θεμελιώδη και νόμιμα ζητήματα εκκρεμούν ως προς το μελλοντικό ρόλο των KET, ενώ παράλληλα η διασφάλιση της συμβολής -σε αυτή τη συζήτηση- όλων των εμπλεκόμενων φορέων θα ήταν καρποφόρα. Πιθανώς, οι αξιολογήσεις των KET² κατά τα τελευταία χρόνια και η επανάληψη των συναντήσεων των εθνικών συντονιστών να αναζωπυρώσουν αυτή τη συζήτηση.

¹ Το TECIS παρείχε υλικό κατάρτισης (π.χ. παρουσιάσεις σε Powerpoint) και τεκμηρίωσης μέσω του δικτύου intranet, το οποίο στήθηκε το 2002, για να ενημερώνει πρωτίστως τα Team Europe, Carrefours και Info Points. Το συμβόλαιο με το δίκτυο αυτό έληξε το Μάρτιο του 2005. Τον επόμενο χρόνο, το Κολλέγιο της Ευρώπης (College of Europe, Bruges) ανέλαβε να παρέχει παρόμοια υπηρεσία στα δίκτυα EUROPE DIRECT, συμπεριλαμβανομένων των KET και TEAM EUROPE. (βλ. σχετικά <https://ednetwork.ec.europa.eu/>). Έτσι, μέχρι σήμερα υπάρχει μια υπηρεσία ερωταποκρίσεων και μηνιαίο ενημερωτικό δελτίο (Newsletter). Επίσης, διατίθεται πληροφόρηση για συναντήσεις και κατάρτιση δικτύων, ενώ τα μέλη μπορούν να συγκεντρώνουν ηλεκτρονικά τις εκδόσεις και τις πληροφορίες που τους ενδιαφέρουν.

² Η πρώτη αξιολόγηση των KET βάσει ερωτηματολογίου διενεργήθηκε το 1996. Έκοτε, η εισαγωγή ενός επίσημου προγράμματος αξιολόγησης των KET εκ μέρους της Επιτροπής αποτελεί ένα σημαντικό θέμα. Οι C. Sargent, S. Parker και R. Marcella (2000: 172) έχουν επισημάνει ότι τα πρώτα δύο

Όπως έχουμε επισημάνει, τα ΚΕΤ αρχικά κλήθηκαν να καλύψουν την ανάγκη των φορέων υποδοχής τους, και γενικότερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για ευρωπαϊκή πληροφόρηση και παράλληλα να προωθήσουν τη διδασκαλία και την έρευνα στον τομέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Όμως, με την προοδευτική παγίωση της ευρωπαϊκής διάστασης σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, απαιτείται όλο και περισσότερο τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, οι εθνικές κυβερνήσεις και οι άλλοι σχετικοί οργανισμοί να διευκολύνουν την πρόσβαση αυτών των επιπέδων στην κατάλληλη πληροφόρηση για τα ευρωπαϊκά θέματα.

Υπό το πρίσμα αυτό, τα ΚΕΤ απευθύνονται προοδευτικά σε ολόκληρη την κοινότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την ευρύτερη τοπική κοινωνία –και όχι μόνο σε εκείνους τους θεσμούς, που φιλοξενούν τα ΚΕΤ. Ο Thomson (2008) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι εκείνος ο ρόλος ποτέ δεν αγκαλιάστηκε επίσημα ως αρχή, και στην πράξη ακολουθήθηκε μόνο με περιορισμένο τρόπο. Όλοι αυτοί οι θεσμοί -ανεξάρτητα από το αν επεδίωκαν περιστασιακή ή εντατική πρόσβαση και πείρα- θεωρούσαν τον Ιστό ως ένα βασικό μέσο ευρωπαϊκής ενημέρωσης, δεδομένου ότι αυξανόταν η τρέχουσα, δωρεάν και διαθέσιμη σε όλους πληροφόρηση εκ μέρους των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και οργανισμών.¹ Άλλωστε, ακόμα κι αυτοί που προϋπέθεταν πληρωμή για πρόσβαση στις υπηρεσίες τους, όπως η CELEX² -όπου τα

ερωτηματολόγια αξιολόγησης δεν ήταν καλά σχεδιασμένα. Συνεπώς, απαιτούνταν βελτιώσεις, στην περίπτωση που αυτά επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν ως αποτελεσματικό εργαλείο. Επίσης, οι ανωτέρω έχουν υπογραμμίσει ότι η ανεξάρτητη ανάπτυξη του δικτύου των ΚΕΤ οδήγησε αυτήν την υπηρεσία σε ποικίλες μορφές, και επομένως, επισημαίνεται ότι τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση, πρέπει να συνυπολογίζουν αυτήν την παράμετρο.

¹ Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα ήταν πάντα στην πρώτη γραμμή των τεχνολογικών προόδων ως προς τον τομέα της πληροφόρησης -εν μέρει λόγω των πρόσθετων απαιτήσεων που ανέκυπταν με την παραγωγή των πολύγλωσσων εκδόσεων της βασικής τεκμηρίωσης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η CELEX, η νομική βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, εγκαινιάστηκε το 1965 και με την πάροδο των χρόνων ενώθηκε με μια σειρά άλλων ειδικών βάσεων δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της RAPID για τα Δελτία Τύπου. Επίσης, ο κατάλογος της βιβλιοθήκης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο ECLAS, και μια βιβλιογραφική βάση δεδομένων για άρθρα σχετικά με τις ευρωπαϊκές υποθέσεις, η SCAD, αναπτύχθηκαν αρχικά ως εσωτερικές υπηρεσίες για τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και μόνο αργότερα διατέθηκαν ευρύτερα π.χ. στο δίκτυο των ΚΕΤ λόγω της κατάρτισης που απαιτούνταν, για να χρησιμοποιηθούν.

Καθοριστική για τον ευρωπαϊκό χώρο της πληροφόρησης ήταν η έναρξη του κεντρικού υπολογιστή (web server) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του EUROPA, το 1995. Για πρώτη φορά οι βασικές πληροφορίες για τις πτυχές της ΕΕ ήταν εύκολα διαθέσιμες στις ένδεκα επίσημες γλώσσες, ενώ γρήγορα προσθέτονταν [στον EUROPA] πολυάριθμα έγγραφα. Οι εκδόσεις του Ιστού των σημαντικότερων βάσεων δεδομένων παρήχθησαν βαθμιαία και, εκτός από τη CELEX, ήταν διαθέσιμες στον καθένα. Το 1999 μια νέα, νομικής φύσεως, γενική υπηρεσία, η EUR-LEX προωθήθηκε, που αρχικά είχε σχεδιαστεί ως μέσο ελεύθερης διάθεσης όλης της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Πριν λίγα χρόνια η CELEX ενσωματώθηκε στη EUR-LEX (Overy 2004:52).

² Επειδή το κοινοτικό δίκαιο εκτόπιζε σε πολλές περιπτώσεις την εθνική νομοθεσία, η CELEX ως κύριος δίαυλος διανομής για το κοινοτικό δίκαιο, θεωρήθηκε στυλοβάτης της ΕΕ του 1993 και ζήτημα καίριας σημασίας για τον ευρωπαίο πολίτη.

KET παραδοσιακά είχαν ελεύθερη πρόσβαση- είναι πια διαθέσιμοι για όλους, από το 2004 με την πρόσφατη επανεκκίνηση της EUR-LEX. Από την άλλη μεριά, δεν μπορεί να εφησυχάζει κάποιος, με τη σκέψη ότι, επειδή η ΕΕ δίνει βαρύτητα στα τρέχοντα ζητήματα, «όλα βρίσκονται στο Διαδίκτυο». Ο Davies (2000) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι παρά τον πλούτο της διαθέσιμης, από τις επίσημες πηγές της ΕΕ, τεκμηρίωσης, ένας χρήστης δεν εντοπίζει πάντα με ευκολία κάποιο εξειδικευμένο υλικό.¹ Εξάλλου, υπάρχει πολυποίκιλο υλικό, διαθέσιμο από πηγές εκτός της ΕΕ,² το οποίο μπορεί να προσφέρει εναλλακτικές και χρήσιμες απόψεις σχετικά με τα ευρωπαϊκά ζητήματα. Υπάρχουν, επιπλέον, πολυάριθμοι εμπορικοί εκδότες που παρέχουν πληροφόρηση για την ΕΕ, των οποίων οι καινοτόμες προσεγγίσεις αρκετές φορές έχουν παραδειγματίσει και έχουν πείσει την Επιτροπή να βελτιώσει την ποιότητα των προϊόντων της. Όμως, παρόλο που οι ανεπίσημες πηγές σαφώς αυξάνουν τις επιλογές, συνάμα εμπλουτίζουν το γενικό όγκο του διαθέσιμου υλικού, ενισχύοντας την πολυπλοκότητα και τη σύγχυση γύρω από την πληροφόρηση της ΕΕ.

Προφανώς, η εργασία του προσωπικού των ΚΕΤ είναι αυτή που διευκολύνει την πρόσβαση στο Διαδίκτυο,³ υποδεικνύοντας ιστοχώρους, συνδρομές και παρέχοντας προσωπική καθοδήγηση.⁴ Επιπλέον, κάποιοι ειδικοί της πληροφόρησης

¹ Έκτοτε, η CELEX αποτελούσε το διοργανικό, αυτοματοποιημένο, πολύγλωσσο σύστημα τεκμηρίωσης για το κοινοτικό δίκαιο. Ήταν μια βάση δεδομένων που περιέχει τις πράξεις κοινοτικής νομοθεσίας και της νομολογίας σε πλήρες κείμενο, καθώς επίσης και βιβλιογραφικά στοιχεία τους όσον αφορά στις προπαρασκευαστικές πράξεις και στις κοινοβουλευτικές ερωτήσεις.

Όμως, ο δικτυακός της τόπος <http://eur-lex.europa.eu/celex/> δε λειτουργεί πλέον. Το περιεχόμενό του, που δεν έχει ενημερωθεί από το Δεκέμβριο του 2004, είναι διαθέσιμο στον ιστοτόπο <http://eur-lex.europa.eu>

² Ο Davies (2000) διευκρινίζει: «Ακριβώς επειδή τόσο πολύ υλικό είναι διαθέσιμο, είναι λάθος να υποθέτουμε ότι αυτό που αναζητούμε, πραγματικά υπάρχει. Μπορεί, επίσης, να είναι επικίνδυνο να υποθέτουμε ότι - εάν υπάρχει - θα είμαστε σε θέση να το βρούμε».

³ Υποδηλώνεται το υλικό που προέρχεται από κυβερνητικές υπηρεσίες, τοπικές αρχές, εμπορικές ενώσεις, πανεπιστήμια, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ευρω-σκεπτικιστικές ομάδες κ.ά.

⁴ Αν και ένα μεγάλο μέρος της επίσημης πληροφόρησης είναι δημόσια διαθέσιμο μέσω του Διαδικτύου, είναι σημαντικό για τους σπουδαστές και τους ερευνητές να είναι ενήμεροι για τα χάσματα μεταξύ των έντυπων και ηλεκτρονικών πηγών (π.χ. μερικά από τα παλιότερα έγγραφα έχουν επιλεκτικά καταχωρηθεί σε ηλεκτρονικά σχήματα μέσω των εμπορικών και ακαδημαϊκών προγραμμάτων). Επομένως, τα ΚΕΤ όλο και περισσότερο προσπαθούν να διευκολύνουν τους χρήστες τους να εντοπίσουν τους κατάλληλους ιστοχώρους και τις βάσεις δεδομένων, καθώς, επίσης, και τα έγγραφα που μπορεί να έχουν δημοσιευθεί μόνο on-line ή που μπορεί να υπάρχουν, επιπλέον, σε ηλεκτρονική μορφή (Overy 2004: 52).

⁵ Η Mühlfeld (2000) έχει επισημάνει ότι, για να μπορέσουν οι χρήστες να εκμεταλλευτούν την on-line πληροφόρηση και υπηρεσίες, χρειάζονται -πέρα από την εύκολη πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες- την ανάπτυξη σχετικής δεξιοτήτων, για να τις χρησιμοποιήσουν. Έτσι, σύμφωνα με την ίδια, αφενός η επαρκής εκπαίδευση στη χρήση των ψηφιακών εργαλείων είναι βασική προϋπόθεση για την παροχή ηλεκτρονικής πρόσβασης, αφετέρου διάφορα εργαλεία εκπαίδευσης ποικίλης μορφής πρέπει να είναι διαθέσιμα στους χρήστες.

Επιπλέον, η ίδια έχει υπογραμμίσει την αέναη ανάγκη, τόσο για το ΚΕΤ όσο και για το βιβλιοθηκονόμο/τον ειδικό του ΚΕΤ, να μπορούν να διαδραματίζουν ένα βασικό ρόλο στην προώθηση

επισημαίνουν ότι -επειδή αρκετές φορές οι ιστοσελίδες εξαφανίζονται και το «προηγούμενο» υλικό δεν μπορεί να εντοπιστεί- μερικοί χρήστες προτιμούν να διερευνούν τα έγγραφα σε έντυπη μορφή, ιδιαίτερα όταν θέλουν να προβούν σε συγκρίσεις διαφορετικών εγγράφων ή να χρησιμοποιήσουν στατιστικές. Και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να φανεί χρήσιμη η συμβολή του προσωπικού του ΚΕΤ.

Παρόλα αυτά, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι τα εν λόγω Κέντρα δεν έχουν πρόσβαση σε όλες τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων της ΕΕ και σε άλλες υπηρεσίες της. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, αν εξαιρεθεί η ΓΔ Επικοινωνίας, όλες οι άλλες ΓΔ της Επιτροπής διοχετεύουν τα φυλλάδιά τους μόνο από «καλή θέληση», χωρίς να υποχρεώνονται να το πράξουν.¹ Η Υπηρεσία Εκδόσεων (ΟΡΟCE) εκλαμβάνει το ρόλο της μόνο ως διανεμητή, όχι ως εκδότη, και ενεργεί σύμφωνα με τις οδηγίες που της παρέχει η αρμόδια επιτροπή. Επομένως, εξαρτάται από κάθε ΚΕΤ να συμπεριληφθεί στη λίστα διανομής μιας συγκεκριμένης ΓΔ, διαδικασία που δε λειτουργεί πάντα. Άλλωστε, αρκετές φορές οι ΓΔ παραμελούν, ως ένα βαθμό, τα ΚΕΤ, με αποτέλεσμα αρκετές σημαντικές εκδόσεις να μη φθάνουν ποτέ σε αυτά. Επιπλέον, επειδή κάθε ΚΕΤ δεν είναι σε θέση να γνωρίζει ποιες ακριβώς εκδόσεις παράγονται, πρέπει, διερευνώντας το σύνολο των εκδόσεων, να ξεχωρίζει αυτές που είναι σημαντικές ή ενδιαφέρουσες –διαδικασία αρκετά χρονοβόρα.² Μερικοί προτείνουν την εγκαθίδρυση ενός συστήματος συνδρομής, το οποίο η Υπηρεσία Εκδόσεων αρνείται να εφαρμόσει για διάφορους λόγους.

Αν λάβουμε υπόψη ότι, αρκετά ΚΕΤ, έχουν δυσκολία³ να συμπληρώσουν τα βιβλιογραφικά κενά έντυπου υλικού ή να ανανεώσουν τη συλλογή τους σε ορισμένους τομείς ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος -αγοράζοντας μονογραφίες και περιοδικές εκδόσεις αντίστοιχου περιεχομένου- καταλαβαίνουμε για ποιο λόγο η μείωση της έντυπης τεκμηρίωσης⁴ που λαμβάνουν τα ΚΕΤ αποτελεί ένα σημαντικό

και της ψηφιακής βασικής εκπαίδευσης και της ενημέρωσης του συνόλου των πολιτών. Επομένως, η εσωτερική και εξωτερική κατάρτιση, που παρέχονται στο σωστό χρόνο και που προσανατολίζονται στις συγκεκριμένες ανάγκες του προσωπικού των ΚΕΤ, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο για την επιτυχία της αντίστοιχης υπηρεσίας πληροφόρησης.

¹ Ως γνωστό, η Σύμβαση των ΚΕΤ υπογράφεται αφενός από τον εκπρόσωπο του φορέα υποδοχής κάθε ΚΕΤ, αφετέρου από τον εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το εν λόγω θέμα προκύπτει από το γεγονός ότι, ουσιαστικά, συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι η Επιτροπή, αλλά μόνο η ΓΔ Επικοινωνίας.

² Τα ανωτέρω αφορούν μόνο τις εκδόσεις της Επιτροπής. Παρόμοια διαδικασία απαιτείται για τις εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης.

³ Εξαιτίας της μηδαμινής οικονομικής ενίσχυσης εκ μέρους της Επιτροπής και λόγω βαθμιαίας συρρίκνωσης του προϋπολογισμού των φορέων υποδοχής -στην Ελλάδα τουλάχιστον.

⁴ Δύο παράγοντες οδηγούν την Επιτροπή να προβαίνει σε μεγαλύτερη χρήση του Ιστού: (1) η επιθυμία της Ένωσης να προωθήσει την κοινωνία της πληροφορίας, προάγοντας το ηλεκτρονικό υλικό, και η γνώση ότι εξοικονομώντας πόρους, υπάρχει δυνατότητα για δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Σε αυτό

θέμα προβληματισμού και συζήτησης. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια του 2006 είχε προταθεί τα Κέντρα να μη λαμβάνουν καθόλου έντυπη τεκμηρίωση στο μέλλον και να καταφεύγουν στην υπηρεσία «μεταφόρτωσης κατόπιν αιτήματος» του Βιβλιοπωλείου της ΕΕ (EU Bookshop).¹

Ωστόσο, πολυάριθμα είναι τα ΚΕΤ που διασώζουν αξιόλογες συλλογές της αρχικής ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης, την οποία εμπλούτιζαν με το πέρασμα των χρόνων, ενώ παράλληλα επένδυναν αρκετούς πόρους για την ανάπτυξη αυτών των συλλογών και την επιμελημένη διαχείρισή τους. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται μια αντίφαση, την οποία επισημαίνει ο Thomson (2008): ενώ οι θεσμοί που φιλοξενούν τα ΚΕΤ, μπορούν, ως επί το πλείστον, να τα διαχειρίζονται αποτελεσματικά, εντούτοις φαίνεται να διαχειρίζονται μια συλλογή, που τείνει να μην αποτελεί πια ένα περιεκτικό αποθετήριο ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης.

Από την άλλη πλευρά, μερικά ΚΕΤ αναγκάζονται να απαλλαγούν από την έντυπη τεκμηρίωση ή από ένα μέρος της, όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι.² Με αυτήν, την τάση, άλλωστε, εναρμονίζονται αρκετές από τις νέες αντιλήψεις για τις υπηρεσίες και τις λειτουργίες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών τον 21^ο αιώνα.

Στις μέρες μας, η ευρωπαϊκή πληροφόρηση πηγάζει από τις βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων, την επίσημη τεκμηρίωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πλήρες κείμενο, την ακαδημαϊκή έρευνα και υλικό, και γενικότερα τον Ιστό. Τα ΚΕΤ παραλαμβάνουν δωρεάν υλικό από την Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το περιεχόμενο του οποίου πολλές φορές δεν ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα ή είναι υποδεέστερο των απαιτήσεων ενός μέρους

το πλαίσιο, και λόγω της αναδιοργάνωσής της, η Επιτροπή έχει αποφασίσει να υιοθετήσει το Διαδίκτυο ως πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας με τον κόσμο, (2) η ανάγκη της Επιτροπής να εξοικονομήσει πόρους. Αναμφίβολα, είναι πολύ φθηνότερη η διανομή της τεκμηρίωσης μέσω του Ιστού απ' ό, τι με ταχυδρομική αποστολή. Εξάλλου, η Επιτροπή δεν μπορεί να αντέξει το οικονομικό βάρος, συνεχίζοντας να εφοδιάζει δωρεάν τα ΚΕΤ και άλλα δίκτυα με την αυξανόμενη ποσότητα υλικού.

¹ Αναλυτική αναφορά για το EU Bookshop έγινε στο 2^ο κεφάλαιο της συγκεκριμένης εργασίας.

² Μερικά ΚΕΤ αποφασίζουν να ελαττώσουν το έντυπο υλικό τους, (1) όταν διατίθεται ελεύθερα σε ασφαλή, ηλεκτρονική μορφή, (2) όταν υπάρχουν πολλά όμοια αντίτυπα, των οποίων το περιεχόμενο θεωρείται εντελώς ξεπερασμένο, οπότε διατηρείται συνήθως ένα [αντίτυπο], (3) στην περίπτωση έλλειψης επαρκούς χώρου στο οικημά που φιλοξενούνται τα ΚΕΤ και (4) όταν το περιεχόμενο των αποσταλθέντων ενημερωτικών εντύπων δε συνάδει απόλυτα ή άμεσα με τα ενδιαφέροντα των ομάδων-στόχων του συγκεκριμένου ΚΕΤ. Ασφαλώς, η απομάκρυνση παρωχημένων ενημερωτικών φυλλαδίων είναι συχνότερη. Από την άλλη μεριά, σε περίπτωση που κάποια ΚΕΤ ανακοινώσουν ότι διαθέτουν περίσσειμα έντυπης τεκμηρίωσης, από την οποία θέλουν να απαλλαγούν, παρατηρείται ότι κάποια άλλα ΚΕΤ προθυμοποιούνται να γίνουν αποδέκτες της, εφόσον ενδιαφέρονται για τη διάσωση αυτού του υλικού.

της πανεπιστημιακής κοινότητας.¹ Ένα ζήτημα που ανακύπτει, κατά τη γνώμη μου, είναι η δυνατότητα ενίσχυσης των παραγγελιών από το φορέα υποδοχής και ο εφοδιασμός με πρόσθετη, έντυπη και ηλεκτρονική τεκμηρίωση, πέραν αυτής που αποστέλλεται δωρεάν στα ΚΕΤ.

Αν επιδιώκεται η προσέλκυση όλων των μελών της συγκεκριμένης κοινότητας, πρέπει να εμπλουτίζεται και να συμπληρώνεται η συλλογή των ΚΕΤ σε τακτά χρονικά διαστήματα από υλικό, έντυπο και ηλεκτρονικό. Το τελευταίο, όμως, είναι ιδιαίτερα δαπανηρό, αν αναλογιστούμε τα ποσά που απαιτούνται ετησίως για τη συνδρομή ηλεκτρονικών περιοδικών, βάσεων δεδομένων κ.λπ.²

Επομένως, οι οικονομικοί φραγμοί εμποδίζουν, σε ένα μεγάλο βαθμό, τη σωστή και ελεύθερη διακίνηση της επιστημονικής πληροφορίας, με αποτέλεσμα το ολοένα και αυξανόμενο κόστος της να καθιστά αδύνατη την πρόσβαση σε αυτή. Οι Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, εξάλλου, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ανάπτυξης της συλλογής τους και ικανοποίησης των αναγκών των χρηστών τους εξαιτίας της έλλειψης οικονομικών πόρων³ (Κατσαρού 2006: 278).

Έχοντας κατά νου τις περικοπές των προϋπολογισμών σε κάποιους οργανισμούς που φιλοξενούν τα ΚΕΤ (π.χ. Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες στη χώρας μας πρόσφατα) και τη δυσκολία των φορέων υποδοχής να διασφαλίσουν ενίοτε την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων (παρέχοντας επαρκή εξοπλισμό, προσωπικό, υπηρεσίες κ.ά.), αναρωτιόμαστε ποιος θα μπορούσε να συνδράμει στην κάλυψη των αυξανόμενων απαιτήσεων των ΚΕΤ. Αυτές τροφοδοτούνται από την επέκταση της ευρωπαϊκής διάστασης σε πολλά επιστημονικά πεδία και από τις καθημερινές προκλήσεις της τεχνολογίας και της κοινωνίας της πληροφορίας.

¹ Το παραλαμβανόμενο υλικό, αναμφίβολα, θεωρείται χρήσιμο, αφού περιέχει βασική ενημέρωση σε τρέχοντα θέματα της ΕΕ. Όμως, δεν είναι άκρως επιστημονικό, ώστε να στηρίξει από μόνο του τους μεταπτυχιακούς φοιτητές ή υποψήφιους διδάκτορες σε ερευνητικά εγχειρήματα. Επομένως, πρέπει να συμπληρωθεί και από υλικό ηλεκτρονικής μορφής, διαθέσιμο στον Ιστό, και από άλλα αυστηρώς επιστημονικά εγχειρίδια έντυπης μορφής.

² Τα ΚΕΤ, μη διαθέτοντας δικό τους προϋπολογισμό για αγορά μονογραφιών, συνδρομές περιοδικών κ.λπ. εξαρτώνται από τα κονδύλια του οργανισμού στον οποίο φιλοξενούνται, που συχνά είναι περιοσμένα. Οι συνεργατικές δράσεις που αναπτύσσονται σταδιακά (π.χ. συμπράξεις βιβλιοθηκών, αποθετήρια κ.λπ.) καλύπτουν, εν μέρει, το κενό που δημιουργείται από την έλλειψη του απαραίτητου υλικού και, συνάμα, μετριάζουν το οικονομικό βάρος των ΚΕΤ και των βιβλιοθηκών.

³ Ενδεικτική είναι η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με την οποία ακόμα και το πιο πλούσιο ίδρυμα δεν μπορεί πλέον να διαθέσει στους χρήστες του όλη την απαραίτητη πληροφορία, ώστε να καλυφθούν απόλυτα οι ερευνητικές και επιστημονικές τους ανάγκες (Research Support Libraries Group 2003, όπως αναφέρει η Κατσαρού 2006: 278).

Σε αυτό το σημείο θα συμφωνήσουμε με την ακόλουθη άποψη της Ρηγάκου (2001: 162): «Αν και η απόδοση καθεστώτος ΚΕΤ αποτελεί πλεονέκτημα για το status και το προφίλ κάθε οργανισμού, υπάρχει η αίσθηση ότι όλο και περισσότερο οι δεσμεύσεις και υποχρεώσεις εκ μέρους του πανεπιστημίου αυξάνουν και μάλιστα δυσανάλογα σε σχέση με αυτές της Επιτροπής, καθώς το Πανεπιστήμιο είναι επιφορτισμένο με την εξεύρεση χώρου, εξοπλισμού, κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού και γενικότερα πόρων για τη σωστή λειτουργία του ΚΕΤ». Αντίθετα, η Επιτροπή δεσμεύεται μόνο για τον εμπλουτισμό της συλλογής με έντυπο ή ηλεκτρονικό υλικό και για την εκπαίδευση του προσωπικού.

Η εισαγωγή του Διαδικτύου -ως νέο επαναστατικό μέσο επικοινωνίας- και η ανεξέλεγκτη αύξηση των τιμών των επιστημονικών περιοδικών επιτάσσουν αλλαγές στον τρόπο πληροφόρησης. Πολλοί από τους επιστήμονες και ερευνητές, που δημοσιεύουν τις εργασίες τους, με σκοπό την προσωπική τους αναγνώριση ή για να συνεισφέρουν στην πρόοδο του επιστημονικού τους κλάδου, συμφωνούν ότι οι οικονομικοί αλλά και οι νομικοί φραγμοί πρόσβασης στην πληροφορία πρέπει να εξαλειφθούν (Κατσαρού 2006: 279). Επομένως, οι συνέργειες¹ μεταξύ διαφόρων φορέων (Πανεπιστημίων, ερευνητικών ιδρυμάτων, ΚΕΤ) όσον αφορά τη χρήση δημοσιευμάτων ανοιχτής πρόσβασης² και τη δημιουργία αποθετηρίων, κοινών ιστοσελίδων, κοινών καταλόγων κ.λπ. αποτελούν χρήσιμες και εναλλακτικές λύσεις.

Ωστόσο, ένα δίκτυο επιστημόνων ευρωπαϊκής πληροφόρησης έχει διαμορφωθεί στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ. Η συνεργατική δράση τους καλύπτει και τις τρεις λειτουργίες των ΚΕΤ, δηλαδή την τεκμηρίωση, επικοινωνία και δικτύωση, ενώ

¹ Δεδομένου ότι λίγα ΚΕΤ έχουν τους πόρους ή το εργατικό δυναμικό, για να καταχωρούν σε σύστημα τις διαθέσιμες πηγές λεπτομερώς, θεωρείται ότι μέσω διαφόρων προγραμμάτων συνεργασίας μπορούν να καλυφθούν αυτά τα κενά (Overy 2005: 52).

² Η πρωτοβουλία για την ανοιχτή πρόσβαση περιλαμβάνει: (1) ελεύθερη διαθεσιμότητα της επιστημονικής πληροφορίας από το Διαδίκτυο, (2) ελεύθερη ανάγνωση, αντιγραφή, διάθεση, αναζήτηση και σύνδεση με το πλήρες κείμενο και (3) κάθε νόμιμη χρήση της πληροφορίας, χωρίς οικονομικά, νομικά ή τεχνικά κωλύματα εκτός από εκείνα που απαιτούνται για τη χρήση του Διαδικτύου. Εξαιρούνται από την ανοιχτή πρόσβαση η έρευνα για στρατιωτικούς σκοπούς, οι πατέντες και η δημοσιευμένη έρευνα που αποδίδει οικονομικούς καρπούς στους συγγραφείς. Η ανοιχτή πρόσβαση επιτυγχάνεται μέσω περιοδικών ανοιχτής πρόσβασης, μέσω αποθετηρίων ανοιχτής πρόσβασης, προσωπικών ιστοσελίδων, ηλεκτρονικών βιβλίων, ομάδων συζητήσεων, wikis κ.ά. (Αδαμάκη 2008: 68).

Ωστόσο, πρέπει να διευκρινισθεί ότι στο πλαίσιο της ανοιχτής πρόσβασης στα επιστημονικά δημοσιεύματα μέσω των ιδρυματικών αποθετηρίων η πληροφορία παρέχεται στους χρήστες δωρεάν, αλλά αναμφίβολα υπάρχει το κόστος δημοσίευσης μίας έρευνας, εγκατάστασης και διατήρησης ενός αποθετηρίου. Δε συνεπάγεται, δηλαδή, πληροφόρηση χωρίς κόστος (Κατσαρού 2006: 9).

υλοποιείται μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων.¹ Σε γενικότερο πλαίσιο, η πείρα που συνήθως διαθέτει το προσωπικό των ΚΕΤ σε θέματα ευρωπαϊκής πληροφόρησης είναι σημαντική και συχνά τίθεται στην υπηρεσία της ευρύτερης κοινότητας. Πρέπει να τονιστεί, επίσης, ότι το προσωπικό στα Κέντρα ανταποδίδει στο μέγιστο όλο το όφελος που έχει αποκομίσει μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης, παρέχοντας πρόθυμα αξιόλογες υπηρεσίες στα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, ακόμα κι όταν η γενικότερη κατάσταση των Κέντρων δεν είναι ενθαρρυντική. Πολλές φορές η πείρα αξιοποιείται μέσω της συμμετοχής των ΚΕΤ στο δίκτυο της ευρωπαϊκής περιφερειακής πληροφόρησης ή αντικατοπτρίζεται σε ομάδες συζήτησης για την ευρωπαϊκή πληροφόρηση ή στη διαμόρφωση αρκετών ιστοσελίδων, καταλόγων και αποθετηρίων ΚΕΤ. Εξάλλου, σε καθημερινή βάση το προσωπικό καθοδηγεί τους ενδιαφερόμενους φοιτητές ή ερευνητές στην καλύτερη δυνατή χρήση των πηγών - ηλεκτρονικών και έντυπων- που διαθέτει το συγκεκριμένο ΚΕΤ. Από την άποψη αυτή θεωρούμε τους ανωτέρω ως εν δυνάμει πολλαπλασιαστές της ευρωπαϊκής ιδέας και μέσα εξοικείωσης με την ΕΕ, υποδηλώνοντας ότι μέσω των γνώσεων και των ενδιαφερόντων που αναπτύσσουν, θα μυήσουν με τη σειρά τους σε αυτήν άλλα άτομα.

Για την επίτευξη αυτού του εγχειρήματος απαραίτητη είναι η ουσιαστική συνδρομή τόσο των επιστημονικών υπεύθυνων των ΚΕΤ- ο ρόλος των οποίων δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια στη σύμβαση- όσο και του υπόλοιπου επιστημονικού προσωπικού. Όλοι οι παραπάνω έχουν τη δυνατότητα να ευαισθητοποιήσουν τη σπουδάζουσα νεολαία σε θέματα ΕΕ και να συνεργαστούν με τα ΚΕΤ για περαιτέρω ενημέρωση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας. Άλλωστε, σε πρόσφατη συνάντηση των ελληνικών ΚΕΤ² επισημάνθηκε η ύπαρξη προβλημάτων αναγνωρισιμότητας, ακόμα και στην περίπτωση που φορέας υποδοχής είναι ένα Πανεπιστήμιο, ενώ εκφράστηκε η δυσαρέσκεια για το γεγονός ότι η ύπαρξη των ΚΕΤ αρκετές φορές δε γνωστοποιείται, ακόμα και από τους φορείς υποδοχής τους, με αποτέλεσμα να μην τα γνωρίζουν όλοι οι φοιτητές.

Ένα άλλο θέμα προβληματισμού είναι ο βαθμός στον οποίο τα ΚΕΤ μπορούν να ανταποκριθούν στο ρόλο ενός «ενεργού δικτύου ευρωπαϊκής πληροφόρησης». Συνήθως, τα Κέντρα που φιλοξενούνται από ένα φορέα υποδοχής εξασφαλίζουν

¹ Για την οργάνωση αυτών των δραστηριοτήτων (εκπαιδευτικά σεμινάρια, ετήσιες συναντήσεις, επισκέψεις στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, προγράμματα ανταλλαγών, intranet) συνεργάζονται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι Αντιπροσωπείες και οι εθνικοί συντονιστές.

² Αυτή πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, 11-12 Οκτωβρίου 2007.

στους χρήστες τους πρόσβαση, τόσο σε πρωταρχικές όσο και σε δευτερεύουσες πηγές πληροφόρησης για την ΕΕ. Το προσωπικό -με την αξιολογή, συνήθως, πείρα του- βοηθά τους ενδιαφερόμενους να διαλευκάνουν αποτελεσματικά τα προς εξέταση ζητήματα, παρουσιάζοντάς τους ένα φάσμα προοπτικών. Όμως, τα ανωτέρω προϋποθέτουν τη διεκπεραίωση ενός συνόλου εργασιών, όπως καλή οργάνωση και διαχείριση της τεκμηρίωσης, απόκτηση και συντήρηση του απαραίτητου ηλεκτρονικού υλικού, κατάρτιση τόσο του προσωπικού των ΚΕΤ όσο και των χρηστών του, προσεκτική εξέταση των ερωτημάτων και έρευνα, συμμετοχή στο ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφόρησης της περιοχής του κ.ά. Όλα αυτά συνθέτουν το προφίλ των ΚΕΤ υπό το πρίσμα ενός «ευρωπαϊκού δικτύου πληροφόρησης», όπως επισημαίνει ο Thomson (2008).

Δεδομένου ότι υπάρχουν διαφορές των ΚΕΤ, τόσο ως προς τα έτη λειτουργίας (με αντίκτυπο στην υποδομή, πείρα προσωπικού κ.λπ.), τους πόρους και τον εξοπλισμό τους, όσο και ως προς τον προσανατολισμό των δραστηριοτήτων τους (π.χ. άλλα δίνουν βαρύτητα στην τεκμηρίωση του υλικού κι άλλα στη διακίνηση ηλεκτρονικής πληροφόρησης), το ζήτημα που ανακύπτει είναι αν μπορούν όλα τα ΚΕΤ, εντός και εκτός της ΕΕ, να ανταποκριθούν με την ίδια ευκολία στις ποικίλες απαιτήσεις (οργανωτικές, τεχνολογικές, επικοινωνιακές κ.ά.) Παραμένει μια μεγάλη και ενδιαφέρουσα πρόκληση η εναρμονισμένη συνεργασία και αλληλοσυμπλήρωση των λειτουργιών τους, στο εθνικό και ευρωπαϊκό περιβάλλον, ιδιαίτερα μετά τη μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ, οπότε προστέθηκαν στο σκηνικό τα ΚΕΤ των αντίστοιχων χωρών που εντάχθηκαν, ή είναι υπό ένταξη, στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Ωστόσο, κύριο μέλημα των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, όπως έχουμε αναφέρει, είναι η ενδυνάμωση της σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών, αναπτύσσοντας μια πολιτική πληροφόρησης, που να απευθύνεται σε όλους, και μια πραγματική πολιτική επικοινωνίας. Η τελευταία θεωρείται ότι πρέπει να αποφεύγει το ρίσκο μετατροπής της πληροφόρησης σε προπαγάνδα. Τα ΚΕΤ, υιοθετώντας την άποψη ότι όλες οι δραστηριότητες στο πλαίσιο της πολιτικής πληροφόρησης και επικοινωνίας πρέπει να αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση των πολιτών -και όχι να εστιάζονται στις αξίες των θεσμικών οργάνων και όσων συμμετέχουν σε αυτά¹- προσπαθούν: (1) να παρέχουν πληροφόρηση, αποφεύγοντας να γίνει προπαγάνδα και (2) να φέρουν τους πολίτες και τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα πιο κοντά (Davies

¹ “All the activities concerning the information and communication policy must be aimed at service to the citizens, not at the values of the Institution and its participants...”

1998: 4). Δε φαίνονται, δηλαδή, πρόθυμα να διαδραματίσουν το ρόλο του προσηλυτιστή για την ΕΕ. Παρόλα αυτά, και μόνο την αξιολόγηση του 2007¹ να λάβουμε υπόψη μας, αντιλαμβανόμαστε ότι το προσωπικό της ΓΔ Επικοινωνίας προσδοκά τα ΚΕΤ να πραγματοποιούν ευρύτερες «επικοινωνιακές δραστηριότητες.»² Όμως, όπως διευκρινίζει ο Thomson (2008), μερικά από τα ζητήματα αυτά είχαν θιγεί, μόνο μερικώς, στις συστάσεις που εκπορεύθηκαν από την επεξεργασία της αξιολόγησης του 2003³ για τα δίκτυα της ΓΔ Τύπου και Επικοινωνίας.

Πέραν τούτου, πολλές φορές οι εκστρατείες ενημέρωσης της ΕΕ επικεντρώνονται σε ειδικά, επίκαιρα ζητήματα ή σε συγκεκριμένες ομάδες πολιτών με «θετικά μηνύματα» για την Ένωση, με αποτέλεσμα να θέτουν σε αμφισβήτηση την επιθυμία της ΕΕ να αποφύγει την προπαγάνδα και τη μεροληψία.⁴ Επιπλέον, πολλά από τα τεύχη που εκδίδονται στη σειρά «Η Ευρώπη σε κίνηση», αλλά και σε άλλες σειρές, τονίζουν τις θετικές εικόνες των πολιτικών (policies) της ΕΕ και των συνεπειών τους, ενώ ελάχιστα στοιχεία αυτο-κριτικής ή κριτικής ανάλυσης ανιχνεύονται στην επίσημη τεκμηρίωση. Τα Δελτία Τύπου, που αποτελούν μια χρήσιμη πηγή τρέχουσας και αναδρομικής πληροφόρησης, εκδίδονται, επίσης, για να δώσουν ένα συγκεκριμένο μήνυμα ή για να προωθήσουν μια ιδιαίτερη άποψη (Davies 2000).

Αξιοσημείωτη εδώ είναι η άποψη της Sheehy (1997: 136-137), σύμφωνα με την οποία η υπεράσπιση της πολιτικής της ΕΕ αρμόζει σε όσους εργάζονται για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ, όπως επισημαίνει η ίδια, οι «εκστρατείες ενημέρωσης (awareness)» πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή (concerns) από τους βιβλιοθηκονόμους. Έτσι, παρόλο που η προώθηση της ενημέρωσης και της χρήσης

¹ Μία από τις ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν τα ΚΕΤ, στο πλαίσιο αυτής της αξιολόγησης, είχε περίπου την ακόλουθη διατύπωση: «Ποιες δραστηριότητες οργανώσατε, για να ενθαρρύνετε τη συζήτηση για την ΕΕ (συνέδρια, σεμινάρια, παρουσιάσεις)».

² Αξίζει να επισημάνουμε ότι οι ευρύτερες επικοινωνιακές δραστηριότητες, τις οποίες αναμένει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από τα ΚΕΤ δεν εκπορεύονται από τους όρους της Σύμβασης. Θα λέγαμε μάλιστα ότι οι διατάξεις της τελευταίας δεν έχουν αλλάξει ριζικά, σε βαθμό που να επιτάσσουν τις παραπάνω δράσεις (εκδόσεις, δημοσιεύσεις κ.λπ). Επομένως, οι προσδοκίες για προώθηση επικοινωνιακών δραστηριοτήτων ευρείας εμβέλειας εντάσσονται στο πλαίσιο της συνολικής αντιμετώπισης και διαχείρισης των ΚΕΤ, ιδίως μετά το 2005, εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

³ Συγκεκριμένα: (1) στα ΚΕΤ είχε υποδειχθεί να ακολουθήσουν μια δυναμικότερη προώθηση των υπηρεσιών τους προς τον ευρωπαϊκό πολίτη γενικά, αλλά υπήρχε η ρήτρα (proviso) ότι αυτή είναι μια λειτουργία που πρόκειται να αποφασιστεί, (2) ζητούνταν τακτικά αξιολόγηση και δραστηριοτήτων από όλα τα ΚΕΤ ως προς την τεκμηρίωση και πληροφόρηση, (3) επρόκειτο να ενδυναμωθεί περισσότερο η διεθνική συνεργασία μεταξύ των ΚΕΤ και (4) επρόκειτο να ενθαρρυνθεί η στενότερη συνεργασία μεταξύ των ΚΕΤ (π.χ. της ίδιας χώρας ή άλλης) στο πλαίσιο «κοινών διδακτικών προγραμμάτων».

⁴ Εξάλλου, όπως αναφέρει ο Davies (2000), η Επίτροπος Viviane Reding παραδέχτηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πως η Επιτροπή είχε παραγάγει στο παρελθόν «παρά πολλή προπαγάνδα».

των πηγών πληροφόρησης για την ΕΕ εντάσσονται στο πεδίο του κατάλληλου και παραδοσιακού ρόλου των βιβλιοθηκονόμων, οι επαγγελματίες που εξειδικεύονται στον τομέα της κυβερνητικής πληροφόρησης, δεν επιτρέπεται να προωθούν οποιαδήποτε άποψη. Επίσης, επισημαίνεται ότι οι ειδικοί της πληροφόρησης έχουν εξοικειωθεί με το να υποδεικνύουν στους χρήστες πώς να χρησιμοποιούν την πληροφόρηση. Από την άλλη μεριά, όσοι απασχολούνται ειδικά με την πληροφόρηση κυβερνητικού χαρακτήρα¹ -και επομένως, αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση την πρόκληση της προπαγάνδας- πάντα τονίζουν στους χρήστες ότι οποιεσδήποτε πληροφορίες, σχετικές με τη διακυβέρνηση ή την πολιτική, πρέπει να αξιολογούνται αυστηρά, προκειμένου να αποκαλύπτεται ποια προοπτική ή τάση υποκρύπτεται. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη (1) ότι το Διαδίκτυο, με την απευθείας ηλεκτρονική διάδοση της πληροφόρησης στους χρήστες,² (2) την αντίληψη πολλών χρηστών ότι οι υπολογιστές είναι, ως ένα βαθμό, οι καλύτερες πηγές πληροφόρησης, είναι ευνόητο γιατί οι βιβλιοθηκονόμοι, όλο και λιγότερο πια, διαδραματίζουν το ρόλο του μεσολαβητή μεταξύ των πολιτών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Έτσι, στην ηλεκτρονική εποχή της πληροφόρησης το ζήτημα για τους επαγγελματίες του χώρου της πληροφόρησης είναι αν θα καθοδηγούν τους ενδιαφερόμενους χρήστες έτσι, ώστε γνωρίζοντας τα πλεονεκτήματα και τις παγίδες του Διαδικτύου, να αξιολογούν αυστηρά οποιαδήποτε πηγή πληροφόρησης ανακτάται από το Διαδίκτυο.

Ωστόσο, αναμφίβολα, οι εξελίξεις που σημειώθηκαν από το 2006 και εξής ήταν σημαντικές και επηρέασαν τα ΚΕΤ. Ειδικότερα, από τότε έγινε αντιληπτό ότι το «Δίκτυο πληροφόρησης EUROPE DIRECT»³ αποτελούσε έννοια αναφοράς (beacon concept) για τις δραστηριότητες του δικτύου πληροφόρησης της ΓΔ Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Έτσι, παράλληλα με τη λειτουργία του τηλεφωνικού κέντρου EUROPE DIRECT και την έναρξη 400 κέντρων πληροφόρησης EUROPE DIRECT το

¹ Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι όσοι ασχολούνται με διάφορες μορφές κυβερνητικής πληροφόρησης καταβάλλουν αρκετές προσπάθειες, εδώ και χρόνια, προκειμένου η αντίστοιχη πληροφόρηση να παραμένει διαθέσιμη στους χρήστες για όσο το δυνατό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Από την άλλη πλευρά, η συζήτηση για την εκπαίδευση των χρηστών στην ηλεκτρονική εποχή έχει επικεντρωθεί περισσότερο στο πώς θα διδαχθούν οι χρήστες τις τεχνικές πτυχές πρόσβασης στην ηλεκτρονική πληροφορία και λιγότερο στο πώς θα χρησιμοποιήσουν την πληροφορία αυτή.

² Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ακόμα και σήμερα δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο Διαδίκτυο όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες.

³ Εκτενής αναφορά για το δίκτυο πληροφόρησης EUROPE DIRECT έχει γίνει στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι οι εργασίες αυτών των κέντρων πληροφόρησης, που εκτελούνται σε στενή συνεργασία με τις Αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα κράτη μέλη, κυμαίνονται από την απάντηση ή διεκπεραίωση ερωτήσεων μέχρι την αλληλεπίδραση με τους κατά τόπους πολλαπλασιαστές των πληροφοριών και τα ΜΜΕ, προωθώντας ταυτόχρονα το δημόσιο διάλογο μέσω της οργάνωσης συνεδρίων και εκδηλώσεων.

2005 στα 24 κράτη μέλη της ΕΕ, ήταν προφανές ότι τα ΚΕΤ θα αποτελούσαν το τρίτο σκέλος του δικτύου πληροφόρησης EUROPE DIRECT.

Αυτή ήταν πιθανώς, μια αναμενόμενη λειτουργία (holding operation), καθώς τον Απρίλιο του 2006 η ΓΔ Επικοινωνίας εξέδωσε μια «προγενέστερη ειδοποίηση πληροφόρησης» (prior information notice),¹ υπονοώντας ότι ακόμα μια περαιτέρω αξιολόγηση των ΚΕΤ θα διενεργούνταν σύντομα. Επίσης, όπως έχουμε αναφέρει, υπήρχαν ανεπιβεβαίωτες εκθέσεις, σύμφωνα με τις οποίες, είχε ήδη ληφθεί απόφαση να σταματήσει η έντυπη αποστολή τεκμηρίωσης στα ΚΕΤ, που με τη σειρά τους θα μπορούσαν να μεταφορτώνουν ελεύθερα το υλικό από το EU Bookshop.

Το Μάρτιο του 2006 διανεμήθηκε στα ΚΕΤ από την Μονάδα Επικοινωνίας Δικτύων και Κέντρων της ΓΔ Επικοινωνίας, μια σύντομη έκθεση.² Αν και αυτά που αναφέρονταν στο έγγραφο ήταν ήδη γνωστά, αξιοσημείωτο ήταν ότι οι σχετικοί ανώτεροι υπάλληλοι είχαν ακούσει αυτά που έλεγε το προσωπικό των ΚΕΤ, για την κατάσταση, δηλαδή, που επικρατούσε στον τόπο τους. Σε αυτό περιλαμβάνονταν διάφορα ζητήματα, όπως το δικαίωμα του ευρύτερου κοινού να έχει πρόσβαση στο ακαδημαϊκό περιβάλλον των ΚΕΤ, η ηλεκτρονική πρόσβαση στην πληροφόρηση των ΚΕΤ από το μη πανεπιστημιακό προσωπικό και αν τα ΚΕΤ θα μπορούσαν να απαλλαγούν από την τεκμηρίωση της ΕΕ (Thomson 2008).

Γενικότερα, διαφαίνεται εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η τάση απομάκρυνσης των ΚΕΤ από την αρχική ιδέα της υποστήριξης των πανεπιστημιακών σπουδών για την ευρωπαϊκή ενοποίηση και η σύλληψή τους ως κέντρων επικοινωνίας των πολιτικών (policies) της ΕΕ. Υπό την οπτική αυτή, κάποιοι από το χώρο της πληροφόρησης πιθανολογούν ή ελπίζουν σε μια αλλαγή στη Γενική Διεύθυνση. Επιπλέον, θεωρούν ότι αν η Επιτροπή προτίθεται να μειώσει τον αριθμό των ΚΕΤ, αυτό οφείλει να το διατυπώσει με σαφήνεια, ώστε τα ΚΕΤ να διερευνήσουν αυτό το ενδεχόμενο εγκαίρως. Όμως, υπάρχει, ως ένα βαθμό, αμφιβολία ως προς την ύπαρξη ή την προμελετημένη σχεδίαση μιας τέτοιας πολιτικής- τουλάχιστον μέχρι τώρα.

Επιπλέον, ένα επιπρόσθετο θέμα συζήτησης θα μπορούσε να εστιαστεί στις δομές της ΕΕ, δεδομένου ότι οι τελευταίες δε φαίνονται να εκτιμούν δεόντως τη λειτουργία ενός πανεπιστημίου. Ένα από τα επιχειρήματά τους είναι ότι τα ΚΕΤ αποτελούν πια ένα τύπο κέντρων του ευρύτερου δικτύου EUROPE DIRECT, το

¹ Βλ. Παράρτημα.

² Η έκθεση, που δεν ήταν επίσημα δημοσιευμένη, είχε τον τίτλο: «Γενική περίληψη των δραστηριοτήτων 2004-5 των Ευρωπαϊκών Κέντρων Τεκμηρίωσης στην Ευρώπη των 25» (Overall Summary of the Activities 2004-5 of the European Documentation Centres in EU-25).

οποίο συνδέεται με το ευρύ κοινό και με τις τρέχουσες πληροφορίες. Όμως, η αξία και το έργο ενός πανεπιστημίου δεν κρίνεται πρωτίστως βάσει του τρέχοντος υλικού, αλλά της κάλυψης σε μακροχρόνια κλίμακα. Άλλωστε, ο βαθμός στον οποίο ένα ΚΕΤ έχει [πολλή] επαφή με το ευρύ κοινό εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τη θέση του.¹

Κάποιοι από το χώρο της πληροφόρησης προβλέπουν ότι το μελλοντικό σχέδιο της ΕΕ περιλαμβάνει «καθορισμένες από τη ζήτηση» (demand-led) σχέσεις με τα ΚΕΤ, περιμένουν, δηλαδή, ότι αυτά όλο και περισσότερο θα απαιτούν πρόσφατα ή παλαιότερα έγγραφα και υλικό που θα διευκολύνουν τους μελετητές της ΕΕ για την εξέταση της πορείας εξέλιξής της. Ακόμα κι αν υπάρξει ένα κατάλληλο σύστημα για την ανακάλυψη της ύπαρξης νέων εγγράφων, αυτό θα παρουσιάζει μια έλλειψη κατανόησης από άποψη πανεπιστημιακής έρευνας. Οι απαιτήσεις από τους σπουδαστές και το προσωπικό των φορέων υποδοχής θα προκύψουν στο μέλλον -10 ή 20 χρόνια αργότερα- και δυστυχώς, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν από τώρα. Οι αναγνώστες, ωστόσο, θα περιμένουν από τα ΚΕΤ να διαθέτουν μια καλή συλλογή τεκμηρίωσης.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της συζήτησης για το μελλοντικό ρόλο των ΚΕΤ απαραίτητη είναι η διερεύνηση του ρόλου των εν λόγω Κέντρων στις χώρες που δεν είναι κράτη μέλη της ΕΕ. Εκεί ο ρόλος τους είναι διαφορετικός και η συμβολή τους είναι καθοριστική, μιας και συχνά αποτελούν το βασικό δίκτυο ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Εντούτοις, για αρκετά χρόνια -ακριβέστερα από τις αρχές της δεκαετίας που διανύουμε- δεν ήταν ξεκάθαρο ποιο τμήμα της Επιτροπής ήταν αρμόδιο για τα ΚΕΤ εκτός των κρατών μελών της ΕΕ. Το ανωτέρω θέμα διαλευκάνθηκε το 2007, οπότε τα συγκεκριμένα ΚΕΤ τέθηκαν υπό την αρμοδιότητα της ΓΔ Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επίσης, προτάθηκε η εξέλιξη των λειτουργιών τους, υποδηλώνοντας έτσι την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση και το ενδιαφέρον της Επιτροπής προς αυτά. Παράλληλα, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μετονομάστηκαν σε EUI, προκειμένου να τονιστεί περισσότερο ο δυναμικότερος ρόλος τους στον τομέα της πληροφόρησης σε σχέση με το στατικό ρόλο της τεκμηρίωσης (Thomson 2008).

¹ Για παράδειγμα, όσοι κατοικούν σε μια πρωτεύουσα απευθύνονται κυρίως στην Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην Εθνική Βιβλιοθήκη ή στις δημόσιες βιβλιοθήκες, παρά στα πανεπιστήμια ως πηγές πληροφόρησης.

4.6 Διαπιστώσεις

Η αναλυτική παρουσίαση της πορείας των ΚΕΤ μέχρι τώρα φανερώνει ότι οι ποικίλες αλλαγές (θεσμικές, κ.ά.) στο οικοδόμημα της ΕΕ, κατά το μισό περίπου αιώνα που ακολούθησε έκτοτε, είχαν άμεση επίδραση στη δομή και λειτουργία των ΚΕΤ. Διαπιστώνεται, δηλαδή, μια σταδιακή μετεξέλιξη των (αναμενόμενων) στόχων τους και του ρόλου τους και μια αέναη προσπάθεια διαχείρισής τους εκ μέρους διαφόρων Μονάδων και Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αναμφίβολα, η μεταφορά της σκυτάλης για την εποπτεία των ΚΕΤ -από τη ΓΔ Εκπαίδευσης στις αρμοδιότητες της ΓΔ Επικοινωνίας (Μονάδα Β.2)- το 2001, ήταν καθοριστική για την περαιτέρω πορεία τους. Ωστόσο, ειδικά κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων, τα ΚΕΤ καλούνται όλο και περισσότερο να μετακινήσουν το κέντρο βάρους των δραστηριοτήτων τους προς τον επικοινωνιακό τομέα, χωρίς να έχουν συντελεστεί οι απαραίτητες θεσμικές τροποποιήσεις ή αλλαγές.

Η Watson (2007: 4-5) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι μετά από μια περίοδο δισταγμού για το ρόλο των ΚΕΤ λόγω του σταδιακού εκτοπισμού των έντυπων εκδόσεων από τις ηλεκτρονικές και της δυνατότητας αναζήτησης υλικού στο Διαδίκτυο, υπάρχει ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον για το δίκτυο των ΚΕΤ εκ μέρους της Επιτροπής. Έτσι, τα εν λόγω Κέντρα καθιερώνονται περισσότερο ως «κέντρα πείρας (expertise) παρά ως αποθετήρια εκδόσεων» παρόλο που λειτουργούν και ως τέτοια. Παραμένει ουσιαστική η ικανότητα του προσωπικού να οργανώνει και να διαχειρίζεται τη συλλογή των ΚΕΤ. Όμως, καθώς εστιάζεται το ενδιαφέρον στις δεξιότητες έρευνας και γνώσης, τα συγκεκριμένα Κέντρα διαδραματίζουν έναν πιο δημόσιο ρόλο. Επειδή, σε μεγάλο βαθμό, η επιτυχία ενός ΚΕΤ εξαρτάται από το προσωπικό του, η συνεισφορά και η συνεργασία μεταξύ των συναδέλφων είναι απαραίτητες μέσα στις συνθήκες αμοιβαίας υποστήριξης.

Αν και σκιαγραφήσαμε τα βασικά σημεία προβληματισμού και συζήτησης για τα ΚΕΤ, δεν είναι δυνατό να προβλέψουμε τη μελλοντική πορεία τους. Αναμφισβήτητα, το μεταβαλλόμενο περιβάλλον του χώρου της πληροφόρησης, σε συνδυασμό με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για επικοινωνία και προσέγγιση του πολίτη σε όλα τα επίπεδα, προκαθορίζουν ένα νέο τοπίο για τα ΚΕΤ. Μπορούμε, εντούτοις, να εικάσουμε ότι σε γενικές γραμμές το δίκτυο θα εξακολουθήσει να λειτουργεί για αρκετά χρόνια, όπως σήμερα. Ο Thomson (2008)

θεωρεί ότι αυτό θα συμβεί, επειδή διάφορα συμφέροντα στις Βρυξέλλες και στις εθνικές πρωτεύουσες θα αποφανθούν, για λόγους εξισορρόπησης, ότι τα ΚΕΤ επιτελούν σημαντικό ρόλο, παρέχοντας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρόσβαση στην ευρωπαϊκή πληροφόρηση. Άλλωστε, αν καταργηθεί πλήρως η αποστολή έντυπης τεκμηρίωσης προς τα ΚΕΤ, το κόστος διατήρησής τους θα είναι αρκετά μικρό για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Όμως, πολλά σημεία της σύμβασης πρέπει να τροποποιηθούν ή να επαναδιατυπωθούν, δεδομένου ότι εμφανίζουν αρκετή ασάφεια και προκαλούν ασυμφωνία απόψεων. Υπάρχει π.χ. θεσμικό κενό από την πλευρά του φορέα υποδοχής. Δε διευκρινίζεται ποιος ακριβώς έχει τον τελικό λόγο σε θέματα διαχείρισης και οργάνωσης των ΚΕΤ (π.χ. ο Πρύτανης, ο διευθυντής της Βιβλιοθήκης κ.λπ.). Υπό το πρίσμα αυτό δικαιολογούνται, ως ένα βαθμό, οι μεμονωμένες αντιδράσεις των φορέων υποδοχής όσον αφορά σε αρκετά θέματα.

Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη τις αυξανόμενες «επικοινωνιακές δράσεις» που αναμένει η Επιτροπή να αναλάβουν τα ΚΕΤ, θεωρούμε ότι δεν αρκεί η απασχόληση ενός ατόμου σε κάθε Κέντρο, πολύ περισσότερο δε διατίθενται πόροι εκ μέρους της για εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού, των υπηρεσιών και για ανάληψη περαιτέρω δραστηριοτήτων. Επιπλέον, δεδομένου ότι τα ΚΕΤ βρίσκονται υπό την ομπρέλα του ευρύτερου δικτύου EUROPE DIRECT και δεν υπάρχει ακριβής οριοθέτηση του στοχευμένου κοινού των ΚΕΤ¹ σε σύγκριση με αυτό των άλλων σχημάτων πληροφόρησης EUROPE DIRECT, είναι απαραίτητη η αντίστοιχη διευκρίνιση.

Έτσι, το ελληνικό δίκτυο των ΚΕΤ, σε συνάντηση που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2007 στην Αθήνα, ζήτησε, μεταξύ άλλων, να γνωρίζει ακριβώς το πεδίο δράσης του, ειδικά αν πρέπει να ενισχύσει την εξωστρέφειά του και τις

¹ Αυτό, μεταξύ άλλων, τονίστηκε σε ένα εργαστήριο συζήτησης υπό τον W. Rozniak (2007: 9). Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι το δίκτυο των ΚΕΤ εμφανίζει μια ποικιλία καταστάσεων. Κάποια, δηλαδή, προσεγγίζουν ήδη το ευρύτερο κοινό, ενώ άλλα εξυπηρετούν μόνο την ακαδημαϊκή κοινότητα. Επίσης, επειδή αρκετά ΚΕΤ εδρεύουν σε πόλεις, όπου υπάρχουν και άλλα δίκτυα EUROPE DIRECT, τα πρώτα μπορούν να στέλνουν το ευρύ κοινό σε αυτά τα δίκτυα. Στην περίπτωση που υπάρχει μόνο ένα ΚΕΤ σε μια πόλη, αυτό καλύπτει ερωτήματα και ανάγκες του ευρύτερου κοινού. Άλλα ΚΕΤ αντιμετωπίζουν έλλειψη χρηστών, παρόλο που προωθούν τις δραστηριότητές τους στο ευρύτερο κοινό. Επιπλέον, υπάρχει η αίσθηση ότι, αν και το κοινό επιδιώκει περισσότερη ενημέρωση, συχνά είναι απρόθυμο να επισκεφθεί ένα ΚΕΤ και να αρχίσει να διαβάζει. Η συμβολή των νέων εργαλείων, όπως τα κοινωνικά δίκτυα και τα wikis, είναι σημαντική.

Έτσι, στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης επισημάνθηκε ότι η ομάδα-στόχου των ΚΕΤ πρέπει να καθοριστεί με ακρίβεια, πριν εξετασθεί ο τρόπος με τον οποίο τα Κέντρα θα απευθυνθούν σε αυτήν. Από την άλλη πλευρά, δε φαίνεται να υπάρχει ακριβής προσδιορισμός του ρόλου των ΚΕΤ. Διαπιστώθηκε εν τέλει, ότι ενώ καταβάλλονται αξιόλογες, συλλογικές προσπάθειες εκ μέρους των ΚΕΤ, απαιτείται βελτίωση της υπάρχουσας δομής. Σε αυτό το σημείο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλείται να βρει ευέλικτες λύσεις για την ποικιλία των ΚΕΤ στην ΕΕ.

επικοινωνιακές δράσεις του προς του πολίτες. Παράλληλα, τα μέλη του δικτύου τόνισαν ότι επί του παρόντος αδυνατούν να λειτουργήσουν με αυτούς τους όρους, λόγω οικονομικών δυσχερειών, έλλειψης τεχνογνωσίας του προσωπικού και κυρίως σαφούς θεσμικού πλαισίου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ως γνωστό, τα ΚΕΤ βρίσκονται σε μια μεταβατική περίοδο, όπως εξάλλου και οι βιβλιοθήκες, οι εκδοτικοί οίκοι και τα βιβλιοπωλεία, καθώς επηρεάζονται άμεσα από τις αλλαγές της κοινωνίας της ηλεκτρονικής πληροφόρησης που αποτελεί το απαραίτητο εργαλείο για τη δια βίου μάθηση. Εκπαίδευση, πληροφόρηση και επικοινωνία αποτελούν πλέον σήμερα ένα αλληλοεξαρτώμενο σύνολο. Σημαντική θεωρείται η πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να βοηθήσει και να υποστηρίξει τα ΚΕΤ, ώστε να ανταποκριθούν στο προαναφερόμενο τρίπτυχο. Επιπλέον, διαπιστώνεται η ύπαρξη μιας μεγάλης ποικιλίας θεώρησης των ΚΕΤ από τους φορείς υποδοχής τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, είναι αναγκαία η ισχυροποίηση της σύνδεσης των ακαδημαϊκών δομών με τα ΚΕΤ. Αν δεν επιτευχθούν τα ανωτέρω, κάποιοι διαβλέπουν την ανάγκη για ένα διαφορετικό είδος δομής.

Εκτιμάται ότι η ικανοποιητική ανταπόκριση των ΚΕΤ στις προκλήσεις της κοινωνίας της πληροφορίας, επιτάσσει το συλλογικό σχεδιασμό και την από κοινού ανάπτυξη και εφαρμογή νέων εργαλείων πληροφόρησης και επικοινωνίας, όπως συλλογικούς καταλόγους, αποθετήρια, εικονικές πληροφοριακές υπηρεσίες κ.ά. (Ρηγάκου 2007: 14). Επίσης, αναμένεται, σύμφωνα με τον Thomson (2008), να προωθηθεί ακόμα περισσότερο η συνεργασία των ΚΕΤ με άλλα ευρωπαϊκά δίκτυα πληροφόρησης και να αναπτυχθούν συνεργατικά προγράμματα με έδρες Jean Monnet και Κέντρα Αριστείας (Centres of Excellence).

Όμως, τα ανωτέρω άπτονται της επιφάνειας του ζητήματος. Απαιτείται, επομένως, μια ριζική και καλά μελετημένη αντιμετώπιση του θέματος. Τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και οι άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς, όπως οι εθνικές κυβερνήσεις, οφείλουν να χαράξουν και να διασφαλίσουν μια ξεκάθαρη, πολυσχιδή στρατηγική, που θα αγκαλιάσει όλη την κοινότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μια από τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί, υποστηρίζει ότι ο τομέας της ευρωπαϊκής πληροφόρησης πρέπει να ενταχθεί, με κάποιον τρόπο, στον ενιαίο «Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης» που εναρμονίζεται με το πνεύμα της Διακήρυξης της

Μπολώνια.¹ Οι βιβλιοθήκες² είναι πλέον χώροι δια βίου μάθησης, εξ'αποστάσεως εκπαίδευσης και στο πλαίσιο αυτό μπορούν να λειτουργήσουν τα ΚΕΤ στο μέλλον. Υπό αυτό το πρίσμα, κάποιοι από το ελληνικό δίκτυο των ΚΕΤ θεωρούν απαραίτητη τη μελλοντική συνεργία των Κέντρων με άλλες βιβλιοθήκες (δημόσιες, ερευνητικές κ.λπ.), προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν και να παράσχουν πληροφόρηση σε περισσότερους πολίτες της ΕΕ. Αλλιώς, τα ΚΕΤ θα χρειαστούν πολυποίκιλη στήριξη, για να ανταπεξέλθουν στις αυξανόμενες απαιτήσεις.

Ο Thomson (2008) κρίνει απαραίτητη την περαιτέρω ανάπτυξη των κεντρικών υπολογιστών (servers) της ΕΕ ως πηγή ευρωπαϊκής πληροφόρησης στον Ιστό. Αυτό περιλαμβάνει την αύξηση της διαθέσιμης ποσότητας πληροφόρησης μέσω αυτού του σχήματος, βελτίωση της λειτουργικότητας της υπηρεσίας και καθιέρωση της έγκυρης αρχειοθέτησης (authoritative archiving) και διαδικασιών αναζήτησης. Έπειτα, πρέπει να διασφαλιστεί η κατάρτιση του σχετικού προσωπικού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την πρόσβαση της ευρωπαϊκής πληροφόρησης. Αυτό θα συνεπαγόταν ότι οι βιβλιοθηκονόμοι, οι υπάλληλοι της πληροφόρησης και όσοι από τους ακαδημαϊκούς ενδιαφέρονται για ευρωπαϊκά ζητήματα σε όλη την κοινότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα εμπλουτίζονται με κατάρτιση για τις διαθέσιμες μορφές ευρωπαϊκής πληροφόρησης και τον τρόπο χρήσης τους. Ακολούθως, πρέπει να επανακαθορισθεί η βασική σύλληψη του ΚΕΤ. Ενώ αποτελούσε, δηλαδή, φυσική συλλογή ευρωπαϊκής τεκμηρίωσης, πρέπει να μετατραπεί σε κέντρο που διαθέτει πείρα όσον αφορά την πρόσβαση της πληροφόρησης για την ΕΕ. Μάλιστα, υπό το πρίσμα αυτό, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο μετονομασίας του ΚΕΤ σε Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης (Centre of European Information), όπως ενδεικτικά προτείνει ο Thomson. Γνώμη μου είναι

¹ Η ανάπτυξη της έννοιας του ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης βασίστηκε στο κείμενο της "Bologna Magna Charta Universitatum." Η σύνοδος των Υπουργών Παιδείας των ευρωπαϊκών χωρών στην Μπολώνια διαμόρφωσε τις αρχές και τους στόχους του, στις 18-19 Ιουνίου 1999, και έκτοτε καθιερώθηκε ως «Διακήρυξη της Μπολώνια» για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (European Higher Education Area ή EHEA). Για τους περισσότερους σηματοδοτούσε το άνοιγμα νέων οριζόντων και προοπτικών ως προς την ενοποίηση της Ευρώπης στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ενώ για άλλους συνεπαγόταν το τέλος του ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου.

Οι υπουργοί Παιδείας πραγματοποίησαν αρκετές συναντήσεις, έχοντας ως βασικό θέμα τον ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης. Οι συναντήσεις της Πράγας, της Λισαβόνας και του Μπέργκεν στη Νορβηγία αποτέλεσαν σταθμούς. Κατά τις συνόδους αυτές κάθε χώρα ανέφερε την πρόοδο της "διαδικασίας Bologna" ("Bologna Process") και δεσμευόταν με τη συνέχιση της διαδικασίας, ώστε το 2010 να έχει ολοκληρωθεί η ενοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

² Αναφέρουμε ενδεικτικά την άποψη της Sheehy (1997: 137), η οποία έχει επισημάνει το ρόλο των βιβλιοθηκών σε σχέση με τη στρατηγική των επικοινωνιών και τις εκστρατείες ενημέρωσης. (Libraries have a legitimate role in the new communications strategy and even in the "awareness campaign.")

ότι η μετονομασία είναι ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας και ενδέχεται να προκαλέσει μεγαλύτερη σύγχυση σε όσους ασχολούνται με τα ευρωπαϊκά θέματα και τα δίκτυα πληροφόρησης.¹

Επιπλέον, πρέπει να αναγνωριστεί ότι υπάρχει ανάγκη σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ αλλά και σε άλλες χώρες του κόσμου για ένα «περιορισμένο δίκτυο των ΚΕΤ», που θα διαθέτει προσωπικό με σημαντική πείρα στον τομέα της ευρωπαϊκής πληροφόρησης, θα περιλαμβάνει περιεκτικές συλλογές τεκμηρίωσης στον παραπάνω τομέα, και θα αναλαμβάνει αξιολογικές περιφερειακές ή εθνικές αρμοδιότητες. Το ζητούμενο, όμως, είναι πόσα από αυτά τα ΚΕΤ απαιτούνται και πώς μπορούν να διασφαλίσουν πόρους (be resourced). Όπως επισημαίνει ο Thomson (2008) οι απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα προϋποθέτουν διεξοδική και λεπτομερή ανάλυση, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης του υπάρχοντος δικτύου των ΚΕΤ. Αυτό, όμως, δεν εντάσσεται στους στόχους της παρούσας εργασίας.

Ένα επιπρόσθετο θέμα που πρέπει να διασφαλιστεί είναι ότι θα ακούγονται και θα λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των μελών του δικτύου των ΚΕΤ. Η ανωτέρω δυνατότητα θα τόνωνε περαιτέρω τόσο τις περιφερειακές και διεθνικές διαστάσεις του δικτύου όσο και άλλες διαδικασίες, όπως οι συναντήσεις των εθνικών συντονιστών. Επιπλέον, τα ΚΕΤ θα ανέπτυσαν, σύμφωνα με τον Thomson (2008), μια «καθαρή εθνική φωνή» (a clear national voice), τη στιγμή που οι Αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής φαίνεται να αναλαμβάνουν ένα σημαντικότερο ρόλο, καθορίζοντας τη στρατηγική για την ευρωπαϊκή πληροφόρηση στο μέλλον. Υπό αυτήν την οπτική, εκτιμούμε ότι εναπόκειται στη δυναμική και τη θέληση όσων εργάζονται στις Αντιπροσωπείες να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του προαναφερόμενου ρόλου.

¹ Δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ο αριθμός των νέων, εξειδικευμένων δικτύων ευρωπαϊκής πληροφόρησης, ενώ μερικά από τα παλιότερα συγχωνεύονται σε νέα μεγαλύτερα -όπως συνέβη με την περίπτωση των Carrefours και Info Points Europe, που το 2005 αποτέλεσαν το βασικό κορμό των Κέντρων Πληροφόρησης EUROPE DIRECT- είναι δύσκολο να θυμάται κάποιος με ακρίβεια όλα τα νέα ακρωνύμια ή τις μετονομασίες των δικτύων ευρωπαϊκής πληροφόρησης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σύνθετη φύση και η αλληλεξάρτηση των θεμάτων της πληροφορίας με το ρόλο τους στην κοινωνία καθιστά δυσχερή την κατηγοριοποίηση και ανάλυσή τους, όπως επίσης και τον προσδιορισμό της έννοιας και του σκοπού της «πολιτικής πληροφόρησης». Έχοντας κατά νου ότι το προαναφερόμενο είδος πολιτικής αποτελεί μια «θεματική ενότητα» που συγχωνεύει ένα φάσμα επιφανειακώς ανεξάρτητων ενδιαφερόντων και μπορεί να διαμορφωθεί από ποικίλα πολιτικά σχήματα (π.χ. κυβερνήσεις, θεσμικά όργανα, οργανισμούς κ.ά.), είναι ευνόητη η δυσκολία ακριβούς χαρτογράφησης του αντίστοιχου πεδίου.

Παρά το γεγονός ότι η σταθερή ανάδυση των θεμάτων της πληροφορίας στην ημερήσια διάταξη της δημόσιας πολιτικής φαίνεται να ξεκίνησε περίπου πριν τρεις δεκαετίες, η ουσιαστική σημασία των συγκεκριμένων ζητημάτων σε συνδυασμό με τις τρέχουσες εξελίξεις στην «κοινωνία της πληροφορίας» αναγνωρίζεται και επιβεβαιώνεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια.

Το παρόν πόνημα επιχείρησε να διαλευκάνει το πρόβλημα της πληροφόρησης/επικοινωνίας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και γενικά στην ΕΕ, δεδομένου ότι η διαπιστωμένη κρίση στη σχέση πολιτών με την Ένωση εξακολουθεί να υφίσταται και να παρουσιάζει διακυμάνσεις. Άλλωστε, όπως επισημαίνουν κάποιοι, το ζήτημα του επικοινωνιακού ελλείμματος είναι τόσο κρίσιμο, που συμβάλλει δραστικά στην αποπολιτικοποίηση.

Ως υπέρμαχοι της καλύτερης επικοινωνίας, δεν ήταν δυνατό να εφησυχάζουμε με τη διαπίστωση του κυμαινόμενου «ελλείμματος επικοινωνίας της ΕΕ». Αντιθέτως, οφείλαμε να βρούμε το μίτο στο λαβύρινθο της ευρωπαϊκής πληροφόρησης/επικοινωνίας, όχι μόνο αποσαφηνίζοντας τους τεχνικούς όρους, αλλά κοιτάζοντας πέρα από αυτούς, για να αποκαλύψουμε την ουσία του θέματος. Ευελπιστούμε ότι η (επαν)εξέταση της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της επικοινωνίας μπορεί να δώσει το έναυσμα για ευρύτερη συζήτηση και να συμβάλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του εν λόγω προβλήματος.

Αυτός ήταν ο σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, που διερευνώντας πρωτίστως την πολιτική πληροφόρησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, προσπάθησε να αναλύσει και να

αξιολογήσει τα επικοινωνιακά μέσα και δράσεις του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου, τοποθετώντας τα στο πλαίσιο των ευρύτερων θεσμικών διαδικασιών οργάνωσης και λήψης αποφάσεων της ΕΕ. Παράλληλα με την ανάδειξη της φύσης των επικοινωνιακών δυσχερειών σε επίπεδο ΕΕ, προσπαθήσαμε να ανιχνεύσουμε εάν αυτές επιδέχονται θεραπείας μέσω ενός ορισμένου τύπου δημόσιων δράσεων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, διερευνήσαμε από θεωρητική σκοπιά σε ποιο βαθμό οι ενδείξεις για απαξίωση των ευρωπαϊκών πολιτικών και γενικά της ΕΕ -π.χ. δημοψηφίσματα, τάσεις καταγεγραμμένες σε διάφορα ευρωβαρόμετρα κ.ά.- συνδέονται, αφενός με τη δημοκρατική διακυβέρνηση της ΕΕ, αφετέρου με την ελλειμματική πληροφόρηση των πολιτών ως προς τα ζητήματα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Βασικό μέλημα ήταν να εντοπίσουμε και να ερμηνεύσουμε τα αίτια, τις αντιφάσεις και τις αντινομίες του εν λόγω συμπλέγματος.

Σε γενικές γραμμές διαπιστώθηκε ότι το έλλειμμα της πολιτικής επικοινωνίας στην ευρωπαϊκή επικράτεια είναι συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ. Ο τομέας της ευρωπαϊκής πληροφόρησης/επικοινωνίας παρουσιάζει αρκετά κενά, που ποικίλουν ανάλογα με το χρονικό διάστημα που μελετάται. Οι αιτίες είναι πολλές και, ως ένα σημείο, σχετίζονται με τη δυστοκία μιας επικοινωνιακής στρατηγικής εκ μέρους της ΕΕ αλλά και των επιμέρους θεσμικών οργάνων της, που επί χρόνια διακατέχονταν από έλλειψη πολιτικής επικοινωνίας.

Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να υπογραμμίσουμε ότι με τον όρο «στρατηγική πληροφόρησης και επικοινωνίας» νοείται το πλαίσιο αναφοράς της επικοινωνίας με το ευρύ κοινό (και όχι όλες οι δράσεις πληροφόρησης της Επιτροπής), όπως ορίζεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής της 2ας Ιουλίου 2002.¹

Η πολιτική επικοινωνία δεν αποτελεί ένα μονοδιάστατο φαινόμενο, απομονωμένο από την υπόλοιπη κοινωνική και πολιτική διαδικασία. Αντίθετα, επειδή συνιστά βασικό στοιχείο της τελευταίας, θα λέγαμε ότι δεν είναι μια ουδέτερη εξάσκηση (exercise) άνευ αξίας. Ειδικά στο επίπεδο της ΕΕ, η επικοινωνία εμπεριέχει

¹ Βλ. COM(2002) 350 τελικό. Η στρατηγική αυτή, η οποία βασίζεται ταυτόχρονα στην ενίσχυση της διοργανικής συνεργασίας και στην ανάπτυξη διαρθρωμένων εταιρικών σχέσεων με τα κράτη μέλη, αποτέλεσε το αντικείμενο διεξοδικών συζητήσεων –όχι μόνο μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων της ΕΕ αλλά, επίσης, και με τις περισσότερες υπηρεσίες πληροφόρησης των κυβερνήσεων. Αυτός ο διάλογος κατέληξε στην επίσημη αποδοχή αυτής της στρατηγικής εκ μέρους του Συμβουλίου, με την απόφαση της 10^{ης} Δεκεμβρίου 2002, και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στις 10 Απριλίου 2003. Ο βασικός στόχος συνίσταται στη «βελτίωση της εικόνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των θεσμικών οργάνων της, καθώς και ανάδειξη της νομιμότητάς τους με την προώθηση των γνώσεων και την κατανόηση του ρόλου, της δομής και των επιτευγμάτων της και την καθιέρωση τακτικού διαλόγου με τους πολίτες.»

την πληροφόρηση, την οποία και υπερβαίνει. Αυτό επιβεβαιώνεται, άλλωστε, από τις πρόσφατες εξελίξεις στον τομέα της πολιτικής πληροφόρησης/επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες θέτουν ως προτεραιότητα το διάλογο με τους ευρωπαίους πολίτες. Σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε παλαιότερα -όταν δηλαδή τα τρία κύρια θεσμικά όργανα της ΕΕ φρόντιζαν απλώς για την ενημέρωση των πολιτών ως προς τη λειτουργία και τις δράσεις της ΕΕ (μονόδρομη σχέση)- ατώτερος στόχος πλέον είναι η προοδευτική εγκαθίδρυση μιας αμφίδρομης σχέσης μεταξύ ΕΕ και πολιτών. Η τελευταία σχέση -πέραν των ανωτέρω- προϋποθέτει, επίσης, ότι η φωνή των πολιτών βρίσκει απήχηση στα υψηλόβαθμα στελέχη της ΕΕ, που λαμβάνουν αποφάσεις.

Όπως φάνηκε μέσα από τη διαχρονική εξέλιξη της πληροφόρησης/επικοινωνίας της ΕΕ, ο ρόλος της Επιτροπής στον εν λόγω τομέα άρχισε, σε μεγάλο βαθμό, να διαφοροποιείται -ειδικά κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών¹- αναλαμβάνοντας ποικίλες πρωτοβουλίες και δράσεις, που άπτονταν της ζωής των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, η δημόσια επικοινωνία της Επιτροπής για πολλά χρόνια έπασχε από κατακερματισμό της πολιτικής εξουσίας, διάχυτη τεχνοκρατική νοοτροπία και έλλειψη επαρκούς επάνδρωσης, όπως άλλωστε έχει επισημάνει ο Meyer (1999: 617). Όμως, παρόλο που οι επικοινωνιακές προσπάθειες του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου συνεχώς εντατικοποιούνται - ειδικά στο πλαίσιο της τελευταίας δεκαετίας- ακόμα είναι αδύναμη η δημόσια στήριξη των πολιτών στην ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Υπό αυτό το πρίσμα, η ΕΕ βρίσκεται σε μια δυναμική διαδικασία αναπροσαρμογής της σχέσης της με τους πολίτες. Παρά τα σημαντικά βήματα² που έχουν σημειωθεί στον επικοινωνιακό τομέα, η ΕΕ εξακολουθεί να συναντά αρκετές δυσκολίες στη διάδοση των μηνυμάτων της -ως προς τη σκοπιμότητα ύπαρξης του ευρωπαϊκού οράματος και των πολιτικών ενεργειών της- ενώ παραμένουν οι ρωγμές στην ήδη «ανήσυχη» σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτών και εθνικών/ευρωπαϊκών

¹ Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ έως σήμερα, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ έχουν προσδώσει ειδικό βάρος στον επικοινωνιακό τομέα.

² Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι, πέραν της εμπειριστατωμένης ενημέρωσης προς τους πολίτες, μέσω της ενισχυμένης δικτυακής παρουσίας της ΕΕ (βλ. <http://europa.eu>) έχει βελτιωθεί σημαντικά η διαφάνεια των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Για παράδειγμα διατίθενται σε όλους τους επισκέπτες οι συμβάσεις, αναθέσεις έργων κ.λπ. που υπογράφει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε, επίσης, ότι πολλές σελίδες της δικτυακής παρουσίας της ΕΕ είναι προσβάσιμες σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής.

ηγεσιών. Υποδηλώνεται ότι η πρόοδος, που έχει όντως επιτευχθεί, δεν είναι αρκούντως εφικτή, ώστε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών της.

Η ευθύνη για τις παραπάνω δυσχέρειες επιμερίζεται στα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Εξάλλου, στο ιστορικό μέρος της παρούσας εργασίας, καθώς επίσης και στη διεξοδική μελέτη για τα ΚΕΤ, τεκμηριώσαμε την άποψη ότι τα θεσμικά όργανα -και ειδικά η Επιτροπή, δυνάμει του ρόλου της για νομοθετική πρωτοβουλία- για μεγάλο χρονικό διάστημα είχαν αποτύχει να χαράξουν μια στρατηγική επικοινωνίας ή μια πολιτική, που θα εναρμονιζόταν με το ιδιόμορφο πολιτικό σύστημα της ΕΕ. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα προαναφερόμενα όργανα της Ένωσης καταβάλλουν σήμερα το τίμημα για την επί δεκαετίες αμφιταλάντευσή τους μεταξύ της απλής πληροφόρησης και της υλοποίησης μιας γνήσιας πολιτικής επικοινωνίας.

Αυτή η κατάσταση αναποφασιστικότητας (indecision) απεικονιζόταν σύμφωνα με τη Meillier (2007: 48) στην οργάνωση των δραστηριοτήτων επικοινωνίας εκ μέρους των οργάνων της ΕΕ, καθώς επίσης και στα λειτουργικά μέσα τους. Επίσης, η προαναφερόμενη χρόνια κατάσταση καθιστούσε δυσχερή την ικανότητα και απόδοση ορισμένων υπηρεσιών στην Επιτροπή, στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με συνέπεια το έργο τους να μη γίνεται αντιληπτό στο πλαίσιο των δια- και διοργανικών αγώνων για εξουσία (power). Οι τακτικές προσπάθειες για εκστρατείες «προσοδοφόρας (lucrative) επικοινωνίας» σε συμβολικά στάδια της ευρωπαϊκής ενοποίησης -όπως για την υιοθέτηση του ευρώ- και ποικίλες διαδικασίες διαβούλευσης της μεταβλητής ποιότητας δεν ήταν αρκετές να αντισταθμίσουν την ανυπαρξία μιας συνεπούς και εύστοχης πολιτικής επικοινωνίας, που θα υποστηριζόταν από μια αποδοτική και αποτελεσματική εσωτερική οργάνωση.

Ως ένα βαθμό, οι οργανισμοί της ΕΕ υπολείπονταν της ικανότητας να προωθήσουν μια συνολική και καλά συντονισμένη ευρωπαϊκή θεώρηση. Ειδικά η Επιτροπή προσπαθούσε να μάθει να συνυπάρχει με τα άλλα όργανα της ΕΕ, ενώ διασκορπιζόταν σε πολυάριθμες ανταγωνιστικές διευθύνσεις και περιστοιχιζόταν από ποικίλες, ειδικευμένες επιτροπές (Bellamy και Castiglione 2004: 196).

Παράλληλα, υπογραμμίσαμε ότι η σταδιακή επέκταση της ευρωπαϊκής διάστασης σε πολλούς τομείς της καθημερινότητας αύξησε τόσο την ανάγκη για πληροφόρηση όλων των πολιτών επί ευρωπαϊκών θεμάτων, όσο και την ανάγκη για καλύτερους, πιο αποδοτικούς και εκσυγχρονισμένους τρόπους διανομής αυτής της πληροφόρησης. Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκε η δημιουργία αρκετών δικτύων ευρωπαϊκής πληροφόρησης, τα οποία προοδευτικά αυξάνονταν και εξειδικεύονταν σε

διάφορους τομείς ανάλογα με τις ανάγκες ενημέρωσης των πολιτών. Η μελέτη των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης αποτελεί ένα παράδειγμα των προαναφερόμενων δικτύων. Τα εν λόγω Κέντρα έχουν μακρά πορεία λειτουργίας και παρουσιάζουν αξιόλογη δράση.¹

Τα ΚΕΤ δεν ήταν αυτόνομοι οργανισμοί, αλλά -βάσει σχετικής σύμβασης- υπεύθυνη για την ίδρυση και λειτουργία τους ήταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Από άποψη μικρο-επιπέδου επιλέχθηκαν ως δείγμα αντανάκλασης των μετασχηματισμών που σημειώθηκαν στην πολιτική πληροφόρησης του προαναφερόμενου θεσμικού οργάνου. Έτσι, με το πέρασμα των χρόνων φάνηκε ότι τόσο οι θεσμικές αλλαγές που συντελέστηκαν στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά και γενικά της ΕΕ, όσο και η σταδιακή ανάπτυξη της «κοινωνία της πληροφορίας» επηρέασαν άμεσα το θεσμό και τη λειτουργία των ΚΕΤ. Ενδεικτικά υπογραμμίζουμε τη μετεξέλιξη του στόχου τους και του ρόλου τους στη βάση του εκάστοτε θεσμικού πλαισίου. Συγκεκριμένα, ενώ στην αρχή ο στόχος τους είχε καθαρά εκπαιδευτική διάσταση,² σταδιακά ενσωμάτωσε τη λειτουργική και επικοινωνιακή απόχρωση.³ Έτσι, σήμερα η λειτουργία⁴ των ΚΕΤ περιλαμβάνει την τεκμηρίωση, δικτύωση, επικοινωνία.

Ωστόσο, για να ανταποκριθούν στο ρόλο τους, τα ΚΕΤ χρειάζονταν έμπειρους και καλά εκπαιδευμένους επαγγελματίες πληροφόρησης, βιβλιοθηκονόμους, τεκμηριωτές κ.ά., οι οποίοι ήταν τόσο σημαντικοί, όσο και το ίδιο το υλικό, αφού έπρεπε να κατανοήσουν, να οργανώσουν και να διαχειριστούν την επίσημη ευρωπαϊκή τεκμηρίωση και πληροφορία. Η συμβολή τους εξακολουθεί να είναι καθοριστική στο πλαίσιο των ΚΕΤ, προκειμένου τα τελευταία να

¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε την πρόσφατη πτυχή δράσης των ΚΕΤ, η οποία σχετίζεται με τη διαμόρφωση ιστοσελίδων, καταλόγων και αποθετηρίων, που σταδιακά τίθενται στη διάθεση των πολιτών.

² Τα ΚΕΤ, όπως είδαμε, αρχικά ανταποκρίνονταν μόνο στις απαιτήσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της πρόσκτησης και τεκμηρίωσης του υλικού, που απέστειλε η Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUR-OP).

³ Η λειτουργική διάσταση του στόχου τους υποδηλώνει ότι τα ΚΕΤ οφείλουν να διασφαλίζουν και να παρέχουν στο ευρύτερο κοινό την πληροφόρηση για τις πολιτικές και τις δραστηριότητες της ΕΕ, ενώ η επικοινωνιακή διάσταση υπονοεί ότι τα Κέντρα αυτά οφείλουν, επίσης, να συμμετέχουν στις συζητήσεις σχετικά με την ΕΕ, ενδεχομένως με άλλα κέντρα αναμετάδοσης πληροφοριών. Εν τέλει, η αποστολή του δικτύου των ΚΕΤ συνοψίζεται στην προώθηση της εκπαίδευσης και έρευνας σε θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης, στην πληροφόρηση των πολιτών για τα προγράμματα, τις πολιτικές και τη νομοθεσία της ΕΕ, και στη συμμετοχή σε δράσεις για την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

⁴ Οι πιο χαρακτηριστικές λειτουργίες του δικτύου των ΚΕΤ είναι: (1) η παραλαβή, διαχείριση και συντήρηση της επίσημης εκδοτικής παραγωγής της ΕΕ εντός πανεπιστημιακών ή ερευνητικών ιδρυμάτων, (2) η αξιοποίηση όλων των μέσων της σύγχρονης τεχνολογίας της πληροφόρησης, η διάθεση ενός πλήρως καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού και η διατήρηση της οντότητάς του παρά τις εκάστοτε αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας.

διαδραματίζουν το ρόλο του διαμεσολαβητή και οδηγού για τον εντοπισμό υλικού ευρωπαϊκής πληροφόρησης.¹

Πολυάριθμες και ποικίλες ήταν οι προκλήσεις, αφενός ως προς την οργάνωση των ΚΕΤ, αφετέρου ως προς την αξιοποίηση του υλικού τεκμηρίωσης και πληροφόρησης² που διέθεταν. Η αποτελεσματικότητα και απόδοσή τους ως προς τους παραπάνω τομείς, καθώς και ο προσανατολισμός του στόχου τους -ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες για πληροφόρηση και τις εξελίξεις της τεχνολογίας- απασχολούσε ή προβλημάτιζε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και αυτό αποτυπωνόταν στις αξιολογήσεις που η τελευταία διενεργούσε κατά καιρούς. Το ίδιο μαρτυρούσε και η εναλλαγή της διαχείρισης των ΚΕΤ εκ μέρους διάφορων ΓΔ ή επιμέρους Μονάδων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Εξάλλου, η σποραδική ή ελλιπής διανομή έντυπου, ενημερωτικού υλικού στα ΚΕΤ εκ μέρους κάποιων ΓΔ της ίδιας της Επιτροπής, που παρατηρείται μέχρι σήμερα, καταδεικνύει μια αδυναμία συντονισμού των ΓΔ της Επιτροπής ως προς τις συγκεκριμένες ενέργειες.

Αν συνδυάσουμε όλα τα ανωτέρω μπορούμε να τεκμηριώσουμε την άποψη ότι η πολιτική πληροφόρησης αυτού του θεσμικού οργάνου ως προς τα συγκεκριμένα Κέντρα δε χαρακτηρίζεται από συνέπεια ή επαρκώς μελετημένη σχεδίαση και προοπτική. Σε γενικότερο πλαίσιο εξακριβώνεται μια επικοινωνιακή δυσκολία οργανωτικού χαρακτήρα, που αντικατοπτρίζεται και ευνοείται από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έχει οριστικά αναθέσει τη διαχείριση των Κέντρων σε μια ΓΔ ή σε μια επιμέρους Μονάδα.

Επιπλέον, είδαμε ότι τα ΚΕΤ βρίσκονται ήδη από το 2005 υπό την ομπρέλα του ευρύτερου δικτύου EUROPE DIRECT, χωρίς να έχει καθοριστεί με σαφήνεια το στοχευμένο κοινό στο οποίο αυτά απευθύνονται. Υποδηλώνεται ότι διάχυτη ήταν και παραμένει η σύγχυση αναφορικά με τις ομάδες στόχους τους (πανεπιστημιακή κοινότητα ή ευρύτερη τοπική κοινότητα/κοινωνία). Έτσι, φαίνεται να εκκρεμούν διάφορες θεσμικές τροποποιήσεις ή αλλαγές, που είναι ουσιώδεις για το

¹ Υπονοείται ότι τα ΚΕΤ δύνανται να παρέχουν επαρκή εκπαίδευση στη χρήση των ψηφιακών εργαλείων, που είναι απαραίτητα και διευκολύνουν την ηλεκτρονική πρόσβαση στην ευρωπαϊκή πληροφόρηση. Ωστόσο, η κατασκευή ποικίλων εργαλείων ή μέσων εκπαίδευσης με την προοπτική να τεθούν στη διάθεση των χρηστών απαιτεί εξοπλισμό, ανθρώπινο δυναμικό και οικονομικούς πόρους, τα οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δε φαίνεται να έχει την πρόθεση να διασφαλίσει –τουλάχιστον στο εγγύς μέλλον. Από την άλλη πλευρά, δεν είναι λίγες οι φορές που οι φορείς υποδοχής των ΚΕΤ αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες.

² Στις μέρες μας, μια από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ΚΕΤ μέσα στο νέο ψηφιακό κόσμο της πληροφόρησης είναι να μετατρέψουν τη διαχείριση της ευρωπαϊκής πληροφορίας σε διαχείριση της γνώσης επί ευρωπαϊκών θεμάτων.

μετασχηματισμό των ΚΕΤ σε επικοινωνιακά κέντρα ευρωπαϊκής πληροφόρησης, αποκτώντας ευρύτερο προσανατολισμό -όπως προσδοκά η Επιτροπή από αυτά. Επιπλέον, η ουσιαστική επαναδιατύπωση αρκετών σημείων της σύμβασης είναι επιτακτική ανάγκη εξαιτίας της ασάφειας και των παρεξηγήσεων που επιφέρουν. Διαπιστώνουμε, επομένως, την ύπαρξη εννοιολογικών δυσχερειών ως προς την υλοποίηση της πολιτικής πληροφόρησης/επικοινωνίας, που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε σχέση με τα ΚΕΤ.

Το ανεπαρκές και ομιχλώδες θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Κέντρων,¹ όπως υπαγορεύεται από την Επιτροπή, μας επιτρέπει: (1) να υποστηρίξουμε ότι η τελευταία δεν έχει χαράξει μέχρι τώρα μια ξεκάθαρη πολιτική ως προς τα ΚΕΤ, (2) να διατυπώσουμε τους προβληματισμούς μας ως προς το μέλλον και τη συμβολή τους. Ειδικά μετά το 2005, τα Κέντρα αυτά φαίνεται να έχουν, ως ένα βαθμό, απονευρωθεί, αφού η διεύρυνση του στόχου τους δε συμπορεύεται με αντίστοιχη υποστήριξη πόρων (υλικών και ανθρώπινων) εκ μέρους της Επιτροπής. Η τελευταία, όπως είδαμε, εξακολουθεί να δεσμεύεται ουσιαστικά μόνο για την αποστολή υλικού τεκμηρίωσης ή πληροφόρησης² και τη διεξαγωγή αφενός σεμιναρίων κατάρτισης για το προσωπικό, αφετέρου αξιολογήσεων. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν εγγυάται τη διασφάλιση επαρκών λειτουργικών μέσων, ώστε τα ΚΕΤ να προωθήσουν και να διαδραματίσουν το διευρυμένο επικοινωνιακό ρόλο, που αυτή προσδοκά, είναι εύλογη η εξάρτηση των Κέντρων από τις δυνατότητες του εκάστοτε φορέα υποδοχής τους ως προς την υλικοτεχνική υποδομή, τη στελέχωση, τα οικονομικά μέσα κ.ά. Το παραπάνω κλίμα ευνοεί τη διατύπωση προβληματισμών και ανησυχίας -τόσο εκ μέρους του προσωπικού που επανδρώνει τα ΚΕΤ, όσο και εκ μέρους των φορέων υποδοχής³- ως προς τη μελλοντική πορεία των Κέντρων.

Σε ευρύτερο πλαίσιο, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι αλλαγές που σημειώθηκαν σε ορισμένα δίκτυα πληροφόρησης (π.χ. συγχωνεύσεις, μετονομασίες δικτύων, υπαγωγή σε διαφορετική Γενική Διεύθυνση της Επιτροπής κ.ά.), δεν ήταν επαρκείς και ικανοποιητικές, ώστε δραστικά να αντιμετωπίσουν χρόνια θέματα που

¹ Αυτό μπορεί να συνδυαστεί με τη γενικότερη έλλειψη νομικού υπόβαθρου ως προς την πολιτική της επικοινωνίας της ΕΕ.

² Έχουμε ήδη επισημάνει ότι οι έντυπες εκδόσεις που αποστέλλονται από την Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων έχουν συρρικνωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια λόγω της επέκτασης και της βελτίωσης των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης.

³ Εννοούνται τα εκπαιδευτικά ή ερευνητικά ιδρύματα που φιλοξενούν τα Κέντρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι συχνά οι διευθυντές των ΚΕΤ ή των θεσμικών οργάνων του φορέα υποδοχής τους πρέπει να αποφασίσουν εάν τα οφέλη από την ιδιότητα μέλους του δικτύου των ΚΕΤ ξεπερνούν, ή έστω εξισορροπούν, το κόστος λειτουργίας του Κέντρου.

άπτονταν της ουσίας¹ και όχι της επιφάνειας της επικοινωνίας. Τα ανωτέρω μας επιτρέπουν να επισημάνουμε τον εντοπισμό επικοινωνιακών δυσχερειών δομικού τύπου.

Από την άλλη πλευρά, αξίζει να τονίσουμε ότι όλα τα ΚΕΤ δεν ανταποκρίνονται στον ίδιο βαθμό ή με την ίδια ταχύτητα στις απαιτήσεις ή στο ρόλο που υπαγορεύει το θεσμικό πλαίσιο. Αυτό είναι εύλογο, αν αναλογιστούμε ότι όλα τα Κέντρα δεν έχουν την ίδια πείρα, γνώση, εξοπλισμό, προσανατολισμό δράσης, πόρους ή έτη λειτουργίας. Επίσης, οφείλουμε να αξιολογήσουμε με διαφορετικούς όρους τα ΚΕΤ που δραστηριοποιούνται σε χώρες που δεν είναι κράτη μέλη της ΕΕ²- αν και η περίπτωση τους δεν εντάσσεται στα άμεσα ενδιαφέροντα του συγκεκριμένου πονήματος.

Παρόλα αυτά, έχει αναγνωρισθεί η προστιθέμενη αξία των ΚΕΤ, τόσο για τους φορείς υποδοχής, όσο και για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα συγκεκριμένα Κέντρα, διαθέτοντας πείρα και γνώση, (προ)καλούνται στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης να αναλάβουν νέες δράσεις. Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο αλληλεπικάλυψης προσπαθειών εκ μέρους μεμονωμένων ΚΕΤ, είναι αναγκαία η εξασφάλιση της συμπληρωματικότητας και της ανταλλαγής ορθής πρακτικής μεταξύ τους. Εξάλλου, η πρόσκτηση και διατήρηση της ψηφιακής πληροφορίας επιτάσσει νέους τρόπους εργασίας, αέναη αναβάθμιση των ικανοτήτων του προσωπικού και περισσότερη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στην πληροφόρηση φορέων σε επίπεδο ευρωπαϊκό, εθνικό, τοπικό.

Ένα επιμέρους αίτημα των ΚΕΤ που πρέπει να προωθηθεί στην Επιτροπή αλλά και στα άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ είναι να ακούγονται και να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των μελών του συγκεκριμένου δικτύου. Αυτό το ενδεχόμενο θα ενδυνάμωνε τις περιφερειακές και διεθνικές διαστάσεις του εν λόγω δικτύου, όπως και άλλες διαδικασίες (π.χ. τις συναντήσεις των εθνικών συντονιστών, που σύμφωνα με εκτιμήσεις ειδικών, τα τελευταία χρόνια διέπονται από επιφανειακή και όχι σε βάθος συνδρομή ως προς τα ευρωπαϊκά θέματα). Επιπρόσθετα, το ανωτέρω θα εναρμονιζόταν πλήρως με το γενικό πλαίσιο προτεραιοτήτων («ακρόαση», «επαφή επί τόπου» με τους πολίτες κ.ά.) που πριν λίγα χρόνια έθεσε η Επιτροπή στον τομέα

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά την ως ένα βαθμό απροθυμία συνεργασίας των θεσμικών οργάνων της ΕΕ ως προς τον επικοινωνιακό τομέα κ.ά., δεδομένου ότι κάποια από αυτά ενδεχομένως αγνοούν τη λειτουργία, δράση και συμβολή ορισμένων δικτύων, όπως τα ΚΕΤ.

² Υπενθυμίζουμε ότι τα Κέντρα αυτά μετονομάστηκαν σε ΕΥΙ το 2007 και τέθηκαν υπό τη διαχείριση άλλης ΓΔ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαφορετικής από αυτήν που υπάγονται τα ΚΕΤ εντός της ΕΕ.

της επικοινωνίας. Άλλωστε, οι προαναφερόμενοι όροι εντάσσονται στο γενικότερο μέλημα των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων για ενδυνάμωση της σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των πολιτών, αναπτύσσοντας μια πολιτική πληροφόρησης, που να απευθύνεται σε όλους, και μια πραγματική πολιτική επικοινωνίας.

Αναμφίβολα, τα ΚΕΤ βρίσκονται σε μια περίοδο μετάβασης, λειτουργώντας ως γέφυρες παραδοσιακών και νέων μέσων πληροφόρησης και επικοινωνίας και καλούνται να αντιμετωπίσουν μια πλειάδα προβλημάτων (π.χ. θεσμικών, διοικητικών-οργανωτικών, οικονομικών, κ.ά.), ενόψει των αλλαγών που συντελούνται στην «κοινωνία της πληροφορίας» και στους κόλπους της ΕΕ.

Επανερχόμενοι στο θέμα της επικοινωνίας, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η συμβολή της Margot Wallström, Αντιπροέδρου της Επιτροπής και αρμόδιας Επιτρόπου για την επικοινωνία και τις διοργανικές σχέσεις, φάνηκε να είναι καθοριστική για την αλλαγή του σκηνικού. Φιλοδοξώντας να δημιουργήσει μια «επικοινωνία ως πολιτική καθ'εαυτή», αναμένεται ότι τα -άλλοτε «λιμνάζοντα» ή ανθεκτικά και απρόθυμα σε μεταρρύθμιση- θέματα της επικοινωνίας θα προωθηθούν και θα αξιοποιηθούν με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο. Αξιοσημείωτο είναι ότι αυτή η εννοιολογική διευκρίνιση ακολουθείται από μια προσπάθεια αναδιοργάνωσης των ικανοτήτων -τόσο της Επιτροπής, όσο και της ευρωπαϊκής εκτελεστικής εξουσίας και των θεσμικών αντίστοιχών της- σε μια πιο οργανωμένη και συνεκτική βάση. Τα ανωτέρω συνδυάζονται και προσαρμόζονται στα λειτουργικά μέσα της σημερινής κοινωνίας πληροφόρησης και επικοινωνίας. Παρόλα αυτά, όπως επισημαίνει η Meillier (2007: 49) «η επικοινωνία είναι μόνο ένα από τα πολλά συμπτώματα της υπαρξιακής κρίσης της ΕΕ». Υπό αυτήν την οπτική, δεν είναι τυχαίο που όλη η συζήτηση για «καλύτερη επικοινωνία» επανέρχεται σε περιόδους θεσμικού ή πολιτικού αδιέξοδου της ΕΕ. Άλλωστε, όπως υπογραμμίσαμε στο θεωρητικό μέρος της συγκεκριμένης εργασίας, πολλά στοιχεία του «ελλείμματος επικοινωνίας» ριζοβολούν στο πιο ανησυχητικό «δημοκρατικό έλλειμμα».

Έτσι, επισημάναμε ότι η σμίκρυνση της δυσαρέσκειας των πολιτών έναντι της ΕΕ και, επομένως, η μεγαλύτερη δημόσια στήριξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης μπορεί να επιτευχθεί με το ριζικό εξευρωπαϊσμό του τομέα της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και των εθνικών μέσων, ο οποίος με τη σειρά του θα διευκολύνει την ανάδυση «ευρωπαϊκών δήμων» ή «ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας». Επιπλέον, πολλά από τα συμπτώματα της επικοινωνιακής δυσχέρειας στο πεδίο της ΕΕ δύνανται να απαλυνθούν ή οριστικά να εξαλειφθούν με την προώθηση σημαντικών

μεταρρυθμίσεων θεσμικού χαρακτήρα (π.χ. πλήρες άνοιγμα των συζητήσεων του Συμβουλίου στο κοινό, καθιέρωση του δικαιώματος των πολιτών για νομοθετική αίτηση,¹ ενίσχυση της εξουσίας των Εθνικών Κοινοβουλίων κατά τα πρώτα στάδια λήψης αποφάσεων της ΕΕ).²

Ωστόσο, όπως έχουμε καταδείξει, τα εμπόδια στον επικοινωνιακό τομέα της ΕΕ δεν εκπορεύονται μόνο από τις Βρυξέλλες αλλά και από τα άλλα, δομικά (εθνικά) συστατικά της ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, που εν δυνάμει τη διαμορφώνουν. Υπονοείται ότι -πέρα από τη θεσμική σφαίρα της Ένωσης- πολυάριθμοι δρώντες φέρουν σημαντικό μερίδιο της ευθύνης για το γεγονός ότι αρκετές φορές οι ευρωπαίοι πολίτες χαρακτηρίζονται από σύγχυση ή δεν κατανοούν πλήρως τη σκοπιμότητα και τα κίνητρα του ευρωπαϊκού εγχειρήματος (Meillier 2007: 49). Σε άλλες περιπτώσεις, ο μέσος πολίτης διακατέχεται από άγνοια ως προς τη στάση που θα τηρήσουν οι εκπρόσωποί του στα διακυβερνητικά όργανα ή αισθάνεται πως απουσιάζει ένα κοινό βήμα διαλόγου, μια κοινή πανευρωπαϊκή κουλτούρα.

Σημαντικό ρόλο για την ενίσχυση του δημόσιου διαλόγου σε πανευρωπαϊκή κλίμακα -που προϋποθέτει τη δημιουργία κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας ή κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης- δύνανται να διαδραματίσουν τα ΜΜΕ, αποτελώντας μια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ της ΕΕ και των ευρωπαίων πολιτών. Διάφορες πρωτοβουλίες, όπως η ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής κατάρτισης των δημοσιογράφων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, η εξ' αρχής ενίσχυση της συνεργασίας με τα ΜΜΕ, η έκδοση ευρωπαϊκών μηνυμάτων πληροφόρησης γενικού ενδιαφέροντος κ.ά. υπόσχονται να αυξήσουν τις πιθανότητες εξευρωπαϊσμού των εθνικών μέσων, που είναι ήδη εν εξελίξει.

Όμως, όλα τα ανωτέρω απαιτούν μεγαλύτερη και ισχυρότερη πολιτική θέληση εκ μέρους της ΕΕ αλλά και στοχευμένη κοινή δράση όλων των εμπλεκόμενων φορέων στην ευρωπαϊκή επικοινωνία -όπως, άλλωστε, προτείνουν οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις της Επιτροπής.

¹ Πρέπει να σημειωθεί ότι έχει ήδη δρομολογηθεί, και προβλέπεται να αυξηθεί σημαντικά, η συμμετοχή των πολιτών στη διαβούλευση, που διεξάγεται πριν από την έκδοση μιας σημαντικής Οδηγίας, ενώ στη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007) προβλέπεται ότι οι ευρωπαίοι πολίτες, με ένα εκατομμύριο υπογραφές, θα μπορούν να ζητούν από την Επιτροπή να νομοθετήσει για κάποιο θέμα, για το οποίο εκείνοι κρίνουν ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα.

² Η Συνθήκη της Λισαβόνας δίνει το δικαίωμα στα Εθνικά Κοινοβούλια να επεξεργάζονται και να γνωμοδοτούν για τις Οδηγίες που προτείνει η Επιτροπή για δύο μήνες, πριν αυτές κατατεθούν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ωστόσο, το πιο προβληματικό στοιχείο της -υπό διαμόρφωση- ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας φαίνεται να είναι οι κυβερνήσεις των κρατών μελών. Ανέκαθεν, σε αυτές εντοπιζόταν «η θεμελιώδης Αχίλλειος πτέρνα της επικοινωνίας της ΕΕ», ενώ ακόμα και σήμερα εξακολουθούν να ανακόπτουν ή να καθορίζουν την υλοποίηση αρκετών σχεδίων του συγκεκριμένου τομέα. Αναμφίβολα, όπως επιβεβαιώνει η Meillier (2007: 50) «δεν μπορεί να υπάρξει καμία αποτελεσματική επικοινωνία της ΕΕ χωρίς ισχυρή πολιτική ηγεσία -όχι μόνο εκ μέρους της Επιτροπής, αλλά προ πάντων εκ μέρους των αληθινών κυρίων των Συνθηκών, π.χ. των κρατών μελών». Και συνεχίζει η ίδια, επισημαίνοντας ότι αυτή η ηγεσία είναι ζωτικής σημασίας, για τους ακόλουθους λόγους: (1) για να δεχτεί να δώσει στην πολιτική επικοινωνία της ΕΕ τη νομική βάση που έχει στερηθεί από τις πρώτες μέρες της Κοινότητας, και (2) για να υλοποιήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις μέσα στα εθνικά διοικητικά και πολιτικά συστήματα, ώστε να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή διάδοση των μηνυμάτων της ΕΕ.

Ακολουθώντας τη λογική που διέπει την αναφορά Herbillon,¹ θα συμφωνήσουμε ότι η διάγνωση του ελλείμματος πληροφόρησης/επικοινωνίας έχει ολοκληρωθεί, οι γενεσιουργοί παράγοντες έχουν προσδιοριστεί και οι ευθύνες ως προς αυτό το θέμα έχουν επιμεριστεί. Έχοντας παρακολουθήσει τη διαχρονική εξέλιξη του εν λόγω ζητήματος, αποδεχόμαστε, επίσης, την άποψη ότι όσο αρκούμαστε σε απλές δηλώσεις αρχής (declarations of principle), δεν αναμένεται καμία ουσιαστική αλλαγή. Είναι επιτακτική ανάγκη, επομένως, να υιοθετήσουμε μια διαφορετική προσέγγιση, προκειμένου να «αλλάξουμε την κλίμακα των ενεργειών (scale of actions). Αυτό συνιστά εν τέλει την πρόκληση της πληροφόρησης για όλους.» Από τα ανωτέρω υπονοείται ότι το «έλλειμμα επικοινωνίας» μπορεί να θεραπευτεί με τη δημόσια δράση. Όμως, όπως εύστοχα επισημαίνει η Meillier (2007: 50), αυτό το εγχείρημα (enterprise) θα απαιτήσει περισσότερο χρόνο και μεγαλοφυΐα σε σύγκριση με την παραγωγή των καλύτερων σχεδίων επικοινωνίας.

Χωρίς αμφιβολία, η επικοινωνία της ΕΕ είναι ήδη μια πολιτική δέσμευση υψηλού επιπέδου. Επιπλέον, συχνά τα ευρωπαϊκά μηνύματα δεν παρουσιάζουν ή δεν καθιστούν εμφανή τη σύνδεση μεταξύ της νομοθεσίας που υιοθετείται ή των

¹ Το σχετικό απόσπασμα από την αναφορά Herbillon (το οποίο παραθέτει η Meillier 2007: 50-51) έχει ως εξής: “If chances of political will exist, there shall be no fatalism in the EU information deficit the French are suffering from. (...)The diagnose is well-known, and the causes for the rift clearly identified. Responsibilities are shared, but nothing will change as long as we will not go beyond mere declarations of principle. It is urgent to change the approach to change the scale of actions. This is what constitutes the challenge of information for all.”

συγκεκριμένων δράσεων πολιτικής με την ευρύτερη σημασία τους για ολόκληρη τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Υπό αυτό το πρίσμα, και δεδομένου ότι η ευρωπαϊκή επικοινωνία διεξάγεται σε ένα πλαίσιο αξιών, μπορούμε να θεωρήσουμε την πεντηκονταετή διαδρομή και περιπέτεια του ευρωπαϊκού σχεδίου ως παράδειγμα επικοινωνίας (Meillier 2007: 51).

Ωστόσο, για ορισμένους η δημιουργία ενός αυθεντικού και γόνιμου διαλόγου ανάμεσα σε όλους τους συντελεστές και τους συμμετέχοντες δρώντες στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτελεί τη σημερινή πρόκληση επικοινωνίας στο πλαίσιο της ΕΕ. Το παραπάνω εγχείρημα προϋποθέτει τη διασφάλιση της ενημέρωσης και της ενεργού συμμετοχής όλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Παράλληλα κρίνεται αναγκαία η σύνδεση των απόψεων των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, των κρατών μελών, της τοπικής αυτοδιοίκησης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, των μη κυβερνητικών οργανώσεων,¹ των κάθε είδους ενδιαφερόμενων και των πολιτών της ΕΕ (Τριανταφύλλου 2006). Από μια άλλη οπτική -και έχοντας επίγνωση των πρόσφατων εξελίξεων- ο Χρυσόχου (2008) επισημαίνει ότι η ΕΕ ως φορέας δημόσιου πολιτισμού «θα πρέπει να επενδύσει εκ νέου και συστηματικά στη θετική πρόσληψη των πολιτικών της από την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη». Παρόλο που το άμεσο αποτέλεσμα δε θα έχει αποκτήσει έναν ισχυρό βαθμό κοινωνικής νομιμοποίησης, θα συμβάλει θετικά -όπως ο ίδιος ισχυρίζεται- σε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για τη δημοκρατική ανασυγκρότησή της. Η υλοποίηση του προαναφερόμενου στόχου θα προωθούσε σε βάθος χρόνου μια νέα δυναμική «γύρω από την ανάδυση ενός κοινού συμμετοχικού δημόσιου χώρου, με σεβασμό στη δημοκρατική ετερότητα των μερών», που αποτελεί «κορυφαίο ζήτημα ελευθερίας και δημόσιων ποιοτικών επιλογών» για όσους επιδιώκουν την εξέλιξη του ευρωπαϊκού αυτού εγχειρήματος. Υπό το πρίσμα αυτό, άλλωστε, μπορεί να φανεί ομαλότερη η «ποιοτική μελλοντική μετάβαση της ΕΕ από μια συμπολιτειακή νομικοπολιτική τάξη σε μια δημοκεντρική πολιτειακή συγκρότηση».

¹ Αξίζει να τονίσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσα από διάφορα προγράμματά της, χρηματοδοτεί και απευθείας την κοινωνία των πολιτών (ΜΚΟ, Οργανισμούς, άτυπες ομάδες, κ.λπ.) για πρωτοβουλίες και σχέδια, που αποβλέπουν στην ενημέρωση των πολιτών για τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Πρωτογενείς Πηγές

I. Ελληνόγλωσσες

Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2005). *Πληροφόρηση και επικοινωνία. Στρατηγική της επικοινωνίας*. Διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/generalreport/el/2005/rg29.htm> (πρόσβαση στις 20.02.2008).

Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2006). *Στρατηγική της επικοινωνίας*. Διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/generalreport/el/2006/rg12.htm> (πρόσβαση στις 20.07.2008).

Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2007). *Στρατηγική της επικοινωνίας*. Διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/generalreport/el/2007/rg13.htm> (πρόσβαση στις 20.07.2008).

Επίσημη Εφημερίδα, αριθ. C 393 της 16/12/1998. *Ειδική έκθεση αριθ. 23/98 σχετικά με τα μέτρα πληροφόρησης και επικοινωνίας, τα οποία διαχειρίζεται η Επιτροπή συνοδευόμενη από τις απαντήσεις της Επιτροπής (υποβαλλόμενη βάσει του άρθρου 188 Γ παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο της συνθήκης ΕΚ)*. Διαθέσιμη στο [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998Y1216\(04\):EL:HTML](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998Y1216(04):EL:HTML) (πρόσβαση στις 15.01.2008).

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2001). *Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο. Κωδικοποίηση του κοινοτικού κεκτημένου*. COM(2001) 645 τελικό. Βρυξέλλες, 21.11.2001. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0645:FIN:EL:PDF> (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2005α). *Έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή κατά το έτος 2004 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του*

- Συμβουλίου και της Επιτροπής {SEC(2005) 1025}. COM(2005) 348 τελικό. Βρυξέλλες, 29.07.2005. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο [http://ec.europa.eu/transparency/access_documents/docs/rapport_2004/COM\(2005\)348-EL.pdf](http://ec.europa.eu/transparency/access_documents/docs/rapport_2004/COM(2005)348-EL.pdf) (πρόσβαση στις 29.08.2008).*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2005β). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. i2010: Ψηφιακές Βιβλιοθήκες COM (2005) 465 τελικό. Βρυξέλλες, 30.9.2005.*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2005γ). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Η Συμβολή της Επιτροπής κατά την περίοδο προβληματισμού και πέραν αυτής: Σχέδιο Δ για δημοκρατία, διάλογο και δημόσια συζήτηση. COM(2005) 494 τελικό. Βρυξέλλες 13.10.2005. Διαθέσιμο στο http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2005/com2005_0494el01.pdf (πρόσβαση την 08.02.2008).*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2006α). *Λευκή Βίβλος για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας (υποβληθέν από την Επιτροπή). COM (2006) 35 τελικό. Βρυξέλλες 01.02.2006. Διαθέσιμη στο http://ec.europa.eu/communication_white_paper/doc/white_paper_el.pdf (πρόσβαση στις 24.01.2008).*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2006β). *ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ. "Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη Διαφάνεια" (υποβληθείσα από την Επιτροπή). COM(2006) 194 τελικό. Βρυξέλλες, 3.5.2006. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/transparency/eti/docs/gp_el.pdf (πρόσβαση στις 30.09.2008).*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2007α). *ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ. Η δημόσια πρόσβαση στα έγγραφα που βρίσκονται στην κατοχή των οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Γενική επισκόπηση. COM(2007) 185 τελικό. Βρυξέλλες, 18.4.2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/transparency/revision/docs/gp_el.pdf (πρόσβαση 20.08.2008).*
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2007β). *Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και*

Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Σύμπραξη για την επικοινωνιακή προβολή των ευρωπαϊκών θεμάτων. COM(2007) 568 τελικό. Βρυξέλλες 3.10.2007. Διαθέσιμο στο http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2007/com2007_0568el01.pdf (πρόσβαση στις 21.05.2008).

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2008α). *Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Debate Europe — αξιοποίηση των εμπειριών του σχεδίου Δ για δημοκρατία, διάλογο και δημόσια συζήτης.* COM(2008) 158 τελικό. Βρυξέλλες, 2.4.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/pdf/com_2008_158-4_el.pdf (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2008β). *Ανακοίνωση της Επιτροπής. Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία στον τομέα της διαφάνειας. Πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις με τους εκπροσώπους συμφερόντων (μητρώο και κώδικας δεοντολογίας) {SEC(2008)1926}*. COM(2008) 323 τελικό. Βρυξέλλες, 27.5.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/transparency/docs/323_el.pdf (πρόσβαση στις 03.09.2008).

EUROPA. Press Releases. (2007). *Margot Wallström: ας σταματήσουμε το παιχνίδι του καταλογισμού ευθυνών!* IP/07/1435. Βρυξέλλες, 03/10/2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1435&format=HTML&aged=1&language=EL&guiLanguage=en> (πρόσβαση 29.06.2008).

EUROPA. Press Releases. (2008α). *Debate Europe – δίνοντας φωνή στους πολίτες.* IP/08/487. Βρυξέλλες, 02/04/2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/487&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en> (πρόσβαση στις 10.08.2008).

EUROPA. Press Releases RAPID. (2008β). *Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει να βελτιώσει τις επικοινωνιακές της δραστηριότητες με οπτικοακουστικά μέσα.* IP/08/640. Βρυξέλλες, 24/04/2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/640&format=>

HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en (πρόσβαση στις 10.08.2008).

EUROPA. Press Releases. (2008γ). *Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει τη βελτίωση της πρόσβασης του κοινού σε έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. IP/08/661, Βρυξέλλες, 30/04/2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/661&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en> (πρόσβαση στις 30.08.2008).

II. Ξενόγλωσσες

Commission of the European Communities. (1993α). *The Commission's Information and Communication Policy. A new approach. Communication from Commissioner Joao de Deus Pinheiro*. SEC(93) 916/9 22/6/93. Ανακτήθηκε στις 29.07.2008 από το δικτυακό τόπο [http://aei.pitt.edu/7618/01/Sec\(93\)916-9.pdf](http://aei.pitt.edu/7618/01/Sec(93)916-9.pdf)

Commission of the European Communities. (1993β). *The Commission's Information and Communication Policy: the practical implementation of the information plans. Communication from Commissioner Joao de Deus Pinheiro (adopted by the Commission on 28 July 1993)*. SEC (93) 1248/3. Ανακτήθηκε στις 29.07.2008 από το δικτυακό τόπο <http://aei.pitt.edu/7617/01/28july1993.pdf>

Commission of the European Communities. (1994). *Europe's Way to the Information Society: An Action Plan. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament and to the Economic and Social Committee and the Committee of Regions*. COM(94) 347 final. Brussels 19.07.1994. Ανακτήθηκε στις 21.06.2008 από το δικτυακό τόπο http://aei.pitt.edu/947/01/info_society_action_plan_COM_94_347.pdf

Commission of the European Communities. (2000). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards a European research area*. COM (2000) 6 final. Brussels, 18.1.2000. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0006:FIN:EN:PDF> (πρόσβαση στις 29.04.2008).

Commission of the European Communities. (2001). *Communication from the Commission to the Council, European Parliament, Economic and Social Committee, the Committee of the Regions on a new framework for co-operation on activities concerning the information and communication policy of the European Union*. COM (2001) 354 final. Brussels, 27.6.2001. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0354en01.pdf (πρόσβαση στις 29.04.2008).

Commission of the European Communities. (2002). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on an information and communication strategy for the European Union*. COM (2002) 350 final/2. Brussels, 2.10.2002. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0350en02.pdf (πρόσβαση στις 29.04.2008).

Commission of the European Communities. (2004α). *Report from the Commission on the implementation of the principles in EC Regulation No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents*. COM(2004) 45 final. Brussels, 30.1.2004. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0045:FIN:EN:PDF> (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Commission of the European Communities. (2004β). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on implementing the information and communication strategy for the European Union*. COM (2004) 196 final. Brussels, 20.4.2004. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0196en01.pdf (πρόσβαση 29.03.2008).

Commission of the European Communities. (2005α). *Strategic objectives 2005 – 2009. Europe 2010: A Partnership for European Renewal Prosperity*,

Solidarity and Security Communication from the President in agreement with Vice-President Wallström. COM(2005) 12 final. Brussels, 26.1.2005.

Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0012en01.pdf

(πρόσβαση στις 29.08.2009).

Commission of the European Communities. (2005β). *Communication to the Commission. Action plan to improve communicating Europe by the Commission.* SEC(2005) 985 final. Brussels, 20.7.2005. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2005/EN/2-2005-985-EN-F-0.Pdf> (πρόσβαση στις 25.08.2008).

Commission of the European Communities. (2007α). *Communication from the Commission. Follow-up to the Green Paper 'European Transparency Initiative' {SEC(2007) 360}*. COM(2007) 127 final. Brussels, 21.3.2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0127:FIN:EN:PDF> (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Commission of the European Communities. (2007β). *Green Paper. Public Access to Documents held by institutions of the European Community. A review.* COM(2007) 185 final. Brussels, 18.4.2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/transparency/revision/docs/gr_en.pdf (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Commission of the European Communities. (2007γ). *Report from the Commission on the application in 2005 of Regulation (EC) No 1049/2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents* COM(2007) 548 final. Brussels, 24.9.2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0548en01.pdf (πρόσβαση στις 28.09.2008).

Commission of the European Communities. (2007δ). *Commission Working Document. Proposal for an Inter-Institutional Agreement on Communicating Europe in Partnership* COM (2007) 569 final, Brussels 3.10.2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0569en01.pdf (πρόσβαση στις 21.05.2008).

- Commission of the European Communities. (2007ε). *Communication to the Commission. Communicating about Europe via the Internet. Engaging the citizens*. SEC (2007) 1742. Brussels, 21.12.2007. Ανακτήθηκε στις 29.08.2008 από το δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/dgs/communication/pdf/internet-strategy_en.pdf
- Commission of the European Communities. (2008α). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Preparing Europe's digital future i2010 Mid-Term Review {SEC(2008) 470}* COM(2008) 199 final. Brussels, 17.04.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0199:FIN:EN:PDF> (πρόσβαση στις 03.09.2008).
- Commission of the European Communities. (2008β). *Communication to the Commission. Communicating Europe through audiovisual media* SEC(2008)506/2, 24.4.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/pdf/sec_2008_506-2_en.pdf (πρόσβαση στις 29.08.2008).
- Commission of the European Communities. (2008γ). *ANNEX. A citizens' summary. Communicating Europe through audiovisual media*, SEC(2008)506/2, 24.4.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/pdf/sec_2008_506-2summary_en.pdf (πρόσβαση στις 29.08.2008).
- Commission of the European Communities. (2008δ). *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents (presented by the Commission)* COM(2008) 229 final. 2008/0090 (COD). Brussels, 30.4.2008. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/pdf/com_2008_229_en.pdf (πρόσβαση στις 30.08.2008).
- European Commission. (2004). *Eurobarometer Spring 2004. Public opinion in the European Union. EB 61 European Opinion Research Group EEIG. Joint full report of Eurobarometer 61 and CC Eurobarometer 2004.1*. Fieldwork: February-March 2004. Publication: July 2004. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb61/eb61_en.pdf (πρόσβαση στις 20.08.2008).

European Commission. (2005α). *Commission staff working document. Report of the Inter-departmental Working Group on a possible 'European Transparency Initiative'*. (SEC(2005) 1300 final). (Annex to Communication to the Commission from the President, Ms Wallström, Mr Kallas, Ms Hübner and Ms Fischer Boel proposing the launch of a European Transparency Initiative).

Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

http://ec.europa.eu/commission_barroso/kallas/doc/transp_report_en.pdf

(πρόσβαση στις 29.08.2008).

European Commission. (2005β). *Citizenship Education at School in Europe*, Directorate-General for Education and Culture, Eurydice. Διαθέσιμο στο

<http://eacea.ec.europa.eu/eurydice/Documents/citizenship/en/FrameSet.htm>

(πρόσβαση 20.09.2008).

European Commission. (2006). *The Future of Europe*. Special Eurobarometer 251/Wave 65.1-TNS Opinion & Social. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_251_en.pdf (πρόσβαση

στις 24.01.08).

Eurydice. (2005). *Δελτίο Τύπου. Η εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Πολίτη στην*

Ευρώπη. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

http://209.85.135.104/search?q=cache:_xsl6s-

[Y_20J:www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/commonpressdos/PR055EL](http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/commonpressdos/PR055EL)

[.pdf](http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/commonpressdos/PR055EL.pdf)+%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%B7+%CF%80%CE%BF

%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B7+%CF%83%CF%87%CE%BF%CE

%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF+%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%85

%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B7+2005&hl=el&ct=clnk&cd=1&gl=gr

(πρόσβαση στις 30.09.2008).

Keery, N. (1998). *Re-thinking European Documentation Centres. A DG X Reflection paper*. Brussels: European Commission.

- Άρθρα/αναφορές

I. Ελληνόγλωσσες

Αδαμάκη, Μ. (2008). «Το πρόγραμμα Ανταλλαγών των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης και η δημιουργία Ευρωπαϊκού Ηλεκτρονικού Αποθετηρίου». *Βιβλιοθήκες & Πληροφόρηση*, 20, 66-69.

Ανδρεάδης, Γ. (2005). «Αποχή στις Βουλευτικές και στις Ευρωεκλογές 2004». *Πολιτική Επιστήμη*, 1, *Αφιέρωμα: Βουλευτικές και Ευρωπαϊκές Εκλογές 2004*, επιμ. Μ. Μενδρινού και Θ. Χατζηπαντελής.

Ελματζόγλου, Ι. (2007). «Ευρωπαϊκή Πολιτική Επικοινωνίας. «Δημιουργώντας» την ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα». *Διεθνή και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 7, 130-139. Ανακτήθηκε στις 28.02.2008 από το δικτυακό τόπο <http://icp-forum.gr/wp/wp-content/uploads/2007/09/elmantzoglou2.pdf>

Καπετανγιάννης, Β. (2007). «Ευρωπαϊκή και Εθνική Πολιτική Επικοινωνίας». *Διεθνή και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 7, 127-129. Ανακτήθηκε στις 28.02.2008 από το δικτυακό τόπο <http://icp-forum.gr/wp/wp-content/uploads/2007/09/kapetangiannis1.pdf>

Κατσαρού, Γ. (2006). «Αλλαγή του τρόπου επιστημονικής πληροφόρησης με τη χρήση δημοσιευμάτων ανοιχτής πρόσβασης και ιδρυματικών αποθετηρίων». Σε Γ. Τσάκωνας (επιμ.). *Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες και Κοινωνίες των Πολιτών: Δημιουργώντας δεσμούς γνώσης, δημοκρατίας & πολιτισμού στο ψηφιακό περιβάλλον. Πρακτικά 15ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*. Πάτρα, 1-3 Νοεμβρίου 2006, 276-290.

Κυρλόγλου, Ν. (1999α). «Ενημέρωση και πληροφόρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση». *Ανάπτυξη*, Σεπτέμβριος 1999. Ανακτήθηκε στις 19.12.2007 από το δικτυακό τόπο http://www.acci.gr/anaptixi/articles/9909_32-34.pdf

Κυρλόγλου, Ν. (1999β). «Ενημέρωση και πληροφόρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2)». *Ανάπτυξη*, Οκτώβριος 1999. Ανακτήθηκε στις 19.12.2007 από το δικτυακό τόπο http://www.acci.gr/anaptixi/articles/9910_28-30.pdf

Λάβδας, Κ. Α. (2002). «Δημόσιες σφαίρες στο πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης : κρατικότητα, πολυφωνία και θεσμοποίηση στις διαδικασίες εξευρωπαϊσμού». *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, 1 : 63-90.

- Loff, I. (2001, 2 Μαρτίου). «Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε σχέση με τα ΚΕΤ». Εισήγηση που παρουσιάστηκε στην *Ετήσια συνάντηση των εθνικών συντονιστών των Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης*, Αλγκέρο, 5-6 Μαρτίου 2001.
- Μαραγκάκης, Κ. (2005). «Οι αντιδράσεις γύρω από την Οδηγία Μπόλκεσταϊν (Bolkestein Directive) : Πολύ κακό για το τίποτα;» *EKEM*, 18 Μαΐου 2005. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.ekem.gr/archives/000101.html> (πρόσβαση στις 24.02.2008).
- Μενδρινού, Μ. (2005). «Εκλογικοί Ανταγωνισμοί, Κομματικά Συστήματα και ο Θεσμός των Ευρωεκλογών: Συγκριτική Ανάλυση των Ευρωεκλογών του 2004». *Πολιτική Επιστήμη*, 1, *Αφιέρωμα: Βουλευτικές και Ευρωπαϊκές Εκλογές 2004*, επιμ. Μ. Μενδρινού και Θ. Χατζηπαντελής.
- Μούσης, Ν. (2003). *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική* (10η αναθεωρημένη έκδοση). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μούσης, Ν. (2005). *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική* (11η αναθεωρημένη έκδοση). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Nugent, N. (2003). *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Πρόλογος-επιμέλεια: Μαρία Μενδρινού, μετάφραση: Ιουλία Τσολακίδου, Αλεξάνδρα Τριανταφύλλου. Αθήνα : Σαββάλας.
- Παιονίδης, Φ. (1998). «Διαβουλευτική δημοκρατία και ελευθερία της έκφρασης». *Επιστήμη και κοινωνία*, Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας, 1. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.media.uoa.gr/sas/issues/1_issue/paionid.html (πρόσβαση στις 29.06.08).
- Ρηγάκου, Β. (2001). «Διαχείριση της επίσημης ευρωπαϊκής πληροφόρησης από τα Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης». Σε *Πρακτικά 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 15-17/10/2001, 156-172. Ανακτήθηκε στις 10.07.2008 από το δικτυακό τόπο <http://eprints.rclis.org/archive/00010264/01/10psab025.pdf>
- Ρηγάκου Β.-Αλαφοδήμου Ε. (2007). Εικονική πραγματικότητα. Ευρωπαϊκή πολιτική επικοινωνίας. *Βιβλιοθήκες & πληροφόρηση*, 19, 51-56.
- Ρηγάκου, Β., Πέτσας Δ. (2007). «Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης: Συνεργατικές δράσεις και υπηρεσίες ευρωπαϊκής πληροφόρησης». Σε Ανθή Κατσιρίκου (επιμ. έκδοσης), *Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής &*

της μελλοντικής Βιβλιοθήκης, Πρακτικά 16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Πειραιάς, 1-3 Οκτωβρίου 2007. Πειραιάς: Σταμούλης Α.Ε., 613-623.

Schmidt, M. G. (2004). *Θεωρίες της δημοκρατίας*, επίμετρο Γιώργος Πάσχος, επιστημονική επιμέλεια Δημοσθένης Δώδος, μετάφραση Ελευθερία Δεκαβάλλα. Αθήνα : Σαββάλας.

Τριανταφύλλου, Θ. (2006). «Η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Επικοινωνιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης». *EKEM Κείμενα ενημέρωσης*, 28/3/2006. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=331:i-leyki-biblos-tis-eyropaikis-epitropis-gia-tin-epikoioniaiki-politiki-tis-eyropaikis-enosis&catid=15:2008-05-12-11-28-15&Itemid=68 (πρόσβαση στις 28.08.2008).

Χρυσόχου, Δ. Ν. (2004). «Για μία ρεπουμπλικανική ερμηνεία της ευρωπαϊκής πολιτείας». Σε Κ. Λάβδας και Δ. Ν. Χρυσόχου (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και πολιτική θεωρία. Η πρόκληση του ρεπουμπλικανισμού*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 107-150.

Χρυσόχου, Δ. Ν. (2005). *Για μια ευρωπαϊκή res publica*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Χρυσόχου, Δ. Ν. (2007). «Η λειπή ευρωπαϊκή επικοινωνία», παρουσίαση του βιβλίου της Σοφίας Καϊτατζή-Whitlock, *Europe's Political Communication Deficit*. ABRAMIS ACADEMIC PUBLISHING. Σε *Βιβλιοθήκη Ελευθεροτυπίας* 26/01/2007. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.enet.gr/online/online_issues?pid=51&dt=26/01/2007&id=26591244 (πρόσβαση την 06.05.08).

Χρυσόχου Δ. Ν. (2008, 5-6 Ιουλίου). «Μικρά Ευρώπη». Σε εφημερίδα *Ο Κόσμος του Επενδυτή*. Ανακτήθηκε στις 25.08.2008 από το δικτυακό τόπο http://www.e-logos.gr/articles.asp?subject_id=49&article=806&lang=

II. Ξενόγλωσσες

Adams K., Birdsall W. F. (eds). (1998). *Understanding telecommunications and public policy: A guide for libraries*. Ottawa: Canadian Library Association.

- Bell, D. (1985). "Gutenberg and the computer: on information, knowledge and other distinctions", *Encounter*, 64, May, 15–20.
- Bellamy, R. και Castiglione, D. (2004), «Η Ευρώπη ως δημοκρατία», σε Κ. Α. Λάβδας και Δ. Ν. Χρυσόχου (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και πολιτική θεωρία. Η πρόκληση του ρεπουμπλικανισμού*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 151-202.
- Braman S. (1989). "Defining information : an approach for policymakers". *Telecommunications Policy* 13 (3), 233-242.
- Braman, S. (1991). "The unique characteristics of information policy and their US consequences". In V. Blake & R. Tjoumas (eds). *Information Literacies for the Twenty-first Century*. Boston : Hill, 47-77.
- Browne, M. (1997). "The field of information policy 1. Fundamental concepts", *Journal of Information Science*, 23 (4), 261–275.
- Brüggemann, M., De Clerck-Sachsse, J., Kurpas S. (2006). "Towards Communication? Evaluating the Activities of the European Commission in the field of Communication". Study commissioned by the European Parliament Budget Committee 31 August 2006. *Centre for European Policy Studies (CEPS)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1405& (πρόσβαση στις 02.02.2008).
- Burger R. H. (1993). *Information Policy: A Framework for Evaluation and Policy Research*. Norwood, N. J.: Ablex Publishing Company.
- Chang, S. (1995) . "Concepts of information society, cultural assumptions and government information policy: a case study of the USA." *Journal of Information, Communication and Library Science*, 2 (1), 25–49.
- Chrysochoou, D. N. (2008). "Civic Learning through Citizenship Education: The Promise of a Transnational Project." *Karamanlis Working Papers in Hellenic and European Studies* 1, 1-26. Ανακτήθηκε στις 09.10.2008 από το δικτυακό τόπο <http://fletcher.tufts.edu/karamanlischair/docs/Karamanlis.pdf>
- Coleman S. & Götze J. (2004). «Bowling together: Online Public Engagement in Policy Deliberation». *BT Hansard Society*. 1-48. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.bowlingtogether.net/bowlingtogether.pdf> (πρόσβαση στις 03.09.2008).
- Davies, E. (1998). "Information and communication in the EU." *European Information* (3), 2-14.

- Davies, E. (2005). "Confusion over Europe Direct." *Focus*, June 2005, 1-2.
- Davies, E. (2006). "EU information: past, present and future." *Edited text of a presentation to a meeting of Polish EDC Librarians, Cracow University of Economics*, June 2000. Ανάκτηση στις 30.02.2008 από το δικτυακό τόπο http://www.eia.org.uk/InfoPol/Info_policy_EU_information_past_present_future.doc
- Delanty G. (2005). "Europeanization and Democracy : The question of cultural identity", *Paper for the conference "Democracy and multi-level governance in the EU and Canada"*, Carlton University, Ottawa, 21-22 September 2005. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.carleton.ca/ces/research/conference_papers/september05/Delanty05.pdf (πρόσβαση 08.04.2008).
- De Vreese, C. (2003). "Communicating Europe." *Foreign Policy Centre*. Ανακτήθηκε στις 28.04.2008 από το δικτυακό τόπο <http://fpc.org.uk/fsblob/89.pdf>
- De Vreese, C. (2005). "How Europe's media report the EU through national prisms", *Commentary, Europe's World*, Autumn 2005. Διαθέσιμο στο <http://www.europesworld.org/EWSettings/Article/tabid/78/Default.aspx?Id=95280ab5-5b08-4bcd-b78c-2559305f586b> (πρόσβαση 08.04.2008).
- Duff, A. S. (2004). "The Past, Present, and Future of Information Policy. Towards a normative theory of the information society." *Information, Communication & Society*, 7: 1, 69-87.
- Dunn D. A. (1982). "Developing Information Policy". *Telecommunications Policy* 6 (1): 21-38.
- Galvin T.J. (1994). "Rights in conflict : public policy in an information age". Σε: *New Worlds in Information and Documentation : Proceedings of the 46th FID Conference and Congress 1992*. FID, the Hague.
- Graham, Robert. (2005). "A European public opinion is just an EU pipe dream", *Europe's World*, Autumn 2005, p. 70. Διαθέσιμο στο <http://www.europesworld.org/EWSettings/Article/tabid/78/Default.aspx?Id=637479cb-f357-4e1e-a968-1417f76383a7> (πρόσβαση 08.04.2008).
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere*. Cambridge, UK: Polity Press.

- Habermas J. (2006). *Time of Transitions*. Edited and translated by Ciaran Cronin and Max Pensky. Cambridge, UK: Polity Press.
- Hänninen, M. (2007). “Communication between the EDCs, Commission services and the Helpdesk”. Σε *Report, Co-ordination Meeting with EDC Correspondents from the Representations, and representatives from the EDC network*, Brussels on 23 May 2007, 1-10.
- Hawkins D. T. et. al. (1992). “Forces shaping the electronic publishing in dustry of the 1990s”. *Electronic Networking* 2(4), 38-60.
- Héritier, A. (2003). “Composite democracy in Europe: the role of transparency and access to information”, *Journal of European Public Policy* 10: 5 October 2003: 814–833. Ανακτήθηκε στις 10.05.2008 από το δικτυακό τόπο <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=2&hid=103&sid=e3a447ce-f0dd-488b-8d3a-e109ac43e51d%40sessionmgr102>
- Hernon, P. & Relyea, H. C. (1968). “Information policy”. Σε: A. Kent & H. Lacour (eds). *Encyclopedia of Library and Information Science*. New York : Dekker.
- Hernon, P., Relyea, H. C. (2003). Information Policy. Σε: M. A. Drake (ed). *Encyclopedia of Library and Information Science* (2nd ed). v.1. Boca Raton, FL: CRC Press.
- James T. (ed.) (2001). *An information Policy Handbook for Southern Africa. A knowledge base for decision-makers*. Ottawa, Canada : The International Development Research Centre. Διαθέσιμο σε http://www.idrc.ca/en/ev-11439-201-1-DO_TOPIC.html#f2 (πρόσβαση 22.05.2008).
- Kaitatzi-Whitlock, S. (2006). *Europe's political communication deficit*. Bury St. Edmunds, Suffolk : Arima Publ.
- Kaitatzi-Whitlock S.-Panagiotarea A. (2007). “Correspondents in Brussels: the Inicial Vector in Covering European Political Affaire”. *Paper presented to the Symposium 2007, Equal opportunities and communication rights: Representation, participation, and the European democratic deficit*. 11th–12th October, Residence Palace Brussels. With the support of the European Journalism Centre and Vesalius College. Ανακτήθηκε στις 12.05.2008 από το δικτυακό τόπο http://209.85.135.104/search?q=cache:MhwVO6m2tg4J:www.journalismstudies.eu/doc/ECREA2007_BookofAbstracts.pdf+KAITATZI-Whitlock+communicATION&hl=el&ct=clnk&cd=20&gl=gr

- Koundouraki, E. (2007). "The Information Cycle in the Policy-Making Process of the European Commission". *Proceedings of the Sixth International Conference on Conceptions of Library and Information Science—"Featuring the Future"*. *Information Research*, 12(4) poster colisp07. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colisp07.html> (πρόσβαση 15.05.2008).
- Kurpas, S. Brüggemann, M., Meyer, Ch. (2006). "The Commission White Paper on Communication. Mapping a way to a European Public Sphere". *CEPS Policy Brief* 101, 1-8. Ανακτήθηκε στις 14.04.2008 από το δικτυακό τόπο http://shop.ceps.eu/BockDetail.php?item_id=1328
- Kurpas S., Meyer Ch. (2007). "The Communication White Paper - A Fundamentally New Approach?". *CEPS*, 19 February 2007. Διαθέσιμο στο http://www.ceps.be/Article.php?article_id=510 (πρόσβαση στις 02.02.2008).
- Lesser B., Vagianos L. (1988). *The Glenierin Report: Access, Information, Distribution, Efficiency and Protection*. Halifax, NS: Institute for Research on Public Policy.
- Mansell R., Wehn U. (1998). Innovative "Knowledge Societies" – Consequences of ICTs strategies. Σε: R. Mansell, U. Wehn (eds). *Knowledge Societies: Information Technology for Sustainable Development*. New York, N. Y. : Oxford University Press.
- Maxwell, T. A. (2003). "Toward a model of information policy analysis : Speech as an illustrative example". *First Monday*, 8 (6). Διαθέσιμο στο http://firstmonday.org/issues/issue8_6/maxwell/index.html (πρόσβαση 28.05.2008).
- Meillier, St. (2007). *Towards better EU Communication. A conceptual, organisational and structural challenge*. [Thesis presented by Stéphanie Meillier for the Degree of Master of European Studies, Supervisor : Professor Thomas Christiansen, Academic Year 2006-2007]. Bruges Campus : College of Europe, European Political and Administrative Studies. Ανακτήθηκε στις 09.05.2008 από το δικτυακό τόπο http://www.touteurope.fr/fileadmin/CIE/06-observatoire/etudes/S._MEILLIER_-_College_of_Europe_-Thesis.pdf
- Meyer, Ch. (1999). "Political Legitimacy and the Invisibility of Politics: Exploring the European Union's Communication Deficit". *Journal of Common Market Studies* 37 (4), 617-639.

- Monaghan, E. (2008). “‘Communicating Europe’: The Role of Organised Civil Society”. *JCER* 4, (1), 18-31. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.jcer.net/ojs/index.php/jcer/article/view/83/79> (πρόσβαση στις 10.08.2008).
- Moore N. (1993). “Information Policy and strategic development : a framework for the analysis of policy objectives”. *Aslib Proceedings* 45 (11/12), 281-285.
- Mühlfeld, K. (2000). “Reference Work Discussion Group (102). Reference services to users of European Union information in a networked environment: an example from the European Documentation Center at the Saxon State and University Library, Dresden, Germany”. *Iflanet Activities & Services*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.ifla.org/VII/dg/dgrw/dgrw4.htm#7> (πρόσβαση 27.07.2008).
- Nieminen, H. (2007). “Toward a Democratic Regulatory Framework for European Media & Communication”. *Paper presented to the Symposium 2007, Equal opportunities and communication rights: Representation, participation, and the European democratic deficit*, 11th– 12th October, Residence Palace Brussels. With the support of the European Journalism Centre and Vesalius College. Ανακτήθηκε στις 12.05.2008 από το δικτυακό τόπο http://209.85.135.104/search?q=cache:MhwVO6m2tg4J:www.journalismstudies.eu/doc/ECREA2007_BookofAbstracts.pdf+KAITATZI-Whitlock+communicATION&hl=el&ct=clnk&cd=20&gl=gr
- Nilsen, K. (2001). *The Impact of Information Policy: measuring the effects of the commercialization of Canadian government statistics*. Westport, Conn: Ablex Publishing.
- Overy, P. (2004). “European Documentation Centres – the arrival of the electronic library”. Σε *SCONUL Focus* 31, 51-52. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.sconul.ac.uk/publications/newsletter/31/17.pdf> (πρόσβαση στις 11.08.2008).
- Pozniak, W. (2007). “Workshop III: EDCs possibilities to reach out to the general public”. Σε *Final Report on the Specific Training Seminar for European Documentation Centres*, Brussels, 24-25 May 2007, 1-15.
- Risse, T. (2003). “An Emerging European Public Sphere? Theoretical Clarifications and Empirical Indicators”. *Paper presented to the Annual Meeting of the European Union Studies Association (EUSA)* Nashville TN, March 27-30,

2003. Ανακτήθηκε στις 28.02.2008 από το δικτυακό τόπο http://aei.pitt.edu/6556/01/001315_1.PDF
- Rowlands I. (1996). "Understanding Information Policy: Concepts, Frameworks and Research Tools". *Journal of Information Science* 22(1): 13-25.
- Rowlands, I. (1998). "Some compass bearings for information policy orienteering". *Aslib Proceedings* 50 (8), 230-237.
- Sargent C., Parker S., Marcella R. (2000). "The provision of European information to the academic community in university libraries: a case study of a European Documentation Centre". Σε *New Library World*, 101, (4), 161–175. Ανακτήθηκε στις 19.08.2008 από το δικτυακό τόπο <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=D8C3200CB777DEBBE84A4234AD92A6C6?contentType=Article&contentId=860044>
- Schement, J. R. & Curtis, T. (1995). *Tendencies and Tensions of the Information Age : The Production and Distribution of Information in the United States*. New Brunswick NJ.; London : Transaction Publishers.
- Sheehy, H. (1997). "A Community Closer to Its Citizens: The European Union's Use of the Internet". Σε *Government Information Quarterly* 14, (2), 117–142.
- Smith, A. (2004). "European Commissioners and the prospects of a european public sphere: information, representation and legitimacy". *Paper presented to the conference Citizenship and Democratic Legitimacy in Europe*. University of Stirling, 5-6th February, 2004. Ανακτήθηκε στις 06.06.2008 από το δικτυακό τόπο <http://www.arena.uio.no/cidel/WorkshopStirling/PaperSmith.pdf>
- Thiel, M. (2006). "National Public Spheres and the European Union communication strategy: between Utopianism and Non-Utilization". *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, 6, (10), University of Miami , June 2006. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www6.miami.edu/eucenter/Thiel_1.pdf (πρόσβαση στις 03.04.2008).
- Thomson, I. (2008 υπό έκδοση). "European Documentations Centres: crucial education network, active information relay, comprehensive documentation collection or irrelevant empty shell?". Σε R. Marcella, S. Parker, I. Thomson (eds). *European Information Policy in the United Kingdom*. London : Taylor and Francis.

- Toms, E.G., Campbell, D.G., Dunn J. (eds). (1998). *Information science at the dawn of the next millennium: proceedings of the 26th annual conference of the Canadian Association for Information Science*. Ottawa : CAIS.
- Trauth, E. M. (1986). “An integrative approach to information policy research”. *Telecommunications policy* 10 (1), 41-50.
- Trenz, H.-J. (2003). “Media coverage on European governance. Testing the performance of national newspapers”, *Paper presented at the Annual Meeting of the European Union Studies Association (EUSA)*. Nashville TN, March 27-30, 2003, 1-23. Ανακτήθηκε στις 07.04.2008 από το δικτυακό τόπο http://aei.pitt.edu/6567/01/001318_1.PDF
- Trist, E. L. (1981). “The Sociotechnical Perspective.” Σε: A. H. Van de Ven and W. F. Joyce. (eds). *Perspectives on Organization Design and Behavior*. New York: Wiley.
- Upton, R. (2003). “Information for the european citizen”. Report has been prepared for the *Conference on “Understanding Europe – the EU Citizen’s Right to Know”* on 3 April 2003, organised by the European Parliament, the European Commission, Friends of Europe, and the European Citizens Advice Service. Brussels : ECAS (EURO CITIZEN ACTION SERVICE). Ανακτήθηκε στις 21.08.2008 από το δικτυακό τόπο <http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsj/events/hearings/20030612/upson.pdf>
- Watson, M. (2007). «Cooperation between EDCs on the national level – examples from the United Kingdom». Presentation given at the *Co-ordination meeting of the Representations’ EDC correspondents and national EDC Coordinators*, Brussels, 23 May 2007. Ανακτήθηκε στις 10.03.2008 από το δικτυακό τόπο http://www.eia.org.uk/Info_policy_Cooperation_between_EDCs_UK.doc
- Weingarten, F. W. (1989). “Federal Information Policy Development: The Congressional Perspective”. Σε: C. R. McClure, P. Hemon, H. C. Relyea (eds). *United States Government Information Policies : Views and perspectives..* Norwood, N.J. : Ablex Publishing.

- Δικτυακοί τόποι (Websites)

Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα:

http://ec.europa.eu/ellada/index_el.htm (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Αντιπροσωπείες της Επιτροπής στα κράτη-μέλη: http://ec.europa.eu/represent_en.htm
(πρόσβαση στις 27.02.2008).

Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς-Eurodesk:
<http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=46>
(πρόσβαση την 24.02.2008).

Γενική Έκθεση επί της δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
<http://europa.eu/generalreport/en/welcome.htm> (πρόσβαση στις 27.02.2008).

Δίκτυο Γραφείων Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης του Πολίτη - γραφεία EUROPE DIRECT:
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/europe_direct_euds/index_el.htm (πρόσβαση στις 28.02.2008).

Δίκτυο FIN-NET:

http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/problem_solving/fin_net/index_el.htm
(πρόσβαση την 24.02.2008).

Δίκτυο των Ευρωπαϊκών Κέντρων Καταναλωτών «Δίκτυο ΕΚΚ» ή «ECC-Net»:
<http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l32048.htm> (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Έγγραφα των θεσμικών οργάνων:
http://europa.eu/documents/comm/index_el.htm (πρόσβαση στις 24.02.2008).

Ελληνικό Δίκτυο Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης: <http://www.edc-network.gr/>
(πρόσβαση στις 12.09.2008).

Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφοριών στην Ελλάδα (ΕΚΠΕ):

<http://www.eic.gr/online/index.asp> (πρόσβαση την 24.02.2008).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Επικοινωνίας:

http://ec.europa.eu/dgs/communication/index_el.htm (πρόσβαση στις 30.08.2008).

Θυρίδες ενημέρωσης: http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/relays/index_el.htm
(πρόσβαση στις 24.02.2008).

Ιστορικά Αρχεία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων:

http://ec.europa.eu/historical_archives/index_en.htm (πρόσβαση την 20.02.2008).

Κέντρα Επιχειρήσεων και Καινοτομίας-EC BIC:
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/bic/index_el.htm (πρόσβαση την 24.01.2008).

Κέντρα Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης-EUROPE DIRECT.
<http://www.europedirect.gr/eu/index.php?id=1&L=0> (πρόσβαση την 24.02.2008).

Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης:
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/edcs/index_el.htm και http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/edc/index_el.htm (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Κέντρα Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης στην Ελλάδα:
http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/directory/index_el.htm (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Λευκές Βίβλοι (που δημοσιεύθηκαν από το 1984):
http://europa.eu/documents/comm/white_papers/index_el.htm (πρόσβαση στις 28.02.2008).

ΟΜΑΔΑ ΕΥΡΩΠΗ (TEAM EUROPE):
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/team_europe/index_el.htm και http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/team_europe/index_el.htm (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Πράσινες Βίβλοι (που δημοσιεύθηκαν από το 1985):
http://europa.eu/documents/comm/green_papers/index_el.htm (πρόσβαση στις 28.02.2008).

Το Δελτίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: <http://europa.eu/bulletin/el/welcome.htm> (πρόσβαση στις 29.08.2008).

Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Υπηρεσία Εκδόσεων): http://publications.europa.eu/index_el.htm (πρόσβαση στις 27.02.2008).

ARCHIS plus:
http://ec.europa.eu/historical_archives/archisplus/arcp_central.cfm?lng=en (πρόσβαση στις 20.02.2008).

Blog of the Vice-President and Commissioner for Communication Strategy and Inter

Institutional Relations, Margot Wallström:

http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/index_en.htm (πρόσβαση στις 29.06.2008).

b2europe Networks:

[http://ec.europa.eu/enterprise/networks/b2europe/networks.html#Business_and_Innovation_Centres_\(BIC\)](http://ec.europa.eu/enterprise/networks/b2europe/networks.html#Business_and_Innovation_Centres_(BIC)) (πρόσβαση στις 10.09.2008).

CORDIS: http://publications.europa.eu/cordis/index_el.htm (πρόσβαση στις 29.02.2008).

Council of Europe. Division for Citizenship and Human Rights Education:

http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/What_is_EDC/GlossaryKeyTerms_en.asp (πρόσβαση στις 03.10.2008).

ENTERPRISE EUROPE NETWORK: http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/index_en.htm (πρόσβαση την 22.02.2008).

ENTERPRISE EUROPE NETWORK - HELLAS

http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/eic/index_el.htm (πρόσβαση στις 24.08.2008).

EU Bookshop:

http://bookshop.europa.eu/eGetRecords?Template=Test_EUB/en_index (πρόσβαση στις 25.02.2008).

EURES, η ευρωπαϊκή πύλη για την επαγγελματική κινητικότητα.

<http://europa.eu.int/eures/home.jsp?lang=el> (πρόσβαση στις 10.09.2008).

Euristote: http://ec.europa.eu/comm/dg10/university/euristote/index_el.html (πρόσβαση στις 22.02.2008).

EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/el/index.htm> (πρόσβαση στις 28.02.2008).

EURODESK NETWORK: <http://www.eurodesk.org/edesk/Network.do> (πρόσβαση στις 10.09.2008).

EUROGUIDANCE: <http://www.euroguidance.net/greek/welcome.htm> (πρόσβαση την 10.09.2008).

EUROJUS:

http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/problem_solving/eurojus/index_el.htm (πρόσβαση 10.02.2008).

EUROPA. Η δικτυακή πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: http://europa.eu/index_el.htm (πρόσβαση στις 22.08.2008).

EUROPA. Debate Europe. Το φόρουμ δημόσιας συζήτησης σε απευθείας σύνδεση:
http://europa.eu/debateurope/index_el.htm (πρόσβαση στις 29.08.2008).

EUROPA. Europe Direct: http://ec.europa.eu/europedirect/index_el.htm (πρόσβαση στις 24.08.2008).

EUROPA. Πηγές πληροφοριών: http://europa.eu/geninfo/info/index_el.htm (πρόσβαση στις 22.08.2008).

EUROPA. Συνθήκη της Λισαβόνας. Η Συνθήκη με μια ματιά :
http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_el.htm (πρόσβαση στις 08.08.2008).

EUROPA. Press Releases. RAPID: <http://europa.eu/rapid/> (πρόσβαση στις 30.09.2008).

EUROPA. Transparency: http://ec.europa.eu/transparency/index_en.htm (πρόσβαση στις 30.09.2008).

Europe by Satellite (EBS): http://ec.europa.eu/avservices/ebs/welcome_en.cfm (πρόσβαση την 19.01.2008).

EUROPE DIRECT, η υπηρεσία γενικής πληροφόρησης για την Ευρωπαϊκή Ένωση:
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/europe_direct/index_el.htm και http://ec.europa.eu/europedirect/index_el.htm (πρόσβαση στις 24.08.2008).

European Commission-Audiovisual service. Sharing the sights and sounds of Europe:
http://ec.europa.eu/avservices/home/index_en.cfm (πρόσβαση 29.08.2008).

European Commission, DG Communication: Homepage on the White Paper consultation process: <http://circa.europa.eu/Public/irc/press/whitepaper/home> (πρόσβαση στις 20.08.2008).

European Commission, Enterprise Europe Network Business Support at Your Doorstep: http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/index_en.htm (πρόσβαση στις 28.08.2008).

European Commission. External Relations Directorate- General:
http://ec.europa.eu/dgs/external_relations/index_en.htm (πρόσβαση στις 22.08.2008).

European Commission. Margot Wallström:
http://ec.europa.eu/commission_barroso/wallstrom/communicating/policy/index_en.htm (πρόσβαση στις 17.09.2008).

European Commission. Public opinion analysis-Eurobarometer:
http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (πρόσβαση στις 20.08.2008).

European Community Studies Association-ECSA: <http://www.ecsanet.org/>
(πρόσβαση στις 22.02.2008).

EUROSTAT:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL (πρόσβαση την 24.02.2008).

EU Tube: <http://br.youtube.com/eutube> (πρόσβαση στις 29.08.2008).

FIN-NET: Network for settling cross-border financial disputes out of Court:
http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/finnet/index_en.htm
(πρόσβαση στις 20.02.2008).

IRC Innovation Network: <http://www.innovationrelay.net/> (πρόσβαση στις 24.02.2008).

NACE, η νέα στατιστική ονοματολογία:
http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/cases/index/nace_all.html
(πρόσβαση στις 20.02.2008).

NARIC: <http://www.enic-naric.net/> (πρόσβαση στις 10.02.2008).

Researcher's mobility portal-Greece: <http://mobility.certh.gr/pls/rmp/mobility.main>
(πρόσβαση στις 24.02.2008).

SOLVIT:
http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/problem_solving/solvit/index_el.htm
και http://ec.europa.eu/solvit/site/about/index_el.htm (πρόσβαση στις 02.02.2008).

TED - Tenders Electronic Daily- Συμπλήρωμα στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: <http://ted.europa.eu/> (πρόσβαση στις 02.02.2008).

The European Consumer Centres Network (ECC-Net):
http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/index_en.htm (πρόσβαση στις 10.09.2008).

The European Researcher's mobility portal:
http://ec.europa.eu/eracareers/index_en.cfm (πρόσβαση στις 02.02.2008).

Toute l' Europe: <http://www.toutteleurope.fr/> (πρόσβαση στις 29.09.2008).

Συνέντευξη

Wallström, M. (2006). “Four questions to Margot Wallström”. *DGT Newsletter of Directorate General Translation of the European Commission*, May 2006.

Ανακτήθηκε στις 24.02.2008 από το δικτυακό τόπο
http://ec.europa.eu/news/eu_explained/060630_1_el.htm

Διάφορα

«Δίκτυο ERA-MORE και Ελληνικό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας Ερευνητών».

Ανακτήθηκε στις 28.02.2008 από το δικτυακό τόπο
<http://www.eie.gr/mobility-portal/Pytheas/PERILIPSIpdf.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

 Eurc Elaa	 Europ
 The European	
	
 DG 10	

RE-THINKING EUROPEAN DOCUMENTATION CENTRES

RE-THINKING EUROPEAN DOCUMENTATION CENTRES

A DG X REFLECTION PAPER

1. THE CONTEXT OF CHANGE

The creation of European Documentation Centres by the European Commission dates from 1963 when the provision of Community publications was felt to be essential to the promotion of European Studies in Member State universities and in the international academic community. European studies were seen as engaging students and scholars in the European integration process and as encouraging research which could in turn contribute to the advance of that process.

From 1992 onwards it became clear that if the EDCs were to function as a network and with a common vision, the Commission would have to support them with training and other resources. Member State meetings of EDCs were encouraged. These activities were further strengthened within a new policy framework from 1994. Today there are around 320 EDCs in the Member States and around 140 in Third Countries. It should be noted that the organisation and quality of these varies greatly from university to university and from country to country.

In the period since 1963 there have been enormous changes. The progress and enlargement of the European Communities has brought about a situation where almost every university course can be said to have a European dimension. Many EDCs established in Universities now serve all faculties and not just the European Studies or Law departments in which they are located.

The Maastricht and Amsterdam Treaties and Agenda 2000 envisage a European Union open to the citizen which is capable of meeting the economic, social and cultural challenges of the global information society of the next century. Just as the Union's Treaty base has evolved in the last twenty-five years, so has the world of learning. Most Universities today are fighting to maintain their intellectual standards and independence in an environment shaped by the market economy and the concept of life-long learning. Community institutions and publicly funded educational institutions must convince their budgetary authorities, governments and taxpayers that they are efficiently run and are an investment essential to a knowledge society.

In this knowledge society electronic information will play an increasingly dominant role although books and paper publications will continue to maintain their importance. The academic world is to date the dominant user group where Internet and WWW technology is concerned. Librarians and documentalists take the lead in structuring and navigating the unprecedented volume of information resources becoming available online. More and more frequently, the typical start to the launching of a new university course will be the creation of a website designed, stocked and managed in partnership between the academic and library staff.

2. THE CURRENT COMMISSION/EDC RELATIONSHIP

In 1995 the Commission decided that its relationship with EDCs should be defined in contractual terms, in the form of conventions to be signed by both the University or other body hosting an EDC and the Commission. The thrust behind this initiative was the Commission's increasing awareness of the financial cost of its commitment to provide EDCs with all Community publications, its awareness that these publications would be wasted and inaccessible if they were not competently organised by professional documentalists and made available in publicly designated premises. The signed conventions are open-ended, without time limit. Their terms effectively set criteria by which EDC performance may be judged.

 What's

 Mail-Bc

 Search

Outside consultants were contracted in 1996 to carry out an evaluation of EDCs and related networks managed by DG X. This evaluation exercise carried out for the Commission by ARPES, and DG X's experience, suggests that the contractual relationship between the Commission and EDCs may be unbalanced and utopian and should be reconsidered. The burden on Universities to ensure public access and to provide professional documentalists support to manage the collections of documents received is a heavy one. Particularly in recent years, as the proportion of Community publications in electronic form increases and Community or Union Institutions and Agencies have multiplied, the Commission's commitment to make available all Community publications has come into question. In practice EDCs only receive publications catalogued or published by the Office of Official Publications (EUR-OP). Many Community publications now published independently by author services or agencies or by co-edition between EUR-OP and commercial publishers do not reach EDCs. Still the volume of EUR-OP publishing has continued to grow, adding to EUR-OP and distribution costs and to the costs for author services. One major author publisher, EUROSTAT, is no longer prepared to meet the cost of making all its publications available to EDCs. Given the importance to many EDCs of consecutive historic statistical collections, this decision has called into question the credibility of the Commission/EDC relationship.

A lack of budgetary transparency in regard to publishing and distribution makes it difficult for DG X to act as an honest broker for the Commission/EDC convention. In beginning its cull of EDCs which have either failed to sign the convention or failed to meet evaluation criteria, DG X has become aware that it may be penalising some Universities who have invested a great deal to meet their convention obligations. These obligations may appear excessive when compared with the obligations on the Commission. Given, for example, the Commission's insistence that an EDC collection must be managed by a documentalist, it is interesting to compare the annual cost of employing a documentalist (25.268 ECU) with the cost to the Commission of supplying and distributing European documentation to an EDC over a 12-month period (16.000 ECU).

The time has come to re-evaluate the role of EDCs in the European integration process.

3. THE ROLE OF EDCs

Post-Maastricht concerns about a democratic deficit and the response in terms of information and communication policy by the European Commission and the European Parliament have placed a new emphasis on decentralised information dissemination targeting specific audiences. This emphasis is reflected in the new priority being given to information relays.

EDCs were never intended or designed to be active dissemination relays. They were created to be comprehensive, well-managed, accessible documentary collections, acting, like libraries, as a neutral resource available to scholars and other inquirers. For the foreseeable future there will continue to be a need for such resources to be accessible throughout the Member States on a regional basis and, strategically, in Third Countries world wide. This is no longer a primarily academic imperative. In any citizen's, lawyer's, businessman's, politician's indeed anyone's pursuit of a Community inquiry, there may come a point when he or she must have access to basic texts. Some basic texts now become available initially in an electronic format.

These realities require a re-thinking of the Commission's role in relation to EDCs.

4. RE-THINKING THE COMMISSION'S ROLE

A first public signal of the direction Commission re-thinking should take was given in the August 1997 decision, as part of the re-organisation of DG X, to create a unit "Libraries and European Documentation Centres" (X.A.6). This decision expressed recognition that the maintenance of comprehensive, well-managed documentary collections was a reference resource rather than a relay matter and that EDCs faced the same challenges as the Commission's Central Libraries and their RESEAUBIB network of specialised Directorate-General and Service Libraries. These challenges include collection building, cataloguing and indexing, and access to the professional training and skills necessary to the archiving and exploitation of electronic publications of all kinds, whether on the Internet or in CD-ROMs

and databases.

The Commission's Brussels Central Library has not itself achieved the level of public access the Commission expects of EDCs. Because of its experience of the Commission's EUROPA website and its partnership in the inter-institutional library grouping, EUROLIB, the Commission's Central Library is convinced that some of the essential support which EDCs will require in the future should be provided through EUROPA and inter-institutional or other inter-library projects. The Commission's electronic libraries programme led by DG XIII is beginning to bring forward a range of successful projects which may be able to contribute new dimensions to the Commission/EDC relationship in the years ahead.

5. POSSIBLE POLICY CHANGES

The analysis and reflection presented above suggests that there are good reasons for reviewing the contractual relationship between the Commission and EDCs.

Firstly, the process of change, particularly the arrival of electronic information, is so important and is happening so quickly that it is unrealistic and undesirable that conventions between the Commission and EDCs should have no time limit.

Secondly, it will become increasingly difficult to supply all publications to all EDCs. While it will continue to be important to have comprehensive collections properly distributed on a regional basis in the Member States and strategically in Third Countries, the number and distribution of current EDCs needs re-examination. Networking, university Internet use, relay dissemination, and making Community publications and databases available to all educational establishments at privileged rates seem to offer more appropriate ways of meeting contemporary educational needs than the further development of EDCs. An EDC must be able to demonstrate its capacity to participate in electronic networking.

A reduced number of EDCs meeting objectively the criteria for comprehensive, open and professionally managed collections and in a partnership with the Commission's Central Library and EUROLIB should be able to confront the future challenges of electronic archiving and shrinking public investment. Continuous evaluation will be required to identify such EDCs within those presently under convention and capable of participating in an effective network.

The future framework will take its place within a decentralised information policy co-ordinating the relay activities of the Directorates-General of the Commission in Brussels and the relay responsibilities of the Commission's Representation Offices in the Member States.

6. AN ACTION PROGRAMME

Action is required to organise the Commission/EDC relationship on a simpler and more pragmatic basis than has been possible within the convention approach. The discussion of this paper among EDCs should itself help towards decisions regarding a new departure. The initial action programme suggested here focuses on initiatives which can be taken immediately both to signal that the pattern of change intended to flow from DG X's new structure continues and to launch the evaluation and study process already indicated.

The following initiatives are proposed:

- extending the free access to Commission databases already given to EDCs to DEPS, thus consolidating the current EDC network and simplifying administrative procedures. (The designation DEP would therefore disappear. DEPs, mainly National Libraries, are the historic depository libraries for all Community documentation. Set up before database use became current they should now be given the opportunity to acquire the Community's electronic information without charge, should they so wish.)
- launching an evaluation of EDCs through a co-ordination framework using the professional documentalists available to the Commission through its Central Librarians, RESEAUBIB, Representation Offices and EUR-OP. The aim of this evaluation, to be carried out in co-ordination with Representation Offices and Delegations, would be to assess current

performance and to identify EDCs capable of performing on a continuing basis the documentary resource role developed in this paper. University libraries will continue to host most EDCs but the designation of some may have to be linked to other institutional or quasi-institutional roles (Eg/ the College of Europe, the European Institute of Public Administration, the European Trade Union Institute). Some long-standing EDCs may seek to down-size pragmatically because they can no longer handle the volume of storage. Relatively recent EDCs must be assessed both in terms of capacity and of location as to whether or not they should be encouraged towards the more exigent EDC role envisaged here.

- extend documentary support privileges beyond the EDC context, to a wide range of educational and research bodies (EG/ privileged prices for all universities and public libraries).
- creating within the EUROPA family of websites a new type of site focussed on library, documentation and research needs. Such a site, LIBRARIES, structured for professional use, could provide network support for EDCs and act as an archive for historic material from EUROPA such as the IGC file and the IDEA database (as Directory publication in paper format comes to an end). LIBRARIES would also be a promotional tool for EDCs and EUROLIB members and could provide training modules and manuals for documentalists specialising in European Union material. It should also provide access to important catalogues like that of the Commission's Central Library (ECLAS) and be a forum for the discussion of documentary issues. Its vision should be that of a virtual library of European documentation, similar to that of ELVIL, where European legislation is concerned.

Most of these initiatives lie within the competence of DG X or relate to contexts in which some mechanisms of inter-institutional co-operation already exist, for example, EUROLIB, the co-operative group of European Union institutional libraries.

7. RESOURCES

The first steps in 1998 towards implementing the proposals outlined above are within DG X's current human resources and budget capacity. Involving Commission and EUR-OP professionals in the evaluation process may contribute positively towards stimulating performance and speeding up the process of managerial and technological change that all libraries and documentary services currently face in an information society context.

8. TIMETABLE

Significant progress on the provision of electronic information access to DEPs and towards the setting up of LIBRARIES site should be possible during 1998. The outcome of wider consultation in the library and EDC world and the continuing evaluation of EDCs/DEPs (a three year programme limited to Member States) should prepare the ground for the adoption of a new policy framework in 2000.

9. CONCLUSIONS

As the European Union prepares for the knowledge society, this reflection paper's re-thinking of library and EDC challenges offers a coherent approach to an important policy area in a rapidly changing environment. It may also contribute to Commission and European Parliament reflection on the role of libraries in the information society.

10 July 1998

Comments should be addressed to:

Neville Keery
European Commission
Wetstraat 200, Rue de la Loi,
B-1049 Brussels

[

[©] - [[Homepage Libraries](#)]

B-Brussels: evaluation of European documentation centres

2006/S 70-072702

Prior information notice

Section I: Contracting authority

I.1) Name, addresses and contact point(s):

European Commission, Directorate-General for Communication, Unit B2, attn: Mr Mauno Hanninen, 200 rue de la Loi, B-1049 Brussels. Contact point: Mr Mauno Hanninen. Tel. (32-2) 295 09 30. Fax (32-2) 299 90 14. E-mail: Mauno.Hanninen@cec.eu.int.

Internet address(es):

General address of the contracting authority (URL): http://europa.eu.int/comm/dgs/communication/index_en.htm

Further information can be obtained at:

As in above-mentioned contact point(s).

I.2) Type of the contracting authority and main activity or activities:

European institution/agency or international organisation.

The contracting authority is purchasing on behalf of other contracting authorities:

No.

Section II.B: Object of the contract (supplies or services)

II.1) Title attributed to the contract by the contracting authority:

Evaluation of European Documentation Centres.

II.2) Type of contract and place of delivery or of performance:

Services.

Service category: No 9.

Main place of performance or of delivery: Brussels. NUTS code BE.

II.3) Short description of nature and quantity or value of supplies or services:

Classic evaluation by using a framework contract of another DG. In-depth analysis of the achievements and potential of the Europe Direct European Documentation Centres.

Estimated cost excluding VAT: between EUR 80 000 and EUR 150 000.

Division into lots:

No.

II.4) Common procurement vocabulary (CPV):

74300000.

II.5) Scheduled date for start of award procedures

II.6) Contract covered by the Government Procurement Agreement (GPA):

Yes.

II.7) Additional information

The contract will be concluded for a maximum period of 1 year.

Estimated amount for 1 year: EUR 80 000–EUR 150 000, VAT excluded.

Section III: Legal, economic, financial and technical information

III.2) Conditions for participation

III.2.1) **Reserved contracts:**

No.

Section VI: Complementary information

VI.1) **Contract related to a project and/or programme financed by Community funds:**

No.

VI.2) **Additional information**

VI.3) **Information on general regulatory framework**

VI.4) **Date of dispatch of this notice:**

30.3.2006.